

วิทยานิพนธ์

ศึกษาลีลาภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา

A STUDY OF LANGUAGE STYLE IN SOR, THE NORTHERN LOCAL FOLK SONGS OF LANNA

นางสาวสุรางคนา พลนรัตน์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. 2550

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย)

ปริญญา

ภาษาไทย	ภาษาไทย
สาขา	**ภาควิชา**

เรื่อง ศึกษาลีลาภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา

A Study of Language Style in Sor, the Northern Local Folk Songs of Lanna

นามผู้วิจัย นางสาวสุรางคนา พลนรัตน์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....

(รองศาสตราจารย์ประเทือง ทินรัตน์, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม .....

(รองศาสตราจารย์สิริวรรณ นันทจันทูล, ค.ม.)

หัวหน้าภาควิชา .....

(รองศาสตราจารย์วิไลศักดิ์ กิ่งคำ, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

.....

(รองศาสตราจารย์วินัย อาจคงหาญ, M.A.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... **เดือน** ..... **พ.ศ.** .....

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ศึกษาลีลาภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา

A Study of Language Style in Sor, the Northern Local Folk Songs of Lanna

โดย

นางสาวสุรางคนา พลนรัตน์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย)
พ.ศ. 2550

สุรางคนา พลนรัตน์ 2550: ศึกษาลีลาภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์ประเทือง ทินรัตน์, Ph.D.
309 หน้า

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนาด้านการใช้คำ การใช้โวหารภาพพจน์ และเพื่อศึกษาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองตามแนวอรรถศาสตร์ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากผลงานเพลงซอพื้นเมืองที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรจำนวนวน 66 เรื่อง และเลือกกลุ่มตัวอย่างมาจำนวน 40 เรื่อง

ผลการศึกษาพบว่า การใช้คำมีลักษณะ ดังนี้ มีการใช้คำสัมผัสทั้งพยัญชนะและสระเพื่อเพิ่มความไพเราะในบทเพลง การใช้คำซ้ำ คำซ้อน เพื่อสื่อความหมาย การใช้คำขยายให้ใจความชัดเจนยิ่งขึ้น การใช้คำอุทานเสริมบท การใช้คำไม่สุภาพ และคำตลาด เป็นต้น ในด้านการใช้โวหารภาพพจน์ มีการใช้อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน อติพจน์ นามนัย เป็นต้น ส่วนการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองตามแนวอรรถศาสตร์ พบว่า มีความหมาย 2 ชนิด คือ ความหมายตรงของรูปภาษาและความหมายแฝง นอกจากนี้ยังพบว่ามีความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำ 3 กลุ่ม คือ การใช้คำพ้องความหมาย การใช้คำแย้งความหมาย และการใช้คำลูกกลุ่ม

_____ _____ ___ / ___ / ___

ลายมือชื่อนิสิต ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Surangkana Pholnarat 2007: A Study of Language Style in Sor, the Northern Local Folk Songs of Lanna. Master of Arts (Thai), Major Field: Thai Language, Department of Thai Language. Thesis Advisor: Assocaiate Professor Pratuang Dinnaratna, Ph.D. 309 pages.

The purpose of this thesis is to study the language usage in the Lanna Sor Folk Songs focusing on the words usage, the figures of speech and the semantics. The 66 Lanna Sor Folk Songs have been collected to be the research population of which the 40 songs have been selected as the samples, using the method of purposive systematic random sampling.

The research result has indicated that there are variety of words usage, e.g. the consonant alliance, the synonymous words, the modifiers, the suppositive particles, the vulgarism, and the colloquial speech. For the figures of speech, it is found that the simile, the metaphor, the personification, the hyperbole and the metonymy are used. On the basis of semantics, it is found that there are two types of meaning ; the denotation meaning and the connotation meaning. Besides, it is also found that there are words meaning relation in 3 groups; the synonyms, the antonyms and the hyponyms.

_____ _____ ___ / ___ / ___

Student's signature Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาลีลาภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา” เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร.ประเทือง ทินรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์สิริวรรณ นันทจันทูล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้กรุณาให้ความรู้ ให้คำชี้แนะต่างๆ ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด ทั้งได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่งในการตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างเอาใจใส่มาตั้งแต่ต้นโดยมิได้เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยและผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก รองศาสตราจารย์ วิภาวรรณ อยู่เย็น ผู้เป็นประธานการสอบวิทยานิพนธ์ ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่งมาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อีกทั้งให้ความรู้ให้คำชี้แนะต่างๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สัมฤทธิ์ผลไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสี่ท่านอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนจากพ่อครูจันตา เสาคำ ผู้ประพันธ์เพลง ซอพื้นเมืองเชียงใหม่ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านอย่าสูงที่ท่านได้ให้เกียรติผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาบทเพลงซอพื้นเมืองชั้นเยี่ยมในครั้งนี้ และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์จากรั้วทองกวาวและรั้วนนทรีทุกท่านที่นอกจากจะประสิทธิ์ประสาทความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ทุกท่านยังให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาตลอด ผู้วิจัยรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นลูกศิษย์ของทั้งสองแห่งนี้ความเอื้ออาทร ความเมตตา ที่คณาจารย์ทุกท่านมียิ่งนี้ ผู้วิจัยขอระลึกถึงพระคุณของทุกท่านเสมอ

ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนพ้องรุ่นพี่รุ่นน้องไทยกัมปนาทมช.และระดับปริญญาโททุกคนที่คอยถามไถ่งานวิจัยและเป็นกำลังใจให้มาตลอด ประการสำคัญผู้วิจัยขอขอบคุณมิตรภาพ ความรัก ความจริงใจ ความห่วงใยของนนท์ธาน,วิจิตรกานต์, พระนาย, พิมลสา, พิติยา, สามล, โทริจัง, สุพัตรา ปรารถนา, นภัทร, น้องอ้อย, แม้ว, แจ้ ,พี่กบ, พี่ผึ้ง, พี่น้อง, พี่จั่น, พี่สิทธิชัย และพี่นนท์พี่ชายที่แสนดี

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยจะไม่ประสบความสำเร็จและมีวันนี้ได้ หากขาดรั้วครอบครัวอันอบอุ่น กอรปไปด้วย ความรักที่เปี่ยมล้น ความเมตตา ความเอาใจใส่ ที่ทางครอบครัวคอยสนับสนุนผู้วิจัยอย่างมิให้ขาดตกบกพร่องมาโดยตลอดชีวิตของผู้วิจัยผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณย่าคุณพ่อ คุณแม่ พี่เอ พี่ตุ้มพี่สาวที่น่ารัก น้องโอ๋น้องชายที่แสนดี ซึ่งเป็นพี่น้องเสมือนเพื่อนเสมือนคนรักเพราะคอยอยู่เคียงข้างรับฟังปัญหาต่างๆ และเป็นกำลังใจอันสำคัญยิ่งแก่ผู้วิจัยเสมอมา

คุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ และ ผู้มีพระคุณแก่ผู้วิจัยทุกท่าน

สุรางคนา พลนรัตน์

กันยายน 2550

สารบาญ

หน้า

สารบาญตาราง (3)

สารบาญภาพ (4)

บทที่ 1 บทนำ 1

ความเป็นมาและความสำคัญ 1

วัตถุประสงค์ในการวิจัย 3

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 3

สมมติฐาน 4

ขอบเขตงานวิจัย 4

นิยามศัพท์ 4

บทที่ 2 ตรวจเอกสาร 5

แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 5

ความรู้เกี่ยวกับซอพื้นเมืองล้านนา 6

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาษา 21

แนวคิดในการศึกษาลีลาการใช้ภาษาในซอพื้นเมืองนา 22

แนวคิดในการศึกษาการใช้ภาษาตามแนวอรรถศาสตร์ 43

บทที่ 3 วิธีการวิจัย 59

ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง 59

แหล่งข้อมูลการวิจัย 66

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 67

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 74

บทที่ 4 ผลการวิจัย 75

ผลการวิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนาเรื่องการใช้คำ 75

ผลการวิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา

เรื่องการใช้โวหาร 142

สารบาญ (ต่อ)

หน้า

ผลการวิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา
ตามแนวอรรถศาสตร์ 220

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ 251

สรุปผลการวิจัย 251

อภิปรายผล 254

ข้อเสนอแนะ 258

เอกสารและสิ่งอ้างอิง 260

ภาคผนวก 266

ภาคผนวก ก ประวัติพ่อครูจันตา เลาคำ 267

ภาคผนวก ข ตัวอย่างบทซอพื้นเมืองล้านนา 273

ประวัติการศึกษาและการทำงาน 309

สารบาญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ประเภทบทซอวรรณกรรมล้านนา	59
2	ประเภทบทซอนิยายค่าวธรรม	60
3	ประเภทบทซอประวัติบุคคลสำคัญ / เทิดพระเกียรติ	60
4	ประเภทบทซอเกี้ยว	60
5	ประเภทบทซอเบ็ดเตล็ด	61
6	ประเภทบทซอวัฒนธรรม ประเพณี	62

สารบาญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนภูมิสามเหลี่ยมของออกเด็นและริชาร์ด	44

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

"ซอ" เป็นเพลงพื้นบ้านล้านนาที่นิยมกันแพร่หลายที่สุด และเป็นบทร้องที่นิยมกันมากที่สุด ซอเป็นการขับร้องเพลงปฏิพากย์ ซึ่งมีคณะซออาชีพรับจ้างไปแสดงในงานฉลองหรืองานปอยต่าง ๆ คณะซอจะประกอบด้วย ช่างซอ ซึ่งเป็นชายหนึ่งคน หญิงหนึ่งคน ร้องโต้ตอบกัน เรียกว่า "คู้ถ้อง" และมีดนตรีบรรเลงคลอประกอบ (ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนากุล, 2532: 9) และชมรมสืบสานตำนานปี่ซอ (2548: 8) ได้กล่าวถึงการร้องเพลงซอไว้ว่า "ซอ" นั้น เป็นเพลงพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่ปู่ย่า ตายาย และ สืบทอดมาถึงชั่วลูกชั่วหลานจนถึงทุกวันนี้ ซอเป็นศิลปะที่ให้ความบันเทิง ให้ชีวิตชีวากับงานวัดงานกุศลหรืองานรื่นเริงทั่วไปงานรื่นเริงใดถ้ามีซอเป็นมหรสพไปแสดงประกอบแล้วนับว่าได้งานนั้นจะรู้สึกครึกครื้นมีรสชาติมีความหมายมากแต่หากงานใดไม่มีซอไปประกอบแสดงร่วมงานแล้วงานนั้นจะรู้สึกเงียบเหงา กร่อย ไม่มีเสียงหัวเราะ ไม่มีเสียงเฮฮา จะหาอะไรมาเป็นสิ่งประทับใจก็ไม่มี

แม้ว่าในปัจจุบันนี้การขับเพลงซอแตกต่างจากอดีตไปบ้าง เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ความนิยมในการฟังเพลงซอ และการสืบทอดเพลงซอพื้นบ้านไม่เป็นที่นิยมสำหรับคนรุ่นใหม่ที่อยู่ในเมืองอีกต่อไป คงเหลือแต่กลุ่มวัยรุ่นรอบนอกที่ยังฟังเพลงซออยู่บ้างเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดีมรดกวัฒนธรรมทางภาษาเหล่านี้ยังคงมีคนรุ่นใหม่ซึ่งสนใจสืบทอดวัฒนธรรมทางภาษาด้านนี้อยู่ไม่น้อย จึงส่งผลให้ศึกษาวรรณกรรมมุขปาฐะ(Oral Literature) ประเภท "เพลงซอพื้นเมือง" เหล่านี้ไว้ เช่นกัน อาทิ อรพิน ลือพันธ์ (2544) ได้ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมบทซอบัวซอน เมืองพร้าว วนิดา ริกากรณ์ (2545) การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านซอล้านนา และศุภนิจ ไชยวรรณ (2547) ศึกษากระบวนการสืบทอดเพลงซอพื้นเมืองของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

การขับเพลงซอนั้นเป็นสิ่งแทนศิลปะพื้นบ้านอันล้ำค่าคู่กับล้านนาไทย เช่นเดียวกับหมอลำเป็นศิลปะคู่กับภาคอีสาน ส่วนภาคกลางก็มีการลำตัด ร้องเพลงฉ่อย เพลงอีแซว และภาคใต้ก็มีการร้องเพลงบอก ซึ่งแต่ละภาคต่างก็มีเอกลักษณ์การใช้ภาษาท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไปเหตุนี้เอง

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองเนื่องจากการซอเป็นศิลปะล้านนาที่มีความละเอียดอ่อน มีการเลือกใช้ภาษาสรรหาถ้อยคำให้มีคล้องจองเพื่อความไพเราะเสนาะหู มาเรียงร้อยตามแนวฉันทลักษณ์ต่าง ๆ ทั้งยังมีการใช้โวหารภาพพจน์เป็นการเปรียบให้เห็นภาพตามภาษาที่ประพันธ์ขึ้นได้อย่างดียิ่ง และซอต่างก็เป็นการขับร้องตามภาษาท้องถิ่นเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีความโดดเด่น คือการร้องด้นกลอนสด ๆ โดยไม่มีการเตรียมหรือแต่งเนื้อร้องไว้ล่วงหน้ามาก่อนเลยแต่ก่อนที่จะมีความชำนาญเชี่ยวชาญจนสามารถด้นกลอนสด ๆ ได้นั้นจะต้องอาศัยความวิริยะอุตสาหะฝึกฝนมาอย่างยาวนานตลอดจนภาษาที่ปรากฏในเพลงซอพื้นเมืองยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และแนวคิดของชาวล้านนาในสมัยนั้น ๆ ได้อีกด้วย

จากลักษณะเด่นการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เอง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจต้องการศึกษาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองอย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยเลือกศึกษาเพลงซอพื้นเมืองของจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2536: 11) ได้กล่าวถึงจังหวัดเชียงใหม่ไว้ว่า “จังหวัดเชียงใหม่เคยเป็นศูนย์กลางการปกครองของล้านนาในอดีต เป็นแหล่งต้นกำเนิดและดำรงเพลงซอพื้นเมืองมาถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี” และหลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องการขับเพลงซอพื้นเมืองในจังหวัดเชียงใหม่แล้ว ผู้วิจัยจึงได้พบครูผู้สืบสานเพลงซอพื้นเมืองซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในวงการการขับเพลงซอพื้นเมือง คือ พ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ซึ่งท่านมีคณะซอใหญ่มาก ชื่อว่า “ คณะดาวล้านนา” อันเป็นที่รู้จักในกลุ่มคนที่นิยมฟังเพลงซอพื้นเมืองทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง แสดงถึงเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และเป็นที่ยอมรับของวงการซอพื้นเมืองในระดับแนวหน้า พ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ยังได้ทำโครงการสร้างหลักสูตรการสอนซอให้กับนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ที่สนใจศิลปะเพลงซอพื้นเมือง อีกทั้งพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการประพันธ์เพลงซอพื้นเมืองได้อย่างไพเราะและใช้ภาษาได้งดงามยิ่งนักจึงได้รับรางวัลรางวัลรับรองเกียรติคุณมากมาย อาทิ รางวัลเพชรราชภัฏ-เพชรล้านนา สาขาด้าน มุขปาฐะการขับเพลงซอพื้นบ้านประจำปี 2548, โล่เชิดชูเกียรติคุณจากสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ (สาขาการแสดง) ประจำปี 2545 และยังได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นจำนนวนมาก รวมถึงการเป็นผู้ช่วยครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1 ซึ่งท่านได้เป็นประธานชมรมสืบสานตำนานปี่ซอตั้งแต่ปี 2545 จนถึงปัจจุบัน ดังตัวอย่างการใช้โวหารภาพพจน์บทหนึ่งในเพลงซอพื้นเมืองเรื่อง “บทเกี้ยว” ดังนี้

“ถ้าได้เมียใจ๋ซื่อไปได้ผัวใจ๋ก๊ด อนาค๊ตมันจะดับสูน
ถ้าผัวบาปมาได้เมียใจ๋บุญ เหมือนข้าวแป้งกับปู๋นสีเดียวมันต่างเจื้อ”
(บทเกี้ยว บทที่ 1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้น ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบว่าถ้าสามีเป็นคนจิตใจบาปแต่มีภรรยาจิตใจดีนั้น เปรียบเหมือนข้าวแป้งกับปูน แม้ว่าข้าวแป้งกับปูนจะมีสีขาวเหมือนกัน แต่ก็มีความต่างกันเรื่องรสชาติ เพราะข้าวแป้ง หรือข้าว นั้นมีรสหวานส่วนปูนนั้นมีรสเค็ม จึงนำมารับประทานร่วมกันไม่ได้ ซึ่งเปรียบดั่งชีวิตครอบครับถ้าภรรยามีจิตใจดี ชอบทำบุญ แต่ได้สามีเป็นคนจิตใจบาป ก็อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ไม่ได้

ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้ฟังสามารถจินตนาการมองเห็นภาพได้ชัดเจนตามคำเปรียบเทียบ อีกทั้งยังสะท้อนวิถีชีวิตของสังคมล้านนาได้เป็นอย่างดี อันเป็นเสน่ห์ของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาโดยเฉพาะ โดยทั่วไปเรามักได้ยินกันอยู่เสมอว่ามีผู้ชื่นชอบผลงานของศิลปินท่านนั้น ท่านนี้แตกต่างกันไป ซึ่งความชื่นชอบเหล่านี้ ส่วนหนึ่งมาจากลีลาการใช้ภาษาในผลงานของแต่ละบุคคลจึงเป็นที่นิยมของผู้ฟัง และเป็นอีกสาเหตุที่พ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ได้รับรางวัลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาลักษณะการใช้ภาษาที่สะท้อนออกมาจากผลงานเพลงซอพื้นเมือง ของพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้คำในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา
2. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้โวหารภาพพจน์ในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา
3. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนาตามแนวอรรถศาสตร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา
2. ทำให้เห็นคุณค่าและร่วมอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทางภาษาถิ่นล้านนา
3. เป็นแนวทางในการศึกษาเพลงซอพื้นเมืองล้านนาในด้านอื่นต่อไป

สมมติฐาน

มีลักษณะการใช้ภาษาไทยในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา ของ พ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ในด้านการ ใช้คำ เช่น การใช้คำซ้ำ คำซ้อน คำอุทานเสริมบท หรือหน่วยเสริม ฯลฯ ด้านโวหารภาพพจน์ เช่น การใช้อุปมา อุปลักษณ์ สัญลักษณ์ ฯลฯ และทฤษฎีอรรถศาสตร์ เช่น การใช้ความหมายประจำรูปภาษา ความหมายแฝง ความหมายชวนคะนึง ความหมายนามนัย การใช้คำพ้องความหมาย คำลูกกลุ่ม การจัดกลุ่มตามความหมาย เป็นต้น

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาทุกประเภทของพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ที่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 66 เรื่องนั้นผู้วิจัยเล็งเห็นว่าข้อมูลประชากร (population) มีจำนวนมาก จึงเลือกวิธีการเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic random sampling) และใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ดังนั้นผู้วิจัยจะยกตัวอย่างของบทเพลงซอพื้นเมือง จำนวน 40 เพลง เท่านั้น

นิยามศัพท์

ซอพื้นเมืองล้านนา (Lanna Sor Folk Play) หมายถึง เพลงพื้นบ้านล้านนา โดยผู้ขับซอเป็นชาย และหญิง เรียกว่า “คู่ถ้อง” และมีเครื่องดนตรีล้านนาบรรเลงคู่ไปกับการขับซอ ซึ่งมีสะล้อ ซึง และปี่

ลีลาภาษา (Style) หมายถึง ท่วงทำนองแต่งที่แสดงออกเป็นลักษณะเฉพาะของผู้แต่งแต่ละคน ผู้แต่งต่างก็มีแบบของตนเองปรากฏอยู่ซ้ำ ๆ จนสรุปได้ว่า การเขียนแบบนี้สำนวนนี้เป็นของใคร

ภาษาถิ่นเหนือ (Lanna language) หมายถึง ภาษาหนึ่งของสาขาตระกูลไท (Tai) ใช้พูดกันในชีวิตประจำวันเหมือนกับภาษามาตรฐานของท้องถิ่นใน 8 จังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน แม้ว่าภาษาถิ่นเหนือจะมีระบบคำแตกต่างกันบ้างแต่ระบบเสียงของภาษาไทยถิ่นเหนือทั้งหมดประกอบด้วยหน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และหน่วยเสียงวรรณยุกต์

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

แนวคิดทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการตรวจเอกสาร ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยจำแนกประเด็นของการศึกษาค้นคว้าออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับซอพื้นเมืองล้านนา
2. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาษา
3. แนวคิดที่จะนำมาศึกษาลีลาภาษาในซอพื้นเมืองล้านนา
4. แนวคิดที่จะนำมาศึกษาการใช้ภาษาตามแนวอรรถศาสตร์

1. ความรู้เกี่ยวกับซอพื้นเมืองล้านนา

ประวัติซอพื้นเมืองล้านนา

ประวัติความเป็นมาของเพลงซอพื้นเมืองล้านนานั้นไม่ได้มีปรากฏหลักฐานหรือลายลักษณ์อักษรให้เห็นชัดเจน แต่มีผู้เล่าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับซอหลายท่านดังที่ คุณสงวน โชติสุขรัตน์ (2513: 179) ได้อธิบายความเป็นมาของซอว่า เป็นการละเล่นของชาติเผ่าไทยวน หรือไทยโยนกซึ่งมีถิ่นฐานอยู่ในดินแดนตอนใต้ของจีน และมีวัฒนธรรมคล้ายกับภาคเหนือของไทยโดยเรียกว่า “ขับลือ” และมณี พยอมยงค์ (2529: 170) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของเพลงซอพื้นเมืองว่า เป็นกลยุทธ์ในการสั่งสอนธรรมะของพระอรหันต์รูปหนึ่งโดยต้องการชักจูงความสนใจ จึงเขียนคำสั่งสอนเป็นถ้อยคำที่มีสัมผัสคล้องจองเป็นภาษาพื้นเมือง มีทำนองสูงต่ำน่าฟังและไม่เกิดความเบื่อหน่าย ต่อมาได้เรียกว่า “ซอ”, “ค่าว”, “จ้อย” และยังมีตำนานที่ได้กล่าวขานถึงต้นกำเนิด โดยมีหนุ่มสาวคู่หนึ่งได้พบรักและเกี้ยวพาราสีกันเป็นคำสัมผัสคล้องจองในท่วงทำนองอันแสนไพเราะต่อมาจึงผูกพันเป็นสามีภรรยากัน จนกระทั่งวันหนึ่งมีโจรเข้ามาลักพาตัวภรรยาอันเป็นที่รักไปเพื่อเรียกค่าไถ่ ด้วยความรักที่มีต่อภรรยาจึงได้ตามหาภรรยาโดยผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ และคร่ำครวญเป็นทำนองเดียวกับที่เคยเกี้ยวพาราสีกัน โดยกล่าวถึงความทุกข์ทรมานใจที่ต้อง

พลัดพรากกัน จนผู้พบเห็นซาบซึ้งใจในทำนอง และเกิดความสงสารจึงได้แบ่งปันอาหาร และว่าข้างให้ร้องในทำนองนั้นให้ฟังอีก ต่อมาจึงได้มีการจดจำทำนองและได้นำมาดัดแปลง จนกลายเป็น “ซอ” มาถึงปัจจุบัน

การ “ขับซอ” ยังได้ปรากฏในวรรณคดีล้านนาเรื่อง ลิลิตพระลอ โดยพระวรเวทย์พิสิฐ (2520: 1-3) ซึ่งได้รวบรวมการสันนิษฐานของนักวรรณคดีหลายท่าน เกี่ยวกับปีที่แต่งวรรณคดีเรื่องนี้และสรุปได้ว่า บทประพันธ์นี้ได้แต่งขึ้น ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งเค้าโครงเรื่องได้เกิดขึ้นในแคว้นล้านนาระหว่าง พ.ศ. 1616 – 1693 โดยร่ายตอนที่ 10 ได้ชี้ชัดว่ามีการขับซอ อย่างกว้างขวางในแคว้นล้านนา ดังตัวอย่างบทประพันธ์ที่ปรากฏว่ามีการขับซอพื้นเมือง ดังต่อไปนี้

“ข้าจะใช้ชาวในผู้สนิท ชิดชอบ อัชฌาชัย
ไปซื้อขายวายล่อง แล้วให้ท่องเที่ยวเดิน
สรรเสริญสองโสมศรี ทั่วบุรีพระลอ ***ขับซอ***ยศอ้าง
ลือลูกกษัตริย์เจ้าช้าง สองอ่อนไท้ยศเรือง รุ่งนา ฯ”

วิวัฒนาการของซอได้พัฒนามาเรื่อยจนมาถึงในช่วงสมัยของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ดังที่ นงเยาว์ กาญจนจารี (2539: 48) ได้ค้นคว้าข้อมูลประวัติของพระราชชายาจนได้ประจักษ์ว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ริเริ่มนำละครซอเข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งเครื่องดนตรีจากภาคกลาง พระองค์ทรงเป็นผู้ที่มีอัจฉริยะทางด้านนาฏศิลป์การดนตรีเป็นอย่างมาก ทั้งยังทรงแต่งซอพื้นเมืองไว้หลายสำนวน เช่น เพลงซอพื้นเมืองในคราวสมโภชช้างเผือก ซอเรื่องสาวเครือฟ้า เรื่องอิเหนาตอนบุษบาเสี่ยงเทียนซอ เรื่องสุวรรณหงส์ เรื่องน้อยใจยากับนางแว่นแก้ว เป็นต้น สิริกร ไชยมา (2544: 11 -12) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันช่างซอคณะต่าง ๆ ได้นำทำนองและเนื้อหาซอพื้นเมืองบางตอนมาดัดแปลงเพื่อซอเป็นอาชีพ ต่อมานายอำนวย กลำพัด ได้เป็นผู้ริเริ่มละครซอออกทางอากาศทางวิทยุเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2503 มีคณะชื่อ “ สามปอยหลวง” ซึ่งได้รับความนิยมมาก และได้พัฒนาจากการนั่งซอมาเป็นยืนซอ มีเวที มีฉาก คล้ายการแสดงลิเก จนเกิดละครซอขึ้นหลายคณะในเวลาต่อมา

ในพ.ศ. 2508 เริ่มกำเนิด “ซอสตริง” หรือ “ซอร่วมสมัย” โดยได้นำซอทำนองล่องน่าน ทำนองซอลับแล ทำนองซอเพลงอื่อ ทำนองซอเสเลเมา มาประยุกต์เข้ากับดนตรีสากล หรือ 3 ช่า ซึ่งเริ่มต้นที่นายประจักษ์ กาวี ได้เข้าร่วมโครงการไทยอาสาป้องกันชาติ เนื่องจากชายแดนแนวเขตจังหวัดน่าน เป็นเขตที่ถูกคุกคามจากภัยคอมมิวนิสต์ ทำให้ทหารขาดขวัญและกำลังใจ อีกทั้งเป็นการเรียกขวัญและกำลังใจจึงได้นำการเต้นเข้าจังหวะ ชะ ชะ ช่า มาประกอบการขับซอ ซึ่งประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ต่อมานายบานเย็น แก้วเสียงทอง หรือที่เรียกกันว่า “ขุนเพลงซอสตริง” ได้นำซอที่ประกอบจังหวะมาฝึกซ้อมอยู่ระยะหนึ่งแล้วนำไปร้องเพลงซอสตริงซึ่งได้รับความนิยมและแพร่หลายในเวลาต่อมา เนื่องจากซอสตริงมีจังหวะที่เร้าใจ สนุกสนาน เนื้อหาร่วมสมัยและไม่ยาวเกินไป ในปี พ.ศ. 2520 จึงได้นำเพลงซอสตริงลงแถบบันทึกเสียง และจำหน่าย ซึ่งได้รับความนิยมอย่างสูงเช่นกัน ต่อมาจึงได้มีศิลปินล้านนาหลายท่านได้นำซอมาทำเป็นซอสตริงเป็นจำนวนมาก เช่น สนั่น เมืองเหนือ หรือ บุญศรี รัตนัง เป็นต้น (ศุภนิจ ไชยวรรณ, 2547: 6)

ลักษณะของการขับซอพื้นเมืองล้านนา

ซอ เป็นการขับลำนำประจำท้องถิ่นของชาวล้านนา จัดอยู่ในประเภทเพลงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นลักษณะเพลงปฏิพากย์ คือ มีนักร้องหญิง ซึ่งเรียกว่า ช่างซอ (อ่าน “จ้างซอ”) ทำหน้าที่ขับเพลง (ร้องเพลง) เป็นทำนองต่าง ๆ โต้ตอบกัน โดยใช้ปฏิภาณไหวพริบของตัวช่างซอที่จะนึกหาคำซอขึ้นมาร้องโต้ตอบกันอย่างทันทีทันใด ช่างซอทั้งคู่ที่ร้องโต้ตอบกัน เรียกว่า“คู่ถ้อง” (อ่านว่า“กู้ถ้อง”) การซอนี้คล้ายการลำตัดของภาคกลาง (แต่การแสดงลำตัดนั้นดนตรีจะไม่เล่นคลอไปกับการร้องไปตลอดเหมือนกับการซอ) หรือหมอลำกลอนของภาคอีสานการซอจะมีเครื่องดนตรีประเภทปี่เป็นเครื่องประกอบจังหวะ เป่าขึ้นต้นก่อนการร้องทุกครั้ง ดังมีคติทางล้านนาที่ว่า “บ่ดีหล้วกก่อนหมอ บ่ดีซอก่อนปี่”เป็นต้นและในขณะที่ซอก็ต้องมีการเป่าปี่คลอไปกับการร้องด้วยนอกจากการใช้ปี่เป็นเครื่องดนตรีประกอบการซอแล้ว ในบางท้องถิ่น เช่น จังหวัดน่านจะใช้ซึงและสะล้อประกอบกันแทนปี่หรือร่วมกับปี่ก็ได้ ซึ่งก็แล้วแต่ความนิยมของแต่ละท้องถิ่น

การซอที่นิยมและมีมาตั้งแต่โบราณนั้นคือการซอคู่ ซึ่งเป็นการซอโดยใช้ช่างซอชายและหญิง 1 คู่ โต้ตอบกัน ช่างซอทั้งคู่จะใช้ความรู้ในเรื่องภาษาและฉันทลักษณ์ร่วมกับปฏิภาณไหวพริบเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อให้ร้องโต้ตอบคู่ถ้องได้อย่างฉับพลันแล้วยังมีการแสดงออกถึงท่าทางต่าง ๆ หรือฟ้อนรำประกอบไปด้วย

ในปัจจุบันยังมีการพัฒนาไปถึงขั้นการเล่นละครซออีกด้วย คือการผสมผสานกันระหว่างการซอแบบโบราณ (ซอคู่) กับลักษณะการผูกเรื่องขึ้นมาเล่นที่มีลักษณะคล้ายลิเกของภาคกลาง แต่ยังคงรักษารูปแบบด้านภาษาที่ร้องคือ ยังเป็นภาษาพื้นเมืองอยู่ และดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงยังใช้วงปี่ชุมอยู่แต่อาจมีการผสมผสานการเล่นเครื่องดนตรีที่ทันสมัยเข้ามาบรรเลงร่วมด้วยก็มี เช่น อิเลคโทน หรือกลองชุด เป็นต้น

สถานที่แสดงซอ สถานที่ที่จะมีการแสดงซอได้นั้นคือที่ ๆ มีงาน ซึ่งได้แก่ งานบุญ งานปอย หรืองานฉลองต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานทอดกฐิน งานผ้าป่า งานปอยลูกแก้ว เป็นต้น นิยมจัดให้มีการแสดงซอในบริเวณงานเลย พอจะแบ่งสถานที่จัดแสดงเป็น 3 แห่ง ได้แก่ 1. บริเวณวัด 2. บริเวณที่สาธารณะ 3. บริเวณบ้านเจ้าภาพ และไม่ว่าจัดแสดงที่ไหนก็ตาม การแสดงจะต้องเล่นอยู่บนร้านช่างซอ (อ่านว่า “ฮ้านจ้างซอ”) หรือ ผามซอ (เวที) เสมอ ซึ่งเป็นหน้าที่ของทางเจ้าภาพจะต้องเตรียมสร้างร้าน หรือผาม ไว้ให้ช่างซอและนักดนตรีขึ้นไปแสดงให้พร้อม ผามที่ว่านี้จะมีลักษณะที่เป็นเวทีที่ยกขึ้นสูงจากพื้นประมาณ 1 เมตร ส่วนความกว้างยาวนั้นจะประมาณ 4 เมตรขึ้นไป จะมีหลังคา หรือไม่มีก็ได้ ด้านข้างของผามต้องเปิดโล่งทั้ง 4 ด้าน บางทีก็มีราวไผ่กั้นไว้รอบ ๆ แต่อย่างไรก็ตามผามที่ใช้แสดงแต่โบราณจริง ๆนั้น ต้องเป็นผามที่ผู้ชม สามารถมองเห็นผู้แสดงได้ทั้ง 4 ด้าน ลักษณะและขนาดของผามอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงได้เพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่และความสะดวกของทางเจ้าภาพที่จะจัดเตรียมไว้ให้ นอกจากนี้เจ้าภาพยังมีหน้าที่ดูแลเรื่องอาหารการกินของช่างซอในขณะที่มาร่วมงานด้วย (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ, 2542: 2019)

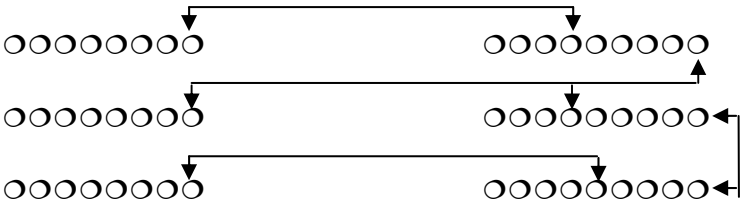
ลักษณะตัวอย่างฉันทลักษณ์ในการแต่งบทซอพื้นเมืองล้านา

1. ทำนองซอ จะปุ๋ หรือจาวปุ๋

ทำนองซอ จาวปุ๋ หรือจะปุ๋นี้ สันนิษฐานว่าเป็นทำนองของชาวปุ๋ในแคว้นสิบสองพันนา (สิบสองปันนา) ทางเมืองน่านจะเรียกทำนองซอนี้ว่าทำนอง “จ๊กก๊ก” ทำนองนี้เป็นทำนองดั้งเดิมของซอพื้นเมืองใช้ซอต่อจากทำนองตั้งเชียงใหม่หลังจากลงทำนองเชียงแสนแล้วหรือบางครั้งใช้ซอหลังจากเปลี่ยนทำนองอื่น ๆ เพื่อเข้าสู่ทำนองละม้ายอีกครั้งหนึ่งทำนองซอจะปุ๋ เป็นทำนองซอที่มีความอ่อนหวาน ละมุนละไม การใช้ทำนองจะปุ๋มีอยู่สองลักษณะกล่าวคือ ซอแบบครึ่งท่อนหลังและเต็มท่อนซอแบบครึ่งท่อนหลังจะใช้ซอต่อจากการลงเชียงแสนหรือเมื่อหลังจากเปลี่ยนทำนองอื่น ๆ เข้าสู่ทำนองละม้าย

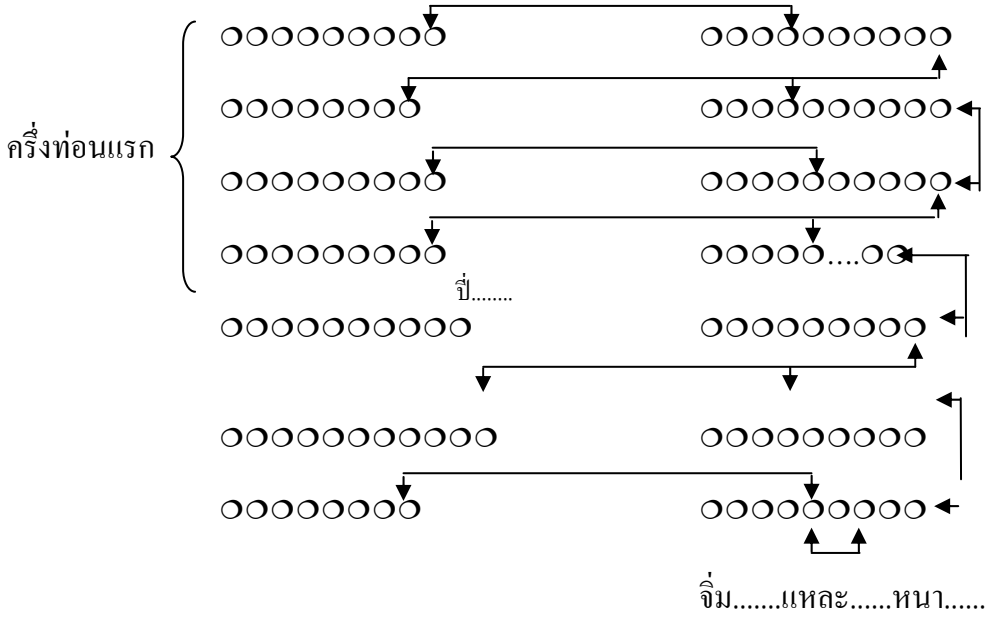
ฉันทลักษณ์ทำนองจะปุ๋
(บทซอ เรื่อง หน้าที่เยาวชน)

จะปุ๋แบบครึ่งท่อนหลัง

จะปุ๋แบบเต็มท่อน หรือ หนึ่งจิ่ม

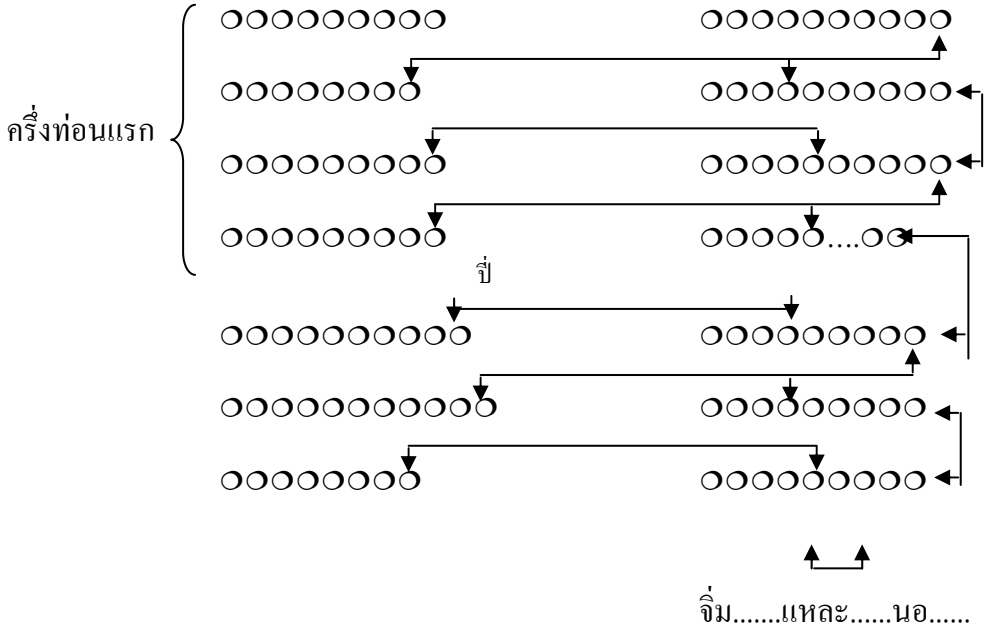
(ตามบทซอเรื่อง หน้าที่เยาวชน ชาย.)

2. ทำนองซอ ละม้าย

ทำนองซอ ละม้าย นี้เป็นทำนองที่ให้จังหวะครึกครื้น สนุกสนาน ใช้ซอต่อจากทำนองจะปุ๋ทำนองนี้พัฒนามาจากทำนองจะปุ๋ เนื่องจากซอดั้งเดิมก่อนนั้นหลังจากจบทำนองตั้งเชียงใหม่แล้วก็จะซอทำนองจะปุ๋และทำนองอื่น ๆ เท่านั้นยังไม่มีทำนองละม้ายต่อมามีการเปลี่ยนระดับเสียงซอเป็นอีกระดับหนึ่งซึ่งสูงกว่าทำนองจะปุ๋ แต่ใช้คำร้องเดียวกันกับทำนองจะปุ๋ จึงเรียกทำนองนี้ว่าทำนองละม้าย ซึ่งแปลว่า คล้ายคลึง หมายถึง คล้ายคลึงกับทำนองจะปุ๋นั่นเอง

ฉันทลักษณ์ซอทำนองละม้าย

3. ทำนองเงี้ยว (เสเลเมา)

ซอทำนองเงี้ยว หรือทำนองเสเลเมา เป็นทำนองซอดั้งเดิมอีกทำนองหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป สันนิษฐานว่าคงได้รับมาจากชาวเงี้ยว หรือไต หรือไทยใหญ่ ซึ่งเป็นชนชาติหนึ่งอยู่ในรัฐฉาน ประเทศพม่า ปัจจุบันอยู่กระจัดกระจายแถบภาคเหนือตอนบน เช่น เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน

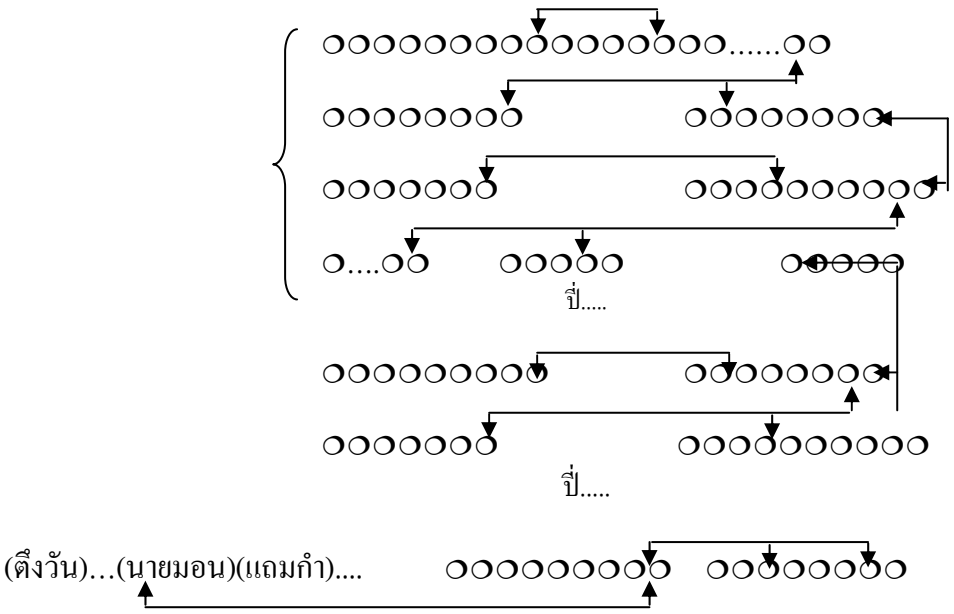
ซอทำนองเงี้ยวหรือเสเลเมา มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. เงี้ยว
2. เงี้ยวสิบชาติ

ที่เรียกชื่อว่าเงี้ยวสิบชาติ เนื่องจากเป็นทำนองที่ใช้ซอ เรื่องพระเจ้าชาติที่สิบ คือ พระเวสสันดรชาดก นั่นเอง

ฉันทลักษณ์ซอทำนองเงี้ยว หรือเสเลเมา

1. ทำนองเงี้ยว จากบทซอเรื่อง โครงการโรงเรียนสีขาว

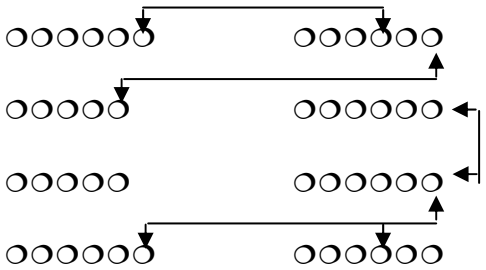

4. ทำนองเพลง อื่อ

ทำนองเพลงอื่อเป็นทำนองดั้งเดิมทำนองหนึ่งของซอล้านนา ที่มาของซอทำนองเพลงอื่อนี้ โดยสันนิษฐานว่าอาจได้มาจากเพลงอื่อกล่อมลูกของชาวล้านนา (เพลงอื่อจา) โดยทำนองเพลงอื่อนี้มักจะใช้ซอในบทอำลาซอลาปอย ซอขึ้นบ้านใหม่ หรือซอมัดมือลูกแก้ว เป็นต้น หรือจะใช้ทำนองนี้ซอเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ชีวประวัติบุคคลสำคัญ เรื่องราวในชาดกเพราะเป็นทำนองที่สามารถแต่งเนื้อเรื่องให้กระชับในแต่ละวรรค (จิ่ม) ได้ง่ายอีกทั้งเป็นทำนองที่อ่อนหวานกินใจผู้ฟัง ทำนองซอเพลงอื่อนี้ช่างซอทางจังหวัดน่านจะเรียกทำนองเพลงอื่อว่า ระบำซอตำรายาเพราะเรียกตามบทซอเรื่องตำรายาตลก

ฉันทลักษณ์ของทำนองซอเพลงอื่อ

(บทซอไก่หน้าดาววี)

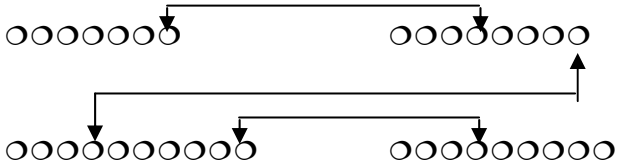

ทำนองพม่า

ทำนองซอเพลง “พม่า” เป็นทำนองซอที่รู้จักกันดี เพราะศิลปินซอภาคเหนือนิยมนำมาซอ เพราะเป็นทำนองเก่าแก่ทำนองซอเพลงพม่านี้ทางจังหวัดน่าน เรียกทำนองซอนี้ว่า ทำนองเจ้าสุวัตร/บัวคำเพราะเป็นการเรียกตามชื่อเรื่องการซอทำนองเพลงพม่านี้ส่วนมากก็จะใช้ซอสูมาครัวทาน เพราะเป็นทำนองที่สั้นและจำง่ายเพราะมีคำสัมผัสจากท้ายจรดหัวจึงไม่นิยมนำมาซอในงานต่าง ๆ เท่าไร

ฉันทลักษณ์ของซอเพลงพม่า

เพลงซอเจ้าสุวัตร / บัวคำ

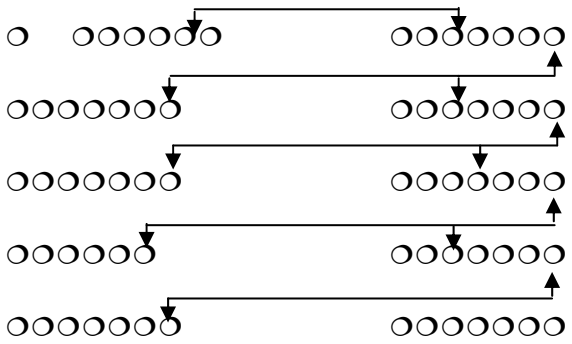

5. ทำนองพระลอ

ทำนองซอพระลอเป็นทำนองดั้งเดิมของซอล้านนาเช่นกัน แต่เดิมเรียกทำนองนี้ว่า ทำนองล่องน่าน ที่เรียกว่าทำนองพระลอก็เพราะมีการใช้ทำนองนี้ ซอเรื่องพระลอที่มีสองพี่น้องเพื่อน – แพง หลงรักในพระสิริโฉมอันงดงามของพระลอ และต่อมาพระราชชายาเจ้าดารารัศมีได้ทรงให้ท้าวสุนทรพจนกิจ กวีประจำคุ้มรจนาบทซอเรื่องน้อยใจยาโดยใช้ทำนองนี้เป็นทำนองซอ จึงเรียกทำนองนี้ว่าทำนองซอน้อยใจยา นิยมใช้ทำนองนี้ซอพรรณนาความงดงามของธรรมชาติ พืชพรรณไม้นานาชนิดในป่าตลอดถึงสัตว์ป่า นานาพันธุ์ในการซอเก็บนก

ฉันทลักษณ์ของซอทำนองพระลอ

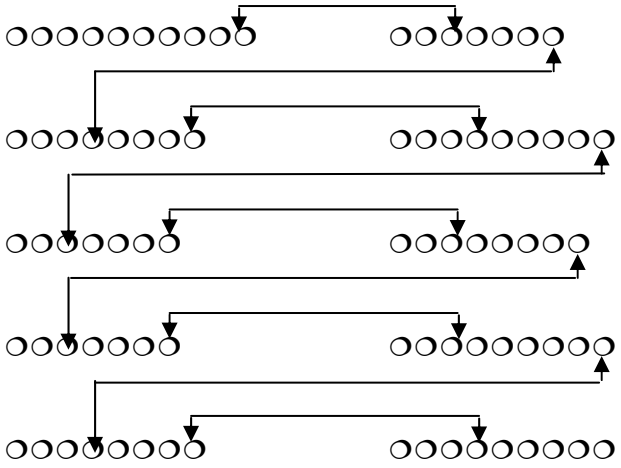
(บทซอเรื่องน้อยใจยา)

6. ทำนองซอปั่นฝ้าย

ทำนองซอปั่นฝ้ายเป็นทำนองซอที่เกิดจากจังหวัดน่าน โดยศิลปินพื้นบ้านของจังหวัดน่านคือ พ่อครูไชยลังกา (ไจยะลังก๋า) เครือแสนเป็นผู้แต่งทำนองซอนี้ขึ้นเพื่อใช้ซอเกี่ยวกับการปลูกฝ้าย เก็บฝ้าย ปั่นฝ้าย จนถึงการนำฝ้ายมาถักทอเป็นเครื่องนุ่งห่มจนสำเร็จจะมีฉันทลักษณ์คำที่สัมผัสเดินหน้าตลอดทำนองซอปั่นฝ้ายนี้ทางจังหวัดเชียงใหม่ไม่ค่อยนิยมนำมาซอมากนัก แต่นิยมซอกันมากในจังหวัดน่าน

ฉันทลักษณ์ซอทำนองปั่นฝ้าย

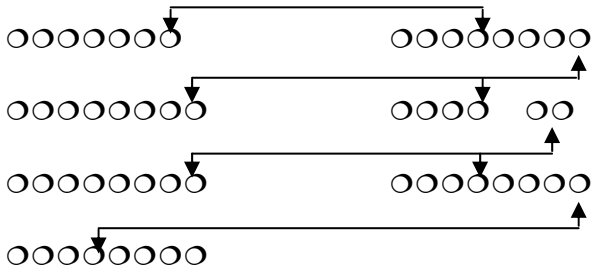
7. ทำนองล่องน่าน

ซอทำนองล่องน่านนี้ก็เป็นทำนองที่ไพเราะจับใจอีกทำนองหนึ่งในท้องถิ่นจังหวัดน่าน นั้นถือว่าเป็นทำนองซอที่ได้รับความนิยมสูงสุดเลยทีเดียวการซอของจังหวัดน่าน เป็นการซอเข้าซึงกับสะล้อ

สำหรับการซอของเชียงใหม่ ลำพูน และเชียงราย นี้ได้นำเอาซอทำนองล่องน่านนี้มาดัดแปลงเข้ากับปี่จุม ทำให้การซอจะออกมาในลักษณะเสียงสูงทำให้ฟังชัดเจนขึ้น ซอทำนองล่องน่านนี้ อาจารย์ประจักษ์กาวีศิลปินซอเมืองน่าน ได้เขียนประวัติเอาไว้ในหนังสือวัฒนธรรมพื้นบ้านของจังหวัดน่านเอาไว้ว่า มีพญาการเมืองได้ย้ายเมืองวรนคร (เมืองบัว หรืออำเภอปัวปัจจุบัน) มาตั้งเมืองใหม่ ณ จังหวัดน่านในปัจจุบันการย้ายเมืองครั้งนั้นพญาการเมืองได้จัดสร้างแพขึ้นทั้งหมด 7 แพด้วยกันเพื่อเตรียมการขนย้ายไพร่ฟ้าประชาราษฎร์และแพที่ 7 นั้นเป็นแพที่บรรทุกคณะดนตรี สะล้อ ซอซึง ช่างซอในสมัยนั้นตามประวัติเล่าสืบกันต่อมามีนามว่า ปู่คำมาและย่าคำมี ซึ่งได้ขออำลาบ้านเกิดเมืองนอนที่เคยอยู่มาตั้งแต่เล็กแต่น้อยและตลอดทางที่ล่องแพมานั้นเขาได้ซอบรรยายสภาพภูมิศาสตร์และป่าไม้ดอกไม้สิ่งที่พบเห็นบนสองฝั่งของลำน้ำน่านคือ นั่งซอบนแพล่องมาจากน้ำน่านเลยได้ชื่อ ทำนองซอนี้ว่าทำนองซอล่องน่านตลอดมาจนทุกวันนี้

ทำนองซอทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ เหลือจากนั้นก็จะเป็นทำนองเย้นหรือยิ้น และทำนองลับแลเป็นทำนองที่ไม่ค่อยมีคนรู้จัก และไม่เป็นที่นิยมเท่าไรหรือบางทำนองก็เหลือแต่ชื่อเพราะได้หายไปไม่มีผู้ใดสืบสานเอาไว้ทำนองซอทุกทำนอง ไม่ว่าจะเป็นนักขับซอทางจังหวัดน่านหรือทางเชียงใหม่จะรู้จักทุกทำนอง เพียงแต่การซอจะแตกต่างกันไปบ้างซึ่งไม่ถือว่าเป็นการผิดหลักของการซอแต่อย่างใด

ฉันทลักษณ์ทำนองล่องน่าน

ทำนองล่องน่าน

จันทร์ตา เลาคำ แต่งบท

ช, 1 - เอาอ้ายเต๊อะอ้ายหมั่นเยี๊ยะก๋าร จ้างโบ๊ะเสาจานดังไฟหนึ้งเข้า
อายุสังขารบ่แก่บ่เถ้า มอกบ่ป๊าวห้าวหัวมัน
หมั่นไปส้ะป๊ะเยี๊ยะเวียกทำก๋าร อยู่มาตึงวันก๋ารหนักหน่องข้อน
ทำงานแบกหมอนตึงวันค่ำเจ๊า

ญ, 2 - ถ้าได้ปี้น้อยเขามาเป๋นของ น้องกลั๋วต๋ายผอมบ่ได้นุ่งย้อง
กลั๋วบ่มีหยังยัดใส้ใส่ต้อง ป้อแม่ปี้น้องดูถูกดูแคลน
ถาหน้าวันลูนกลั๋วไดกิ๋นแหนง ได้อ้ายเป๋นแฟนกลั๋วน้ำต๋าอาบหน้า
กลั๋วได้เจ๊ดน้ำต๋าไปหาปี้น้อง

ช, 3 - หัวก็บ่ล้านติ่นผมตกสูง เขี้ยวก็บ่ซูนหนังฮีมปากบ่หุ้ม
ถ้าอ้ายได้เมียตึงจะเลี้ยงจ่นกุ้ม วาสนาบ่ตุ้มบ่าวรุ่นลายคราม
ถ้าได้ตั๋วน้องอู้กั๋นเป๋นกั๋น ของกิ่นลำลำจะเกียมดาไว้ถ้า
อยากกิ่นสังจาจะหามาหื้อพร้อม

ญ, 4 - กลั๋วไก่เจ้าเล้ามันบ่าเป๋นใจ๋เห็น อ้ายจะไปเป๋นลูกจายแม่เถ้า
ผ่อหุ่นเปิ้นก็งามเหมือนคำหล่อเบ้า ลักแยงตะเจ๊านึกว่าดารา
งามแต๊งามตั๊กงามนักงามหนา ผ่อสองแก่นต๋ำเหมือนหน่วยบ่าต้อ
มาผ่อลำคอปออย่างแฮ้งตื้น

ช, 5 - อ้ายคนบ่างามก้นแง้นปากจุ่น แยงผ่อขี้ปุ้มอย่างกับบุงใส่ผ้า
ยกติ่นเตียวตางอย่างกับผีบ้า แยงผ่อตังหน้าเขี้ยวอย่างรถแมคโค
ต๋ำเลิ้กโอ้งโม้งหลังโก่งโขโย๋ ทำโมสังโฆเหมือนกับผีบ้าบ้อง
ไผตึงบ่ามองคนอย่างปี้น้อย

ญ, 5 - บ่าต้องฟู่เต๊าะฟู่ย้อมาหา บ่าไจ้กูลาลากล้อตังปิ้น
กันว่าเป๋นหนอนตึงบ่าหลอนเบื่อจิ๊น ได้กิ่นแก๋งลิ่นจะไปทิ้งแก๋งแลน
จะไปจิฮางต่อจะไปล่อฮางแต๋น ตึงบ่กิ่นแหนงได้เป๋นเมียอ้าย
จะตั๊ดสินใจ๋เป๋นแม่เฮือนเจ๊า ๆ

ทำนองปั่นฝ้าย

จันทร์ตา เลาคำ (ประพันธ์บท)

1,, เดิกมานี้ออนจอน เดิกมานี้ออนจอน ผ่อตื้นอนเหมือนโม่งกระต่าย
หยังมาใคร่ได้กู้นอนสักคน อ้ายเป๋นคนจ๋นตึงบ่ามีไผผ่อ
รูปบ่าหล่อป๋ออ้ายบ่รวย ไผจะตวยก็อายหื้อเจ้าหมู่
เฮาจะอู้สาวก็เตียวหนี กึ๊ดใจ๋ดี ๆ ปอเอ็นดูตั๋วเก่า
เฮาเป๋นบ่าวเถ้าบ่มีความหมาย ลืมกั้นใจ๋ต๋ายเมื่ออ้ายยังบ่เกิด
(สร้อย).....เอ่อ เออ เอ้อ เอ๋อ เออ เออ เอ่อ เอ้อ เอ๋อ เออ เอ้อ เอ่อ

2,, แต๋มว่าอ้ายบ่างาม แต๋มว่าอ้ายบ่างาม ผิวก็ดำผ่ออย่างกับอึ่ง
เพชรน้ำหนึ่งอยู่ในหัวใจ๋ อ้ายงามตังในบ่ได้งามตังนอก
อ้ายจะขอบอกบ่เกยจุ๊ไผ บ่มีลวดลายเหมือนป้อจายคนอื่น
อ้ายจ๋นเงินหมื่นอ้ายจ๋นเงินแสน อ้ายจ๋นแฟนจ๋นความงามความหล่อ
ลองกึ๊ดผ่อมันงามน้ำใจ๋ งามนอกกับงามในเอาตังใดเลือกผ่อ
(สร้อย).....

3,, ถ้าได้น้องมาเป๋นแฟน ถ้าได้น้องมาเป๋นแฟน จะหื้อใส่สร้อยแขนจะหื้อใส่สร้อยแต่ง
จะหื้อน้องแต่งเขียนกิ้วเขียนต๋า หื้องามเหลือดารานางสาวเจียงใหม่
ถ้าได้เป๋นเมียอ้ายหื้อแต่งตั๋วดี ๆ จะซื้อทีวีหื้อดูคืนหุ้ง
จะหื้อน้องนุ่งผ้าม้วนผ้าไหม จะเอาแบบใดเลือกเอาเต๋มตื้
จะซื้อรถหื้อขี่เอาสีงาม ๆ จะหื้อพกสตางค์ไว้จ่ายวันหมื่น
(สร้อย).....

4,, ต๋อนนี้เงินอ้ายมีบ่าปอต๋อนนี้เงินอ้ายมีบ่าปอ อ้ายจะขอรอหื้อได้ถูกหวยก่อน
แม่ละอ่อนบ่ถ้าใจ่จ๋าง ถ้าถูกรางวัลเลขท้ายที่หนึ่ง
จะปาน้องขึ้นไปขี่เครื่องบิน ไปแอ่วเมืองจีนผดไปญี่ปุ่น
จะปาน้องบุ่นไปแผวเวียตกง ลวดปาไปลงแอ่วเมืองฝรั่ง
หื้อหมู่จาวบ้านเขาอวดเฮารวย แต่บ่าเดี่ยวนี้หวยยังบ่าได้ซื้อเตื้อ
(สร้อย).....

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พัชรินทร์ จันทนานุวัฒน์กุล และคณะ (2542: 5-6) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของเพลงพื้นบ้านดังนี้

1. เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่มีความสนุก ซึ่งเป็นความสนุกของชาวบ้านที่ใช้ดนตรีเข้ามาประกอบ เพลงพื้นบ้านเป็นผลงานเพลงของชาวบ้านที่ไม่ต้องฝึกฝนก็เชี่ยวชาญเพราะที่ปฏิบัติกันอยู่ด้วยความเคยชิน ไม่ได้มุ่งความไพเราะ หรือความสวยงาม แต่มุ่งที่ความสนุกเป็นหลัก

2. เนื้อเรื่องของเพลงพื้นบ้านเกี่ยวข้องกับชีวิตการงาน ความรัก ความสนุกสนานเฮฮา การดื่มกินสังสรรค์ การเกี้ยวพาราสี เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าเนื้อเรื่องทั้งหมดเป็นเรื่องของชีวิตชาวบ้าน เว้นไว้ในเรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่อ นิทานพื้นบ้าน วรรณคดีที่เป็นรากเหง้าของศิลปวัฒนธรรม เพลงพื้นบ้านมีเสน่ห์ตรงที่มีการพูดถึงชีวิตตัวเอง มีการเล่าเรื่อง มีการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ของชีวิต ทำให้ทุกคนในหมู่บ้านมีความผูกพันซึ่งกันและกัน

วนิดา ริกากรณ์ (2544)ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การดำเนินอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านซอล้านนา” โดยพบผล จากกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ 3 อย่างด้วยกันคือ

1. บทบาททางสังคมของละเล่นพื้นบ้านซอล้านนา ยังคงมีอยู่ทั้งด้านการศึกษา และด้านสื่อต่าง ๆ โดยการรวมตัวของคนในชุมชน และสื่อพื้นบ้าน โดยมีการร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน

2. เงื่อนไขที่การละเล่นพื้นบ้านซอล้านนาดำรงอยู่ได้คือ ความต้องการของผู้ชม ผู้ฟัง และ ผู้ว่าจ้าง

3. ปัจจัยที่การละเล่นพื้นบ้านซอล้านนาดำรงอยู่ ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมบางอย่าง การว่าจ้างซอที่ไม่แพงเกินไป การนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ และกระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เพิ่มมากขึ้น

อรพิน ลือพันธ์ (2544) ได้ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมบทซอบัวซอน เมืองพร้าว ทำได้ทราบถึงความเป็นมาของซอ และความรู้ที่ได้จากซอ รวมไปถึงความเชื่อในการขึ้นครู ไหว้ครู การกินอ้อประเภทต่าง ๆ และกระบวนการสืบทอดเพลงซอพื้นบ้านในอดีตเป็นแหล่งข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษากระบวนการสืบทอดเพลงซอพื้นบ้านของจังหวัดเชียงใหม่

สิรินุช วงศ์สกุล (2544) ได้ศึกษาทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การคงอยู่ของเพลงพื้นบ้าน (ซอ) ในจังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งพบว่า เพลงพื้นบ้าน (ซอ) ในจังหวัดเชียงใหม่คงอยู่ได้ เนื่องจากมีการพัฒนารูปแบบการแสดงเป็นระยะ ๆ จากการซอคู่มาเป็นซอสตริงตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีการดัดแปลงปรับเปลี่ยนเนื้อหา ภาษา การแต่งกาย และเครื่องดนตรีให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย ทันต่อเหตุการณ์ และความต้องการของผู้ฟังเฉพาะกลุ่ม เรียกได้ว่าเป็นพลวัฒน์ทางสังคม

ศุภนิจ ไชยวรรณ (2547) ได้ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสืบทอดเพลงซอพื้นบ้านของจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสืบทอดเพลงซอพื้นบ้าน โดยได้ฝากตัวเข้าเป็นศิษย์ของพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ พบผลการศึกษาคือ กระบวนการสืบทอดเพลงซอพื้นบ้านของจังหวัดเชียงใหม่มีความเชื่อที่ยังคงยึดถือปฏิบัติต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันโดยไม่เปลี่ยนแปลง คือ การขึ้นครูซอ การไหว้ครู และ การขึ้นขันตั้งน้อย เวลาซอบนผามหรือบนเวที และการเคารพครูอาจารย์ที่ได้สั่งสอนตนมา กระบวนการเรียนการสอนในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง เช่น มีการใช้แถบบันทึกเสียงการซอเป็นอุปกรณ์การสอน ทั้งยังสรุปได้ว่าในการเรียนซอหรือการสืบทอดนั้นไม่สามารถบ่งชี้เวลาได้ว่าจะจบสิ้นการสืบทอดเมื่อใด เพราะเป็นการเรียนรู้หรือระบบการสืบทอดที่ไม่มีวันจบสิ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาษา

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ (2525: 28-29) วิเคราะห์จุดมุ่งหมายของการใช้ภาษาไว้เป็น 3 แนว คือ

1. ใช้สั่งสอน เห็นได้จากการมีลายสือไทย หรืออักษรไทยเพื่อใช้สื่อความหมายระหว่างคนไทยทั้งชาติ การจัดทำแบบเรียนหรือทำหนังสือเรียนเพื่อให้เด็กไทยได้อ่าน ได้เรียนรู้ การทรงจำพระพุทธภาษิต การแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย การสวดแหล่เทศน์ การแสดงพระธรรมเทศนา การเล่านิทานชาดก นับเป็นการสั่งสอนที่มีส่วนจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ถาวร นอกจากนั้นยังมีการสร้างภาษิต คำพังเพย คำผญา คำขวัญ คติพจน์ ที่มีแนวคิดเป็นเชิงสั่งสอน และได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

2. ใช้สื่อสาร เห็นได้จากการใช้วัจนภาษาและอวัจนภาษา การใช้วัจนภาษาสื่อสารต้องใช้ให้ถูกระเบียบของภาษา กล่าวคือ ใช้คำที่มีความหมายเป็นที่เข้าใจตรงกัน มีการเรียงคำให้ถูกวิธีเพื่อให้ได้ข้อความที่ตรงความคิดเป็นที่เข้าใจกันทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารมีการผูกประโยคเป็นรูปแบบต่าง ๆ ตามเนื้อความที่ประสงค์ มีการคิดสร้างคำใหม่ขึ้นใช้ในภาษาเพื่อสื่อสารให้ทันโลกทันความก้าวหน้าทางวิทยาการ มีการใช้ถ้อยคำสำนวนให้ฟังคล้องจอง ไพเราะให้มีความหมายที่ดี ส่วนอวัจนภาษามีส่วนช่วยให้การสื่อสารชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแสดงออกทางมารยาทที่สุภาพ ไม่สุภาพ แสดงออกด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม หรือบึ้งตึง แสดงออกด้วยการพยักหน้า หรือยกมือประกอบคำพูด นอกจากนั้นในการสื่อสารให้สัมฤทธิ์ผลยังมีวิธีการใช้ถ้อยคำให้เหมาะกับฐานะของบุคคลอีกด้วย โดยพิจารณาจากฐานะทางเครือญาติ หน้าที่การงาน และอำนาจในสังคม ดังจะเห็นได้จากการใช้คำราชาศัพท์

3. ใช้เพื่อสร้างสรรค์ เห็นจากการใช้ภาษาสร้างสรรค์วรรณคดีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เป็นการสร้างสมบัติทางวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่เป็นมรดกตกทอดไปถึงอนุชนรุ่นหลัง ๆ ชั่วกาลนาน

บุญเกิด รัตนแสง (2541: 13–15) กล่าวว่า การใช้ภาษาไทยมีลักษณะตรงตามระเบียบของสังคม สรุปได้ 3 ประการ คือ

1. มีจารีตในการใช้ภาษา คือ มีกฎระเบียบการใช้ที่ชี้บ่งแน่นอน กำหนดความผิดถูกแยกจากกันได้ชัดเจน ทั้งการอ่าน การเขียน การพูด การเรียงลำดับถ้อยคำในประโยคโดยยึดพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเป็นฎีกาพิพากษาความถูกผิดในปัจจุบัน

2. มีธรรมเนียมการใช้ภาษาพูด ภาษาเขียน แตกต่างกันตามสภาพท้องถิ่นตามกลุ่มวิชาชีพ เช่น ภาษาไทยชาวภูเขา ภาษาชาวเล ภาษากฎหมาย ภาษาการค้าขาย ภาษาการแพทย์ ภาษาการทหาร และภาษานักบวช เป็นต้น

3. มีขนบประเพณีการใช้ภาษาที่สังคมกำหนดไว้อย่างชัดเจน หากผู้ใช้ไม่ยึดหลักตามข้อตกลงก็ถือว่าไร้มารยาท ขาดความเคารพนับถือ เป็นเหตุให้สังคมรังเกียจได้ เช่น คำราชาศัพท์ คำที่ใช้กับนักบวช ถ้าคนทั่วไปนำมาใช้ย่อมถือว่าไม่รู้ขนบประเพณี

จากแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาษาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการใช้วัจนภาษาและอวัจนภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้สั่งสอน ใช้สื่อสาร และใช้เพื่อการสื่อสารและใช้เพื่อสร้างสรรค์ โดยที่การใช้ภาษาไทยมีลักษณะตรงตามระเบียบของสังคม คือ มีจารีตในการใช้ภาษา มีธรรมเนียมในการใช้ภาษาพูด และมีขนบประเพณีการใช้ภาษาที่สังคมกำหนดไว้อย่างชัดเจน

3. แนวคิดในการศึกษาลีลาการใช้ภาษาในซอพื้นเมือง

3.1 นิยามของคำว่า ลีลา

เป็นท่วงทำนองของการเขียนแต่ละคนที่ถ่ายทอดผ่านงานเขียนแต่ละประเภทมีผู้ให้ความหมายของคำว่า ลีลา ไว้ดังนี้

พระยาอนุมานราชธน (2514: 141) อธิบายความหมายของคำสไตล์ (Style) ว่าเป็นท่วงท่าที่แสดงออกของผู้นั้น อันได้แก่ปัญญา ความรู้ ความนึกคิด ฝีมือ และนิสัยใจคอ ส่วนสำคัญอันเป็นรากฐานของท่วงท่าที่แสดงออกทั้งหมดจะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ถ้าเป็นวรรณกรรมก็อยู่ที่วิธีจัดเรียงถ้อยคำ

เปลื้อง ณ นคร (2512: 63-64) ได้กล่าวถึงคำว่าสไตล์ หรือสำนวนภาษาไว้ว่าคือ แบบได้แก่รูปทรง หรือลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บางคนแปลคำว่าสไตล์ว่าแบบเขียนบ้าง ทำนองเขียนบ้าง ท่วงทำนองเขียนบ้าง เดิมเราใช้คำง่าย ๆ ว่าฝีปาก การเขียนหนังสือต่างก็มีแบบของตัวโดยเฉพาะ สำนวนของใครของคนนั้นจะเลียนใครหรือให้ใครเลียนก็ไม่ได้ต้องสร้างและบำรุงสำนวนด้วยตัวเอง ถ้าจะให้คำจำกัดความอย่างสั้นที่สุดของคำว่าสำนวนก็คือ วิธีแสดงความคิดของเราออกมาเป็นภาษา

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2542: 21) ให้ความหมายของคำลีลาหรือสไตล์ (Style) ว่าหมายถึง ท่วงทำนองแต่งที่แสดงออกเป็นลักษณะตัวของผู้แต่งแต่ละคน ผู้แต่งต่างก็มีแบบของตนเองปรากฏอยู่ซ้ำ ๆ จนสรุปได้ว่า การเขียนแบบนี้สำนวนนี้เป็นของใคร ผู้แต่งมีวิธีการวางลำดับเนื้อเรื่องเลือกใช้ถ้อยคำ ประโยค วรรคตอน หรือแสดงแนวความคิดอันเป็นลักษณะของตนไปต่าง ๆ กัน

จากการให้ความหมายข้างต้น พอสรุปได้ว่า คำว่าลีลา หรือสไตล์ หมายถึง แนวทางหรือการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์ซึ่งต้องการจะสื่อถึงความรู้ ความคิด ทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งลีลาการเขียนนี้เกิดจากองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น การเลือกใช้คำประโยค การเลือกใช้สำนวนโวหารเพื่อให้เหมาะสมกับงานประพันธ์นั้น ๆ ดังนั้นการแต่งบทซอพื้นเมืองของพ่อครูจันตา เลาคำจึงมีลักษณะการใช้ภาษาหรือมีลีลาภาษาเฉพาะ ดังที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษาอย่างละเอียดต่อไป

3.2 การศึกษาลีลาการใช้ภาษา ด้านการใช้คำ

สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 138 –158) กล่าวถึง การวิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาว่าลีลาการใช้ภาษานั้นเป็นส่วนสำคัญยิ่งของการเขียนบันเทิงคดีเพราะแสดงให้เห็นถึงฝีมือและความสามารถเฉพาะตัวของผู้แต่งแต่ละคนซึ่งยากที่จะเลียนแบบกันได้ การวิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษา หมายถึงการที่ผู้อ่านพิจารณาว่าผู้แต่งมีวิธีการสร้างงานเขียนของตนให้มีชีวิตชีวาน่าอ่าน มีความถูกต้องสมจริง และมีความเป็นตัวของตัวเองตลอดจนมีความแปลกใหม่ต่างจากงานของคนอื่นอย่างไรเพราะเหตุใด ผู้อ่านจะสังเกตลีลาการแต่งของผู้แต่งแต่ละคนได้จากสิ่งต่อไปนี้

1. การเลือกสรรคำ หมายถึง วิธีการเลือกหาคำมาใช้เขียนวรรณกรรม โดยคำนึงทั้งด้านรูปศัพท์ เสียง และความหมายของคำที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง เช่น ในขณะที่ผู้แต่งบางคนนิยมใช้รูปศัพท์ง่าย ๆ สั้น ๆ และมีความหมายตรงกับในพจนานุกรม ผู้แต่งบางคนกลับนิยมใช้รูปศัพท์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่เป็นศัพท์สูง ๆ หรือนิยมแฝง หรือแทรกความหมายพิเศษในถ้อยคำนอกเหนือจากความหมายในพจนานุกรม เพื่อให้ผู้อ่านต้องคิดค้นความหมายโดยนัยของคำนั้น ๆ เป็นต้น

2. การเลือกใช้สำนวนโวหาร หมายถึง การที่ผู้แต่งพยายามคิดหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้งานเขียนของตนมีคุณค่า น่าอ่านโดยทั่วไป นอกจากผู้แต่งจะใช้วิธีบรรยายความอย่างตรงไปตรงมาเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายและรวดเร็ว แล้วผู้แต่งต้องการจะใช้วิธีการอื่น ๆ อีกดังนี้

2.1 วิธีการสร้างภาพในใจ คือ วิธีการที่ผู้แต่งใช้ภาษาเป็นสื่อในการกระตุ้นความรู้สึกทางประสาทสัมผัสของผู้อ่าน จนมีผลทำให้เกิดเป็น “ภาพในใจ” ของผู้อ่าน วิธีการบรรยายแบบนี้จะไม่เน้นเรื่องความสมจริงแต่จะเน้นภาพที่ปรากฏแก่ใจผู้อ่านซึ่งภาพดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้อ่านมีจินตนาการ

2.2 วิธีการสร้างภาพพจน์ คือ วิธีการใช้ถ้อยคำบรรยายหรือพรรณนาเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดเป็นภาพขึ้น วิธีการสร้างภาพพจน์ทำได้หลายวิธี เช่น นำของสองสิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาเปรียบเทียบกันโดยตรง เรียกว่าเป็นการเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมย หรือนำมาเปรียบเทียบกันโดยการให้สิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าเป็นการเปรียบเทียบแบบสัญลักษณ์ได้ นอกจากนี้อาจมีวิธีการสร้างภาพพจน์แบบอื่น ๆ ได้อีก เช่น การใช้ภาษาที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือการกล่าวเกินจริง หรือการกล่าวคำน้อยหรือกินใจความมาก เป็นต้น วิธีการใช้ภาษาเหล่านี้จะช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการและภาพพจน์ได้อย่างดียิ่ง

มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะเรื่องการใช้คำผู้วิจัยได้ศึกษาประเภทของคำที่สอดคล้องกับบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนา ดังนี้

1. การใช้คำซ้ำ (reduplication)

อุดม รุ่งเรืองศรี (2547: ญ) กล่าวถึง คำซ้ำที่ปรากฏในภาษาล้านนานั้น อาจจำแนกได้ว่าเป็นการซ้ำคำเพื่อเพิ่มความหมายของคำนั้น เช่น ***เวียๆ*** (ไวๆ, เร็ว ๆ), จักเลือกเอาดาวแก่น***ใส ๆ*** (จะเลือกเอาดาวดวงที่สุกใส), ***บ่าว ๆ*** หมู่นั้นมาหนี้สักหน้อยเทิอะ (หนุ่ม ๆ พวกนั้นมาที่นี้หน่อยเถอะ) เป็นต้น

สุนันท์ อัญชลีนุกุล (2546: 24) ได้ให้ความหมายของการใช้คำซ้ำ คือคำซ้ำในภาษาไทยเกิดจากการนำคำ ๆ เดียวกันมาซ้ำกัน บางครั้งเวลาออกเสียงจะมีการลงน้ำหนักเสียงที่คำใดคำหนึ่งในคำซ้ำ การลงน้ำหนักเสียงมีผลต่อความหมายของคำซ้ำที่เกิดใหม่ด้วย ส่วนการเขียนนิยมใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) แทนการเขียนซ้ำรูปเดิม จึงถือว่าคำซ้ำแต่ละคำประกอบด้วยหน่วยคำอิสระ 1 หน่วยคำ และหน่วยคำไม่อิสระ (คือ ไม้ยมก) อีกหนึ่งหน่วยคำ

2. การใช้คำซ้อน (Synonymous compound)

สุนันท์ อัญชลีนุกุล (2546: 24)ได้ให้ความหมายของการใช้คำซ้อน คือ ชื่อเรียกคำอีกประเภทหนึ่งที่เกิดจากกรนำคำสองคำมาซ้อนกัน คำที่นำมาซ้อนกันเพื่อให้เกิดเป็นคำซ้อนนั้นแต่เดิมมักใช้คำที่มีความหมายเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน โดยที่คำทั้งสองอาจมีที่ใช้ในภาษาถิ่นคนละถิ่น หรือใช้ต่างกาลเวลากันมาซ้อนกัน เช่น คำว่า บ้านเรือน เสื่อสาด เป็นต้น ต่อมามีการนำคำที่มีความหมายตรงข้ามกันมาซ้อนกัน เช่น หน้าหลัง เท็จจริง สูงต่ำ ดำขาว ผิดชอบชั่วดี เป็นต้น นอกจากนี้คำซ้อนได้พิจารณารวมถึงเรื่องเสียงด้วยไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องของความหมายเท่านั้น เราจึงกล่าวได้ว่าคำซ้อนมีความหมายกว้างขึ้น ดังนั้นเราจึงแบ่งคำซ้อนออกเป็น 2 ชนิด คือคำซ้อนเพื่อความหมาย และคำซ้อนเพื่อเสียง คำซ้อนแต่ละชนิดมีวิธีการสร้างต่าง ๆ กัน

2.1 คำซ้อนเพื่อความหมาย คือ เกิดจากการนำคำสองคำที่มีความหมายเหมือนกัน ใกล้เคียงกัน ทำนองเดียวกัน หรือตรงข้ามกันมาซ้อนกัน คำที่นำมาซ้อนอาจเป็นคำชนิดเดียวกัน หรือต่างชนิดกัน เช่น ตรอกซอกซอย เสื่อสาด ทรัพย์สิน เสาะหา แยกแยะ เป็นต้น

2.2 คำซ้อนเพื่อเสียง คือ เกิดจากการนำคำพยางค์เดียว หรือคำหลายพยางค์ที่มีเสียงพยัญชนะต้นเหมือนกัน และเสียงพยัญชนะตัวสะกดอาจเหมือนกันหรือต่างกัน แต่ประสมด้วยเสียงสระต่างกัน ความหมายของคำซ้อนชนิดนี้อาจอยู่ที่พยางค์ใดพยางค์หนึ่ง หรืออยู่ที่ทุกพยางค์รวมกัน คำซ้อนเพื่อเสียงมักมีจำนวนพยางค์เป็นจำนวนคู่ เช่น สองพยางค์ สี่พยางค์ หกพยางค์ เช่น โอนเอน ยั้วเยี้ย ต้วมเตี้ยม อิลุ่ยฉุยแฉก อิรุงตุงนัง ผลหมากรากไม้ อดตาหลับขับตานอน ขิงก็ราข่าก็แรง เลือกที่รักมักที่ชัง เป็นต้น

3. การใช้คำอุทานเสริมบท หรือ คำเสริมสร้อย

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2546: 119) กล่าวถึง คำอุทานเสริมบท พอสรุปได้ว่า เป็นคำที่ผู้พูดกล่าวเพิ่มเติมถ้อยคำเสริมขึ้น คำอุทานพวกนี้มักจะนิยมใช้แต่ในภาษาไทย เพราะภาษาไทยมีน้อยพยางค์พูดหมดเสียงเร็ว จึงมีวิธีใช้ลากหางเสียงเลียนคำเดิมเยิ่นออกไปอีก เช่น ลูก***เต้า*** . แขน***แมน***, เลข***ผา*** เป็นต้น ดังคำว่า “เต้า, แมน, ผา” ย่อมไม่มีใจความเลย เรียกว่าคำอุทานเสริมบท บางทีก็เป็นคำธรรมดาเรานี่เองแต่ผู้พูดไม่ประสงค์เนื้อความของคำนั้นเลย เช่น กว่าวว่า “ไม่ลืมหู***ลืมตา***บ้างเลย, ไม่มีเรือ***แพ***จะไปเที่ยว” ดังคำวา “ลืมหู” หรือ “แพ” ในที่นี้ต้องเป็นคำอุทานเสริมบท เพราะผู้พูดไม่ต้องการความหมายของคำเสริมนั้นแน่นอนยิ่งขึ้น ซึ่งแต่เดิมก็เอาคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันมาเสริม เช่น “ เสื่อ***สาด***, เรือ***แพ***, ม้า***ลา*** ฯลฯ” ครั้นต่อมาคำเสริมเหล่านี้ก็เลอะเลือนไป โดยไม่มีใครเอาใจใส่จึงไม่ใคร่รู้ความหมาย เช่น ลูกเต้า, แขนแมน ฯลฯ ครั้นต่อมาก็ใส่คำเสริมเอาเองพอให้คล้องจองเท่านั้น เช่น ชามแชม, ผู้หญิงยิงเรือ” เป็นต้น

สิริวรรณ นันทจันทูล (2540: 35) ได้ให้ความหมายของการใช้คำเสริมสร้อย คือ การเพิ่มสร้อยคำ นอกจากจะทำให้เสียงไพเราะแล้วยังแสดงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูดด้วย เช่น.. แม้จะปิดเทอมแล้ว**หนังสือหนังหา**ต้องหยิบมาอ่านบ้างนะ เฮ้อ ! ทำไมความทุกข์มา**ประดังประเด**มาที่ฉัน

4. การใช้คำลงท้าย (Particle) หรือหน่วยเสริม

อุดม รุ่งเรืองศรี (2547: ญ) ได้ให้ความหมายของการใช้คำลงท้ายคือ การใช้คำเพื่อความนิ่มนวลของการใช้ภาษาในกรณีนี้ผู้วิจัยขอศึกษาเฉพาะภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) ที่ปรากฏในซอพื้นเมืองนี้ เพราะเป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่งของภาษาในกลุ่มตระกูลไทย

(Tai Languages) กล่าวคือ จะมีการใช้คำลงท้ายประโยคอยู่ด้วย เช่น กินเหียบ่าเดี่ยวนี้**เน่อ** (กินเสียเดี๋ยวนี้นะ), วันพรูกเราเอาควายไพขายที่กาด**น่อ** (วันพรุ่งนี้เราเอาควายไปขายที่ตลาดนะ) จะเอาเมียก็เอาเหียเวิย ๆ **ก่า** (จะมีเมียก็ให้มีเสียเร็ว ๆ สิ), เขียนหนังสือวันค่ำ มือพอจะหักแล้ว**เนาะ** (เขียนหนังสือวันยังค่ำ มือเจียนจะหักแล้วนะ)

และเนื่องด้วย นววรรณ พันธุเมธา (2549: 112) ได้กล่าวถึง หน่วยเสริมซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำลงท้ายด้วยเช่นกัน ดังที่ว่าหน่วยเสริม ได้แก่ คำ หรือกลุ่มคำที่ใช้แสดงเจตนาของผู้พูด หรือแสดงสถานภาพของผู้พูดกับผู้ฟัง หน่วยเสริมจะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

1. คำบอกมาลา ย่อมเป็นหน่วยเสริมในประโยคได้ ดังตัวอย่าง

1.1 เดินเร็ว ๆ ***ซิ***
1.2 ฉันไป***ละนะ***
1.3 เชื่อผม ***เถอะ***
คำว่า ***ซิ ละนะ*** และ ***เถอะ*** เป็นคำบอกมาลาและเป็นหน่วยเสริม

2. คำบอกสถานภาพ ย่อมเป็นหน่วยเสริมในประโยคได้ ดังตัวอย่าง

2.1 ดิฉันเสียใจ***ค่ะ***
2.2 ผมเคยไปที่นั่น***ครับ***
2.3 เขารู้เรื่องนี้ดี***จ้ะ***
คำว่า ***ค่ะ ครับ*** และ ***จ้ะ*** เป็นคำบอกสถานภาพ และเป็นหน่วยเสริม

3. คำบอกการถาม ย่อมเป็นหน่วยเสริมในประโยคได้ ดังตัวอย่าง

3.1 คุณอยู่บ้านนี้***หรือ***
3.2 คุณจะไปกับผม***ไหม***
คำว่า ***หรือ*** และ ***ไหม*** เป็นคำบอกการถามและเป็นหน่วยเสริม

4. คำบอกมาลากับคำบอกการถาม ย่อมเป็นหน่วยเสริมในประโยคได้ ดังตัวอย่าง

4.1 คุณจะไปอย่างนี้ ***น่ะหรือ***

4.2 ผู้หญิงคนนี้***แหละหรือ*** ที่เขากล่าวถึงกันนัก

4.3 คุณจะไป***ไหมล่ะ***

คำว่า ***น่ะหรือ แหละหรือ*** เป็นคำบอกมาลากับคำบอกการถาม ***ส่วนไหมล่ะ*** เป็นคำบอกการถามกับคำบอกมาลา กลุ่มทั้งสามนี้ต่างเป็นหน่วยเสริม

5. คำบอกมาลากับคำบอกสถานภาพ ย่อมเป็นหน่วยเสริมในประโยคได้ ดังตัวอย่าง

5.1 คุณลองดึงกระดาษออก***ซีคะ***

5.2 พรุ่งนี้ผมจะไปหาคุณ***นะครับ***

5.3 คุณเชื่อผม***เถอะครับ***

คำว่า ***ซีคะ นะครับ*** และ ***เถอะครับ*** เป็นคำบอกมาลากับคำบอกสถานภาพและเป็นหน่วยเสริม

6. คำบอกการถามกับคำบอกสถานภาพย่อมเป็นหน่วยเสริมในประโยคได้ดังตัวอย่าง

6.1 คุณจะไปไหมคะ

6.2 เธอไม่หิวหรือจ๊ะ

6.3 เขาไม่สบายหรือครับ

คำว่า ***ไหมคะ หรือจ๊ะ*** และ ***หรือครับ*** เป็นคำบอกการถามกับคำบอกสถานภาพและเป็นหน่วยเสริม

7. คำบอกการถาม คำบอกมาลากับคำบอกสภาพ ย่อมเป็นหน่วยเสริมในประโยคได้ ดังตัวอย่าง

7.1 คุณจะไป***ไหมล่ะครับ***

7.2 น้อยจะดูละคร***ไหมล่ะจ๊ะ***

คำว่า ไหมล่ะครับ และไหมล่ะจ๊ะ เป็นคำบอกการถาม คำบอกมาลากับคำบอกสถานภาพ และเป็นหน่วยเสริม

5. การใช้คำขยายให้ใจความชัดเจนยิ่งขึ้น

อุดม รุ่งเรืองศรี (2547: ฌ)ได้ให้กล่าวถึงคำขยาย หรือคำวิเศษณ์ ในภาษาไทยถิ่นเหนือไว้ว่า คำวิเศษณ์ในภาษาล้านนามีอยู่ในการใช้งานเป็นจำนวนมากในกลุ่มคำวิเศษณ์นี้มีทั้งจำพวกที่คล้ายกับที่ปรากฏอยู่ในระบบของกลุ่มภาษาตระกูลไทและภาษาไทยมาตรฐานและที่มีปรากฏในเฉพาะภาษาถิ่นล้านนา เช่น **แวบ** (หวำ, ยุบลง เช่น พุงยุบ), **ม็อก** (เป็นผงละเอียด), **กัด** (เย็นหรือบาดเข้าไปในใจ), **ม่วน** (ดี, เพราะ, สนุกสนาน, สบาย) เป็นต้น

คำวิเศษณ์ในภาษาล้านนานอกเหนือจากที่จะมีพวกที่ใช้ขยายคำธรรมดาโดยทั่วไปแล้วยังมีคำจำพวกหนึ่งที่ไม่มีความหมายในตัวเอง แต่เมื่อใช้ขยายคำแล้วจะให้ความหมายเชิงความรู้สึกได้ชัดเจนในแง่ของสัทลักษณ์ (sound symbolism) ได้เป็นอย่างดี คำวิเศษณ์นี้มักปรากฏเป็นกลุ่ม เช่น ลักษณะของเล็กที่พลิกใช้ ***ปิ๊กกะดิก*** ถ้าของขนาดกลางที่พลิกใช้ ***ป๊อกกะด๊อก*** หากของขนาดใหญ่ที่พลิกหรือกระดกขึ้นใช้ ***เป๊ิ๊กกะเด๊ิ๊ก*** หรือคำที่ใช้ขยายของขนาดเล็กที่มีสีแดงระเรื่อ ๆ อย่างแสงโคมใช้ แดง***ซิงฮิง*** ของขนาดกลางที่มีสีแดงเรื่อใช้ แดง***ซางฮาง*** ถ้าของขนาดเล็กสีแดงสดใช้ แดง***ปิ้งหลิ้ง*** หรือแดงผี้***หลี้*** ถ้าของที่มีขนาดกลางสีแดงสดใช้ แดง***ปิ้งหลิ้ง*** ถ้าของที่มีขนาดใหญ่สีแดงใช้ แดง***เผื้อเหลื้อ***

อนึ่งผู้วิจัยได้ได้ศึกษาคำนิยามของคำเสริมร้อยในภาษาล้านาของอาจารย์อุดม รุ่งเรืองศรี (2547: ฎ) ผู้วิจัยคิดว่ามีลักษณะเหมือนกับการใช้คำขยายเพื่อให้ใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้นซึ่งพอสรุปนิยามได้ว่า คือ คำที่เสริมกับคำอื่นเพื่อขยายความของคำที่ปรากฏก่อนหน้าคำนั้นให้ชัดเจนขึ้นหรือได้ความหมายมากยิ่งขึ้น คำที่เติมเข้ามานั้นอาจมีความหมาย

หรืออาจเป็นคำซึ่งมีเสียงที่สร้างสัทลักษณ์ (sound symbolism) ก็ได้ เช่น เหลือง**แอ่มแส่ม** (สีเหลืองสดแต่ไม่เป็นที่น่าพอใจ), ดำ**คุมมุม** (ดำ ๆ ตะคุ่ม), ลอกลิ้น**แหม้นแหล้น** (แลบลิ้นแผล็บ ๆ) นอนงอ**หล้องหง้อง** (นอนขดตัวอยู่), น้ำเย็นจิ้ว ๆ (น้ำเย็นจัด) เป็นต้น

สิริวรรณ นันทจันทูล (2540: 31)ได้ให้ความหมายของการใช้คำขยายให้ใจความชัดเจนยิ่งขึ้นคือ คำ ซึ่งอาจจะเป็นคำวิเศษณ์ขยายคำนาม ขยายคำกริยา หรือขยายคำวิเศษณ์ เช่น

ตึก**มหึมา**อยู่หน้าซอยบ้านฉัน
เธอผอม**ลง**แต่สวย**ขึ้น**
มะม่วง**เกือบ**สุก

6. การใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ

สุนันท์ อัญชลีนุกุล (2546: 60) กล่าวถึง การใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศไว้ว่าแม้ว่าเราจะมีระบบการสร้างคำขึ้นใช้จนเกิดเป็นคำใหม่ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ คำซ้ำ คำซ้อน คำประสม คำผสาน คำแผลง แต่เราก็ยังมีคำไม่พอใช้เป็นเหตุให้ต้องยืมคำจากภาษาต่าง ๆ ทั้งจากทวีปยุโรปและทวีปเอเชียที่มีประวัติศาสตร์การติดต่อด้านวัฒนธรรม ประเพณี ด้านศาสนา ด้านธุรกิจค้าขาย ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ด้านความเจริญทางศิลปะวิทยาการ ตลอดจนด้านค่านิยมแต่ละยุคสมัย คำยืมจากภาษาต่าง ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาโปรตุเกส ภาษาจีน ภาษาเขมร ภาษามาเลย์ เป็นต้น ดังนั้นจึงมีการยืมคำเพื่อเพิ่มคำในภาษาไทยมีลักษณะการการยืมใช้ภาษาแบบต่าง ๆ ดังเช่น การใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ คือ การนำเอาคำภาษาอื่นมาใช้สื่อความหมายโดยการถ่ายเสียงตัวอักษรทุกตัว เป็นอักษรไทยที่มีเสียงใกล้เคียงกับคำเดิมมากที่สุด เช่น….

Fashion	ทับศัพท์เป็น	แฟชั่น
Salmon	ทับศัพท์เป็น	แซลม่อน
Ribbon	ทับศัพท์เป็น	ริบบิ้น

7. การใช้คำไม่สุภาพ หรือ คำหยาบ และ คำภาษาตลาด หรือ ภาษาปาก

7.1 คำไม่สุภาพ หรือคำหยาบ ปรีชา ช้างขวัญยืน (2542: 197)ได้ให้ความหมายของคำไม่สุภาพ หรือคำหยาบ คือ คำที่ถือว่าต่ำกว่าภาษาพูดลงไป คำสะแลงนั้นแม้จะนับว่าต่ำแต่ก็ยังใช้ภาษาพูดกันได้ ส่วนคำหยาบนั้นเป็นคำที่ถือว่าพูดไม่ได้ ถ้าใช้พูดก็เป็นการดูหมิ่นผู้ฟัง หรือคำที่ต่ำมาก ๆ คือคำด่านั้นใช้ทำร้ายผู้ฟัง คำที่ไม่ถึงกับเป็นคำด่าแต่นับเป็นคำหยาบมีอยู่มาก เช่น แดก ยัด เสือก ฉิบหาย กวนตีน บรรลัย ดันผ่า เป็นต้น คำด่าก็รวมอยู่ในคำหยาบด้วย คำเหล่านี้ใช้ในภาษาเขียนไม่ได้เลย

เปลื้อง ณ นคร (2522: 24) ได้ให้ความหมายของคำต่ำ (Vulgarism) หมายถึง ภาษาหยาบในหนังสือพิมพ์มักนิยมภาษาเช่นนี้ เช่น “ตาย” พูดว่า ม่อยกระรอก ม่องเท่ง “พูดมาก หรือคุยโว” พูดว่า พ่น คำเช่นนี้ผู้มีการศึกษาดีถือว่าเป็นคำไม่สมควร ถึงแม้ว่าจะเป็นคำชวนให้ขบขัน สะดุดใจ แต่ก็มีลักษณะเป็นคำหยาบโลน ภาษาไทยของเราก็ได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้แต่ก่อน ทั้งยังเคยถือเป็นระเบียบพิถีพิถันมาก เช่น บัญญัติว่า ปลาสลิด ปลาช่อน ผักบุ้ง ว่าเป็นคำหยาบคาย อย่างไรก็ดี เรื่องคำนี้เปลี่ยนแปลงไปได้เช่นกับเสื้อผ้าของเรา คือ อาจถือว่าหยาบสมัยสมัยหนึ่ง ต่อมาถือว่าไม่หยาบ ใช้กันได้ทั่วไป บางคำเคยเป็นคำสูง ต่อมากลายเป็นคำต่ำ เช่น กระบาล เคยเป็นคำมีความหมายเสมอคำ ศีรษะ แต่บัดนี้กลายเป็นหยาบไปแล้ว

7.2 คำภาษาตลาด หรือ ภาษาปาก เปลื้อง ณ นคร (2522: 24) ได้ให้ความหมายของคำตลาด (Colloquial Speech) ว่าหมายถึง ถือเป็นภาษาพูดในขณะที่เราพูดกันเราไม่ค่อยมีเวลานึกค้นคำให้เหมาะ บางครั้งเราต้องการพูดให้ออกรสถึงอกถึงใจ จึงใช้คำแผลง ๆ ออกไป เช่น สวยอย่างวายร้าย ชกแน่ไปเลย โง่ศักดา นำยันป้าย ส่วนคำภาษาตลาดที่เป็นคำพูดพื้น ๆ อย่างอื่นก็มี เช่น เรียกนครราชสีมาว่า โคราช คำเหล่านี้แม้ว่าจะเป็นคำพูดที่เข้าใจกันดี แต่ก็ไม่นิยมใช้ในภาษาเขียน

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2547: 158) ได้ให้ความหมายของคำภาษาปาก (Colloquial Speech) ว่าหมายถึง ถ้อยคำหรือสำนวนที่เหมาะกับภาษาพูดแบบเป็นกันเองเท่านั้น ไม่นิยมใช้ในการพูดกับคนไม่คุ้นเคย เช่น เยอะแยะ เป็นภาษาปาก ภาษาทางการมักใช้คำว่า จำนวนมาก หรือมากแทน

สิริวรรณ นันทจันทูล (2540: 30-48) กล่าวถึงลักษณะของภาษาพูดที่ใช้ในการพูดและภาษาพูดที่ใช้ในงานเขียน มีข้อสังเกตดังนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอนิยามของคำในประเภทที่ไม่ได้กล่าวข้างต้น ดังนี้

1. มีการใช้คำธรรมดา เข้าใจง่าย หมายถึง ภาษาพูดที่ใช้พูดคุยกันในชีวิตประจำวัน เช่น พ่อ แม่ ลูกสาว ลูกชาย เจ้านาย คนใช้ หมอฟัน วัว ควาย หมู หมา ผักตบ สากกะเบือ ยกทรง กางเกงใน ขี้กลาก กิน ใส่เสื้อ นอน ซื้อ ขาย หัวเราะ ฉัน เธอ มัน ลื้อ อั๊ว นาย กัน เป็นต้น ตัวอย่าง

"**พ่อแม่**จะไปเที่ยวไหนคะ หนูจะไปด้วยได้รึเป่า
"**ฉัน**จะไปหา**หมอฟัน เธอ**ไปเป็นเพื่อน**ฉัน**หน่อย"
"นาย**ใส่เสื้อสี**แดงแป๊ด ระวัง**ควาย**ขวิดนะ" เป็นต้น

2. มีการตัดส่วนของคำ หมายถึง การตัดส่วนของคำเป็นการตัดคำนั้นให้สั้นลง เพื่อความรวดเร็วในการพูด แต่คำที่ถูกตัดคำไปนั้นจะเป็นคำที่โดยส่วนใหญ่เข้าใจความหมายกันโดยทั่ว ๆ ไป ตัวอย่าง

เดี๋ยวนี้**สุพรรณ**เจริญมาก (ตัดคำมาจากคำว่า จังหวัดสุพรรณบุรี)
เดินจากบ้านไปตลาดแค่ 2 **กิโล** (ตัดคำมาจากคำว่า กิโลเมตร) เป็นต้น

3. มีการใช้ คำภาษาตลาด หมายถึง คำที่ใช้พูดจาของคนทั่วไป ๆ ไม่คำนึงถึงความถูกต้องแต่สามารถสื่อสารได้ดี ตัวอย่าง

แบบนี้ก็**ชีช้ำ**ซิ
ชาช่าเล่น**หนัง**ได้ดีมาก
เมียหลวงเมียน้อยบ้านนี้ปรองดองกันดี เป็นต้น

4. มีการใช้คำสแลง หรือ คำคะนอง หมายถึง คำที่ใช้คลาดเคลื่อนไปจากปกติ ใช้กันเฉพาะกลุ่มชั่วระยะหนึ่ง ไม่ใช่ภาษาที่ยอมรับกันว่าถูกต้องตามหลักภาษา ตัวอย่าง

วันนี้**เซ็งระเบิด**เลย **แว้บไปจ๊าบ**กันดีกว่า
เมื่อวานไปดิ้นมา **มันส์สะแด่วแห้ว**เลย
เขาไม่ควรทำเห่ย ๆ แบบนี้ **สะเหล่อสุด ๆ** เป็นต้น

5. มีการใช้คำเฉพาะกลุ่ม หมายถึง คำที่บุคคลแต่ละกลุ่มคิดขึ้นใช้ภายในกลุ่มของตน สื่อความหมายเข้าใจได้ดีเฉพาะคนในวงการเดียวกัน คนอื่นนอกวงการไม่ค่อยเข้าใจนอกจากจะศึกษาเป็นพิเศษ ตัวอย่าง

ในวันหนึ่งต้อง**รับแขก**มากไหม
เสีย**ค่าโง่!** ไปเท่าไหร่ **ลบมืด** หรือ เปล่า คราวนี้เล่นแค่หมด**หน้าตัก**
ใคร**เอ็น**ไม่ติดก็ไม่ต้องเสียใจ เป็นต้น

6. มีการใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ ตัวอย่าง

คุณโทรไป**คอนเฟิร์ม**ตั๋วหนังหรือยัง
อย่าทำอะไร**ซี้ซั้ว**แบบนี้
คอนเสิร์ตทาทา ยัง สนุกมาก
พ่อไป**แบงก์** แม่ไปดู**แฟชั่นโชว์** เป็นต้น

7. มีการใช้คำที่มีความหมายแฝงหรือความหมายโดยนัย ตัวอย่าง

หนูต้องระวังตัวให้ดีนะ พวกนี้**เฒ่าหัวงู**ทั้งนั้น
เศรษฐกิจปนนี้แย่ ต้อง**รัดเข็มขัด**กันหน่อย
ข้างบ้านฉันถูก**ตีนแมว**ย่องเบา เป็นต้น

3.3 การศึกษาลีลาการใช้ภาษาด้านโวหารภาพพจน์

ภาพพจน์ (figures of speech) คือ กลวิธีอันเป็นศิลปะของการใช้ภาษาสำนวนในการพูดหรือการแต่งหนังสือ โดยกล่าวถึงสิ่งหนึ่ง แต่ให้มีความหมายไปถึงอีกสิ่งหนึ่ง มีความมุ่งหมายเพื่อเพิ่มอรรถรสให้แก่ข้อความนั้น ๆ

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 820) ได้ให้ความหมายของคำว่า ภาพพจน์ ไว้ว่า “ถ้อยคำที่เป็นสำนวนโวหารทำให้นึกเห็นเป็นภาพ, ถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างมีชั้นเชิงเป็นโวหาร มีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อความคิด ความเข้าใจให้จินตนาการและถ่ายทอดอารมณ์ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งกว่าการบอกเล่าที่ตรงไปตรงมา”

เปลื้อง ณ นคร (2512: 24) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ภาพพจน์” ไว้ว่า “...เราจะต้องเข้าใจเสียให้แน่นอนว่าภาพพจน์นั้นไม่ได้เพ่งเล็งถึงภาพหรือรูป แต่หมายถึงความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ที่จะเกิดเป็นรูปภาพขึ้นในใจ ในการที่จะพูด เขียน หรือแสดงความอย่างมีภาพพจน์นั้นก็คือการพูดโดยใช้คำที่ให้ความหมายโดยนัย...”

สิทธา พินิจภูวดล (2516: 45) ได้กล่าวถึงคำว่า “ภาพพจน์” สรุปได้ว่า ภาพพจน์เป็นวิธีการสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นโดยอาศัยถ้อยคำสำนวน เปรียบเสมือนกับผงชูรสที่ช่วยทำให้ผู้อ่านได้รับรสอร่อย เกิดความสุข ความพอใจ ในการบริโภคอาหารจนหมดได้ไม่รู้สึกตัว

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2522: 190) ได้กล่าวถึงคำว่า “ภาพพจน์” สรุปได้ว่า ภาพพจน์เป็นกลวิธีที่สำคัญมากในงานประพันธ์ทั้งหลายและแสดงความเห็นอีกว่าหนังสือที่ได้รับการยกย่องเป็นบทประพันธ์ที่ดีมีคุณค่านั้น นอกจากจะมีคุณค่าด้านความงามความดีแล้วยังมักประกอบด้วยความงดงามดีเด่นด้านการใช้ภาพพจน์ด้วย

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2522: 126) ได้กล่าวถึงคำว่า “ภาพพจน์” สรุปได้ว่า ภาพพจน์เป็นถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างใช้โวหาร ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้โดยมีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อความเข้าใจและต่อความรู้สึกยิ่งขึ้นกว่าการใช้ถ้อยคำบอกเล่าตามธรรมดา

ประภาศรี สีหอำไพ (2531: 51) ได้กล่าวถึง “ภาพพจน์” ว่าเป็นการใช้วาโทบายในร้อยแก้วซึ่งคือ อุบายวิธีในการเลือกใช้ถ้อยคำเรียกรวม ๆ ว่าสำนวนโวหาร ซึ่งใช้รูปคำหรือภาพพจน์ (figures of speech)

ผะอบ โปษกฤษณะ (2532: 76) ได้กล่าวไว้คล้ายคลึงกันว่า ภาพพจน์ คือ การใช้ภาษาให้เกิดความเด่นชัดและเกิดความประทับใจ ทำให้เห็นภาพในจิตใจ เกิดความรู้สึก ไทยเรามีการใช้ภาพพจน์มาแต่ครั้งสุโขทัย ดังในศิลาจารึกและวรรณคดีต่างๆ หากแต่มิได้จัดหมวดหมู่ตามหลักวิชาการ

วิภา กงกะนันท์ (2533: 42) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ภาพพจน์” สรุปได้ว่า ภาพพจน์ให้ความสำเริงอารมณ์ อันเนื่องจากได้ใช้ความคิดและจินตนาการ ซึ่งอาจเปรียบได้กับการที่เราได้ก้าวออกจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง มีความเคลื่อนไหวตื่นตัว ไม่เฉยชาซึมเซา ในระหว่างติดตามอ่าน ได้สังเกตพิจารณาเห็นสิ่งที่เหมือนกันหรือแตกต่างของสิ่งนั้น ๆ เรียกดอกไม้ชนิดหนึ่งว่า ดอกขจร เพราะมีกลิ่นหอมฟุ้ง ตั้งชื่อสุนัขว่า สิงโต เพราะมันมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งเด่นชัดว่ามีส่วนคล้ายกันระหว่างสัตว์ทั้งสอง รู้สึกหวั่นไหวในจิตใจอย่างรุนแรงเมื่อตาคู่หนึ่งมองสบตา ก็เรียกตาคู่นั้นว่าศรเนตรเหล่านี้เป็นตัวอย่างของความเพลิดเพลินใจที่ได้จากการสังเกตความคิดและจินตนาการเทียบเคียง

จากความหมายที่นักวิชาการได้ให้นิยามคำว่า “ภาพพจน์” (figures of speech) ไว้หลากหลายแนวคิดนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า “ภาพพจน์” คือภาพที่เกิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิดหรือในจินตนาการ อันเป็นผลมาจากการใช้ภาษาอย่างมีศิลปะ เพื่อให้ผู้อ่านได้ทั้งความรู้และรับอรรถรสไปพร้อม ๆ กัน

ความสำคัญของโวหารภาพพจน์

ในการแสดงความรู้สึกนึกคิดหรือแสดงเรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้อื่นทราบบางครั้งผู้ใช้ภาษาต้องการที่จะให้ข้อความนั้นประทับใจผู้ฟัง หรือต้องการให้คำกล่าวนั้นมีรสชาติมากขึ้นเป็นพิเศษ ซึ่งจะต้องใช้ “โวหารภาพพจน์” เป็นเครื่องช่วยเพราะการแสดงความรู้สึกนึกคิดหรือการแสดงเรื่องราวให้มีรสชาตินั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกลวิธีในการเลือกสรรถ้อยคำและการผูกประโยค ถ้าหากใช้ถ้อยคำอย่างตรงไปตรงมาก็จะทำให้ข้อความนั้นกลายเป็นของจืดและไม่ให้

ความหมายอย่างกว้างขวางลึกซึ้งพอ ดังเช่นอาจารย์เปลื้อง ณ นคร (2512: 32) ได้กล่าวยกตัวอย่างไว้ตอนหนึ่งว่า

> .....ถ้าเราพูดว่า 'ชาวนาเป็นกำลังสำคัญยิ่งของชาติ' ดังนี้เราเข้าใจได้ดีเหมือนกัน แต่ถ้าพูดว่า 'ชาวนาเป็นกระดูกสันหลังของชาติ' นอกจากจะให้ความเข้าใจแล้ว ยังให้นึกคิดเปรียบเทียบระหว่างประเทศกับร่างกาย กำลังสำคัญกับกระดูกสันหลัง ซึ่งให้รู้สึกถึงความสำคัญได้เด่นชัดยิ่งขึ้น นักประพันธ์ย่อมประดิษฐ์คำพูดให้ผิดแผกออกไปหลายอย่าง เช่น ถ้าจะพูดว่า 'ดวงดาวส่องแสงระยิบ' หรือ'พระจันทร์ลอยอยู่ในฟ้า' ดังนี้เป็นการพูดใช้ถ้อยคำอย่างตรงไปตรงมาฟังบ่อย ๆ ชักให้จืดหูฉะนั้นเราจึงพูดเสียใหม่ว่า 'ดวงเนตรแห่งราตรีส่องแสงระยิบ' หรือ 'โคมสวรรค์แขวนอยู่กลางฟ้า' การพูดโดยวิธนี้เรียกว่า 'พูดโดยโวหาร' โวหารช่วยนักประพันธ์ได้มากเรื่องอ่านเล่นที่มีเค้าเรื่องธรรมดาอาจจะทำให้น่าอ่านได้โดยโวหาร...

การจำแนกประเภทของโวหารภาพพจน์

โวหารภาพพจน์เป็นกลวิธีในการใช้ภาษาซึ่งใช้ได้ทั้งงานเขียนประเภทร้อยแก้วและงานเขียนประเภทร้อยกรอง ในตำราภาษาอังกฤษได้จำแนกประเภทเอาไว้อย่างละเอียด แต่ละประเภทมีศัพท์บัญญัติใช้เรียกโดยเฉพาะ สำหรับตำราการใช้ภาษาของไทยได้อิงแบบตำราภาษาต่างประเทศเป็นหลัก และเนื่องจากบางคำก็ยังไม่มีบัญญัติศัพท์คำไทยที่เหมาะสมขึ้นใช้แทน จึงต้องทับศัพท์ภาษาอังกฤษไปก่อน แม้บางคำจะมีชื่อเรียกเป็นภาษาไทยแล้ว ก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องวงเล็บภาษาอังกฤษกำกับไว้ด้วย เพราะตำราภาษาไทยบางเล่มเรียกชื่อโวหารแต่ละประเภทไม่ตรงกัน

โวหารภาพพจน์ ประเภทที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองมีดังนี้

ธัญญา สังขพันธานันท์ (2539: 209) ในการวิเคราะห์และประเมินค่าลีลาการเขียนของนักเขียนแต่ละคน ทำได้โดยการศึกษาลักษณะและองค์ประกอบของลีลาการใช้ภาษาดังนี้

1. การใช้ถ้อยคำ (diction)

สิ่งที่ควรสังเกตก็คือผู้แต่งมีลักษณะการใช้ภาษาอย่างไรบ้างและใช้โดยเหตุผลใด การใช้ถ้อยคำ มีดังนี้

1.1 การใช้คำที่มีความหมายตรง ได้แก่ การใช้คำที่มีความหมายตรงตามพจนานุกรม การใช้คำประเภทนี้เข้าใจง่ายเพราะเป็นความหมายที่ทราบกันดีอยู่แล้ว สิ่งที่ต้องพิจารณาก็คือ ผู้เขียนใช้คำได้ตรงเหมาะเนื้อเรื่อง บรรยากาศและตัวละครมากน้อยเพียงใด

1.2 การใช้คำที่มีความหมายแฝง หมายถึง คำ ๆ นั้น นอกจากจะมีความหมายตรงตามพจนานุกรมแล้ว ยังมีความหมายอย่างอื่นแฝงอยู่ เช่น คำว่า “กิน” ในความหมายตรงก็คือ การเอาของเข้าปากแล้วเคี้ยวกลืน ส่วนความหมายแฝง อาจหมายถึง การโกงกิน และฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นต้น ในการพิจารณาคำที่มีความหมายแฝง ต้องดูข้อความแวดล้อมหรือบริบทควบคู่กันไปด้วย จึงจะช่วยให้เข้าใจความหมายชัดเจนขึ้น

2. การใช้ความเปรียบ (Imagery)

ความเปรียบ หรือ ภาพพจน์ เป็นลักษณะของการใช้ถ้อยคำเพื่อสร้างพลังในการสื่อสาร ซึ่งผู้แต่งจงใจสร้างขึ้นให้แตกต่างไปจากโครงสร้างของความหมาย หรือ การเรียงลำดับคำของภาษาโดยปกติด้วยจุดประสงค์เพื่อสร้างพลังในการแสดงออก และสร้างจินตภาพแก่ผู้อ่าน

2.1 การเปรียบเทียบ หรือ อุปมา อุปไมย (Simile) ได้แก่ การเปรียบว่าสิ่งหนึ่งเหมือนกับสิ่งหนึ่ง ด้วยจุดประสงค์ที่แสดงหรืออธิบายของสิ่งนั้น ๆ (ทั้งรูปธรรม และนามธรรม) และคำแสดงการเปรียบเทียบปรากฏอยู่ เช่น เหมือน ราว กับ ราวกับว่า ดั่ง

2.2 การอุปลักษณ์ (metaphor) หรือความเปรียบอิงแนวเทียบ หมายถึง ความเปรียบแสดงลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยกล่าวถึงอีกสิ่งหนึ่งแทนเพื่ออิงความหมายของสิ่งนั้น โยงไปถึงเรื่องที่ต้องการจะอธิบาย

2.3 การใช้สัญลักษณ์ (symbol) สัญลักษณ์เป็นความเปรียบในอีกลักษณะหนึ่ง แต่มีความซับซ้อนมากกว่าความเปรียบประเภทอื่น

วิภา กงกะนันท์ (2533: 32 – 42) แบ่งประเภทของการใช้โวหารภาพพจน์ ดังนี้

1. การใช้อุปมา (Simile) เป็นโวหารที่เปรียบเทียบของสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบเทียบกัน คำที่ผู้ใช้โวหารประเภทนี้ใช้ในการเปรียบเทียบ คือ คำว่า เหมือน คล้าย ดุจ ดู ราว กล ประหนึ่ง เพียง ดั่ง ราวกับ เฉก ฯลฯ

ตัวอย่าง

ความรักเหมือนโรคา บันดาลตาให้มืดมน
ไม่ยินและไม่ยล อุปสรรคใดใด
ความรัก**เหมือน**โคถึก กำลังคึกผิขังไว้
ก็โลดออกจากคอกไป บ่ ย่อมอยู่ ณ ที่ขัง

(มัทนะพาธา)

2. การใช้อุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นโวหารเปรียบเทียบของสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบเทียบกันว่าเป็นสิ่งเดียวกันหรือเท่ากันทุกประการโดยใช้คำ “เป็น” “ คือ” ฯลฯ ในการเปรียบเทียบ

ตัวอย่าง

- หน้าบาน**เป็น**จานเชิง
- ปากเล็ก**เท่า**รูเข็ม

3. การใช้อติพจน์ (Hyperbole) คือ การพูดเกินความจริง แต่เป็นการกล่าวที่ให้เหตุผลทางด้านจิตใจทำให้เกิดความซาบซึ้งไปกับเนื้อความที่มีน้ำหนักมากเช่นกัน ผู้อ่านย่อมทราบดีว่าคำกล่าวเช่นนั้นไม่มีทางเป็นความจริงได้ แต่ก็ยังยอมรับฟังด้วยความรู้สึกที่ประทับใจ ไม่ถือว่าเป็นการพูดโกหกแต่อย่างใด

ตัวอย่าง

- ฉันคิดถึงเธอทุกลมหายใจเข้าออก
- ผมนั่งคอยคุณอยู่ตรงนี้ตั้งปีแล้ว
- ถ้าฉันมีสิบหน้าอย่างทศกัณฐ์ สิบหน้านั้นฉันจะหันมายิ้มให้เธอ

4. การใช้อธิพจน์ (Overstatement) คือ การพูดหรือประหนึ่งโอ้อวด โดยมีเจตนาจะให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังรู้สึกขัน ต่างจาก อติพจน์ (Hyperbole) ที่เจตนา คือ อติพจน์ (Hyperbole) มุ่งเน้นความรู้สึกที่จริงจัง ดูตัวอย่างโวหารแบบการใช้อธิพจน์

ตัวอย่าง

“ เมื่อนั้น	ลันไดยิ้มเยาะหัวเราะร่า
เราไม่เกรงกลัวอิทธิฤทธา	ท้าวประดู่จะมาทำไมใคร
พี่ก็ทรงศักดากล้าหาญ	แต่ข้าวสารเต็มกระบุงยังแบกไหว
ปลาแห้งพี่เอาเข้าเผาไฟ	
ประเดี๋ยวใจเดี๋ยวเล่นออกเป็นจุณ	

(ระเด่นลันไดม, น.219)

5. การใช้ปฏิรูปพจน์ (Allusion) คือ การใช้ข้อความที่ดัดแปลงมาจากข้อความอันเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว เช่น วาทะของนักปราชญ์ รัฐบุรุษ กวี หรือสุภาษิต คำพังเพย หรือผลงานของผู้อื่น

ตัวอย่าง

“ กระผมไร้ญาติขาดอีโต้” *(คุณย่าเพิ้ง ในแบบเรียนวรรณคดีไทย หน้า316)*

“ ธรรมดาแมวเน่า ถ้าลอยอยู่ในคลองสักสองตัวก็พาให้น้ำเหม็นไปด้วยครึ่งคลอง” *(จดหมายจากวางหร่ำ หน้า 20)*

6. การใช้อาวัตพากย์ (Synesthesia) คือ การใช้คำแทนผลของสัมผัสที่ผิดไปจากธรรมดา เช่น รส เป็นผลสัมผัสด้วยลิ้น กลิ่นเป็นผลของสัมผัสจากจมูก

ตัวอย่าง

- กลิ่นสะอาด
- ปากหวาน
- ความสุขที่คุณดื่มได้

7. การใช้ปฏิวาทะ (Oxymoron) คือ การนำคำที่มีความหมายตรงกันข้าม หรือค้านกันมารวมกันเพื่อให้เกิดคำซึ่งมีความหมายใหม่ หรือมีความหมายที่ให้ความรู้สึกขัดแย้งหรือเพิ่มน้ำหนักให้แก่ความหมายแก่คำแรก

ตัวอย่าง

น้อย	+	มาก	=	น้อยมาก	แปลว่า น้อยเหลือเกิน
ปีก	+	แผ่น	=	ปีกแผ่น	แปลว่า มั่นคง
ดี	+	บ้า	=	ดีเป็นบ้า	แปลว่า ดีมาก
รวย	+	ฉิบหาย	=	รวยฉิบหาย	แปลว่า รวยมาก
ฉลาด	+	โง่	=	ฉลาดโง่	แปลว่า โกง หรือ เจ้าอุบาย

8. การใช้ปฏิภาคพจน์ (Paradox) คือ ข้อความที่มีความหมายขัดกันไม่ว่าผู้ใช้จะจงใจหรือไม่ก็ตามเป็นข้อความที่กล่าวถึงสิ่งที่แปลกแต่จริง หรือไม่เป็นไปแล้ว

ตัวอย่าง

“ดิฉันแอนตี้การพูดภาษาไทยปนฝรั่ง”
“สู่สวรรค์ทันใจ ชเลนเจอร์ ตูมเดียว 7 ศพ”
“ยิ่งมีกรรมการมากงานยิ่งช้า”
“ความรู้สึกที่ปราศจากความรู้สึก”

ข้อความที่เป็น Paradox ในภาษาอังกฤษมี เช่น...

“More mean less”

“More haste, less speed”

กวีหรือนักประพันธ์ที่ใช้โวหารแบบปฏิภาคพจน์ (Paradox) จะจงใจใส่ข้อความที่ขัดแย้งเพื่อดึงความสนใจของผู้อ่าน

9. การเล่นเสียงพยัญชนะ หรือการสัมผัสอักษร (Alliteration) เป็นการเล่นคำโดยซ้ำเสียงพยัญชนะโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแรกของคำหรือพยางค์ที่เน้นหนัก เพื่อให้เกิดความไพเราะในงานประพันธ์

10. การสัมผัสสระ (Rhyme and Alliteration) คือ การคล้องจองของคำที่ประสมสระเสียงเดียวกันและมีตัวสะกดในมาตราเดียวกัน เช่น มีกับดี กินกับบิน เลขกับเมฆ รู้กับชู้ เป็นต้น”

11. การเล่นเสียงวรรณยุกต์ เป็นการไล่เสียงวรรณยุกต์หรือผันเสียงวรรณยุกต์ระหว่างคำที่มีพยัญชนะ สระ และตัวสะกดเหมือนกัน เช่น หาม ห่าม ห้าม หรือ ผันเสียงวรรณยุกต์ ระหว่างคำที่มีพยัญชนะ และ สระ เสียงเดียวกัน เช่น ใคร ไข่ ใคร่ เพื่อทำให้งานเขียนมีเสียงไพเราะขึ้น

เพ็ญนภา แสงสระศรี (2547: 121 -123) กล่าวถึง การเขียนที่ทำให้เกิดภาพชัดเจน โดยการแบ่งการเขียนเปรียบเทียบในแบบต่าง ๆ ไว้ดังนี้คือ

1. อุปมา หมายถึง การเปรียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่ง จะมีความหมายว่าเหมือนในการเปรียบเทียบ เช่น ดุจ ดัง เล่ห์ เพียง พ่าง ราว เฉก กล ปูน ปิ้ม ประหนึ่ง ต่าง ครุวนา

2. อุปลักษณ์ หมายถึง การเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่ง จะมีคำว่า เป็น คือ ซึ่งบางครั้งกวีจะละคำเหล่านี้ไว้

3. อติพจน์ (อธิพจน์) หมายถึง การกล่าวเปรียบเทียบเกินจริง

4. บุคคลวัต หมายถึง การสมมติบุคคลแทนนามธรรม การทำธรรมชาติให้มีชีวิตโดยให้ทำกริยาของมนุษย์

5. นามนัย หมายถึง การใช้ชื่อส่วนที่เด่นของสิ่งนั้นแทนสิ่งนั้นทั้งหมด

6. สัญลักษณ์ หมายถึง การใช้สิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่งที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะภาวะบางประการร่วมกัน

7. ปฏิพากย์ หมายถึง ความขัดแย้งที่กวีนำมาคู่กันเพื่อแสดงคุณสมบัติสองอย่างที่ขัดแย้งกันในสิ่งเดียวกัน

8. อุปมานิทัศน์ หมายถึง การใช้เรื่องราว หรือนิทานมาประกอบขยายหรือแนะโดยนัยให้ผู้รับสารเข้าใจ อย่างชัดเจนในแนวคิดหรือหลักธรรม

จากแนวคิดในการศึกษาลีลาการใช้ภาษา ดังที่ได้ศึกษามาข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า เราสามารถศึกษาลักษณะการใช้ภาษาด้านการใช้คำได้หลายประเด็น อาทิ คำซ้อน คำซ้ำ คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ คำสแลง คำภาษาตลาด คำเฉพาะกลุ่ม เป็นต้น และศึกษาการใช้โวหารภาพพจน์ได้หลายประเด็นเช่นกัน อาทิ การใช้อุปมา การใช้อุปลักษณ์ การใช้อติพจน์ การใช้อธิพจน์ การใช้สัญลักษณ์ การเล่นเสียงวรรณยุกต์ พยัญชนะ และสัมผัสสระ ซึ่งทางผู้วิจัยจะใช้แนวคิดดังกล่าวมาศึกษาลักษณะลีลาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองของพ่อครูจันทร์ตา เลาคำต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาลีลาภาษา

พลอย ลวณะมาลย์ (2547) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ลีลาภาษาในงานวรรณกรรมประเภทสารคดีประวัติศาสตร์ ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งมีการศึกษาการใช้คำและวารภาพพจน์อันสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ ผลการศึกษาพบว่า มีการใช้คำซ้อนเป็นลักษณะเด่นมากที่สุด ด้านสำนวนพบว่ามีการใช้สุภาษิตและสำนวนของไทยมากกว่าภาษาต่างประเทศ ด้านการใช้ภาพพจน์มีการใช้อุปมามากที่สุด และด้านโวหารพบว่ามีการใช้บรรยายโวหารโดดเด่นมากที่สุด

สุดารัตน์ บัวศรี (2547) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาภาษาและกลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในนิตยสารแพรวและนิตยสารชีวจิต จำนวน 48 เล่ม 262 เรื่อง ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2545 ผลการศึกษาพบว่า มีลักษณะการใช้ภาษาที่ใช้ในเรื่องขบขัน 3 ด้าน คือ ด้านการใช้คำ และกลุ่มคำ มีการใช้คำที่ใช้ในภาษาพูด คำภาษาต่างประเทศ คำซ้อน คำซ้ำ และคำขยาย ด้านการใช้ประโยค การใช้ประโยคคำถาม ประโยคคำสั่ง และประโยคบอกเล่า ส่วนผลการหากลวิธีการสร้างอารมณ์ขันนั้นมีหลักการที่ใช้กลวิธีสร้างจากเนื้อเรื่องและกลวิธีที่สร้างจากภาษาได้กลวิธีย่อยรวมทั้งหมด 27 กลวิธี ทั้งลักษณะการใช้ภาษาและกลวิธีต่าง ๆ จัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบร่วมที่สำคัญที่ช่วยในการสร้างอารมณ์ขันให้กับมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

4. แนวคิดในการศึกษาการใช้ภาษาตามแนวอรรถศาสตร์

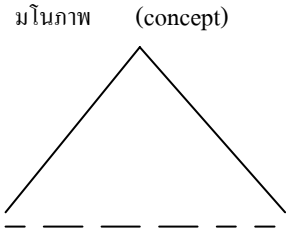
4.1 ความรู้เรื่องรูปภาษาและความรู้เรื่องความหมาย

เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์ (2543: 296-297) กล่าวถึง ความรู้เรื่องรูปภาษาและความรู้เรื่องความหมาย พอสรุปได้ดังนี้

เราอาจจะแบ่งความรู้เรื่องความหมายออกเป็น 2 ส่วนย่อย ดังนี้ คือ

ก. ความรู้เรื่องความหมายของรูปภาษาแต่ละรูป

ความหมายของรูปภาษานี้มีนักภาษาให้คำอธิบายเอาไว้ต่างกันเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งบอกว่าความหมายนั้นแยกได้เป็นสองส่วน คือ *ความหมายที่เป็นมโนภาพ (concept)* และ *ความหมายที่เป็นภาพแท้ (real object)* ความหมายทั้งสองนี้ประกอบขึ้นเป็นความหมายของสัญลักษณ์ คือรูปภาษาตัวอย่างที่แสดงให้เห็นคำอธิบายแบบนี้คือ แผนภูมิสามเหลี่ยมของออกเด็นและริชาร์ด ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิสามเหลี่ยมของออกเด็นและริชาร์ด
ที่มา: Ogden and Richard (1972)

ยกตัวอย่างเช่นคำว่า “ครู” ในภาษาไทย คำนี้เป็นรูปภาษาที่คนพูดภาษาไทยทุกคนรู้ว่ามีความหมายมโนภาพว่าอย่างไร และรู้ว่าจะใช้สำหรับเรียกความคิดนี้ก็ตรงกับความคิดของนักภาษาศาสตร์อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมองเห็นความหมายของรูปในภาษาเป็นเพียงความหมายในเชิงมโนภาพเท่านั้น ยกตัวอย่าง เช่น ความเห็นของเดอโซซูร์ (1959: 66) ซึ่งอธิบายเรื่องรูปภาษาว่าเป็นสิ่งที่มีองค์ประกอบสองอย่าง คือ รูปที่เป็นเสียง และมโนภาพที่เป็นความหมายดังจะเห็นได้จากภาพที่เขาแสดงไว้ดังนี้

กล่าวโดยสรุปความรู้เรื่องความหมายส่วนแรกนี้คือ ส่วนที่เกี่ยวกับความหมายของรูปภาษาแต่ละรูปต่างจากความรู้เรื่องความหมายส่วนที่สอง ซึ่งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของรูปภาษาต่าง ๆ ดังจะกล่าวต่อไป

ข. ความสามารถในการจำแนกกลุ่มรูปภาษาโดยใช้ความหมายเป็นเกณฑ์

ความสามารถนี้เกิดขึ้นได้ก็ด้วยความรู้พื้นฐานเรื่องความหมายประจำรูปภาษาแต่ละรูป ผู้พูดและผู้ฟังของภาษาจะมองเห็นความสัมพันธ์ลักษณะต่าง ๆ ของความหมายของรูปภาษาต่าง ๆ เช่น ความคล้ายคลึงกัน ความขัดแย้งกัน ความเป็นส่วนย่อยของสิ่งเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น คำว่า *แม่* ผู้พูดจะรู้ว่าคำนี้มีความสัมพันธ์กับคำว่า *มารดา, พ่อ, ลูก* และ *ผู้บังเกิดเกล้า* และความสัมพันธ์ของคำว่า *แม่* กับคำแต่ที่ยกมาแต่ละคำก็ไม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงอาจจะจัดคำว่า *แม่* และคำว่า *มารดา* เอาไว้ในกลุ่มเดียวกัน เพราะเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกันแต่เราอาจจะแยกคำว่า *แม่* และ *พ่อ* ออกจากกันเพราะเป็นคำที่มีความหมายตรงข้ามกัน แต่ลักษณะตรงข้ามกันของคำว่า *แม่* และ *พ่อ* นั้นก็ไม่เหมือนลักษณะตรงข้ามของคำว่า *แม่* และ *ลูก* ส่วนคำว่า *แม่* และ *ผู้บังเกิดเกล้า* นั้นก็มีความสัมพันธ์กันอีกแบบหนึ่ง คำว่า *แม่* หมายถึงผู้บังเกิดเกล้าได้ แต่คำว่าผู้บังเกิดเกล้าไม่ได้หมายความถึง *แม่* อย่างเดียวแต่รวมไปถึงความหมายของคำว่า *พ่อ* ด้วย ทั้งคำว่า *แม่* และ *พ่อ* ต่างก็เป็นคำลูกกลุ่มของคำว่า*ผู้บังเกิดเกล้า*

4.2 นิยามของทฤษฎีอรรถศาสตร์ (Semantics Theory)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีอรรถศาสตร์จากตำราและเอกสารประกอบการเรียนจากหลายแขนงผู้วิจัยพบว่า มีนักวิชาการรุ่นบุกเบิกทฤษฎีอรรถศาสตร์ พอสรุปได้ดังนี้

John (1997: 1-3) กล่าวถึง อรรถศาสตร์ (semantics) ว่าคือ การศึกษาเกี่ยวกับความหมายผ่านทางภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน เพราะความหมายเป็นส่วนสำคัญของภาษา ดังที่ Kata and Fodor (1963) ให้ความคิดว่าอรรถศาสตร์ต้องจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของไวยากรณ์นั่นคือต้องยอมรับว่าอรรถศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของภาษาศาสตร์ด้วยเช่นกัน

John (1977: 1-2) กล่าวถึงคำว่า Semantics ว่าเป็นคำที่บัญญัติขึ้นในภาษาอังกฤษเพื่อให้เป็นชื่อเฉพาะของวิชาศึกษาค้นคว้าเรื่องความหมายในภาษา โดยแปลตรงจากคำที่มิแชล เบรอัล (Michel Breal) บัญญัติขึ้นใช้ในภาษาฝรั่งเศสว่า Semantique โดยมิแชล เบรอัล ได้เขียนบทความ ในค.ศ. 1883 เสนอความคิดว่าสมควรจะศึกษาศาสตร์ทางภาษาที่มีเนื้อหาสาระครอบคลุมเรื่องการศึกษากฎเกณฑ์การกลายความหมายของคำ ศึกษาว่าจะสร้างสำนวนใหม่ในภาษาขึ้นได้อย่างไร ศึกษาเรื่องการเกิดและการดับไปของสำนวนต่าง ๆ และมิแชล เบรอัน

เสนอให้ตั้งชื่อศาสตร์ใหม่นี้ว่า la semantique โดยเป็นการสร้างคำใหม่ขึ้นมาจากรากศัพท์ในภาษากรีกคือคำว่า semantikos แปลว่า“มีความหมาย”

Kempson (อ้างใน ชัชวดี ศรลัมพ์, 2538: 9) ได้กล่าวถึงการศึกษาด้านอรรถศาสตร์หรือความหมายว่า แบ่งออกได้เป็น 3 แนวทาง ได้แก่ การศึกษาความหมายของคำ การศึกษาความหมายของประโยค และการศึกษาความหมายเชิงสื่อสาร การศึกษาเกี่ยวกับความหมายของคำ ได้แก่ การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำ และการศึกษาความสัมพันธ์ทางความหมายของคำ เช่น คำที่มีความหมายเหมือนกัน คำที่มีความหมายตรงกันข้ามกัน เป็นต้น สำหรับการศึกษาความหมายของประโยคเป็นการศึกษาความเป็นจริงหรือเท็จของความหมายของประโยค โดยยึดแนวคิดจากหลักการด้านตรรกวิทยา ส่วนการศึกษาความหมายในลำดับสุดท้ายเป็นการศึกษาความหมายที่ใช้สถานการณ์ในการใช้ภาษาเพื่อสื่อสาร

Firth (n.d. อ้างใน วิโรจน์ อรุณมานะกุล, 2549: 54) มองว่าการศึกษาอรรถศาสตร์เป็นการศึกษาที่รวมเอางานของนักสัทศาสตร์ นักไวยากรณ์ และนักพจนานุกรมเข้าด้วยกันจะเห็นว่า Firth สามารถพูดถึงเรื่องความหมายได้ทุกระดับ เห็นได้จากการที่ Firth เปลี่ยนชื่อบทความหนึ่งจาก Further Studies in Semantics เป็น Sound and Prosodies ได้

หลังจากมีนักภาษาศาสตร์ต่างประเทศได้ศึกษาทฤษฎีอรรถศาสตร์ดังได้กล่าวนิยามไว้ข้างต้นผู้วิจัยยังเห็นว่ามีนักวิชาการภาษาศาสตร์ในเมืองไทยได้ให้ความสนใจกับทฤษฎีอรรถศาสตร์เป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน พอสรุปได้ดังนี้

ทัศนาลัย บูรพาชีพ (2545: 115) ได้ให้ความหมายของอรรถศาสตร์ (Semantics) ว่าเป็นการศึกษาความหมายของภาษา เช่น ความหมายของคำ ความหมายของวลี และ ความหมายของประโยค โดยศึกษาความหมายจากรูปภาษาไม่ได้นำปัจจัย เช่น บริบทการใช้ ความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้ภาษา หรือสถานการณ์ในการใช้ภาษาร่วมในการพิจารณาด้วย

พัชรี พลาวงศ์ (2545: 31) ได้ให้ความหมายของอรรถศาสตร์ในความหมายกว้าง ๆ คือ การศึกษาความหมาย (Semantics) ซึ่งจะต้องศึกษาจากศาสตร์ ที่จะช่วยให้การศึกษาความหมายสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และหัวใจสำคัญที่สุดในการศึกษาความหมาย คือ ภาษาศาสตร์ การศึกษาอรรถศาสตร์ในแนวของภาษาศาสตร์ เป็นการศึกษาความหมายของถ้อยคำในภาษา (Linguistic expressions)

ซึ่งในความหมายของภาษาจะอยู่ที่การใช้ภาษานั้น ๆ ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ โดยคน ๆ หนึ่งและในชุมชนที่ใช้ภาษาในแต่ละชุมชน อรรถศาสตร์ในแนวของภาษาศาสตร์จึงหมายถึงความหมายของภาษาที่แสดงความตั้งใจของผู้พูด การแสดงสภาวะทางจิตของผู้พูด และสภาพสังคมและวัฒนธรรมของภาษาในบริบทนั้น ๆ ที่ทำให้คำพูดนั้น ๆ เปล่งออกมา

จากนิยามของทฤษฎีอรรถศาสตร์ดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าทฤษฎีอรรถศาสตร์เป็นสาขาวิชาหนึ่งของทฤษฎีภาษาศาสตร์ เป็นการศึกษาความหมายของถ้อยคำในภาษา แบ่งออกเป็น 3 แนวทาง คือ ความหมายของคำ ความหมายของวลี และ ความหมายของประโยค โดยยึดความหมายจากรูปภาษาเป็นหลักในการพิจารณาโดยไม่นำปัจจัยด้านบริบทการใช้มาร่วมพิจารณาด้วย ซึ่งจากนิยามข้างต้นนี้ ผู้วิจัยขอนำมาศึกษาเรื่องความหมายของถ้อยคำภาษาในเพลงซอพื้นเมืองเรื่องความหมายของคำเพียงเท่านั้น

4.3 การจำแนกลักษณะการใช้ความหมายในภาษาตามทฤษฎีอรรถศาสตร์

ทัศนาลัย บูรพาชีพ (2543: 123) กล่าวว่า อรรถศาสตร์มีขอบเขตที่ครอบคลุมกว้างขวาง ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะขออ้างถึงเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ คือ การศึกษาความหมายระดับคำ ได้แก่ ประเภทของความหมาย ความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำ และการจัดกลุ่มความหมายของคำ โดยแบ่งความหมายออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. ความหมายตรงรูปของภาษา (denotation meaning) หมายถึง ความหมายตามรูปภาษา เช่น คำและวลี ที่แสดงความสัมพันธ์ระดับรูปภาษาและสรรพสิ่งหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกภายนอก อาจจัดได้ว่าเป็นความหมายหลัก หรือความหมายแก่นของศัพท์ โดยทั่วไปคำจำกัดความของคำในพจนานุกรมมักจะให้ความหมายตรงของรูปภาษาเป็นหลัก

2. ความหมายแฝง (connotation meaning) ได้แก่ ความหมายที่นอกเหนือจากความหมายตรงของรูปภาษา เป็นความหมายที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ เช่น อารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติที่ผู้ใช้ภาษามีต่อคำหรือวลีนั้น ๆ ความหมายแฝงมักมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางวัฒนธรรมและพื้นฐานทางสังคม รวมถึงประสบการณ์ส่วนบุคคลแต่ละวัฒนธรรมอาจมีความรู้สึกหรือทัศนคติต่อคำแตกต่างกันไป

ความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคำพ้องความหมาย (Synonymy) ความสัมพันธ์ระหว่างคำแย้งความหมาย (Antonymy) และความสัมพันธ์ประเภทคำร่วมกลุ่ม (Hyponymy) ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคำพ้องความหมาย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันโดยพิจารณาจากการแทนที่กันได้ในบริบทหากสามารถปรากฏแทนที่กันได้ในทุกบริบท จัดว่าเป็นคำพ้องความหมายที่แท้จริง (strict or synonym)หากแทนที่กันได้ในบางบริบทจัดเป็นคำพ้องความหมายอย่างกว้าง ๆ (loose synonym) ในภาษาไทยมีคำพ้องความหมายเป็นจำนวนมากเนื่องจากมีการรับคำจากภาษาอื่นเข้ามาใช้ในภาษาไทย แต่คำพ้องความหมายเหล่านั้นก็มีปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างกัน เช่น คำพ้องความหมายที่ใช้ภาษาถิ่นต่างกัน อาจมีคำศัพท์เรียกสิ่งเดียวกัน, คำพ้องความหมายบางคำมีความแตกต่างกันในด้านลีลา (Style) และระดับของความเป็นทางการทางภาษา (level of formality), คำพ้องความหมายบางคำเกิดจากศัพท์เฉพาะที่ใช้ในบางวงการสาขาอาชีพที่แตกต่างกันจากที่คนทั่วไปใช้ในชีวิตประจำวัน คำพ้อง, ความหมายอาจมีความหมายแฝงแตกต่างกันและคำพ้องความหมายบางคำมีความเกี่ยวข้องกันการเกลื่อนคำ (euphemism) เนื่องจากคำบางคำทำให้ผู้ฟังรู้ไม่ดีเราจึงมีการเลือกใช้ถ้อยคำที่ให้ความรู้สึกที่ดีแทน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคำแย้งความหมาย เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคำที่มีความหมายตรงกันข้าม แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

2.1 คำแย้งความหมายตรงข้าม (Gradable antonyms) เป็นกลุ่มคำที่มีความหมายตรงข้ามกันในลักษณะที่สามารถเปรียบเทียบระดับคุณลักษณะของคุณศัพท์นั้น ๆ ได้ เช่น คำคุณศัพท์ ยาว - สั้น, หนัก – เบา, หนา - บาง เป็นต้น

2.2 คำแย้งความหมายแยกแยะ (Complementary antonyms) เป็นกลุ่มคำที่มีความหมายตรงกันข้ามในลักษณะที่หากใช้คำหนึ่งก็จะมีความหมายปฏิเสธอีกคำหนึ่ง เช่น ตาย-เป็น ผู้หญิง – ผู้ชาย เป็นต้น

2.3 คำแย้งความหมายเกี่ยวเนื่อง (Converses or relational opposites) เป็นกลุ่มคำที่มีความหมายตรงกันข้ามในลักษณะที่เมื่อใช้คำหนึ่งจะบอกถึงความสัมพันธ์ในลักษณะกลับกันกับอีกคำหนึ่ง เช่น บน – ใต้, ขาย – ซื้อ, ภรรยา – สามี, หน้า – หลัง นต้น

3. ความสัมพันธ์ประเภทคำรวมกลุ่ม เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นลำดับชั้น (hierarchical relationship) เช่น ดอกมะลิ ดอกกุหลาบ ดอกบัว ถือเป็นคำร่วมกลุ่มของดอกไม้ เป็นต้น คำที่มีความหมายครอบคลุมความหมายของกลุ่มคำนั้น ๆ เรียกว่า คำแม่กลุ่ม (superordinate term) คำที่ร่วมอยู่ในกลุ่มเรียกว่า คำร่วมกลุ่ม (hyponym) คำต่าง ๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน อยู่ระดับเดียวกันเรียกว่า คำร่วมกลุ่มระดับเดียวกัน (co- hyponyms)

เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์ (2543: 307-318) ได้จำแนกกลุ่มคำในภาษาไทยโดยใช้ความหมายเป็นหลัก แบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม คือ คำพ้องความหมาย คำแย้งความหมาย คำพ้องรูป คำหลายหน้าที่ คำลูกกลุ่ม คำเกิดคู่กัน และคำขัดกัน ดังนี้

1. คำพ้องความหมาย (Synonyms) คือ คำที่มีรูปต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายคลึงกัน ความแตกต่างปลีกย่อยทางความหมายเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้ใช้ภาษาตัดสินได้ว่าควรจะเลือกคำใดมาใช้จึงจะเหมาะสมกับความต้องการในการสื่อความหมายแต่ละครั้ง ความแตกต่างปลีกย่อยทางความหมายดังกล่าว อาจแบ่งได้เป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ

1.1 การเป็นคำในภาษาย่อยต่างกัน เช่น อร่อย (กรุงเทพฯ), แซบ (อีสาน) ลำ (เหนือ) เป็นต้น

1.2 การเป็นคำในระดับภาษา (register) หรือ แนวนิยม (Style) ที่ต่างกัน เช่น ความแตกต่างระหว่างภาษาพูดและภาษาเขียน หรือการใช้คำราชาศัพท์

1.3 การให้ความหมายเชิงอารมณ์ (affective meaning) ที่ต่างกันของผู้พูด ซึ่งแฝงอยู่ในการเลือกเอาคำพ้องความหมายคำใดคำหนึ่งมาใช้ เช่น เขา ***แบ่ง / ยัก*** ของอร่อย ๆ ไว้ให้สามีคนเดียว, เขาติดจะคุย **อวด / โม้** อยู่สักหน่อย เป็นต้น

1.4 การเกิดคู่กับคำอื่น (collecational distribution) คำพ้องความหมายที่มีการเกิดคำคู่กับคำอื่นที่ต่างกัน คือ คำขยาย คำวิเศษณ์ หรือคำคุณศัพท์ ที่ให้ความหมายว่า มาก" หรือ "จัด" เช่น หวานจัด – หวานเจี๊ยบ, สูงมาก – สูงปรี๊ด เป็นต้น

2. คำแย้งความหมาย คือ (Antonyms) คำที่มีความหมายตรงกันข้าม หรือแย้งกัน ซึ่งคำแย้งความหมายอาจแบ่งออกเป็นชนิดย่อยได้ 3 ชนิด คือ คำแย้งความหมายตรงข้าม คำแย้งความหมายแยกแยะ และคำแย้งความหมายเกี่ยวเนื่อง

2.1 คำแย้งความหมายตรงข้าม คือ คำที่มีความหมายตรงข้ามในเชิงที่คำหนึ่งจะมีความหมายว่ามากกว่า หรือน้อยกว่าแนวคิด (norm) ในใจของผู้พูด เช่น ลึก - ตื้น, หนา - บาง, กว้าง - แคบ เป็นต้น

2.2 คำแย้งความหมายแยกแยะ คือ คำที่มีความหมายตรงกันข้าม ที่ถ้ามีความหมายเป็นอย่างหนึ่งก็จะมีความหมายเป็นอีกอย่างหนึ่งไม่ได้ เช่น แพ้ – ชนะ, ตาย - เป็น, ชาย - หญิง เป็นต้น

2.3 คำแย้งความหมายเกี่ยวเนื่อง คือ คำที่มีความหมายตรงกันข้ามแต่เกี่ยวข้องกัน เช่น พ่อแม่ – ลูก, พี่ - น้อง, ครู - นักเรียน เป็นต้น

3. คำพ้องรูป (homonyms) คือ คำที่มีรูปเหมือนกัน แต่มีความหมายแตกต่างกัน การมีรูปเหมือนกันอาจจะเป็นการเหมือนกันเฉพาะเสียง เรียกว่า การพ้องเสียง เช่น คำว่า ค่า - ฆ่า- ข้า เป็นต้น การพ้องเสียงอาจจะเป็นผลจากการที่คำมีทั้งความหมายหลักและความหมายเปรียบ บางครั้งความหมายหลักหรือความหมายเปรียบอาจจะมีความหมายแตกต่างกันมากจนทำให้มีลักษณะคล้ายกับคำพ้องรูปได้

4. คำหลายหน้าที่ (polysemes) คือ คำเดียวกันที่มีความหมายแก่นเอื้อให้นำไปให้ในการทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้หลายอย่าง ในภาษาไทยมีการใช้คำหลายหน้าที่ในหลายกรณี เช่น การใช้คำทำหน้าที่ กริยา และ คำช่วยกริยา, การใช้คำทำหน้าที่ นาม และบุพบท และการใช้คำทำหน้าที่นาม และลักษณนาม เป็นต้น

5. คำลูกกลุ่ม (hyponyms) เป็นความสัมพันธ์ด้านความหมายของคำที่มีลักษณะลดหลั่นกันไปได้หลายชั้น คำลูกกลุ่ม หมายถึง คำที่หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม ส่วนคำจ่ากลุ่ม หมายถึง คำที่มีคุณสมบัติร่วมของคำที่เป็นสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน

6. คำเกิดคู่กัน (collocatives) เป็นผลเนื่องมาจากการพ้องความหมายของคำ การเกิดคำคู่กัน คือ เงื่อนไขของภาษาที่กำหนดว่า คำพ้องความหมายคำใดจะใช้คู่กับคำใดได้บ้าง การเกิดคู่กันที่สำคัญของคำในภาษาไทย คือ การเกิดคู่กันของคำดังต่อไปนี้

6.1 คำนามและคำลักษณนาม เช่น ลักษณนามของคำนาม ช้าง คือ เชือก, ลักษณนามของคำนาม ขลุ่ย คือ เลา เป็นต้น

6.2 คำวิเศษณ์ หรือ คำคุณศัพท์ และคำขยาย มักจะเกิดคู่กันกับคำวิเศษณ์ หรือ คุณศัพท์เฉพาะคำ ใช้ปะปนกันไม่ได้ เช่น “ปี๋” เราใช้ดำปี๋ เราไม่ใช้ขาวปี๋ หรือ สวยปี๋, “จู๋” เราใช้สั้นจู๋ แต่เราไม่ใช้ยาวจู๋ หรือ สวยจู๋ เป็นต้น การละเมิดการเกิดคู่กัน อาจเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้พูดต้องการให้ความหมายเชิงอารมณ์บางอย่าง เช่น ความขบขัน หรือการประชดประชัน

7. คำขัดกัน (Incongruity) เกิดจากการนำคำที่มีความหมายแย้งกันมารวมไว้ในถ้อยคำเดียวกัน ทำให้เกิดประโยคที่ไม่ผิดไวยากรณ์แต่ไม่ได้ความหมาย เช่น ทารกชรา เงื้อไม้เท้าขึ้นขู่ เป็นต้น

จรัญวิไล จรูญโรจน์ (2548: 155-164) ได้แบ่งประเภทของความหมายของคำไว้ 5 ประเภท

ความหมายของคำ

ความหมายของคำในแง่ของความหมายอ้างอิงเท่านั้น คือจะมองว่าคำคำนั้น คือจะมองว่าคำคำนั้นให้ความหมายโดยตรงอ้างถึงสิ่งใดซึ่งไม่ได้มองในแง่ข้อมูลทางสังคมและอารมณ์ความรู้สึกของผู้ใช้คำ

คำสามารถนำมาจัดระบบตามระบบความหมายได้ ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

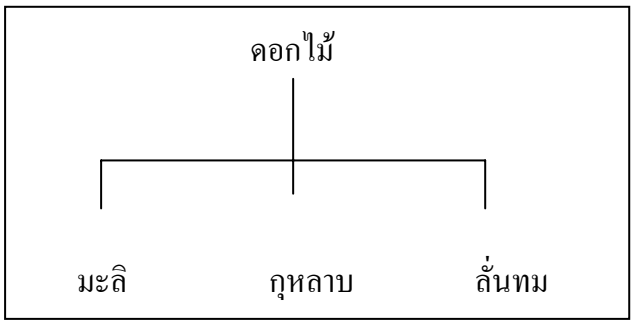
1. วงศัพท์ (lexical field) คือ กลุ่มของคำที่มีความหมายคล้ายกันเกี่ยวข้องกันอยู่ในหัวเรื่องเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ดำ ขาว เขียว เหลือง ฟ้า ม่วง ชมพู
ดีใจ เสียใจ โกรธ กลัว เศร้า เบิกบาน หดหู่
นก เป็ด หมู ลิง ช้าง ปลา หนู แมว
ดินสอ ปากกา ยางลบ ไม้บรรทัด กบเหลาดินสอ
Indigo, saffron, royal blue, aquamarine
Toast, boil, fry, roast, broil, bake

2. คำจ่ากลุ่ม (hypernym) หมายถึง คำที่มีความหมายครอบคลุมเอาความหมายของคำอื่นเอาไว้ ตัวอย่างเช่น คำว่า “ดอกไม้” เป็นคำจ่ากลุ่มคำว่า “ดอกมะลิ” “ดอกกุหลาบ” “ดอกลั่นทม” เพราะความหมายของคำว่า “ดอกไม้” ครอบคลุมความหมายของคำว่า “ดอกมะลิ” “ดอกกุหลาบ” “ดอกลั่นทม”

3. คำลูกกลุ่ม (hyponym) หมายถึง มีความหมายตรงกันข้ามกับคำจ่ากลุ่ม คือ หมายถึงคำที่มีความหมายถูกครอบคลุมไว้ในคำอื่น จากตัวอย่างที่ผ่านคำว่า “ดอกมะลิ” “ดอกกุหลาบ” “ดอกลั่นทม” แต่ละคำล้วนเป็นคำลูกกลุ่มของคำว่า “ดอกไม้”

เราสามารถเขียนให้อยู่ในรูปแผนภูมิได้ดังนี้

ถ้าสังเกตจากแผนภูมิ คำที่อยู่ด้านบนก็คือคำจ่ากลุ่ม คำที่อยู่ด้านล่างคือ คำลูกกลุ่ม

4. คำพ้องความ (synonyms) เรียกอีกอย่างว่า คำไวพจน์ หมายถึง คำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป ที่มีความหมายอ้างถึงเหมือนกัน แต่ความหมายเชิงจิตวิวัยอาจจะแตกต่างกันก็ได้ เช่นคำว่า เช่น คำว่า “แมว” กับ “วิฬา” หมายถึง สัตว์ชนิดเดียวกัน แต่คำว่า “วิฬา” ให้นัยความที่ระบุว่าจะอยู่ในคำประพันธ์ร้อยกรองและมีแนวโน้มว่าคนที่รู้จักคำว่า “วิฬา” น่าจะเป็นผู้รู้ภาษาไทยและภาษาบาลีสันสกฤตสูงพอสมควร

ในภาษาอังกฤษคำว่า “flick” “movie” “film” “motion picture” จัดว่าเป็นคำพ้องกัน หมายถึง ภาพยนตร์ ซึ่งนั่นเป็นแต่เพียงในความหมายอ้างถึงเท่านั้น แต่ความหมายประเภทอื่น ๆ มีความแตกต่างกัน คำว่า “flick” มักใช้ในภาษาพูด คำว่า “movie” ให้ความหมายเชิงสังคมว่าผู้พูดเป็นชาวอเมริกัน คำว่า “film” ให้ความหมายเชิงสังคมว่าผู้พูดเป็นชาวอังกฤษ หรือ ภาพยนตร์นั้น อาจจะเป็นภาพยนตร์แนวชีวิตหรือแนวศิลปะ คำว่า “motion picture”ให้นัยความหมายที่เก่าโบราณ ทำให้ผู้ฟังนึกไปถึงภาพยนตร์ในยุคราว ๆ ค.ศ. 1930-1949

5. คำตรงกันข้าม (antonyms) เรียกอีกอย่างว่าคำปฏิรูปพจน์ หมายถึง คำ 2 คำ ที่มีความหมายตรงกันข้าม เช่น เล็ก – ใหญ่ มืด – สว่าง สมรส- โสด หนัก – เบา ชาย – หญิง ฯลฯ

ส่วนมากคำตรงข้ามมักจะมีคำหนึ่งในคู่ที่มีความเป็นพื้นฐานมากกว่าอีกคำหนึ่ง เช่น สมมุติว่าเราต้องการทราบส่วนสูงของคน ๆ หนึ่ง เราจะถามเขาว่า “คุณสูงเท่าไหร่” เพราะคำว่า “สูง” มีความเป็นพื้นฐานมากกว่าคำว่า “เตี้ย” ต่อเมื่อคนคนนั้นเตี้ยและเราต้องการเน้นที่ความเตี้ยและเราต้องการเน้นที่ความเตี้ยนั้น

คำว่า “สมรส” ก็มีความเป็นพื้นฐานมากกว่าคำว่า “โสด” เพราะเราใช้คำว่า “สถานภาพการสมรส” ในแบบฟอร์มกรอกประวัติส่วนตัว และผู้กรอกก็สามารถกรอกข้อความได้ทั้งโสด และสมรส ในขณะที่เราจะไม่ใช้ว่า “สถานภาพการเป็นโสด” ยกเว้นแต่เมื่อเราจะพูดถึงสถานภาพการเป็นโสดอย่างเน้นย้ำเท่านั้น”

จากการจำแนกลักษณะการใช้ความหมายในภาษาตามทฤษฎีอรรถศาสตร์ดังกล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ประเภทของความหมายในภาษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความหมายตรงของรูปภาษา คือความหมายหลักหรือความหมายแก่นของคำศัพท์ และ ความหมายแฝง คือ ความหมายที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ ที่นอกเหนือไปจากความหมายตรงของรูปภาษา การจำแนก

กลุ่มคำในภาษาไทยโดยใช้ความหมายเป็นเกณฑ์จะยึดความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำเป็นหลักในการพิจารณา โดยความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคำพ้องความหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างคำแย้งความหมาย และ ความสัมพันธ์ประเภทคำร่วมกลุ่ม สามารถจำแนกกลุ่มคำในภาษาไทยโดยใช้ความหมายออกเป็น 7 กลุ่ม คือ คำพ้องความหมาย คำแย้งความหมาย คำพ้องรูป คำหลายหน้าที่ คำลูกกลุ่ม คำเกิดคู่กัน และคำขัดกัน

สุริยา รัตนกุล (2549: 89 -120) แบ่งประเภทของความหมายออกมาในรูปต่าง ๆ ดังนี้

1. การใช้ภาษาโดยจำแนกประเภทของความหมายโดยแบ่งตามหน้าที่ความหมายต่าง ๆ ที่แสดงออก ซึ่งสามารถแยกประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท คือ

1.1 ความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning) ความหมายสื่อสาระเป็นความหมายที่ตรงพรรณนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งตำรางบางเล่มเรียกว่า ความหมายบ่งชี้ (Referential meaning) และตำราบางเล่มก็เรียกว่า ความหมายปริชาน (cognitive meaning) (Lyons Volume I, 1977: 175) ความหมายสื่อสาระเป็นความหมายกลางที่รู้จักกันทั่วไป เป็นความหมายที่ตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม ถ้าคำหนึ่งมีความหมายได้หลายอย่าง ความหมายสื่อสาระก็มักจะเป็นความหมายแรกที่เราจะพบในพจนานุกรม เช่น ความหมายสื่อสาระคำว่า “หม้อข้าว” ก็คือ หม้อที่ใช้หุงข้าว ความหมายสื่อสาระของคำว่า “เก้าอี้” ก็คือที่สำหรับนั่งมีขายกย้ายไปได้ ฯลฯ ความหมายสื่อสาระเป็นความหมายที่ไม่แสดงอารมณ์ ไม่มีการเปรียบเทียบ เราใช้ความหมายสื่อสาระในเวลาที่เราต้องการพูดอย่างเรียบ ๆ ตรงไปตรงมา ไม่ได้ต้องการแสดงทัศนคติส่วนตนของเราว่าเห็นด้วยหรือไม่กับสิ่งที่เรานำมากล่าวนั้น เช่น การเรียกหญิงค้าประเวณีว่า “โสเภณี” เป็นการใช้คำที่ให้ความหมายสื่อสาระ แต่การเรียกหญิงประเภทเดียวกันว่า “กะหรี่” เป็นการเรียกอย่างให้สีสันแสดงความดูหมิ่น คำว่า “กะหรี่” จึงเป็นคำที่ไม่แสดงความหมายสื่อสาระในกรณีนี้ แต่คำเดียวกันนี้เมื่อนำไปใช้พรรณนาความหมายตรงให้ความหมายว่า แกงชนิดหนึ่งมีสีเหลือง ปรุงด้วยเครื่องเทศ ก็เป็นการใช้แสดงความหมายสื่อสาระ

1.2 ความหมายสอดสังคม (Social meaning) คือ การใช้ภาษาให้เป็นเครื่องสอดคล้องร้อยรัดให้คนที่อยู่ในสังคมด้วยกันมีความรู้สึกว่าเป็นคนในสังคมเดียวกันไม่เกิดความรู้สึกแปลกแยกว่าเป็นผู้แปลกหน้า เพื่อแสดงความเป็นมิตร (หรืออย่างน้อยก็เพื่อแสดงว่าไม่เป็นศัตรูกัน) ในแต่ละสังคมจึงมักมีวิธีการพูดจา และมีเนื้อเรื่องที่นิยมนำมาสนทนากันเพื่อการลด

ความอึดอัด เป็นการขจัดความเงียบ เช่น การมีถ้อยคำสำหรับการทักทายกันและการลาจากกันในวาระต่าง ๆ ของวัน ดังที่นิยมในสังคมตะวันตก ดังในภาษาอังกฤษ คำว่า “Good morning, Good afternoon, Good evening เป็นต้น ผู้ที่ชำนาญภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาเลียน ฯลฯ ก็อาจหาตัวอย่างแบบเดียวกันมาเติมในที่นี้ได้ ถ้อยคำดังกล่าวไม่มีความหมายสื่อสาระอะไรมากมายที่นอกเหนือไปจากการทักทายนั้น เพราะถ้อยคำดังกล่าวก็เป็นถ้อยคำที่ตายตัว ดัดแปลงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นวันอากาศดีหรืออากาศเลวก็ต้องทักทายกันในตอนเช้าว่า Good morning จะดัดแปลงให้เป็น Bad morning หรือ Better morning ไม่ได้ ถ้าใครทำเช่นนั้นจะไม่มีผู้เข้าใจ หรือหากใครเข้าใจจะถูกมองอย่างแปลก ๆ ว่าทำตัวขัดกับกฎเกณฑ์ทางสังคม กำหนดไว้แล้วว่าจะต้องทักทายกันว่า Good morning ผู้เข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมก็จะต้องทักทายกันไปตามนั้น

คำว่า “สวัสดี” ที่คนไทยใช้กันทุกวันนี้ก็เป็นถ้อยคำที่มีความหมายสอดสังคมเช่นกัน ตามประวัติกล่าวไว้ว่าพระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนชีวะ พ.ศ. 2422 – 2484) เป็นผู้คิดค้นเพื่อเป็นการใช้ถ้อยคำทักทายอย่างเป็นกลางๆมีความหมายสอดสังคมเช่นเดียวกับที่ชาวตะวันตก มีถ้อยคำประเภท “Good morning, Good afternoon” ฯลฯ

เรื่องภาษามีหน้าที่สื่อความหมายสอดสังคมนี้เป็นที่รู้กันในวงการผู้ที่สนใจเรื่องภาษามานานแล้ว นักมานุษยวิทยาชื่อมาลิโนว์สกี (Bronislaw Malinowski ค.ศ. 1884 -1942) ได้ตระหนักถึงหน้าที่ในเรื่องนี้ของภาษาและบัญญัติศัพท์เพื่อบ่งบอกหน้าที่ของภาษาไทย โดยเรียกว่า **ภาษาเพื่อภารดรภาพ** (phatic communion) โดยภาษาเพื่อภารดรภาพเป็นถ้อยคำที่มีความหมายสอดสังคม มีหน้าที่สำคัญคือสอดคล้องร้อยรัดให้คนในสังคมมีสัมพันธภาพอันดีต่อกันไว้ก่อน

1.3 ความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) ความหมายประเภทนี้ในบางที เช่น ในหนังสือเรื่อง “The meaning of meaning” ของ Ogden & Richards (ค.ศ. 1923) เรียกว่า Emotive meaning ความหมายประเภทนี้เป็นการไม่สื่อความอย่างตรงไปตรงมาแต่มีการใส่สีสันซึ่งเป็นการแสดงอารมณ์เข้าไปเจือปนอยู่ด้วย อารมณ์ที่ใส่เข้าไปนี้มีทั้งอารมณ์ดูถูกเหยียดหยาม อารมณ์หวาดกลัว อารมณ์ยกย่อง อารมณ์รื่นเริงเบิกบาน อารมณ์ขยะแขยง ฯลฯ เช่น การใช้คำว่า “horse” กับ “steed” ทั้งสองคำแปลว่า “ม้า” คำว่า “horse” เป็นคำกลาง ๆ ที่ไม่สื่ออารมณ์เป็นพิเศษ เราเรียกว่าเป็นคำที่ให้ความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning) แต่คำว่า “steed” เป็นคำที่สื่อความหมายเชิงกวีและเป็นคำโบราณด้วย จึงเป็นคำที่ให้ความหมายส่ออารมณ์

(Expressive meaning) ในกรณีนี้ที่คำทั้งหลายเป็นไวพจน์ (synonym) ซึ่งกันและกันเรามักจะพบว่ามีคำหนึ่งหรือสองคำที่เป็นความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning) ส่วนคำอื่น ๆ เป็นความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) ในกรณีคำว่า “ดวงเดือน” และ “พระจันทร์” คำทั้งสองเป็นคำที่มีความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning) แต่คำไวพจน์ของอีกทั้งสองนี้มีอีกมากมายซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคำที่ความหมายส่ออารมณ์ มักนิยมใช้ในบทกวีทั้งสิ้น เช่น ดวงแข แถง บุหลัน ศศิธร ศศิน ฯลฯ

ในกรณีที่คำเป็นไวพจน์ (synonym) ซึ่งกันและกัน และมีคำหนึ่งเป็นคำภาษาท้องถิ่น ส่วนอีกคำหนึ่งเป็นคำภาษากลาง คำที่เป็นคำภาษาท้องถิ่นมีความหมายส่ออารมณ์ เช่น การเรียกชายหญิงที่เป็น “หมัน” ด้วยคำว่า หมัน ตรง ๆ กลับไปใช้เรียกเป็นภาษาท้องถิ่นว่า “พ่อกระแด้ง” และ “แม่กระแด้ง” ก็เป็นการเรียกอย่างส่ออารมณ์

การใช้ความหมายส่ออารมณ์ไม่จำกัดเฉพาะคำนามและคำกริยา คำประเภทคำตรรกก็มีความหมายส่ออารมณ์ได้ เช่น

(คำสันธาน) Though he failed, he is a great man.
Albeit he failed, he is a great man.

(ตัวอย่างจาก Zgusta, 1971: 41)

(คำลงท้าย) ดูมันทำ**เดะ**
อย่าลืมข้อย**เด๊อ**

ความหมายส่ออารมณ์เกี่ยวพันเป็นอย่างมากกับเรื่องกวีนิพนธ์ เพราะเป็นธรรมดาอยู่เองที่กวีย่อมค้นหาคำที่มีความหมายส่ออารมณ์หรือค้นหาการแต่งประโยคที่มีความหมายส่ออารมณ์มาใช้ในการแต่งกวีนิพนธ์ของตน การที่มีคำจำนวนมากเป็นคำไวพจน์ (synonym) ซึ่งกันและกันไว้ใช้ในภาษาก็ช่วยเอื้อในการแต่งกวีนิพนธ์ ถ้าเรามีแต่คำว่า “ดวงเดือน, ดอกไม้, ภู, ทอง ฯลฯ” และไม่มีคำอื่นที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน เราก็คงแต่งบทกวีได้ยากมาก เพราะไม่สามารถหาสัมผัสสระ ไม่สามารถแสดงศักดิ์ของคำในลักษณะต่าง ๆ ได้ จะสังเกตได้ว่าในภาษาไทยมีการใช้คำคู่ (doublet) อย่างมีนัยสำคัญที่จะให้ความหมายและช่วยในการแต่งบทกวี คือภาษาไทยมีคำคู่ที่เป็นธรรมชาติใช้เป็นปกติ เช่น คำว่า ว้าเหว่ ยืนหยัด ใฝ่ฝัน หนักแน่น

ทอดทิ้ง ฯลฯ ถ้าการเรียงคำเป็นปกติดังที่ยกมาคำคู่นั้นจะไม่ให้ความหมายส่ออารมณ์มากนัก แต่กวีสามารถกลับที่ของคำ เอาคำที่เคยอยู่ในตำแหน่งที่สองขึ้นหน้าเป็น “เหว่ว้า, หยัดยืน, ฝันใฝ่, แน่นหนัก, ทิ้งทอด, โถมถา ฯลฯ” เมื่อทำเช่นนี้ก็เพื่อรับส่งหรือส่งสระที่ท้ายวรรคของบทกวีและจะมีผลทำให้เกิดความหมายส่ออารมณ์ลึกซึ้งขึ้น กลวิธีการสลับคำหลังของคำคู่มาไว้หน้า นิยมใช้กันมากในเพลงประเภทที่เรียกกันว่า เพลงลูกทุ่ง ในปัจจุบันนี้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สิริลักษณ์ หุ่นศรีงาม (2544) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาประโยคภาษาไทยที่มีคำว่า “ทำไม” ทางด้านอรรถศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์” ผลการศึกษาในเชิงอรรถศาสตร์พบว่า ประโยคที่มีคำ **ทำไม** อยู่ในตำแหน่งต้นประโยคจะสื่อถึงเป้าประสงค์ ในด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ พบว่ารูปประโยคที่มีคำ **ทำไม** ใช้สื่อวัจนกรรมอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการถามได้อีก 7 วัจนกรรม ได้แก่ การแนะนำ การขอร้อง การสั่ง การตำหนิ การโต้แย้ง การแสดงความรู้สึกในแง่ลบ และ การชม อย่างไรก็ตามการสื่อวัจนกรรมต่าง ๆ ด้วยถ้อยคำที่มีคำ **ทำไม** มีความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดความไม่สุภาพขึ้นได้ โดยระดับความสุภาพของถ้อยคำดังกล่าวจะขึ้นอยู่กับระดับความเป็นคำถามที่ผู้ฟังอนุมานได้ นอกจากนี้ยังพบกรณีที่คำ**ทำไม**สามารถใช้โดยลำพังในฐานะหน่วยผลัดหนึ่งหน่วยซึ่งสื่อความหมายเชิงอารมณ์ทัศนคติได้ 2 แบบ คือ การท้าทาย และคำรำพัน คำ **ทำไม** ที่ปรากฏลำพังดังกล่าวนี้ถือเป็นดัชนีปริเฉท และเมื่อใช้เป็นดัชนีปริเฉท เสียงของคำ ทำไม ก็มีการแปรไปในลักษณะเดียวกันกับที่พบในดัชนีปริเฉทส่วนใหญ่

วรรณรินทร์ วินิจกิจเจริญ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขันในเพลงตลกคำเมือง : การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า จากบทพูดในเพลงตลกคำเมือง 660 บท มีการใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขัน 452 ครั้ง เป็นการใช้ภาษาตามแนวอรรถศาสตร์ 142 ครั้ง เป็นการใช้ภาษาตามแนว วัจนปฏิบัติศาสตร์ 400 ครั้ง มีการใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขันตามแนววัจนปฏิบัติศาสตร์พบการใช้ความหมายบ่งชี้เป็นนัยมากที่สุด รองลงมาคือ การใช้ภาษาเป็นไปตามคาด วัจนกรรมตรง วัจนกรรมความหมายนัย หลักการร่วมมือในการสนทนาด้านคุณภาพ วัจนกรรมอ้อม ตามลำดับ ในด้านการใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขันในเพลงตลกคำเมืองตามแนวอรรถศาสตร์ของ วิฑูรย์ ใจพรหม มีการใช้ความหมายประจำรูป ความหมายตามบริบท คำพ้องเสียง คำพ้องความหมาย คำแย้งความหมาย คำหลายหน้าที่ และเกิดคำคู่กันมากที่สุด เทพธารา ปัญญามานะ มีการใช้คำร่วมกลุ่มเพียงคนเดียว

บุญศรี รัตนนัง ไม่พบการใช้ภาษาลักษณะใดมากเป็นพิเศษ ในการใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขันในเพลงตลกคำเมืองตามแนววัจนปฏิบัติศาสตร์ วิฑูรย์ ใจพรหม มีการใช้วัจนกรรมอ้อม หลักการร่วมมือในการสนทนาด้านปริมาณและคุณภาพ ความหมายบ่งชี้เป็นนัย และการเป็นไปตามคาดมากที่สุด บุญศรี รัตนัง มีการใช้วัจนกรรมตรง วัจนกรรมตัวอักษร และวัจนกรรมความหมายนัยมากที่สุด ส่วนเทพธารา ปัญญามานะ มีการใช้หลักการร่วมมือในการสนทนาด้านความสัมพันธ์มากที่สุด

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมือง: ศึกษาลีลาและแนวอรรถศาสตร์ ของพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมือง ของพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ด้านการใช้คำ การใช้โวหารภาพพจน์ และทฤษฎีอรรถศาสตร์ (semantics) งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะบทเพลงซอพื้นเมืองทุกประเภท ของพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ที่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น แบ่งเป็น 6 ประเภท ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 66 เรื่อง โดยมีวิธีการศึกษาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (population) ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ บทเพลงซอพื้นเมืองทุกประเภท ของพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ที่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์ ที่โรงเรียนสืบสานตำนานปี่ซอ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 ครั้ง พบว่าบทซอพื้นเมืองของพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ที่ได้รวบรวมบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นแบ่งเป็น 6 ประเภท ซึ่งมีจำนวนทั้งหมดหรือประชากรที่นับได้ (finite population) จำนวน 66 เรื่อง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ประเภทบทซอวรรณกรรมล้านนา

ลำดับที่	ชื่อเพลงซอพื้นเมือง	ปีที่วางเพลงซอ	หมายเหตุ
1.	ซอเจ้าสุวัตร นางบัวคำ	2542	ดัดแปลงจากการเรียน
2.	ซอไก่น้อยดาววี	2542	
3.	ซอพระลอ	2543	
4.	ซอหอยไห้	2547	ดัดแปลงจาก คุณบุญศรี รัตนัง

ตารางที่ 2 ประเภทบทซอนิยายค่าวธรรม

ลำดับที่	ชื่อเพลงซอพื้นเมือง	ปีที่วางเพลงซอ	หมายเหตุ
1.	ซอประวัติกฐิน	2514	ดัดแปลงจากการเรียนร้องเพลงซอ
2.	ซอพม่า	2514	
3.	เจ้าหงส์หิน	2546	
4.	นกกระจาบ	2546	
5.	ก๋ำก๋ำดำ	2549	

ตารางที่ 3 ประเภทบทซอประวัติบุคคลสำคัญ / เทิดพระเกียรติ

ลำดับที่	ชื่อเพลงซอพื้นเมือง	ปีที่วางเพลงซอ	หมายเหตุ
1.	ซอยอพระเกียรติพระราชชายาเจ้าดารารัศมี	2542	
2.	ซอประวัติแม่ครูบัวซอน บุญถนอม	2542	
3.	ซอพระคุณของแม่	2543	
4.	ซอ 12 สิงหาราชินี	2543	
5.	ซอถวายพระพร	2543	

ตารางที่ 4 ประเภทบทซอเกี้ยว

ลำดับที่	ชื่อเพลงซอพื้นเมือง	ปีที่วางเพลงซอ	หมายเหตุ
1.	ซอแซวสาวเคิ้น	2542	
2.	ซอต.ช.ด. ขอร้อง	2542	
3.	ซอตามหานางคอย	2542	
4.	ซอหัวอกพ่อหม้าย	2542	
5.	ซอพม่า	2542	
6.	ซอเกี้ยวสาว	2542	
7.	ซอแอ่วสาวสันกำแปง	2542	

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเพลงซอพื้นเมือง	ปีที่วางเพลงซอ	หมายเหตุ
8.	ซอจ้อยลา ญิงจ้อยตอบ	2542	
9.	ซอแอ่วสาวเจียงใหม่	2542	
10.	ซอเกี้ยวชาย-หญิง	2546	
11.	ซอเกี้ยวหมวดที่ 1	2546	
12.	ซอเกี้ยวหมวดที่ 2 (บทฮัก)	2546	
13.	ซอเกี้ยวหมวดที่ 3 (บทแก้งาม)	2546	
14.	ซอเกี้ยวหมวดที่ 4 (หมวดซอเมา)	2546	

ตารางที่ 5 ประเภทบทซอเบ็ดเตล็ด

ลำดับที่	ชื่อเพลงซอพื้นเมือง	ปีที่วางเพลงซอ	หมายเหตุ
1.	ซอผัวเผด(เปรต) เมียยักษ์	2548	
2.	ซอครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด	2545	
3.	ซอ เฒ่ากิ๊กก๊อก	2548	
4.	ซอผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม	2548	
5.	ซอ เงินบาทลอยตัว	2547	
6.	ซอ มวยดี 5 ยก	2548	
7.	ซอลาตะวันแลง	2542	
8.	ซอเล่นการพนัน	2542	
9.	ซอของดีเมืองน่าน	2542	
10.	ซอเมียมีชู้	2542	
11.	ซอเมืองไทยวันนี้	2542	
12.	ซอลูกสิบคนเลี้ยงแม่ไม่ได้	2542	
13.	ซอเทวทูตทั้งห้า	2542	
14.	เรื่อง ซอถามอายุ	2543	
15.	เรื่อง ซอฮั่มวันเกิด	2543	

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเพลงซอพื้นเมือง	ปีที่วางเพลงซอ	หมายเหตุ
16.	เรื่อง ซอแอ่วบางกอก	2543	
17.	เรื่อง ซอตำรายาตลก	2543	
18.	เรื่อง ซอสมัยใหม่	2543	
19.	เรื่อง ซอเงี้ยวเกี้ยวประยุกต์	2547	
20	เรื่อง ซออื่อการศึกษา	2547	
21.	เรื่อง ซอพม่าการศึกษา	2547	
22.	เรื่อง ซอปฏิรูปการศึกษา	2547	
23.	เรื่อง ซอพระในบ้าน	2547	
24.	เรื่อง ซอตลกธรรมะ	2549	
25.	เรื่อง ซอหน้าที่เยาวชน	2548	
26.	เรื่องซอโต้ด(โทษ)ของเหล้า	2536	
27.	เรื่องซองดเหล้าเข้าพรรษา	2536	
28.	เรื่อง ซอยาเสพติด ๑	2545	
29.	เรื่อง ซอยาเสพติด ๒	2545	

ตารางที่ 6 ประเภทบทซอวัฒนธรรม ประเพณี

ลำดับที่	ชื่อเพลงซอพื้นเมือง	ปีที่วางเพลงซอ	หมายเหตุ
1.	ซอปั่นฝ้าย	2543	
2.	ซอทหารเกณฑ์	2543	
3.	ซอเก็บนก	2543	
4.	เรื่อง ขอสูมาครัวตาน	2514	ดัดแปลงของ คำย้อย ยางเนิ้ง
5.	เรื่อง ซอปั๋นพรดำหัวปีใหม่	2549	
6.	ซอลาปอย	2515	ดัดแปลงจากคุณจั๋นติ๊บ
7.	เรื่อง ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน	2542	
8.	เรื่องซอส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่	2548	

ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าข้อมูลประชากร (population) มีจำนวนมาก จึงเลือกวิธีการเลือก การสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic random sampling) และการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ด้วยเหตุที่การศึกษาในครั้งนี้ไม่ได้มุ่งที่จะวิเคราะห์ข้อมูลแบบกำหนดความคลาดเคลื่อนทางสถิติ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก ดังวิธีต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic random sampling) โดยกำหนดความผิดพลาดที่ 10% โดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน (Taro Yamane, 1973: 725 อ้างใน อัจฉรีย์ จันทลักขณา, 2549: 69) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ e คือ ความคลาดเคลื่อนในการประมาณขนาดตัวอย่าง
N คือ ขนาดของประชากร
n คือ ขนาดของตัวอย่าง

ผู้วิจัยศึกษาพบบทเพลงซอพื้นเมืองทั้งหมด 66 เพลง กำหนดความผิดพลาดที่ 10%
N = 66 (จำนวนเพลงซอพื้นเมืองทั้งหมด)

$$\therefore n = \frac{66}{1+ 66 (.05)^2} = \frac{66}{1.66}$$

$$= 39.75 \text{ ปัดเป็น } 40$$

ดังนั้นผู้วิจัยจะได้ตัวอย่างของบทเพลงซอพื้นเมือง จำนวน 40 เพลง

ขั้นตอนที่ 2 การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นการเลือกตัวอย่างแบบอาศัยวัตถุประสงค์ของการวิจัย อาทิ เจาะจงเลือกสถานที่จะขายสินค้าตัวใหม่ เนื่องจากเป็นสินค้าราคาแพงและสถานที่ที่เลือกเป็นย่านคนมีฐานะ(อัจฉรีย์ จันทลักขณา, 2549: 69)

และด้วยเหตุที่การศึกษาในครั้งนี้ไม่ได้มุ่งที่จะวิเคราะห์ข้อมูลแบบกำหนดความคลาดเคลื่อนทางสถิติดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลักโดยผู้วิจัยจะเลือกศึกษาบทเพลงซอพื้นเมืองทั้ง 6 ประเภท โดยเฉลี่ยจำนวนตามความเหมาะสมซึ่งสังเกตจากลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองที่มีลักษณะเด่น ๆ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ประเภทที่ 1 บทซอนิยายค่าวธรรม

1. เรื่อง ซอประวัติกฐิน
2. เรื่อง ซอพม่า
3. เรื่อง ซอเจ้าหงส์หิน
4. เรื่อง ซอนกกระจาบ
5. เรื่อง ซอก่ำก๋ำดำ

ประเภทที่ 2 บทซอประวัติบุคคลสำคัญ / เทิดพระเกียรติ

6. เรื่อง ซอพระคุณของแม่
7. เรื่อง ซอ 12 สิงหาราชินี
8. เรื่อง ซอถวายพระพร

ประเภทที่ 3 บทซอวรรณกรรมล้านนา

9. เรื่อง ซอจ้าสุวัตร นางบัวคำ
10. เรื่อง ซอไก่น้อยดาววี
11. เรื่อง ซอพระลอ
12. เรื่อง ซอหอยไห้

ประเภทที่ 4 บทซอเกี้ยว

13. เรื่อง ซอพม่าเกี้ยวสาว
14. เรื่อง ซอเกี้ยวชาย-หญิง

15. เรื่อง ซอเกี้ยวหมวดที่ 1
16. เรื่อง ซอเกี้ยวหมวดที่ 2 (บทฮัก)
17. เรื่อง ซอเกี้ยวหมวดที่ 2 (บทฮัก)
18. เรื่อง ซอเกี้ยวหมวดที่ 3 (บทแก้งาม)
19. เรื่อง ซอเกี้ยวหมวดที่ 4 (หมวดซอเมา)

ประเภทที่ 5 บทซอเบ็ดเตล็ด

20. เรื่อง ซอผัวเผด (เปรต) เมียยักษ์
21. เรื่อง ซอครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด
22. เรื่อง ซอเฒ่ากิ๊กก๊อก
23. เรื่อง ซอผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม
24. เรื่อง ซอเงินบาทลอยตัว
25. เรื่อง ซอมวยดี 5 ยก
26. เรื่อง ซอลาตะวันแลง
27. เรื่อง ซอเล่นการพนัน
28. เรื่อง ซอเงี้ยวเกี้ยวประยุกต์
29. เรื่อง ซออื่อการศึกษา
30. เรื่อง ซอพม่าการศึกษา
31. เรื่อง ซอปฏิรูปการศึกษา
32. เรื่อง ซอพระในบ้าน
33. เรื่อง ซอตลกธรรมะ
34. เรื่อง ซอหน้าที่เยาวชน
35. เรื่อง ซอโต้ด (โทษ) ของเหล้า
36. เรื่อง ซองดเหล้าเข้าพรรษา
37. เรื่อง ซอยาเสพติด 1
38. เรื่อง ซอยาเสพติด 2

ประเภทที่ 6 บทซอวัฒนธรรม ประเพณี

39. เรื่อง ซอลาปอย
40. เรื่อง ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน

แหล่งข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์ พ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ที่โรงเรียนสืบสานตำนานปี่ซอ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และค้นคว้าข้อมูลหลักจากสำนักหอสมุดจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ดังนี้ หอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หอสมุดวัฒนธรรมล้านนาเชียงใหม่ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อรวบรวมบทเพลงซอพื้นเมืองครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. สำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการขับเพลงซอพื้นเมือง

2. สำรวจเอกสารที่เกี่ยวกับลีลาภาษาในงานเขียนประเภทต่าง ๆ

3. สำรวจเอกสารที่เกี่ยวกับทฤษฎีอรรถศาสตร์

4. ศึกษางานวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องจากหอสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

5. รวบรวม ศึกษาบทเพลงซอพื้นเมือง ประพันธ์โดยพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ จำนวน 66 เรื่อง เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงประเด็นการวิเคราะห์จากผู้รู้หลาย ๆ ท่าน ซึ่งได้ผ่านการพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องจากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ประเด็นการวิเคราะห์แบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

1. เกณฑ์การวิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองเรื่องการใช้คำ

1.1 การใช้คำซ้ำ (reduplication)

จากความหมายของนักวิชาการที่นำมาศึกษาหลายท่าน ผู้วิจัยจึงสรุปลักษณะของคำซ้ำ คือ การนำคำในภาษาไทยคำ ๆ เดียวมาซ้ำกัน โดยใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) หรือเขียนซ้ำคำเดิม โดยอาจออกเสียง หรือลงน้ำหนักเน้นคำที่ซ้ำเป็นพิเศษ ซึ่งมีผลต่อความหมายของคำที่ซ้ำด้วย ดังตัวอย่างเช่น..ให้เกิดความหมายจางลงหรืออ่อนลง ดังเช่นประโยค “เธอเห็นผู้ชายที่สวมหมวก ***สีฟ้า ๆ*** ไหม” ซึ่งคำว่า “สีฟ้า ๆ” หมายถึง สีที่มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายสีฟ้า อาจเป็นสีน้ำเงินอ่อน แต่ไม่ใช่สีฟ้าหรือมีความหมาเป็นพหูพจน์ ดังเช่นประโยค “***เด็ก ๆ*** ลงไปเล่นกันข้างล่างเถอะคุณพ่อจะพักผ่อนแล้ว” ซึ่งคำว่า “เด็ก ๆ” แทนจำนวนเด็กมากกว่า 1 คน เป็นต้น

1.2 การใช้คำซ้อน (Synonymous compound)

จากความหมายของนักวิชาการที่นำมาศึกษาหลายท่าน ผู้วิจัยจึงสรุปลักษณะของคำซ้อน คือ คำซ้อนมิใช่การสร้างคำใหม่เพื่อเรียกสิ่งใหม่ เหมือนอย่างคำประสมแต่เกิดมาเพื่อเน้นความหมาย เพื่อขยายความ และเพื่อความไพเราะ โดยที่คำทั้งสองอาจมีที่ใช้ในภาษาถิ่นคนละถิ่นหรือใช้ต่างกาลเวลากันมาซ้อนกัน เช่น คำว่า บ้านเรือน เสื่อสาด เป็นต้น ต่อมามีการนำคำที่มีความหมายตรงข้ามกันมาซ้อนกัน เช่น หน้าหลัง เท็จจริง สูงต่ำ ดำขาว ผิดชอบ ชั่วดี เป็นต้น นอกจากนี้คำซ้อนได้พิจารณารวมถึงเรื่องเสียงด้วยไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องของความหมายเท่านั้นเราจึงกล่าวได้ว่าคำซ้อนมีความหมายกว้างขึ้น ดังนั้นเราจึงแบ่งคำซ้อนออกเป็น 2 ชนิด คือคำซ้อนเพื่อความหมาย และคำซ้อนเพื่อเสียง

1.3 การใช้คำอุทานเสริมบท หรือคำเสริมสร้อย

จากความหมายของนักวิชาการที่นำมาศึกษาหลายท่าน ผู้วิจัยจึงสรุปลักษณะของคำอุทานเสริมบท หรือคำเสริมสร้อยคือ คำที่เสริมกับคำอื่นเพื่อขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นทำให้เสียงไพเราะ และแสดงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น เช่น ***ชาม***เชิม กางกง**กางเกง** และ**หนังสือ**หนังหา เป็นต้น

1.4 การใช้คำลงท้าย (Particle) หรือหน่วยเสริม

จากความหมายของนักวิชาการที่นำมาศึกษาหลายท่าน ผู้วิจัยจึงสรุปลักษณะของคำลงท้าย และหน่วยเสริมข้างต้น ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า คือรูปคำที่ไว้ท้ายแต่ละประโยคซึ่งสามารถบอกมาลา บอกสถานภาพ และบอกการถาม ของผู้พูดได้ เป็นการใช้คำเพื่อแสดงความนิ่มนวลของการใช้ภาษา ในกรณีศึกษานี้ผู้วิจัยขอศึกษาเฉพาะคำภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) ที่ปรากฏในซอพื้นเมืองนี้ เพราะเป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่งของภาษาในกลุ่มตระกูลไทย (Tai Languages)

1.5 การใช้คำขยายให้ใจความชัดเจนยิ่งขึ้น

จากนิยามของคำขยายหรือคำวิเศษณ์ ผู้วิจัยพอสรุปความได้ว่าคือ คำที่ใช้บอกลักษณะ บอกรูปร่าง บอกสี บอกขนาด เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งคำขยายนี้จะขยายคำนาม คำกริยา หรือ คำวิเศษณ์ได้ เช่น “ตลาดสดที่นี่มีคน**มากจริง ๆ**” คำว่า “มาก” เป็นคำวิเศษณ์ ขยายคำกริยาคำว่า “มี” คำว่า “จริง ๆ” เป็นคำวิเศษณ์ ขยายคำวิเศษณ์คำว่า “มาก” หรือ “วันนี้เธอสวมเสื้อ**สีเหลืองแอ่มแส่ม**เลยนะ” คำว่า “ สีเหลือง” เป็นคำวิเศษณ์ขยายคำนามคำว่า “เสื้อ” คำว่า “แอ่มแส่ม” เป็นคำวิเศษณ์ ขยายคำวิเศษณ์คำว่า “ สีเหลือง” หมายถึง เสื้อสีเหลืองสดแต่ไม่เป็นที่น่าพอ

1.6 การใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ

จากการให้นิยามของการใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศของนักวิชาการที่นำมาศึกษานั้นผู้วิจัยจึงสรุปลักษณะของคำดังกล่าวได้ว่า คือการนำเอาคำศัพท์ภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาฝรั่งเศส ฯลฯ อื่นมาใช้สื่อความหมายเพื่อให้ได้ความหมายในรูปเดิม

โดยการถ่ายเสียงตัวอักษรทุกตัว เป็นอักษรไทยที่มีเสียงใกล้เคียงกับคำเดิมมากที่สุด แต่เนื่องจากระบบเสียงของภาษาต่าง ๆ ย่อมต่างกัน การถ่ายเสียงจึงมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับระบบเสียงของภาษาที่นำศัพท์นั้นมาใช้ เช่น คำว่า “fake” อ่านว่า “เฟค” หมายถึง โกหก ดังตัวอย่างประโยคว่า “ทำไมเธอชอบทำตัว***เฟค***จัง” เป็นต้น

1.7 การใช้คำไม่สุภาพ หรือคำหยาบ และคำภาษาตลาด หรือภาษาปาก

จากการให้นิยามของการใช้คำไม่สุภาพ หรือคำหยาบ และ คำภาษาตลาด หรือ ภาษาปากของนักวิชาการที่นำมาศึกษานั้น ผู้วิจัยจึงสรุปลักษณะของคำดังกล่าวได้ดังนี้

1.7.1 คำไม่สุภาพ หรือคำหยาบ คือ คำที่ถือว่าต่ำกว่าภาษาพูดลงไป แม้จะนับว่าต่ำแต่ก็ยังใช้ภาษาพูดกันได้ ส่วนคำหยาบนั้นเป็นคำที่ถือว่าพูดไม่ได้ ถ้าใช้พูดก็เป็นการดูหมิ่นผู้ฟัง หรือคำที่ต่ำมาก ๆ คือคำด่านั้นใช้ทำร้ายผู้ฟัง คำที่ไม่ถึงกับเป็นคำด่าแต่นับเป็นคำหยาบมีอยู่มาก เช่น แดก ยัด เสือก ฉิบหาย กวนตีน บรรลัย ดันผ่า เป็นต้น คำด่าก็รวมอยู่ในคำหยาบด้วย คำเหล่านี้ใช้ในภาษาเขียนไม่ได้เลย

1.7.2 คำภาษาตลาด หรือ ภาษาปาก คือ ถ้อยคำหรือสำนวนที่เหมาะกับภาษาพูดแบบเป็นกันเองเท่านั้น ไม่นิยมใช้ในการพูดกับคนไม่คุ้นเคย เช่น เยอะแยะ เป็นภาษาปาก ภาษาทางการมักใช้คำว่า จำนวนมาก หรือมากแทน

2. เกณฑ์การวิเคราะห์การใช้โวหารภาพพจน์ในเพลงซอพื้นเมือง

2.1 การใช้อุปมา (Simile)

วิภา กงกะนันท์ (2533: 40) ได้ให้ความหมายคำว่า อุปมาไว้ว่า เป็นโวหารที่เปรียบเทียบของสองสิ่ง คำที่ผู้ใช้โวหารประเภทนี้ใช้ในการเปรียบเทียบ คือคำว่า เหมือน คล้าย ดุจ ดูราว กล ประหนึ่ง เพียง ดั่ง ราวกับ เฉก ฯลฯ

2.2 การใช้อุปลักษณ์ (Metaphor)

วิภา กงกะนันท์ (2533 : 40) ได้ให้ความหมายคำว่าอุปลักษณ์ไว้ว่าเป็นโวหารเปรียบเทียบของสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบเทียบกันว่าเป็นสิ่งเดียวกันหรือเท่ากันทุกประการโดยใช้คำ“ เป็น” “ คือ” ฯลฯ ในการเปรียบเทียบ

2.3 การใช้สัญลักษณ์ (Symbol)

ประภาศรี สีหอำไพ (2531: 54) ได้ให้ความหมายคำว่าสัญลักษณ์ พอสรุปไว้ว่าคือการไม่กล่าวเปรียบเทียบตรง ๆ อย่างอุปมาอุปไมย ไม่กล่าวว่าสิ่งหนึ่งคืออีกสิ่งหนึ่งอย่างอุปลักษณ์ แต่ใช้ “สิ่งแทน” การกระทำหรือสิ่งที่ต้องการจะกล่าวถึงเลยทีเดียวการใช้สัญลักษณ์จึงทำให้ผู้อ่านต้องตีความ

2.4 การใช้บุคลาธิษฐาน (Personification)

ประภาศรี สีหอำไพ (2531: 53) ได้ให้ความหมายคำว่าบุคลาธิษฐานไว้ว่าคือ การสมมุติให้เป็นบุคคล สมมุติสิ่งที่ไม่ใช่คนให้มีกิริยาอาการอย่างคน เช่น ดอกไม้ยิ้ม, ผีเสื้อกระซิบ เป็นต้น

2.5 การใช้นามนัย (Metonymy)

วารุณี พลบูรณ์ (2544: 13) ได้ให้ความหมายคำว่า นามนัย คือ การใช้คำหรือวลีอันเป็นลักษณะเด่น หรือมีสมพันธภาพใกล้ชิดกับสิ่งที่ต้องการกล่าวถึงแทนสิ่งที่ต้องการกล่าวถึงนั้น ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ

2.6 ปฏิรูปพจน์ (Allustion)

วิภา กงกะนันท์ (2533 : 49) ได้ให้ความหมายคำว่า ปฏิรูปพจน์ คือ การใช้ข้อความที่ดัดแปลงมาจากข้อความอันเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว เช่น วาทะของนักปราชญ์ รัฐบุรุษ กวี หรือ สุภาษิต คำพังเพย หรือ ผลงานของผู้อื่น

2.7 การใช้การใช้อติพจน์ (Hyperbole)

วิภา กงกะนันท์ (2533: 42) ได้ให้ความหมายคำว่า อติพจน์ ไว้ว่า คือการพูดเกินความจริงแต่เป็นการกล่าวที่ให้เหตุผลทางด้านจิตใจทำให้เกิดความซาบซึ้งไปกับเนื้อความที่มีน้ำหนักมากเช่นกัน ผู้อ่านย่อมทราบดีว่าคำกล่าวเช่นนั้นไม่มีทางเป็นความจริงได้ แต่ก็ยังยอมรับฟังด้วยความรู้สึกที่ประทับใจ ไม่ถือว่าเป็นการพูดโกหกแต่อย่างใด

2.8 ปฏิวาทะ (Oxymoron)

วิภา กงกะนันท์ (2533: 42) ได้ให้ความหมายคำว่า ปฏิวาทะ ไว้ว่าคือ การนำคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือค้านกัน มารวมกันเพื่อให้เกิดคำซึ่งมีความหมายใหม่หรือมีความหมายที่ให้ความรู้สึกขัดแย้ง หรือเพิ่มน้ำหนักให้แก่ความหมายแก่คำแรก

2.9 ปฏิปุจฉา (Rhetoieal Question)

วารุณี พลบูรณ์ (2544: 13) ได้ให้ความหมายคำว่า ปฏิปุจฉา คือเป็นศิลปะของการใช้คำถาม คือคำถามที่มิได้หวังคำตอบ ผู้ถามมีเจตนาจะเรียกร้องความสนใจมากกว่าต้องการคำตอบ

2.10 การเล่นเสียงพยัญชนะ หรือ การสัมผัสอักษร (Alliteration)

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 3) ได้ให้ความหมายของการเล่นเสียงพยัญชนะหรือการสัมผัสอักษรไว้ว่าเป็นการเล่นคำโดยซ้ำเสียงพยัญชนะโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแรกของคำหรือพยางค์ที่เน้นหนัก เพื่อให้เกิดความไพเราะในงานประพันธ์

2.11 การสัมผัสสระ (Rhyme and Alliteration)

กรมศิลปากร (2544: 6) ได้ให้ความหมายของการสัมผัสสระไว้ว่าเป็นการคล้องจองของคำที่ประสมสระเสียง เดียวกันและมีตัวสะกดในมาตราเดียวกัน เช่น มีกับดี กินกับบิน เลขกับเมฆ รู้กับชู้ เป็นต้น”

3. เกณฑ์การวิเคราะห์การใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนาตามแนวอรรถศาสตร์

การศึกษาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนาตามแนวอรรถศาสตร์ผู้วิจัยเลือกศึกษาความหมายระดับคำ ได้แก่ ประเภทของความหมาย ความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำ และ การจัดกลุ่มความหมายของคำ ดังนี้

3.1 การจำแนกประเภทของความหมายตามแนวอรรถศาสตร์แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

3.1.1 ความหมายตรงรูปของภาษา (denotation meaning) หมายถึง ความหมายตามรูปภาษา เช่น คำและวลี ที่แสดงความสัมพันธ์ระดับรูปภาษาและสรรพสิ่งหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกภายนอก อาจจัดได้ว่าเป็นความหมายหลัก หรือ ความหมายแก่นของศัพท์ โดยทั่วไป คำจำกัดความของคำในพจนานุกรมมักจะให้ความหมายตรงของรูปภาษาเป็นหลัก (ทัศนาลัย บูรพาชีพ, 2543: 123)

3.1.2 ความหมายแฝง (connotation meaning) ได้แก่ ความหมายที่นอกเหนือจากความหมายตรงของรูปภาษา เป็นความหมายที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ เช่น อารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติที่ผู้ใช้ภาษามีต่อคำหรือวลีนั้น ๆ ความหมายแฝงมักมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางวัฒนธรรมและพื้นฐานทางสังคม รวมถึงประสบการณ์ส่วนบุคคล แต่ละวัฒนธรรมอาจมีความรู้สึกหรือทัศนคติต่อคำแตกต่างกันไป (ทัศนาลัย บูรพาชีพ, 2543: 123)

ทั้งนี้จากการศึกษานิยามคำจำกัดความเกี่ยวกับประเภทของความหมายแฝงผู้วิจัยจึง สามารถแบ่งประเภทความหมายแฝงที่นอกเหนือจากความหมายตรงของรูปภาษาเป็นความหมายที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความหมายสอดสังคม (Social meaning) คือ การใช้ภาษาให้เป็นเครื่องสอดคล้องร้อยรัดให้คนที่อยู่ในสังคมด้วยกันมีความรู้สึกว่าเป็นคนในสังคมเดียวกันไม่เกิดความรู้สึกแปลกแยกว่าเป็นผู้แปลกหน้า เพื่อแสดงความเป็นมิตร (หรืออย่างน้อยก็เพื่อแสดงว่าไม่เป็นศัตรูกัน) ในแต่ละสังคมจึงมักมีวิธีการพูดจาและมีเนื้อเรื่องที่นิยมนำมาสนทนากันเพื่อการลดความอึดอัดเป็นการขจัดความ (สุริยา รัตนกุล, 2549: 93)

2. ความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) คือ ความหมายไม่สื่อความอย่างตรงไปตรงมาแต่มีการใส่สีสันซึ่งเป็นการแสดงอารมณ์เข้าไปเจือปนอยู่ด้วย ดังเช่น คำไวพจน์ (synonym) คำประเภทคำตรรก การใช้คำคู่ (doublet) เป็นต้น (สุริยารัตนกุล, 2549: 102)

3. ความหมายนามนัย (Metonymy) เป็นการเชื่อมโยงความคิดจากการใช้คำที่มีความหมายถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปอีกวงความหมายหนึ่ง ซึ่งทั้งสองนั้นเป็นวงความหมายเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน (Ungerer and Schmid, 1966: 129)

4. ความหมายชวนคะนึง (reflected meaning) คือ ความหมายของคำหนึ่งซึ่งเรานึกถึงเมื่อเราได้ยินหรือได้เห็นคำอีกคำหนึ่ง ความหมายชวนคะนึงในภาษาไทยมีปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ ความหมายชวนคะนึงที่เกิดในคำพ้องเสียงและความหมายชวนคะนึงที่เกิดเพราะการผวนคำ (เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์, 2543: 314)

3.2 การใช้กลุ่มคำของรูปภาษาโดยใช้ความหมายเป็นเกณฑ์

เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์ (2543: 307-318) จำแนกกลุ่มของคำได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

3.2.1 การใช้คำพ้องความหมาย (Synonyms) คำที่มีรูปต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างผลการวิจัยในบทซอพื้นเมืองล้านนาที่พบมี 2 ประเภท คือ 1.) การเป็นคำในระดับภาษา (register) หรือ แนวนิยม (Style) ที่ต่างกัน เช่น ความแตกต่างระหว่างภาษาพูดและภาษาเขียน หรือ การใช้คำราชาศัพท์ 2.) การเกิดคู่กับคำอื่น (collecational distribution) คำพ้องความหมายที่มีการเกิดคำคู่กับคำอื่นที่ต่างกัน คือ คำขยาย คำวิเศษณ์ หรือ คำคุณศัพท์ ที่ให้ความหมายว่า “มาก” หรือ “จัด” เช่น หวานจัด – หวานเจี๊ยบ, สูงมาก – สูงปรี๊ด เป็นต้น

3.2.2 การใช้คำแย้งความหมาย (Antonyms) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคำที่มีความหมายตรงกันข้าม ซึ่งคำแย้งความหมายอาจแบ่งออกเป็นชนิดย่อยได้ 3 ชนิด คือ คำแย้งความหมายตรงข้าม คำแย้งความหมายแยกแยะ และคำแย้งความหมายเกี่ยวเนื่อง

3.2.3 การใช้คำลูกกลุ่ม คือความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นลำดับชั้น (hierarchical relationship) เช่น ดอกมะลิ ดอกกุหลาบ ดอกบัว ถือเป็นคำร่วมกลุ่มของดอกไม้ เป็นต้น คำที่มีความหมายครอบคลุมความหมายของกลุ่มคำนั้น ๆ เรียกว่า คำแม่กลุ่ม (superordinate term) คำที่ร่วมอยู่ในกลุ่มเรียกว่า คำร่วมกลุ่ม (hyponym) คำต่าง ๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน อยู่ระดับเดียวกัน เรียกว่า คำร่วมกลุ่มระดับเดียวกัน (co-hyponyms)

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อสำรวจและเก็บข้อมูลเกี่ยวเพลงซอพื้นเมืองประพันธ์โดยพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ จำนวน 66 เรื่อง แล้วผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาและวิเคราะห์ดังนี้

1. วิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาในบทเพลงซอพื้นเมือง ประพันธ์โดยพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ด้านการใช้คำ

2. วิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาในบทเพลงซอพื้นเมือง ประพันธ์โดยพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ด้านการใช้โวหารภาพพจน์

3. วิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาในบทเพลงซอพื้นเมือง ประพันธ์โดยพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ตามแนวอรรถศาสตร์

4. นำผลการวิเคราะห์มาเรียบเรียงแบบพรรณนาวิเคราะห์

5. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมือง: ศึกษาลีลาและแนวอรรถศาสตร์” ของ พ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้คำในเพลงซอพื้นเมือง
2. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้โวหารภาพพจน์ในเพลงซอพื้นเมือง
3. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองตามแนวอรรถศาสตร์

อนึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยขอแบ่งผลการวิจัย ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองเรื่องการใช้คำ
2. ผลการวิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองเรื่องการใช้โวหารภาพพจน์
3. ผลการวิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองตามแนวอรรถศาสตร์

ตัวอย่างผลการวิจัยลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมือง ทั้ง 3 ประเภท ผู้วิจัยขอนำเสนอลักษณะผลการวิจัยที่เด่น ๆ มีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองเรื่องการใช้คำ

1.1 การใช้คำซ้ำ (reduplication) จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่ามีการใช้คำซ้ำเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยแบ่งลักษณะการใช้คำซ้ำออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1.1 การใช้คำซ้ำโดยใช้เครื่องหมายไม้ยมก

1.1.2 การใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้เครื่องหมายไม้ยมก

ผลการวิจัยปรากฏในบทเพลงซอพื้นเมืองของพ่อครูจันตา เลาคำ ดังตัวอย่างบทซอพื้นเมืองต่อไปนี้

1.1.1 การใช้คำซ้ำโดยใช้เครื่องหมายไม้ยมก

ตัวอย่างที่ 1

"หัวอกแม่สั่น**ด่อย ๆ** น้ำตาปอย้อยหลั่งไหล"

(นกกระจาบ, 2546)

คำว่า "ด่อย" เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ มีความหมายว่า "ว. อาการที่สิ่งของค่อนข้างยาวสั่น เช่น มือสั่นระริก ถ้าสิ่งของขนาดเล็กขนาดสั้น ใช้ คำว่า ดิด ๆ" (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 248) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า "ดวงใจของแม่นกกระกระจาบเต้นแรง และน้ำตาไหลริน"

ตัวอย่างที่ 2

"หกคนได้ฟังนั่งอ้าปากก๋อหวอ ลืนน้ำลายลงคอปอแห้ง**ย้าว ๆ**"

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า "ย้าว ๆ" เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ มีความหมายว่า "ว. ลักษณะของใหญ่ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เช่น ว่าวตัน (บอลลูนกระดาษ) ที่ลอยขึ้นไปในอากาศ หรือใบหน้าที่ซีดลงอย่างรวดเร็ว" (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 586) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า "ภรรยาน้อยทั้งหกคนได้ฟังคำทำนายจึงต่างพากันนั่งตกตะลึงอ้าปากค้างต่างกลืนน้ำลายเพราะคอแห้ง"

ตัวอย่างที่ 3

"หันตะหารเดินเข้าบ้าน**ลื๊ก ๆ** ใจสั่นตึ๊ก ๆ บ่สู้ว่าเรื่องอันใด"

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ลึ๊ก” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ มีความหมายว่า “ว. ตุบตับ ลักษณะของกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มคนที่เคลื่อนไหวหรือมีเสียงดังสับสน” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 654) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “มองเห็นทหารเข้าบ้านกันเป็นกลุ่มใหญ่ ทำให้รู้สึกใจสั่นเพราะไม่ทราบว่าเกิดเรื่องอะไรขึ้น”

ตัวอย่างที่ 4

“**เอ็ก ๆ ด่า ๆ** เป็นฮามึงกู เป็นตี่อินดูสองเจ้าแม่ลูก”

(กำ่กำ้ดำ, 2549)

คำว่า “เอ็ก” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ มีความหมายว่า “ก. ตะโกน ตวาด ส่งเสียงดัง” (พจนานุกรมล้านนา-ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 907)

ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “เจ้ากำ่กำ้ดำกับผู้เป็นแม่ถูกด่าด้วยคำพูด กูกับฮาเป็นที่น่าสงสารยิ่งนัก”

ตัวอย่างที่ 5

“เจ้ากำ่ดำกำ้กับมารดาแม่ไท้ **หุย ๆ ไห้ ๆ** ไผ่บ่สงสาร”

(กำ่กำ้ดำ, 2549)

คำว่า “หุย” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ก.2 โหย ร่ำร้อง ร้องไห้อย่างโหยหวน ครวญถึง อย่างที่มักจะร้องไห้เมื่อมีคนตายใหม่ ๆ (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 654) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “เจ้ากำ่ดำกำ้กับผู้เป็นแม่กำลังร้องไห้ไม่มีใครสงสารหรือเห็นใจเลย”

ตัวอย่างที่ 6

“โอ้งติ๋นปอสุก**จุกๆเหลียว ๆ** เหลือตั๋วคนเดียวบ่มีกู่อู้”

(กำ่กำ่ดำ, 2549)

คำว่า “จุก” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ มีความหมายว่า “ก1. หยุด ยั้ง พัก ยืนนิ่ง” (พจนานุกรมล้านนา-ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 197)

คำว่า “เหลียว” หมายถึง “ก. เหลียวดูด้วยความสนใจ หรือด้วยความอาลัยอาวรณ์ เป็นต้น” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1307)

ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “เดินมาจนปวดเท้า หยุดมองไปทางไหน ก็ไม่มีใครสักคน”

ตัวอย่างที่ 7

“สนุก**แต้ ๆ** ตี้ในเมืองสวรรค์ บ่าเต้าเฮานอนกอดกั๋นสะลีเมื่อเจ้า”

(บทซอเกี๋ยว, 2546)

คำว่า “แต้” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ว. ชัดเจน” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547 :300) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “พวกเราสนุกกันมาก ๆ ตอนอยู่ในเมืองสวรรค์”

ตัวอย่างที่ 8

“อู้กั๋นเมื่อคืนมาถามขืนวันพูก ลิ้นบ่มีดูกอู้**หลูด ๆ ไหล ๆ**”

(บทซอเกี๋ยว, 2546)

คำว่า “หลูด” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ก. ค่อย ๆ คลายออกจากที่” (พจนานุกรมล้านนา-ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547 :248) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “ลิ้นไม่กระดูกสามารถพูดอะไรก็ได้”

ตัวอย่างที่ 9

“เป๋นหนี้เป๋นสิน หากิ๋นกั๋น**ลุบ ๆ**”

(เงินบาทลอยตัว, 2547)

คำว่า “ลุบๆ” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ว. พรั่งพรู อย่างการแตกปะทุ หรือการเคลื่อนไหวของคนหมู่มาก (พจนานุกรมล้านนา-ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 656) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “ประชาชนต่างพากันทำมาหากินกันมากมาย”

ตัวอย่างที่ 10

“จั๋นสวยบ้านเป้าอยู่ฝ่ายมุมแดงฟังเสียงแฟน ๆ โห่กั๋น**ซ้าว ๆ**”

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “ซ้าว” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ว. เสียงเกรียวกราว, เสียงเซ็งแซ่” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 235) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “ได้ยินเสียงแฟนมวยฝ่ายมุมแดง ร้องโห่กันเสียงดังเกรียวกราว”

ตัวอย่างที่ 11

“ปากั๋นนั่งไห้กล๋างสนาม**โง ๆ** บ่ได้เป๋นแช้มป์ยูโรฟุตปี๋สองพันสี่”

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “โง ” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “น. วัว ใช้ในบางท้องที่ ทั่วไปใช้ งัว” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 179) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “ประชาชนพากันนั่งร้องไห้กลางสนามวัวเพราะไม่ได้เป็นแชมป์ฟุตบอลยูโรประจำปีสองพันสี่”

ตัวอย่างที่ 12

“อยู่ตี้ไหนแป๋งตาใส**มาบ ๆ** ใคร่เอาบ่ากอกหนาดสักกำ”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “ มาบ” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ก๒. เกิดประกายวูบวาบอย่างแสงไฟฉาย, กระแสน้ำไหล ก๓. เบิกตา ทำตาลุก” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 547) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ชอบทำตาใสเกิดประกายวูบวาบ”

ตัวอย่างที่ 13

“ขี้เหล้านี้มันเป็น**สุ่ย ๆ** จะโดนสันมูยของอี่สวยสักวัน”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “สุ่ย” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ก. ยุ , ชักชวนให้ทำในสิ่งที่ไม่ควร, ชักชวนให้ผู้อื่นเคลิ้มตาม เพื่อตนจะได้รับผลประโยชน์” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 754) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “คนที่ชอบดื่มเหล้าชอบพูดจาชักชวนให้คนอื่นกระทำในสิ่งที่ไม่ควร”

ตัวอย่างที่ 14

“หันว่าเป็นเหล้าฟรีถอกกั๋น**ติก ๆ** เมาเหล้าได้ตี่แล้วมาผิดหัวกั๋น”

(โทษของเหล้า, 2536)

คำว่า “ ติก ” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ ตามพจนานุกรมล้านนา-ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 287) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ว. เพิ่มขึ้น, ไปเรื่อย ๆ, ตามลำดับ ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “เห็นว่าเป็นเหล้าฟรี ก็ดื่มกันเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ”

ตัวอย่างที่ 15

“ถ้าเสพ**เมิน ๆ** เกิดอันตราย ทำหื้อสมองจ๋ำเสื่อม”

(ยาเสพติด, 2545)

คำว่า “เมิน” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ว. นาน, ช้า, ยาวนาน (พจนานุกรมล้านนา-ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 559) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “ถ้าเสพยานาน ๆ ก็จะเกิดอันตราย”

ตัวอย่างที่ 16

“ต่างคนต่างขยับสาวหมัดเข้าหา เอาจ๋นไฟต๋าออกม๊าบ**เมิบ ๆ**”

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “เมิบ” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ก. ยุบลง, นอนพังพาบ” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 559) ดังนั้นจากประโยคข้างต้นจึงสื่อความได้ว่า “ต่างคนต่างต่อยกันจนตาแตก ลงมานอนกับพื้น”

ตัวอย่างที่ 17

“**กรรม ๆ เวร ๆ** มาสะเด็นตอบส้าย ไม้สูงเหลือไม้จ่างหักเปื้อลมฝน”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 17 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “กรรม ๆ เวร ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น

ตัวอย่างที่ 18

“อนาคตความหวังจะพังมอดม้วย ได้ก่าคาง**โอย ๆ** หมดอาลัยตายยาก”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 18 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “โอย ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น

ตัวอย่างที่ 19

“เดือนมืดสลัวอยู่ตั๋วคนเดียว **ไป ๆ เหลียว ๆ** คนเดียวในป่า”

(กำ่กำ่ดำ, 2549)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 19 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “ไป ๆ เหลียว ๆ” เป็นการใช้คำซ้ำเพื่อแยกความหมายเป็นส่วน ๆ ในที่นี้ “ไป ๆ เหลียว ๆ” สื่อความถึงเดินไปด้วย และมองดูรอบ ๆ ป่าด้วย

ตัวอย่างที่ 20

“**วิ่ง ๆ เดิน ๆ** ปากก็เอิ้นฮ้อง ลัดไปต่ำมฮ่อม ตางเตียว”

(กำ่กำ่ดำ, 2549)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 20 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “วิ่ง ๆ เดิน ๆ” เป็นการใช้คำซ้ำเพื่อแยกความหมายเป็นส่วน ๆ ในที่นี้ “วิ่ง ๆ เดิน ๆ” สื่อความถึงวิ่งไปด้วย และ เดินไปด้วย

ตัวอย่างที่ 21

“อ้ายตึงฮักร้อยผันปันพอง หัวใจ๋เจ้ามอญมาเมื่อ**น้อย ๆ**”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 21 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “น้อย ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น

ตัวอย่างที่ 22

“ข้าเมาหาตั๋วเป๋น**เต้น ๆ ฟ้อน ๆ** หมู่ปี้หมู่น้องว่าถูกผีต๋ายโหง”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 22 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “เต้น ๆ ฟ้อน ๆ” เป็นการซ้ำคำให้เกิดสำนวน ซึ่งใช้ในความหมายไม่ตรงตามตัวอักษร ในที่นี้ “เต้น ๆ ฟ้อน ๆ” สื่อความถึง ทำตัวไม่อยู่นิ่ง ลุกลี้ลุกลน

ตัวอย่างที่ 23

“มันเป๋นสมบัติของเดิมของเก่า วัดตั้งปล๋ายถึงเก๊ายาวคืบ**กว่า ๆ**”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 23 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “กว่า ๆ” เป็นการซ้ำคำเพื่อลดน้ำหนักของความหมายของคำเดิม สื่อความถึง มีความยาวมากกว่าหนึ่งคืบ นิดหน่อย

ตัวอย่างที่ 24

“มาหันใส่นายใจ๋เต้น**ตึ๊ก ๆ** อุ่นใจอึ๊กนึกเหมือนข้าวสุกอยู่ในไห”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 24 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “ตึ๊ก ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึง ใจเต้นมาก

ตัวอย่างที่ 25

“เลี้ยงลูกเมื่อ**แดง ๆ** บ่ได้กิ๋นแฮงเมื่อเฒ่า ฮ้ายเหลือมีไม้เต๊า อันเดียว”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 25 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “แดง ๆ” เป็นการซ้ำคำเพื่อลดน้ำหนักของความหมายของคำเดิม สื่อความถึง สีค่อนข้างแดง หรือออกสีแดง เช่น สีส้มแดง สีชมพูแดง

ตัวอย่างที่ 26

“บริษัทได้จัดจำหน่าย ขอฝากเอาไว้ซอสตริง**มัน ๆ**”

(เฟ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 26 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก(ๆ) กับคำว่า “มัน ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึง สนุกมาก

ตัวอย่างที่ 27

“ของเก่า**ดี ๆ** ปาก๋ันหนีทอดทิ้ง ชอบไปสวิงกิ้งฮ้ายเหลือสัตว์เหลือสิ่ง”

(ซอเงี้ยวเกี้ยวประยุกต์, 2547)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 27 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “กรรม ๆ เวร ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึง ดีมาก

ตัวอย่างที่ 28

“กานาย จิตใต้สำนึกส่วน**ลึก ๆ** ในใจ๋ หื้อฮู้จักละอายต่อกรรมต่อบาป”

(ซอเงี้ยวเกี้ยวประยุกต์, 2547)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 28 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “ลึก ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึงลึกมาก

ตัวอย่างที่ 29

“พ่องสีแดงพ่องก็สีขาว **วับ ๆ วาว ๆ** เหมือนแสงหิ่งห้อย”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 29 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “วับ ๆ วาว ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึงวับวาวมาก

ตัวอย่างที่ 30

“ประมาทตึงบ่ได้จะต๋ายเปื้อบ่มึ้ง ยกที่หนึ่งผ่านไป**หมาด ๆ**”

(มวยดีห้ายก, 2548)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 30 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “หมาด ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึงผ่านไปไม่นานมาก

ตัวอย่างที่ 31

“ ต้องมีผู้ตาน**เฉยๆ**ยืมเขามาตึงบ่ได้ ธรรมพระท่านกล่าวไว้จักไขหื้อได้ฟัง”

(ประวัติกฐิน, 2514)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 31 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “หมาด ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึง ผ่านไปไม่นานมาก

ตัวอย่างที่ 32

“กินเหล้าเมาวันละ**หน่อย ๆ** วันละขวดห้าฮ้อยมันไม่เป็นไร”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 32 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “หน่อย ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึงวันละนิดหน่อย หรือไม่มาก

ตัวอย่างที่ 33

“นักเรียนตั้งแก๊งชกต่อย เป็นข่าว**บ่อย ๆ** มีมา”

(ยาเสพติด, 2545)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 33 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “บ่อย ๆ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึงเป็นข่าวบ่อยมาก

ตัวอย่างที่ 34

“ป้อแม่เลี้ยงมาเมื่อตั๋ว**แดง ๆ** เ อามีดฟันแตงฆ่าขว้าง”

(ยาเสพติด, 2545)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 34 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) กับคำว่า “แดง ๆ” เป็นการซ้ำคำเพื่อลดน้ำหนักของความหมายของคำเดิม สื่อความถึงสีค่อนข้างแดง หรือออกสีแดง เช่น สีส้มแดง สีชมพูแดง

ตัวอย่างที่ 35

“**เหล้า ๆ ยา ๆ** มีแต่จะปาหื้อโต้ย เซาะหาประโยชน์หน้อยเดียวก็บ่มี”

(งดเหล้าเข้าพรรษา, 2536)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 35 ใช้เครื่องหมายไม้ยมก(ๆ) กับคำว่า “เหล้า ๆ ยา ๆ” คือการซ้ำคำเป็นเกิดสำนวน ในที่นี้ “เหล้า ๆ ยา ๆ” สื่อความถึงอบายมุขทั้งปวง

1.1.2 การใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมก

ตัวอย่างที่ 36

“ขออย่าได้ตั๊กป้อจาย บ่ว่า**ไผไผ**เด็ดขาด”

(นกกระจาบ, 2546)

คำว่า “ไผ” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “เป็นคำแสดงการถามใคร ผู้ใด เช่น ไผมาพ่องชา (มีใครมาบ้างไหมหนอ)” (พจนานุกรมล้านนา-ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 654)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 36 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “ไผไผ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึง “ไม่ว่าจะเป็นใครคนใดก็ตาม”

ตัวอย่างที่ 37

“มะลิดอกน้อยเอาแวดเกล้าผม ก็บานฮับลมกลิ่นหอม**ใจใจ**”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

คำว่า “ใจ” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ว. รื่นรมย์, เป็นที่พอใจ” (พจนานุกรมล้านนา-ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 204) ตัวอย่างที่ 37 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “ใจใจ” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึง “มีกลิ่นหอมมาก”

ตัวอย่างที่ 38

“บ่าวจวนสาวฮ้องกัน**โจ้นโจ้น** ว่าจะปาน้องไปลอยกระทง”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

คำว่า “โจ้น” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ก1. ข้าม, ผ่านเลย, ไม่เป็นไปตามขั้นตอน” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 203) ตัวอย่างที่ 38 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “โจ้นโจ้น” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึง “ตะโกนร้องเรียกเสียงดัง”

ตัวอย่างที่ 39

“กรรมก๋านบอกชกบ่าเดี่ยวเลยยกที่สอง หัวฮาสั่น**งอนงอน**เหมือนเป้นคอนตั่งฮั้ว”

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “งอน” เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ว. โค้งขึ้น อยางช่อฟ้า” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 170) ตัวอย่างที่ 39 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “งอนงอน” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึง “หัวเราะลั่นจนศีรษะสั่นเอนไปมา”

ตัวอย่างที่ 40

“บ่ากองเขาได้ยินเจ้าหงส์หินอู้ ขนลุก**ซู่ซู่**อ้าปากก๋อหวอ”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 40 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “ซู่ซู่” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้นสื่อความถึงขนลุกซู่มาก

ตัวอย่างที่ 41

“ขอเต๊อะ**ลูกลูก หลานหลาน** หื้อลุงได้ก๋ำได้หยุบเหียพ่อง”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 41 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “ลูกลูกหลานหลาน เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึงขอร้องลูกหลานทุกคน”

ตัวอย่างที่ 42

“เฒ่าอย่างไอ้จูมันเฒ่ามีไฟ กำลังภายในยัง**ซู่ซ่าซู่ซ่า**”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 42 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “ซู่ซ่าซู่ซ่า” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึงมีกำลังภายในฮึกเหิมซู่ซ่ามาก

ตัวอย่างที่ 43

“กำเจ้าแม่กำ หนังคาวบอย**มันมัน** อำพรก็ชอบผ่อ”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 43 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “มันมัน” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึงหนังคาวบอยที่สนุกมาก

ตัวอย่างที่ 44

“ไหวระริกยามเมื่อใกล้สาง ลมปัดพางไหวเอน**น้อยน้อย**”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 44 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “น้อยน้อย” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึง ลมพัดไหวเอนเล็กน้อย

ตัวอย่างที่ 45

“กูซื้อกิ๋นตึงวันได้จ่วยรัฐบาลไทย ปี๋**ไหนไหน**เป๋นได้เงินนักล้ำ”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 45 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “ไหนไหน” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึง ไม่ว่าปีไหนก็ตาม รัฐบาลก็ได้เงินมากแล้ว

ตัวอย่างที่ 46

“ของ**ดีดี**สะลีมุ้งหมอน ผ้าหลบตี้นอนฉีกแบ่งคนเกิ่ง”

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 46 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “ดีดี” เพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำซ้ำให้ให้มีความหมายเน้นมากขึ้น สื่อความถึงของดีทั้งหลาย เช่น ที่นอน หมอน มุ้ง

ตัวอย่างที่ 47

“กิ๋นเข้างายแอ่วบ้านใต้บ้านเหนือ เล่าขวัญผัว**ขึ้นล่องขึ้นล่อง**”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากคำประพันธ์เพลงซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 48 มีการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้ไม้ยมกกับคำว่า “ขึ้นล่อง ๆ ขึ้นล่อง” คือการซ้ำคำเป็นเกิดสำนวน ในที่นี้ “ขึ้นล่อง ๆ ขึ้นล่อง” สื่อความว่ามีนิสัยนินทาสามีเพียงอย่างเดียว

1.2 การใช้คำซ้อน (Synonymous compound) คือ มิใช่การสร้างคำใหม่เพื่อเรียกสิ่งใหม่ เหมือนอย่างคำประสมแต่เกิดมาเพื่อเน้นความหมาย เพื่อขยายความ และเพื่อความไพเราะ โดยที่คำทั้งสองอาจมีที่ใช้ในภาษาถิ่นคนละถิ่น หรือใช้ต่างกาลเวลากันมาซ้อนกัน เช่น คำว่า บ้านเรือน เสื่อสาด เป็นต้น ต่อมามีการนำคำที่มีความหมายตรงข้ามกันมาซ้อนกัน เช่น หน้าหลัง เท็จจริง สูงต่ำ ดำขาว ผิดชอบ ชั่วดี เป็นต้น นอกจากนี้คำซ้อนได้พิจารณารวมถึงเรื่องเสียงด้วย ไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องของความหมายเท่านั้น เราจึงกล่าวได้ว่าคำซ้อนมีความหมายกว้างขึ้น ดังนั้น เราจึงแบ่งคำซ้อนออกเป็น 2 ชนิด คือคำซ้อนเพื่อความหมาย และคำซ้อนเพื่อเสียง

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่ามีการใช้คำซ้อนทั้งสองประเภทคือคำซ้อนเพื่อความหมาย และคำซ้อนเพื่อเสียง ผลการวิจัยปรากฏในบทเพลงซอพื้นเมือง ของ พ่อครูจันตา เลาคำ ดังตัวอย่างบทซอพื้นเมืองต่อไปนี้

1.2.1 คำซ้อนเพื่อความหมาย คือ เกิดจากการนำคำสองคำที่มีความหมายเหมือนกัน ใกล้เคียงกัน ทำนองเดียวกัน หรือตรงข้ามกันมาซ้อนกัน คำที่นำมาซ้อนอาจเป็นคำชนิดเดียวกันหรือต่างชนิดกัน เช่น ตรอกซอกซอย เสื่อสาด ทรัพย์สิน เสาะหา แยกแยะ เป็นต้น ผู้วิจัยพบผลการวิจัยดังนี้

1. คำซ้อนที่มีความหมายเหมือนกัน หรือใกล้เคียงกัน

ตัวอย่างที่ 1

“ทำบุญ**สูญหาย**ไผก็บ่สู้ ฮ้ายเลือกเอาไปซื้อกิ๋นจิ๊นควายจิ๊นหมู ”

(ตลกธรรมะ, 2549)

คำว่า “ สูญหาย ” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย เนื่องจาก ความหมายของคำว่า “ สูญ” หมายถึง ทำให้หายสิ้นไป เช่น สูญฝี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1209) และ คำว่า “หาย” หมายถึง สูญ หาไม่พบ ไม่ปรากฏ หมด สิ้น พ้นจากโรค (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546:1292) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายคล้ายกันคือหมายถึง หายไป ไม่มี หาไม่พบ จึงเป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย

ตัวอย่างที่ 2

“พระองค์ท่านต๊าวนั่ง**เศร้าโศกา** นั่งกิ๋นน้ำต๋าตึงวันค่ำเจ๊า”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “เศร้าโศกา” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย เนื่องจาก ความหมายของคำว่า “เศร้า” หมายถึง สลด รันทด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1106) และคำว่า “โศกา” หมายถึง ร้องไห้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1107) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายคล้ายคลึงกัน คือหมายถึง ความเสียใจ เหมือนกันจึงเป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย

ตัวอย่างที่ 3

“ป้อพญาเก๋ณฑ์เสนาอมาตย์ คนไจ๊**ข้าทาส**ไปตวยเซาะหา”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ข้าทาส” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย เนื่องจากคำว่า “ข้า” หมายถึง บ่าวไพร่ คนรับใช้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 180) และคำว่า “ทาส” หมายถึง บ่าวทั่วไป ผู้ที่ขายตัวลงไปเป็นคนรับใช้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 526) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายคล้ายคลึงกัน คือหมายถึง บ่าว คนรับใช้ เหมือนกัน จึงเป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย

ตัวอย่างที่ 4

“**เอ็นดูสงสาร**วิมาลาหน่อไท้ ถูกพวกใจ๋ฮ้ายใส่ร้ายป้ายสี”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “เอ็นดูสงสาร” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย เนื่องจากคำว่า “เอ็นดู” หมายถึง มีใจรักใคร่, ปรานี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1393) และ คำว่า “สงสาร” หมายถึง รู้สึกเห็นใจในความเดือดร้อนหรือความทุกข์ของผู้อื่น,รู้สึกห่วงใยด้วยความเมตตากรุณา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1113) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายคล้ายคลึงกัน คือหมายถึง การมีจิตใจรักใคร่ เห็นใจผู้อื่น จึงเป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย

ตัวอย่างที่ 5

“ผ่อหมู่ยักษ์ผีดิ๊บไล่ติดตวยไป เจ้าเอาดาบกั๋นจัยตัดคอ**ขว้างทิ้ง**”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ขว้างทิ้ง” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจาก คำว่า “ขว้าง” หมายถึง เอี้ยวตัวเบี่ยงแขนไปทางหลังแล้วซัดสิ่งที่อยู่ในมือออกไปโดยแรง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 170) และคำว่า “ทิ้ง” หมายถึง ทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ถืออยู่หลุดจากมือด้วยอาการต่าง ๆ, ถ้าด้วยอาการขว้างเรียกว่าขว้างทิ้ง,ถ้าด้วยอาการโยน เรียกว่า โยนทิ้ง, ถ้าด้วยอาการเท เรียกว่า เททิ้ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 528) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายคล้ายคลึงกันคือ หมายถึง ลักษณะการปล่อยสิ่งของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้หลุดออกจากมือไป ดังนั้นจึงเป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย

ตัวอย่างที่ 6

“เดิ้กมา**หมอกเหมยน้ำค้าง** ตกลงใส่ผ้า หนาวเย็น”

(นกกระจาบ, 2546)

คำว่า “หมอกเหมยน้ำค้าง” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจาก “หมอกเหมย” หมายถึง ละอองขนาดเล็กมากที่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่าเกิดจากการกลั่นตัวของไอน้ำ ลอยอยู่ในอากาศใกล้พื้นดิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1255) และคำว่า “น้ำค้าง” หมายถึง ไอน้ำในอากาศที่ถูกความเย็นแล้วหยาดลงมาค้างบนใบไม้ใบหญ้าเป็นต้นในเวลากลางคืนหรือเช้ามืด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 580) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายคล้ายคลึงกัน คือ เป็นละอองขนาดเล็กมาก สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในเวลากลางคืนหรือเช้ามืดเหมือนกันดังนั้นจึงเป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย

ตัวอย่างที่ 7

“ขับไล่ออกจาก**ปราสาทเวียงวัง** เขาหยังมาทำใจ๋ดำขิ่นข๊อ”

(ก่ำก๋าดำ, 2549)

คำว่า “ปราสาทเวียงวัง” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจากคำว่า “ปราสาท” หมายถึง เรือนมียอดเป็นชั้น ๆ สำหรับเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินหรือเป็นที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 670) และคำว่า “เวียงวัง” หมายถึง เมืองที่มีกำแพงล้อมซึ่งเป็นที่อยู่เจ้านาย, ถ้าเป็นที่อยู่ของพระมหากษัตริย์เรียก พระราชวัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1087) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายคล้ายคลึงกัน คือหมายถึง ที่ประทับของพระมหากษัตริย์ หรือที่อยู่อาศัยของเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ ดังนั้นจึงเป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย

ตัวอย่างที่ 8

“เดือนดับเดือนเป็ง**วันพระวันศีล** เหล้าปอบ่ได้กิ๋นจิ๊นปอบ่ได้ลาบ”

(ตลกธรรมะ, 2549)

คำว่า “วันพระวันศีล” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจากคำว่า “วันพระ” หมายถึงวันประชุมถือศีลฟังธรรมในพระพุทธศาสนา เดือนหนึ่งมี 4 วัน คือ วันขึ้น 8 ค่ำ ขึ้น 15 ค่ำ แรม 8 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ ถ้าเป็นเดือนขาดก็แรม 14 ค่ำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1060) และคำว่า “วันศีล” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ วันพระ วันที่ประชุมถือศีลฟังธรรมในพุทธศาสนา” (พจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 678) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน คือ หมายถึง วันพระ ดังนั้นคำว่า “วันพระ” และคำว่า “วันศีล” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 9

“**ทำบุญกิ๋นตาน**มึงว่ามันเรื่องเล็ก บัตรเชิญเงินเซ็กพวกเจ๊กปอหัวหมุน”

(ตลกธรรมะ, 2549)

คำว่า “ทำบุญกิ๋นตาน” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจากคำว่า “ทำบุญ” หมายถึง การประกอบกรรมดี มีการเลี้ยงพระ ตักบาตร ถวายจตุปัจจัยแก่พระสงฆ์ เป็นต้น, ทำบุญทำกุศล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 527) และคำว่า “กิ๋นตาน” (กินทาน) เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง การทำบุญ และมีการเลี้ยงด้วย (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 44)

ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายคล้ายคลึงกัน คือหมายถึง การทำบุญ ดังนั้น คำว่า “ทำบุญ” และคำว่า “กิ๋นตาน” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 10

“ป้อพญาเก๋ณฑ์เสนาอมาตย์ คนไจ๊ข้าทาสไปตวย**เซาะหา** ”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “เซาะหา” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจากคำว่า “เซาะ” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง ค้นหา เสาะหา แสวงหา (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 44) และคำว่า “หา” หมายถึง ค้น, สืบ, เสาะ, แสวง, ใช้ควบกันว่า ค้นหา, สืบหา, เสาะหา, แสวงหา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1287) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกันคือหมายถึง การค้นหา

ดังนั้น คำว่า “เซาะ” และคำว่า “หา” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 11

“แล้วป่าวประกาศหื้อยัก**ทราบฮู้** ฆ่าควายฆ่าหมูจัดงานอภิเษก”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ทราบฮู้” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจากคำว่า “ทราบ” หมายถึง รู้ (ใช้ในความสุภาพ) เช่น ทราบข่าว ได้รับทราบแล้ว เรียนมาเพื่อทราบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 504) และคำว่า “ฮู้” หมายถึง “รู้” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 925) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน คือหมายถึง “รู้” ดังนั้น คำว่า “ทราบ” และคำว่า “ฮู้” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 12

“แสง**สุริยันต๋าวัน**เริ่มฮ้อน เจ้าขี่หงส์ร่อนลัดข้ามดอยสูง”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “สุริยันต๋าวัน” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจากคำว่า “สุริยัน” หมายถึง พระอาทิตย์ (ราชบัญฑิตยสถาน, 2546: 1208)และ คำว่า “ต๋าวัน” (ตะวัน) เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึงดวงอาทิตย์ (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 281) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกันคือหมายถึง “พระอาทิตย์” อนึ่งเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน จึงเป็นคำซ้อนที่มีความหมายเหมือนคำเดิมและคำว่า “สุริยัน” เป็นคำไวพจน์ที่นิยมใช้ในงานคำประพันธ์มากกว่านำมาใช้ในบทสนทนาทั่วไป

ตัวอย่างที่ 13

“สองเจ้าปาก๋ัน**เดินเตียว** อี๊ดไหนปาก๋ันยั้งจอด”

(นกกระจาบ, 2546)

คำว่า “เดินเตียว ” เป็นคำซ้อนความหมายเพราะ เนื่องจากคำว่า “เดิน” หมายถึง ยกเท้าก้าวไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 415) และคำว่า “ เตียว” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง การเดิน, เดิน (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 44) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกันคือ “เดิน” ดังนั้น คำว่า “เดิน” และคำว่า “เตียว” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 14

“เสื้อผ้า**ปุ๊ดขาด**หวากหน้าหวากหลัง ถูกกิ่งหนามหันเก๊าะหวันจ่องไว้ ”

(ก่ำก๋ำคำ, 2549)

คำว่า “ปุ๊ดขาด” เป็นคำซ้อนความหมายเนื่องจาก คำว่า “ปุ๊ด” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ขาด ทะลุ เสียหาย” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 440) และคำว่า “ขาด” หมายถึง “ แยกออกจากกันเพราะถูกดึง ตัด หรือฉีก เป็นต้น เช่น เชือกขาด แขนขาด ผ้าขาด” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 182) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกันคือ ทะลุ แยกออกจากกัน ดังนั้น คำว่า “ปุ๊ด” และคำว่า “ขาด” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 15

“วิ่ง ๆ เดิน ๆ ปากก็**เอิ้นฮ้อง** ลัดไปต๋ามฮ่อม ตางเตียว”

(กำ่กำ๋คำ, 2549)

คำว่า “เอิ้นฮ้อง”เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจาก คำว่า “เอิ้น” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง ตะโกนเรียก ร้องเรียก (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 910) และคำว่า “ฮ้อง” เป็นภาษาถิ่นเหนือมีการเพี้ยนเสียงพยัญชนะ “ร” เป็น “ฮ” ดังนั้น คำว่า “ร้อง” หมายถึง เปล่งเสียงดัง, โดยปริยายหมายถึงออกเสียงดังเช่นนั้น เช่น ฟ้าร้อง จักจั่นร้อง, (ปาก) ใช้หมายความว่า ร้องเพลง ร้องไห้ ก็มีแล้วแต่คำแวดล้อมบ่งให้รู้ เช่น เพลงนี้คุณร้องได้ไหม นิ่งเสียอย่าร้องไป ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกันคือ ร้องตะโกนเสียงดัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 928) ดังนั้น คำว่า “เอิ้น” และคำว่า “ฮ้อง” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 16

“ลูกสาวเจ้าเมืองเจ็ดคนปี้น้อง มางามพร่ำพร้อม**หุ่นฮ่าง**หน้าตา”

(กำ่กำ๋คำ, 2549)

คำว่า “หุ่นฮ้าง” เป็นคำซ้อนความหมายเนื่องจาก คำว่า “หุ่น” หมายถึง รูป, รูปแบบ, รูปตุ๊กตา, รูปแบบที่จำลองจากของจริงต่าง ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1279) และคำว่า “ฮ้าง” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง รูป โครง ตัว (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 923) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกันคือ รูป โครง ดังนั้นคำว่า “หุ่น” และ “ฮ้าง” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 17

“กลั๋วแม่ญิงจะ**ขี้จุ๊มุสา** กิ๋นแก๋งปล๋าไปถามหาแก๋งจิ้น”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

คำว่า “ขี้จุ๊มุสา” เป็นคำซ้อนความหมาย เพราะคำว่า “ขี้จุ” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง มักโกหก (ขี้ล่าย) (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 94) และคำว่า “มุสา” หมายถึง “ว. พูดเท็จ ,ปด น.การพูดเท็จ,การพูดปด,คำเท็จ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 870) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกันคือ การพูดโกหก ดังนั้นคำว่า “ขี้จุ๊” และ คำว่า “มุสา” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 18

“ถ้าอยากเจริญต่อไปตังหน้า บ่ดี**แจ่งด่า**ป้อแม่ตังสอง”

(ซอเงี้ยวเกี้ยวประยุกต์, 2547)

คำว่า “แจ่งด่า” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจากคำว่า “แจ่ง” (แช่ง) เป็นคำภาษาถิ่นเหนือเพราะมีการเพี้ยนเสียงพยัญชนะ “ช” เป็น พยัญชนะ “จ” ดังนั้นคำว่า “แช่ง” หมายถึง ก. กล่าวด้วยตั้งใจมุ่งร้ายเพื่อให้เขาเป็นเช่นนั้น การแช่งที่หนักหนาที่สุดคือคำแช่งของพ่อแม่ที่ลูกหลานไม่รู้จักบุญคุณ (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 224) และ คำว่า “ด่า” หมายถึง “ ก. ใช้ถ้อยคำว่าคนอื่นด้วยคำหยาบช้า เลวทราม” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 402) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายคล้ายคลึงกันคือ การกล่าวว่าร้ายคนอื่นด้วยคำพูดที่มีเจตนาไม่ดี ดังนั้นคำว่า “แจ่ง” และคำว่า “ด่า” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 19

“พ่องต้มน้ำฮ้อนพ่องถากหลัวดัง ล่นเอาหัวต๋ำกั๋นจ๋น**ต่าวล้มก้มคว่ำ** ”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ต่าวล้มก้มคว่ำ” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจากคำว่า “ต่าว” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ก. ล้ม” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 286) และคำว่า “ล้ม” หมายถึง ก. กิริยาที่ตั้งอยู่แล้วเอนลงหรือทอดลงถึงพื้นหรือทลายลง เช่น ต้นไม้ล้ม ล้มตัวลงนอน ตึกล้ม, ทำให้มีอาการเช่นนั้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 989) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน คือหมายถึง “ล้ม” ดังนั้นคำว่า “ต่าวล้ม” และคำว่า “ก้มคว่ำ” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิม เพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 20

“ส่วนหมอตำแยแม่จ่าง **เป๋นฟ้าวเป๋นฟั่ง**ล่นแล่นหาก๋ัน ”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “เป๋นฟ้าวเป๋นฟั่ง” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจากคำว่า “ฟ้าว” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง (โบ) รีบร้อน (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 523) และคำว่า “ฟั่ง” ก. รีบ, รีบร้อน (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 523) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกันคือหมายถึง “รีบ” จึงเป็นคำซ้อนที่มีความหมายเหมือนกัน

อนึ่ง คำว่า “เป๋นฟ้าวเป๋นฟั่ง” สามารถเป็นคำซ้อนเพื่อเสียงสี่พยางค์ได้ด้วย เพราะมีคำซ้อนเพื่อเสียงสลับเสียงกัน คือ คำซ้อนสี่พยางค์ที่มีพยางค์ที่ 1 กับพยางค์ที่ 3 เป็นพยางค์หรือคำเดียวกัน คือคำว่า “เป๋น” และ พยางค์ที่ 2 กับพยางค์ที่ 4 มีเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกันคือพยัญชนะ “ฟ” คำว่า “ฟ่าว” และ “ฟั่ง” ทำให้มีเสียงที่ไพเราะขึ้น และ เพิ่มเน้นย้ำความหมายของคำคือหมายถึง “รีบ” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 21

“หื้ออยู่ตามศีล หื้อกิ๋นต๋ามธรรม ตามอิทธิบาท อย่า**ได้ขาดได้ข้อน**”

(เงินบาทลอยตัว, 2547)

คำว่า “ได้ขาดได้ข้อน” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจากคำว่า “ขาด” หมายถึง มีไม่ครบ มีไม่เต็ม เช่น ขาดคุณสมบัติ: ไม่ครบ บกพร่องไม่เต็มจำนวน เช่น นับเงินขาด” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 182) และคำว่า “ข้อน” เป็นภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ว.1 ค่อนมากกว่าครึ่ง เกือบเต็ม ว.2 ขับขัน เดือดร้อน” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 80)ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายใกล้เคียงกัน คือหมายถึง “มีไม่ครบ” ดังนั้นคำว่า “ได้ขาด” และคำว่า “ได้ข้อน” เป็นคำซ้อน เพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

อนึ่งคำว่า “ได้ขาดได้ข้อน” สามารถเป็นคำซ้อนเพื่อเสียงสี่พยางค์ได้ด้วย เพราะมีคำซ้อนเพื่อเสียงสลับเสียงกัน คือ คำซ้อนสี่พยางค์ที่มีพยางค์ที่ 1 กับพยางค์ที่ 3 เป็นพยางค์หรือคำเดียวกัน คือคำว่า “ได้” และพยางค์ที่ 2 กับพยางค์ที่ 4 มีเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกันคือพยัญชนะ “ข” คำว่า “ขาด” และ “ข้อน” ซึ่งทำให้มีเสียงที่ไพเราะขึ้น และ เพิ่มเน้นย้ำความหมายของคำคือ หมายถึง “มีไม่ครบ” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 22

“เมื่อป้อแม่ยังคนบ**ไปใกล้ไปก๋าย** ป้อแม่ต๋ายไปแต่งหุย ๆไห้ ๆ”

(ซอเงี้ยวเกี้ยวประยุกต์, 2547)

คำว่า “ไปใกล้ไปก๋าย” เป็นคำซ้อนความหมาย เนื่องจากคำว่า “ต่าว” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ก. ล้ม” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 286) และคำว่า “ล้ม” หมายถึง ก. กิริยาที่ตั้งอยู่แล้วเอนลงหรือทอดลงถึงพื้นหรือทลายลง เช่น ต้นไม้ล้ม ล้มตัวลงนอน ตึกล้ม, ทำให้มีอาการเช่นนั้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 989) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกันคือ หมายถึง “ล้ม” ดังนั้นคำว่า “ไปใกล้” และ “ไปก๋าย” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิม เพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

2. คำซ้อนที่มีความหมายตรงกันข้าม

ตัวอย่างที่ 23

“กันเถิง**เดือนดับเดือนเป็ง** จ๋ำศีลกิ๋นตานบ่อขาด

(ไก่น้อยดาววี, 2542)

คำว่า “เดือนดับเดือนเป็ง” เป็นคำซ้อนความหมายตรงกันข้าม เนื่องจาก คำว่า “เดือนดับ” หมายถึง วันแรม 15 ค่ำว่า วันเดือนดับ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 416)และคำว่า “เดือนเป็ง” (เดือนเพง)” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง พระจันทร์เต็มดวง (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 261) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายตรงข้ามกัน ดังนั้นคำว่า “เดือนดับ” และ “เดือนเป็ง” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

ตัวอย่างที่ 24

“อี่ลุงมีเครื่องฉายอี่นายมีโฮงหนัง จะดูต่างฉายหื้อเขาหันตึงวัน**ค่ำเจ๊า**”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

คำว่า “ค่ำเจ๊า” เป็นคำซ้อนความหมายตรงกันข้าม เนื่องจากคำว่า “ค่ำ” หมายถึง เวลามืดตอนต้นของกลางคืน(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 250) และคำว่า “เจ๊า” เป็นคำภาษาถิ่นเหนือมีการเพี้ยนเสียงพยัญชนะ “ช” เป็น “จ” ดังนั้น คำว่า “เช้า”หมายถึง น.ระยะเวลาระหว่างรุ่งกับสาย (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 222) ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายตรงข้ามกัน ดังนั้นคำว่า “ค่ำ” และคำว่า “เจ๊า” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมายเหมือนคำเดิมเพราะเป็นภาษาต่างถิ่นนำมาซ้อนคำกัน

2.1 คำซ้อนเพื่อเสียง คือ เกิดจากการนำคำพยางค์เดียว หรือคำหลายพยางค์ที่มีเสียงพยัญชนะต้นเหมือนกัน และเสียงพยัญชนะตัวสะกดอาจเหมือนกันหรือต่างกัน แต่ประสมด้วยเสียงสระต่างกัน ความหมายของคำซ้อนชนิดนี้อาจอยู่ที่พยางค์ใดพยางค์หนึ่ง หรืออยู่ที่ทุกพยางค์รวมกัน คำซ้อนเพื่อเสียงมักมีจำนวนพยางค์เป็นจำนวนคู่ เช่น สองพยางค์ สี่พยางค์ หกพยางค์ เช่น โอนเอน ยั้วเยี้ย ต้วมเตี้ยม อิลุ่ยฉุยแฉก อิรุงตุงนัง ผลหมากรากไม้อดตาหลับขับตานอน ขิงก็ราข่าก็แรง เลือกที่รักมักที่ชัง เป็นต้น

ผู้วิจัยพบลักษณะการใช้คำซ้อน 2 ประเภท คือคำซ้อนเพื่อเสียงสองพยางค์และคำซ้อนเพื่อเสียงสี่พยางค์ ผลการวิจัยปรากฏในบทเพลงซอพื้นเมือง ของ จันตา เลาคำ ดังตัวอย่างบทซอพื้นเมืองต่อไปนี้

1. คำซ้อนเพื่อเสียงสองพยางค์

ตัวอย่างที่ 1

“ตึงบ่มีเมียเก๊าเมียปล๋าย ปากั๋นปลอบใจ๋เข้ามา**อ้อนออด**”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “อ้อนออด” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงเนื่องจากมีการเล่นเสียงพยัญชนะต้น “อ” เหมือนกัน แต่มีเสียงพยัญชนะตัวสะกดต่างกันนำมาซ้อนกัน เกิดเป็นคำซ้อนเพื่อเสียง 1 คำ มีความหมายรวมของคำที่มาซ้อนกัน ซึ่งคำว่า “ออดอ้อน” หมายถึง ก. รบเร้า, เซ้าซี้จะเอาให้ได้ ใช้ อ้อนออด ก็ว่า” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1344)

ตัวอย่างที่ 2

“นางหันใส่เหล้มปื้นปักอกผัวเจ้า บังคำ**น้องเหน้า**ก็สู้ได้ทันที”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

คำว่า “น้องเหน้า” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงเนื่องจากมีการเล่นเสียงพยัญชนะต้น “น” เหมือนกันแต่มีเสียงพยัญชนะตัวสะกดต่างกันนำมาซ้อนกัน เกิดเป็นคำซ้อนเพื่อเสียง 1 คำ มีความหมายรวมของคำที่มาซ้อนกัน ซึ่งคำว่า “น้องเหน้า” หมายถึง ก. รบเร้า, เซ้าซี้จะเอาให้ได้ ใช้ อ้อนออด ก็ว่า”(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1344)

2. คำซ้อนเพื่อเสียงสี่พยางค์

ตัวอย่างที่ 3

“เฮียน**ต๋ามวัดต๋ามวา**กับสวาตุ๊เจ้า แต่ต้นเริ่มเก๊าเป๋นภาษาล้านนา ”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

คำว่า “ต๋ามวัดต๋ามวา” เป็นคำซ้อนภาษาถิ่นเหนือ โดยคำว่า “ต๋าม” (ตาม) มีการเพี้ยนเสียงวรรณยุกต์สามัญเป็นเสียงวรรณยุกต์จัตวา และเป็นคำซ้อนเพื่อเสียงต่อสัมผัสท้ายคำ ซึ่งเกิดจากการเติมคำสองคำท้ายคำที่มีอยู่แล้ว โดยให้พยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เหมือนกัน เพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือ เพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น จากความหมายของคำศัพท์นี้อยู่ที่คำว่า*“ตามวัด”*คำเดียว ส่วนคำว่า *“ตามวา”* ไม่มีความหมาย ดังนั้นคำซ้อนชนิดนี้เป็นความหมายของคำรวมที่มาซ้อนกัน

ตัวอย่างที่ 4

“บ่ากองป้อหมอมา**ทำนายทายตั๊ก** ว่าลูกฮักจะเป๋นเจื้อขะกุ๋ล”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ทำนายทายตั๊ก” เป็นคำซ้อนภาษาถิ่นเหนือ โดยคำว่า “ตั๊ก” (ทัก) มีการเพี้ยนเสียงพยัญชนะ “ท” เป็นเสียงพยัญชนะ “ต” ซึ่งเป็นคำซ้อนเพื่อเสียงต่อสัมผัสท้ายคำ ซึ่งเกิดจากการเติมคำสองคำท้ายคำที่มีอยู่แล้ว โดยให้พยางค์ที่1 และพยางค์ที่ 3 มีเสียงพยัญชนะ “ท” เหมือนกัน เพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือ เพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น จากความหมายของคำศัพท์นี้อยู่ที่คำว่า *“ทำนาย”* คำเดียว ส่วนคำว่า *“ทายตั๊ก”* เป็นคำต่อสัมผัส เพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือเพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น ดังนั้นคำซ้อนชนิดนี้มีความหมายของคำรวมที่มาซ้อนกัน

ตัวอย่างที่ 5

“ผ่อนางใจ๋บาปเมียน้อยหกคน จิตใจ๋มืดมนใจ๋**ตึงเลห์ตึงเหลี่ยม**”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ตึงเล่ห์ตึงเหลี่ยม” เป็นคำซ้อนภาษาถิ่นเหนือ โดยคำว่า “ตึง” หมายถึง ว.2 ไม่หย่อนหนักอึ้ง เต็มที่ (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 292) ซึ่งเป็นคำซ้อนสลับเสียง คือ คำซ้อน 4 พยางค์แท้ที่มีพยางค์ที่ 1 กับพยางค์ที่ 3 เป็นพยางค์หรือคำเดียวกัน (คำว่า “ตึง”) และพยางค์ที่ 2 กับ พยางค์ที่ 4 มีเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกัน (คำว่า “เล่ห์” กับ “เหลี่ยม”) เพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือเพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น ดังนั้นคำซ้อนชนิดนี้มีความหมายของคำรวมที่มาซ้อนกัน

ตัวอย่างที่ 6

“กลั้วลูก**ไปต๊กไปต๋าย** **เป๋นห่วงเป๋นใย**กู้อย่าง”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

คำว่า “ไปต๊กไปต๋าย” เป็นคำซ้อนภาษาถิ่นเหนือ โดยคำว่า “ต๊ก” (ตก) และคำว่า “ต๋าย” (ตาย) มีการเพี้ยนเสียงพยัญชนะ “ท” เป็นเสียงพยัญชนะ “ต” ซึ่งเป็นคำซ้อนเพื่อเสียงสลับเสียง คือ คำซ้อนสี่พยางค์ที่มีพยางค์ที่ 1 กับพยางค์ที่ 3 เป็นพยางค์หรือคำเดียวกัน คือคำว่า “ไป” และพยางค์ที่ 2 กับพยางค์ที่ 4 มีเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกันคือพยัญชนะ “ ต” คำว่า “ต๊ก” และ “ต๋าย” ซึ่งแต่ละพยางค์ไม่มีความหมายชัดเจนแต่ก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น เมื่อรวมกันทั้งสี่พยางค์แล้วจึงเกิดความหมายแท้ขึ้น

คำว่า “เป๋นห่วงเป๋นใย” เป็นคำซ้อนภาษาถิ่นเหนือ โดยคำว่า “เป๋น” (เป็น) และ คำว่า มีการเพี้ยนเสียงวรรณยุกต์สามัญเป็นเสียงวรรณยุกต์จัตวา และ เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงต่อสัมผัสท้ายคำ ซึ่งเกิดจากการเติมคำสองคำท้ายคำที่มีอยู่แล้ว โดยให้พยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เหมือนกัน เพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือเพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น จากความหมายของคำศัพท์นี้อยู่ที่คำว่า*“เป๋นห่วง”* คำเดียว ส่วนคำว่า *“เป๋นใย”* ไม่มีความหมาย ดังนั้นคำซ้อนชนิดนี้เป็นความหมายของคำรวมที่มาซ้อนกัน

ตัวอย่างที่ 7

“ต่างคนต่างเยี๊ยะต่างทำ ยังบ่**ต๋ายกลั้นต๋ายอยาก** ”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

คำว่า “ต๋ายกั้นต๋ายอยาก” เป็นคำซ้อนภาษาถิ่นเหนือ โดยคำว่า “ต๋ายกลั้น” หมายถึง ก. อด อาหารตาย (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 285) และ เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงต่อสัมผัสท้ายคำ ซึ่งเกิดจากการเติมคำสองคำท้ายคำที่มีอยู่แล้ว โดยให้พยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เหมือนกัน เพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือเพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น จากความหมายของคำศัพท์นี้อยู่ที่คำว่า*“ต๋ายกลั้น”* คำเดียว ส่วนคำว่า *“ต๋ายอยาก”* ไม่มีความหมาย ดังนั้นคำซ้อนชนิดนี้เป็นความหมายของคำรวมที่มาซ้อนกัน

ตัวอย่างที่ 8

“จ่วยกั๋นเป๋นหูเป๋นตา จ่วยกั๋น**สังก๋าสังเกต**”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

คำว่า “สังก๋าสังเกต” เป็นคำซ้อนภาษาถิ่นเหนือ ซึ่งเป็นคำซ้อนเพื่อเสียงซ้ำ คือ คำซ้อนสี่พยางค์เติมคำ 2 คำ หรือ 2 พยางค์ นำหน้าคำเดิมที่มีอยู่แล้ว 2 คำ หรือ 2 พยางค์ โดยมีพยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เป็นคำเดียวกันหรือสัมผัสสระกัน คือคำว่า “สัง” ความหมายของคำซ้อนชนิดนี้อยู่ที่คำหรือความเดิม จากคำข้างต้นความหมายอยู่ที่คำว่า *“สังเกต”* ส่วนคำว่า “*สังกา”* เป็นคำเติมหน้าเพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือ เพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น

ตัวอย่างที่ 9

“ทำบุญส้ะป๊ะปอ**หยุ้งหยะหยุ้งหยาบ** มีหาบก็เสี้ยงหาบมีบุงก็เสี้ยงบุง”

(ตลกธรรมะ, 2549)

คำว่า “หยุ้งหยะหยุ้งหยาบ” เป็นคำซ้อนภาษาถิ่นเหนือ ซึ่งคำว่า “หยุ้งหยาบ” หมายถึง “ว. วุ่นวาย, สับสน, ยุ่งเหยิง, หยาบหยุ้ง ก็ว่า”(พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 799) คำว่า “หยุ้งหยะหยุ้งหยาบ” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงซ้ำ คือ คำซ้อนสี่พยางค์เติมคำ 2 คำ หรือ 2 พยางค์ นำหน้าคำเดิมที่มีอยู่แล้ว 2 คำ หรือ 2 พยางค์ โดยมีพยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เป็นคำเดียวกันหรือสัมผัสสระกัน คือคำว่า “หยุ้ง” ความหมายของคำซ้อนชนิดนี้อยู่ที่คำหรือความเดิมจากคำข้างต้นความหมายอยู่ที่คำว่า *“หยุ้งหยาบ”* ส่วนคำว่า “*หยุ้งหยะ”* เป็นคำเติมหน้าเพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือเพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น

ตัวอย่างที่ 10

“**งานวัดงานวา**แต่ฮาก็บ่ละ เพราะว่าตุ๊พระสมัยนี้มันเขี๋ยม”

(ตลกธรรมะ, 2549)

คำว่า “งานวัดงานวา” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงต่อสัมผัสท้ายคำ ซึ่งเกิดจากการเติมคำสองคำท้ายคำที่มีอยู่แล้ว โดยให้พยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เหมือนกัน เพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือ เพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น จากความหมายของคำศัพท์นี้อยู่ที่คำว่า *“งานวัด”* คำเดียว ส่วนคำว่า *“งานวา”* ไม่มีความหมาย ดังนั้นคำซ้อนชนิดนี้เป็นความหมายของคำรวมที่มาซ้อนกัน

ตัวอย่างที่ 11

“นางหันใส่เหล้มปี้นปักอกผัวเจ้า บังคำ**น้องเหน้า**ก็สู้ได้ทันที”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

คำว่า “น้องเหน้า” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงเนื่องจากมีการเล่นเสียงพยัญชนะต้น “น” เหมือนกันแต่มีเสียงพยัญชนะตัวสะกดต่างกันนำมาซ้อนกัน เกิดเป็นคำซ้อนเพื่อเสียง 1 คำ มีความหมายรวมของคำที่มาซ้อนกัน ซึ่งคำว่า “น้องเหน้า” หมายถึง ก. รบเร้า, เซ้าซี้จะเอาให้ได้ ใช้ อ้อนออด ก็ว่า”(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1344)

ตัวอย่างที่ 12

“บุญปาหื้อตุ๊กปอ**หัวซุกหัวซุน** บ้านมึงทำบุญฮาตึงบ่ไปไกล”

(ตลกธรรมะ, 2549)

คำว่า “หัวซุกหัวซุน” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงสลับเสียง คือ คำซ้อนสี่พยางค์ที่มีพยางค์ที่ 1 กับพยางค์ที่ 3 เป็นพยางค์หรือคำเดียวกัน คือคำว่า “หัว” และพยางค์ที่ 2 กับพยางค์ที่ 4 มีเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกันคือพยัญชนะ “ซ” คำว่า “ซุก” และ “ซุน” ซึ่งแต่ละพยางค์ไม่มีความหมายชัดเจนแต่ก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น เมื่อรวมกันทั้งสี่พยางค์แล้วจึงเกิดความหมายแท้ขึ้น

ตัวอย่างที่ 13

“หันเป๋นเป็น**มนุษย์มนา** ยักษ์เฒ่าปารามันบ่ตันหมื้ง”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “มนุษย์มนา” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงซ้ำ คือ คำซ้อนสี่พยางค์เติมคำ 2 คำ หรือ 2 พยางค์นำหน้าคำเดิมที่มีอยู่แล้ว 2 คำ หรือ 2 พยางค์ โดยมีพยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เป็นคำเดียวกันหรือสัมผัสสระกัน คือคำอ่านว่า “มะ” ความหมายของคำซ้อนชนิดนี้อยู่ที่คำหรือความเดิมจากคำข้างต้น ความหมายอยู่ที่คำว่า *“มนุษย์”* ส่วนคำว่า *“มนา”* เป็นคำต่อสัมผัสเพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือเพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น

ตัวอย่างที่ 14

“ยกที่สามฮายกขาป้าดคอ ไอ่แก้วแป๋งตั๋วงอ**หน้าเบี้ยวหน้าบูด** ”

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “หน้าเบี้ยวหน้าบูด” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงซ้ำ คือ คำซ้อนสี่พยางค์เติมคำ 2 คำ หรือ 2 พยางค์ นำหน้าคำเดิมที่มีอยู่แล้ว 2 คำ หรือ 2 พยางค์ โดยมีพยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เป็นคำเดียวกันหรือสัมผัสสระกัน คือคำว่า “หน้า” ความหมายของคำซ้อนชนิดนี้อยู่ที่คำหรือความเดิมจากคำข้างต้นความหมายอยู่ที่คำว่า *“หน้าบูด”* ส่วนคำว่า “*หน้าเบี้ยว”* เป็นคำเติมหน้าเพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือ เพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น

ตัวอย่างที่ 15

“หื้อบ่าแก้วขึ้นควบเอา**ตากเหงือกตากหงาย**ผ่ออย่างนักบิดเมืองไทยขี่มอเตอร์ไซด์ยกล้อ”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “ตากเหงือกตากหงาย” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงซ้ำ คือ คำซ้อนสี่พยางค์เติมคำ 2 คำ หรือ 2 พยางค์ นำหน้าคำเดิมที่มีอยู่แล้ว 2 คำ หรือ 2 พยางค์ โดยมีพยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เป็นคำเดียวกันหรือสัมผัสสระกัน คือคำว่า “ตาก” ความหมายของคำซ้อนชนิดนี้อยู่ที่คำหรือความเดิมจากคำข้างต้นความหมายอยู่ที่คำว่า *“ตากหงาย”* ส่วนคำว่า *“ตากเหงือก”* เป็นคำเติมหน้าเพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือเพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น

ตัวอย่างที่ 16

“ล้วนแต่**เป็นเรื่องเป็นราว** ไปเหียทุกซอยทุกเขต ”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด, 2545)

คำว่า “เป็นเรื่องเป็นราว” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียงซ้ำ คือ คำซ้อนสี่พยางค์เติมคำ 2 คำ หรือ 2 พยางค์ นำหน้าคำเดิมที่มีอยู่แล้ว 2 คำ หรือ 2 พยางค์ โดยมีพยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 เป็นคำเดียวกันหรือสัมผัสสระกัน คือคำว่า “เป็น” ความหมายของคำซ้อนชนิดนี้อยู่ที่คำหรือความเดิมจากคำข้างต้นความหมายอยู่ที่คำว่า *“เป็นเรื่อง”* ส่วนคำว่า *“เป็นราว”* เป็นคำต่อสัมผัสเพื่อก่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะขึ้น หรือเพื่อเป็นการย้ำความหมายของคำศัพท์มากขึ้น

1.2 การใช้คำอุทานเสริมบทหรือคำเสริมสร้อย คือ คำที่เสริมกับคำอื่นเพื่อขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นทำให้เสียงไพเราะ และแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น เช่น ***ชาม***เชิม กางกง**กางเกง** และ**หนังสือ**หนังหา เป็นต้น

ผู้วิจัยพบลักษณะการใช้คำอุทานเสริมบทหรือคำเสริมสร้อยเป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือซึ่งเป็นลักษณะเด่นในบทเพลงซอพื้นเมือง ของพ่อครูจันตา เลาคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เสื้อผ้าปุ๊ดขาด**หวากหน้าหวากหลัง** ถูกกิ่งหนามหันเก๊าะหวันจ่องไว้ ”

(ก่ำก๋ำคำ, 2549)

คำว่า “หวาก” หมายถึง ก. ขาดเป็นรูหรือเป็นโพลง , ฉีก , แหว่ง” (พจนานุกรมไทย- ล้านนา ฉบับแม่ ฟ้าหลวง, 2547: 810) ดังนั้นคำว่า “หวากหน้าหวากหลัง” จึงหมายถึง ขาดข้างหน้า ขาดข้างหลัง ผู้พูดใช้คำว่า “หน้า และ หลัง” เป็นคำที่เสริมกับคำกริยาคำว่า “หวาก” เพื่อขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนและทำให้เสียงไพเราะ แสดงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 2

“เพราะนางจะได้**บุตรต๋ำลูกเต้า** จะสืบต่อเป๋นเจ้า แตนเมือง”

(กำ่กำ๋คำ, 2549)

คำว่า “บุตรต๋ำลูกเต้า” เป็นคำเสริมสร้อย เพราะ ผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “ลูก” ซึ่งคำว่า บุตรต๋ำ และ เต้า” เป็นคำเสริมขึ้น เพื่อเน้นความหมายของคำว่า “ลูก” ให้ชัดเจนและทำให้เสียงไพเราะ เพราะมีการ แสดงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 3

“ส่วนองค์แม่เฒ่า**บ่กิ๋นเข้ากิ๋นน้ำ** หลานรักคนนั้นเป๋นจาใดบ่มา”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “บ่กิ๋นเข้ากิ๋นน้ำ” (ไม่กินข้าวกินน้ำ) เป็นคำเสริมสร้อย เพราะผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “ไม่กินข้าว” ซึ่งคำว่า “กินน้ำ” เป็นคำเสริมขึ้น ไม่ใช่ใจความหลักเป็นคำที่ใช้ขยายความของคำว่า “ลูก” เพื่อขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนและทำให้เสียงไพเราะ แสดงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 4

“เฮาไปจ่วยกั๋น**แป๋งลูกแป๋งเต้า** ฮอดเฒ่าจะได้....กิ๋นแฮง”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

คำว่า “แป๋งลูกแป๋งเต้า” (มีลูกมีเต้า) เป็นคำเสริมสร้อย เพราะผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “มีลูก” ซึ่งคำว่า “มีเต้า” เป็นคำเสริมขึ้น ไม่ใช่ใจความหลักเป็นคำที่ใช้ขยายความของคำว่า “มีลูก” เพื่อขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนและทำให้เสียงไพเราะ แสดงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 5

“ฝันอะหยังมา**ฝันใบ้ฝันง่าว** ฝันเป๋นนอนจั๊กว่าวปอบหื้อสึกตั๋ว”

(บทซอเกี๋ยว, 2546)

คำว่า “ฝันใบ้ฝันง่าว” เป็นคำเสริมสร้อยเนื่องจากคำว่าว่า “ง่าว” หมายถึง ว. โง่, เง่า และเป็นคำลงท้ายประโยคคำพูดเป็นการย้ำความหมายของข้อความข้างหน้า เช่น ***ล่ำง่าว*** (อร่อยจริง ๆ) พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 173) อนึ่งประโยคนี้ผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “ฝันง่าว” (ฝันโง่ ๆ) ซึ่งคำว่า “ฝันใบ้” เป็นคำเสริมขึ้นไม่ใช่ใจความหลักเป็นคำที่ใช้ขยายความของคำว่า “ ฝันง่าว” เพื่อขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนและทำให้เสียงไพเราะ แสดงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 6

“**งามแต้งามตั๊ก**งามนักงามหนา เหลือเตวดามาจากจั้นฟ้า”

(บทซอเกี๋ยว, 2546)

คำว่า “งามแต้งามตั๊ก” เป็นคำเสริมสร้อยเนื่องจากคำว่า “***แต้***” มีความหมายว่า “ ว. ชัดเจน” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 300) อนึ่งประโยคนี้ผู้พูดตั้งใจสื่อความถึง คำว่า “งามแต๊” (งามจริง ๆ) ซึ่งคำว่า “งามตั๊ก” เป็นคำเสริมขึ้น ไม่ใช่ใจความหลักเป็นคำที่ใช้ขยายความของคำว่า “งามแต๊” เพื่อให้คำชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทำให้เสียงไพเราะ และแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 7

“**ส้ะป้ะส้ะปั้น**ตี้มันได้เฮียนมา เฮียนกับปู่หนานตานั้นเป๋นป้อครูเก๊า”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “ส้ะป้ะส้ะปั้น” เป็นคำเสริมสร้อยเนื่องจากคำว่า “***ส้ะป้ะ***” มีความหมายว่า “ ว. มากมาย” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 832) อนึ่งประโยคนี้ผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “งามแต๊” (งามจริง ๆ) ซึ่งคำว่า “งามตั๊ก” เป็นคำเสริมขึ้น ไม่ใช่ใจความหลักเป็นคำที่ใช้ขยายความของคำว่า “งามแต๊” เพื่อขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนและทำให้เสียงไพเราะแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 8

“วันแม่วัน **อู้ม่วนจ๋าหวาน** ต้อนรับขับสู้”

(ซอเงี้ยวเกี้ยวประยุกต์, 2547)

คำว่า “อู้ม่วนจ๋าหวาน” เป็นคำเสริมสร้อยเนื่องจากคำว่า “***อู้ม่วน***” (หมายถึง พูดเพราะ) อนึ่งผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “อู้ม่วน” ซึ่งคำว่า “จ๋าหวาน” เป็นคำเสริมขึ้นไม่ใช่ใจความหลักเป็นคำที่ใช้ขยายความของคำว่า “อู้ม่วน” เพื่อขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนและทำให้เสียงไพเราะแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 9

“ขุณณา ปี้**ใคร่อู้ใครฟู่ใคร่จ๋า** ติเหียว่าฝามากั๋นเป็นเขื่อน”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

คำว่า “ใคร่อู้ใคร่ฟู่ใคร่จ๋า” เป็นคำเสริมสร้อยเนื่องจากคำว่า “***ใคร่อู้***” (หมายถึง อยากพูด) อนึ่งผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “ใคร่อู้” ซึ่งคำว่า “ใคร่ฟู่ใคร่จ๋า” เป็นคำเสริมขึ้น ไม่ใช่ใจความหลักเป็นคำที่ใช้ขยายความของคำว่า “ใคร่อู้” เพื่อขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนและทำให้เสียงไพเราะแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 10

“เป๋นเมียตี้ดีมันต้องมีน้ำใจ๋ ปะใส่ไผไหนก็**จ่างจ๋าจ่างอู้**”

(ซอเงี้ยวเกี้ยวประยุกต์, 2547)

คำว่า “จ่างจ๋าจ่างอู้” เป็นคำเสริมสร้อยเนื่องจากคำว่า “***จ่างอู้***(ช่างพูด)” หมายถึง พูดดี พูดเก่งอนึ่ง ผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “จ่างอู้ (ช่างพูด)” ซึ่งคำว่า “จ่างจ๋า (ช่างจา)” เป็นคำเสริมขึ้นไม่ใช่ใจความหลักเป็นคำที่ใช้ขยายความของคำว่า “จ่างอู้” เพื่อขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนและทำให้เสียงไพเราะ แสดงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 11

“**สวกใบ้สวกง่าว**ไผตึงบ่าเปียง นอนตวยบนเตียงเหม็นบูดเหม็นส้ม ”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “สวกใบ้สวกง่าว” เป็นคำเสริมสร้อยเนื่องจากคำว่า “***สวก*** ” หมายถึง ดุ , ใจเด็ด , ใจเหี้ยม(พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 719) คำว่า ***“ง่าว”*** หมายถึง ว. โง่, เง่า และเป็นคำลงท้ายประโยคคำพูดเป็นการย้ำความหมายของข้อความข้างหน้าเช่น***ล่างง่าว*** (อร่อยจริง ๆ) (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 173) ดังนั้นคำว่า “สวกง่าว” หมายถึง ใจโหดร้ายจริง ๆ อนึ่งผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “สวกง่าว” ซึ่งคำว่า “สวกใบ้ ” เป็นคำเสริมขึ้นขยายความของคำว่า “สวกง่าว” เพื่อขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนและทำให้เสียงไพเราะ แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 12

“กำปาก**เป๋นลมเป๋นปั๋ม**แก้ยาก เปื้อกำสบกำปากจ่างปาผิดถียงกั๋น”

(โทษของเหล้า, 2536)

คำว่า “เป๋นลมเป๋นปั๋ม” เป็นคำเสริมสร้อยเนื่องจากคำว่า “***เป๋นลม*** (เป็นลม)” อนึ่งผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “ เป๋นลม” ซึ่งคำว่า “เป๋นปั๋ม” เป็นคำเสริมขึ้น เพื่อขยายความของคำว่า “เป๋นลม” เพื่อให้คำชัดเจนมากยิ่งขึ้นทำให้เสียงไพเราะเนื่องจากมีเสียงสัมผัสมาตราตัวสะกดแม่กมเหมือนกัน คือคำว่า “ลม และ ปั๋ม” ทั้งยังแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 13

“โต้ษข้อที่ห้าผิดศีลธรรมพระเจ้า บางคนกิ๋นเหล้าบ่า**กิ๋นเข้ากิ๋นปล๋า**”

(โทษของเหล้า, 2536)

คำว่า “กิ๋นเข้ากิ๋นปล๋า” เป็นคำเสริมสร้อยเนื่องจากคำว่า “***กิ๋นเข้า***(กินข้าว) ” อนึ่งผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “ กิ๋นเข้า” ซึ่งคำว่า “กิ๋นปล๋า (กินปลา)” เป็นคำเสริมขึ้น ไม่ใช่ใจความหลักเป็นคำที่ใช้ขยายความของคำว่า “กิ๋นเข้า” เพื่อให้คำชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทำให้เสียงไพเราะเนื่องจากใช้คำซ้ำกัน คือคำว่า “กิ๋น” เหมือนกัน ทั้งยังแสดงถึงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 14

“เปิ้นว่าความต๋ายนี้มันเป๋นของบ่แน่ ตึง**บ่อเว้นบ่อแว่**ครูบาพระสงฆ์”

(งดเหล้าเข้าพรรษา, 2536)

คำว่า “บ่อเว้นบ่อแว่” เป็นคำเสริมสร้อยเนื่องจากคำว่า “***บ่อเว้น*** (ไม่เว้น) ” อนึ่งผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “บ่อเว้น” ซึ่งคำว่า “บ่อแว่” เป็นคำเสริมขึ้น ไม่มีใจความใด ๆ เป็นคำที่ใช้ขยายความของคำว่า “บ่อเว้น” เพื่อให้คำชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทำให้เสียงไพเราะเนื่องจากมีเสียงสัมผัสพยัญชนะเดียวกันคือตัว “ว” คือคำว่า “เว้น และ แว่” อีกทั้งยังแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 15

“ราษฎรนิยมปา**ลูกหลานต๋านเต้า** ไปฝากกับตุ๊เจ้าเฮียนต๋ามวัดต๋ามวา”

(พม่าการศึกษา, 2547)

คำว่า “ลูกหลานต๋านเต้า” เป็นคำเสริมสร้อยเนื่องคำว่า “ลูกหลาน” อนึ่งผู้พูดตั้งใจสื่อความถึงคำว่า “ลูกหลาน” ซึ่งคำว่า “ต๋านเต้า ” เป็นคำเสริมขึ้น ใช้ขยายความคำว่า “ลูกหลาน” เพื่อให้คำชัดเจนและทำให้เสียงไพเราะเนื่องจากมีเสียงสัมผัสคล้องจ้องเพราะใช้มาตราตัวสะกดแม่กนเหมือนกัน คือคำว่า “หลาน และ ต๋าน” ทั้งยังแสดงถึงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูดได้มากยิ่งขึ้น

1.4 การใช้คำลงท้าย (Particle) หรือ หน่วยเสริม" คือ รูปคำที่ไว้ท้ายแต่ละประโยค ซึ่งสามารถบอกมาลา บอกสถานภาพ และบอกการถาม ของผู้พูดได้ เป็นการใช้คำเพื่อแสดงความนิ่มนวลของการใช้ภาษา ในกรณีศึกษานี้ ผู้วิจัยขอศึกษาเฉพาะคำภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) ที่ปรากฏในซอพื้นเมืองนี้เพราะเป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่งของภาษาในกลุ่มตระกูลไทย (Tai Languages)

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีการใช้คำลงท้ายในบทซอพื้นเมือง ผลการวิจัยปรากฏในบทเพลงซอพื้นเมือง ของพ่อครูจันตา เลาคำ ดังตัวอย่างบทซอพื้นเมืองต่อไปนี้

1.4.1 คำบอกมาลา คือ การใช้คำลงท้ายประโยคต่าง ๆ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยเรื่องการใช้คำลงท้ายเพื่อบอกมาลา ดังตัวอย่างประโยคต่อไปนี้

1. คำว่า *"เต๊อะ* (เทิอะ)" หมายถึง เถิด, เทอญ คำลงท้ายกิริยาแสดงความหมายในเชิงตกลงหรือชักจูง (พจนานุกรมล้านนา- ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 335)

ตัวอย่างที่ 1

"เอาบุญเต้ากั๋นเหีย**เต๊อะ** ตั๋วก็ฝันหาข้าข้าก็ฝันหาตั๋ว"

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า "ทำบุญด้วยกันเสียเถิด เธอก็ฝันถึงฉัน ฉันก็ฝันถึงเธอ"

ตัวอย่างที่ 2

"ผ่อเอา**เต๊อะ**ป้อเจ้าแม่เจ้า สมัยมะเก่าโบราณ"

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า "ลองดูเองเถิดพ่อจ๋าแม่จ๋า ตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว"

ตัวอย่างที่ 3

“บ่ว่าการซอบ่ว่าการจ้อย ฮักษา**ไว้เต๊อะ**นายแม่”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “ไม่ว่าเรื่องการซอหรือการจ้อย ควรรักษากันไว้เถอะพวกเรา”

ตัวอย่างที่ 4

“สักวันก่อน**เต๊อะ**จะบอกม้อกหื้อมัน จะต้องดัดสันดารหื้อมันเสียพ่อง”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “สักวันก่อนนะฉันจะด่าและดัดสันดานมันเสียบ้าง”

ตัวอย่างที่ 5

“คิงลองกึด**ผ่อเต๊อะ**ตั้งคิงซื้อกิ๋นเหล้า จ๋นเสี้ยงแผวงัวแผวควาย”

(โทษของเหล้า, 2536)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “เธอลองคิดดูเถิด เธอเอาเงินไปซื้อแต่เหล้าจนต้องขายวัวขายควายแล้ว”

2. คำว่า *“เน่อ”* หมายถึง คำลงท้ายประโยคแสดงการขอร้อง หรือคำสั่ง: นะ (พจนานุกรมล้านนา- ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 373)

ตัวอย่างที่ 1

“พรานขึ้นอยู่หน้าผาจุกกอยเบิ้งง้อ สังมางามแต๊**เน่อ**ตังสองจายหญิง”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “นายพรานขึ้นไปยืนอยู่หน้าผาจุก และคอยมองลงมาดูหญิงชายทั้งสองนี้ซึ่งมีรูปงามจริง ๆ นะ”

ตัวอย่างที่ 2

“เพ็ญเดือนสิบสองสิบห้าค่ำ เดือนงามส่องฟ้า**เน่อ**”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “วันเพ็ญเดือนสิบห้าค่ำ มีเดือนงามส่องฟ้านะ”

3. คำว่า “ก่า” หมายถึง คำลงท้ายประโยคเพื่อเน้นความหมาย หรือแสดงการตกลงเห็นพ้อง เช่น เอาก่า (เอาสิ) (พจนานุกรมล้านนา- ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 34)

ตัวอย่างที่ 1

“คิงมันไอ้หลิ่งหลวงเปิ้นอู้หยังบ่าฟัง ตุ๊เจ้าเตสธรรมหัดไปฟังพ่อง**ก่า**”

(โทษของเหล้า, 2536)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “เธอเป็นคนดื้อรั้น ใครพูดอะไรก็ไม่ฟัง ควรหมั่นหัดฟังเทศน์ฟังธรรมบ้างสิ”

1.4.2 คำบอกสถานภาพ

ผู้วิจัยพบผลการวิจัยเรื่อง การใช้คำลงท้ายเพื่อบอกสถานภาพคือ ว่าเป็นผู้หญิง หรือ ผู้ชาย ดังตัวอย่างประโยคต่อไปนี้

1. คำว่า *“เจ้า”* เป็นคำลงท้ายภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง คำลงท้ายประโยคเพื่อแสดงความอ่อนน้อมปัจจุบันมักใช้กับเพศหญิงยุคก่อนชายก็ใช้กับเจ้านายและพระเถระด้วย (พจนานุกรมล้านนา- ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 200) ผู้วิจัยพบในเพลงซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างประโยคต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“วันเพ็ญเด่นฟ้าผกาหลากสี ถึงประเพณีสิบสองเป็งแล้ว**เจ้า**”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “ถึงวันเพ็ญเดือนสิบสองแล้วค่ะ” ซึ่งคำว่า “เจ้า” เป็นคำลงท้ายบอกสถานภาพว่าเป็นผู้หญิงกล่าวและบอกถึงความอ่อนน้อมของผู้พูด

ตัวอย่างที่ 2

“บรรพบุรุษเฮาเกยขับขาน มีมานานเมินเหินแล้ว**เจ้า**”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “บรรพบุรุษของเราเคยร้องขับขาน มีมานานแล้วค่ะ” ซึ่งคำว่า “เจ้า” เป็นคำลงท้ายบอกสถานภาพว่าเป็นผู้หญิงกล่าวและบอกถึงความอ่อนน้อมของผู้พูด

ตัวอย่างที่ 3

“กลิ่นเอื้องเสียงซึงของดีเมืองเหนือ นับจะบ่เหลือฮื้อหันแล้ว**เจ้า**”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “เครื่องเล่นดนตรีล้านนา เสียงซึง เสียงสะล้อ ยิ่งนานวันยิ่งไม่ค่อยมีให้เห็นแล้วค่ะ” ซึ่งคำว่า “เจ้า” เป็นคำลงท้ายบอกสถานภาพว่าเป็นผู้หญิงกล่าวและบอกถึงความอ่อนน้อมของผู้พูด

ตัวอย่างที่ 4

“บ้านเมืองสมัยนี้นาเปิ้นพัฒนาแล้ว**เจ้า** จะตานผ้าใดนั้นเล่าก็หากเข้าในเมือง”

(ประวัติกฐิน, 2514)

จากประโยคข้างต้นสื่อความได้ว่า “บ้านเมืองสมัยนี้มีการพัฒนาแล้วค่ะ จะทำบุญด้วยผ้านั้นต้องเข้าไปในเมือง” ซึ่งคำว่า “เจ้า” เป็นคำลงท้ายบอกสถานภาพว่าเป็นผู้หญิงกล่าว และบอกถึงความอ่อนน้อมของผู้พูด

1.4.3 คำบอกการถาม

ผู้วิจัยพบผลการวิจัยเรื่อง การใช้คำลงท้ายเพื่อบอกการถาม ดังตัวอย่างประโยคต่อไปนี้

1. คำว่า *“ก่อ”* เป็นคำลงท้ายภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง น. คำลงท้ายแสดงการถาม เช่น ม่วนก่อ (สนุกไหม) (พจนานุกรมล้านนา- ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 25)

ตัวอย่างที่ 1

“จะเอาไว้บ๊บกาว่าเอาไว้แตง หื้อมันแสดงเป๋นพระเอกได้**ก่อ**”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “จะให้เขาแสดงเป็นพระเอกได้หรือไม่ ?” ซึ่งคำว่า “ก่อ” เป็นคำลงท้ายบอกการถาม

ตัวอย่างที่ 2

“ก่อนตี้จะฉายจะต้องเปิดไฟส่อง แล้วถ้าไฟฟ้าดับจะฉายได้อยู่**ก่อ**”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “ถ้าไฟฟ้าดับจะฉายภาพยนตร์ได้หรือไม่ ?” ซึ่งคำว่า “ก่อ” เป็นคำลงท้ายบอกการถาม

1.4.4 คำบอกมาลากับคำบอกสถานภาพ

ตัวอย่างที่ 1

“หน้าที่ของนักเรียน อย่าลืม**เน้อเจ้า”**

(หน้าที่เยาวชน, 2548)

คำว่า “เน้อเจ้า” เป็นคำลงท้ายภาษาถิ่นเหนือ ซึ่งบอกมาลา และ บอกสถานภาพ จากประโยคข้างต้นสื่อความว่า “หน้าที่ของนักเรียน อย่าลืมนะคะ”

1.5 การใช้คำขยายให้ใจความชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยพบลักษณะการใช้คำขยายให้ใจความชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยพบการใช้คำศัพท์ภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) เป็นคำขยายซึ่งเป็นลักษณะเด่นเฉพาะในบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนา ผลการวิจัยปรากฏในบทเพลงซอพื้นเมืองของพ่อครูจันตา เลาคำ ดังตัวอย่างบทซอพื้นเมืองล้านนาต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ก๋านตังหน้ายังมี**เปื่อเลอะ**เพราะได้รับคำสั่งกำบัญชาก๋าน”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “***เปื่อเลอะ***” มีความหมายว่า “ว. มากมาย” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 449) ซึ่งคำว่า “เปื่อเลอะ” ขยายคำกริยาคำว่า “มี” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “การงานข้างหน้ายังมีอีกมากมาย”

ตัวอย่างที่ 2

“อย่างอัมพรกำลังสาว**จิดหลิด**　　มันจะยำปิ๊ดก็บ่กลั่วสักราย”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

คำว่า “***จิดหลิด***” มีความหมายว่า “ว. ลักษณะของสิ่งเล็กที่แจ่มใสน่ารัก อย่างดอกไม้แรกแย้ม หรืออย่างสาวรุ่น” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 195) ซึ่งคำว่า “จิดหลิด” ขยายคำนามคำว่า “สาว” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “อย่างเช่นนางสาวอัมพรกำลังโตเป็นสาวน้อย”

ตัวอย่างที่ 3

“หน้าบุญจ้าดเก่าไอ่เฒ่าได้หัน　　สาวน้อยเมืองฝางงาม**ขนาด**”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

คำว่า“ ***ขนาด***” มีความหมายว่า “ว. มากมาย , ถึงขนาด” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 72) ซึ่งคำว่า “ขนาด” ขยายคำกริยาคำว่า “งาม” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “ผู้หญิงอำเภอเมืองฝางเป็นคนสวยงามมาก”

ตัวอย่างที่ 4

“ย่าก็มาโขดเป๋นฟืนเป็นไฟ　　เป๋นสัตว์ตั๋วใดกิ๋นเต้าแต๋งลายเฮี่ย**เบ้อ**”

(กำ่กำ่าดำ, 2549)

คำว่า “***เบ้อ***” มีความหมายว่า “ว. มากมาย , กระจัดกระจาย” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 399) ซึ่งคำว่า “เบ้อ” ขยายคำกริยาคำว่า “เฮี่ย” หมายถึง “ก. เรี่ยราย, ระจัดกระจาย” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “ใครเป็นคนทานแตงกวาทิ้งไว้เรี่ยราด”

ตัวอย่างที่ 5

“ฝันอะหยังฝันง่าวฝันเซอะ กำฝันมี**ป่าเลอะ**ยังบ่เอามาฝัน”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

คำว่า “***ป่าเลอะ***” มีความหมายว่า “ว. มากมาย ” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 435) ซึ่งคำว่า “ป่าเลอะ” ขยายคำกริยาคำว่า “มี” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “ความฝันมีมากมาย ทำไมไม่เอามาฝัน”

ตัวอย่างที่ 6

“ถ้าไฟมันดับกลั๋วหนังบ่ได้ฉาย มาลักเสียดายบ่ได้หันหนัง**ม่วน**”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

คำว่า “***ม่วน***” มีความหมายว่า “ว. ไพเราะ, สนุก, เพลิดเพลิน, สะดวก, เป็นที่พอใจ” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 540) ซึ่งคำว่า “ม่วน” ขยายคำนามคำว่า “หนัง” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “น่าเสียดายที่ไม่ได้ดูภาพยนตร์ที่สนุกเพลิดเพลิน”

ตัวอย่างที่ 7

“เมียเปิ้นงาม**แต้**นอใคร่กอดคอมาจูบ เมียเฮาหน้าบูดถามบ่ปากบ่จ๋า”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

คำว่า “***แต้***” มีความหมายว่า “ว. ชัดเจน” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 300) ซึ่งคำว่า “ แต้” หมายถึงขยายคำกริยา “งาม” แปลความว่า “ภรรยาของเขางามจริง ๆ อยากกอดคอมาจูบ”

ตัวอย่างที่ 8

“เมื่อลูกจะออกจากครรภ์ แสนทรมาน**ขนาด**”

(พระคุณแม่, 2542)

คำว่า “ ***ขนาด***” มีความหมายว่า “ว. มากมาย, ถึงขนาด” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 72) ซึ่งคำว่า “ขนาด” ขยายคำกริยาคำว่า “ทรมาน” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “ตอนที่ลูกจะคลอดจากครรภ์ สุดแสนทรมานมาก”

ตัวอย่างที่ 9

“ กำอู้ก็หวาน เจ้า ๆ ขา ๆ โอ้ยสั่งมา ม่วน**ล้ำ**”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

คำว่า “ ***ล้ำ***” มีหมายความว่า “ ว. ยิ่ง, ล้น, มาก” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 651) ซึ่งคำว่า “ล้ำ” ขยายคำกริยาคำว่า “ม่วน” หมายถึง สนุก ไพเราะ ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “คำพูดของน้องไพเราะ มีการใช้คำลงท้าย เจ้า ๆ ขา ๆ ให้มาหาพี่ได้เลย เพราะพูดจาไพเราะมาก ๆ”

ตัวอย่างที่ 10

“พระคุณป้อแม่ยิ่งใหญ่**เจ้นล้ำ** หอบอุ้มตุ้มก้ำตึงบุตรตาบุตรตี๋”

(ซอเงี้ยวเกี้ยวประยุกต์, 2547)

คำว่า “***เจ้นล้ำ***” เป็นภาษาถิ่นเหนือมีการใช้คำศัพท์สลับที่กัน เพื่อให้ตรงตามฉันทลักษณ์บังคับของเพลงซอพื้นเมือง ปกติแล้วคือคำว่า “ล้ำเจ่น (ล้ำเจ่น)” มีความหมายว่า “ว.เกินขนาด” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 651) ซึ่งคำว่า “เจ้นล้ำ” ขยายคำกริยาคำว่า “ยิ่งใหญ่” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “พระคุณของพ่อแม่นั้นยิ่งใหญ่เกินพรรณนาได้”

ตัวอย่างที่ 11

“หุ่นงาม**แอ้วแหล้ว**ฮ่างแค้วแอวกิ่ว งามตึงหว่างกิ้วงามตึงหน้าตา”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

คำว่า “***แอ้วแหล้ว***” มีความหมายว่า “ว.งามสลวย” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 917) ซึ่งคำว่า “แอ้วแหล้ว” ขยายคำกริยาคำว่า “งาม” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “มีหุ่นงามสลวย มีรูปร่างเล็ก ทั้งยังมีรูปร่างหน้าตาสวยด้วย”

ตัวอย่างที่ 12

“ฟั่ง**ซะเลซะลำ**เข้าดงป่ากว้าง ไปหันฮอยพักยั้งคงเป๋นเมื่อวันวา”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

คำว่า “***ซะเลซะลำ***” มีความหมายว่า “ว. เซ , ซวนเซ, หัวซุกหัวซน” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 227) ซึ่งคำว่า “ซะเลซะลำ” ขยายคำกริยาว่า “ฟั่ง (รีบ)” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “รีบเดินหัวซุกหัวซุนเข้าไปในป่า ก็พบร่องรอยที่อยู่ของนางบัวคำตั้งแต่เมื่อวาน”

ตัวอย่างที่ 13

“ ทำบุญสะป๊ะปอหยุ้งหยะหยุ้งหยาบ มีหาบก็เสี้ยงหาบมีบุงก็เสี้ยงบุง”

(ก่ำก่ำคำ, 2549)

คำว่า “ ***หยุ้งหยะหยุ้งหยาบ***” มีความหมายว่า “ ว. สับวนวุ่นวาย” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 799) ซึ่งคำว่า “ หยุ้งหยะหยุ้งหยาบ ” ขยายคำวิเศษณ์คำว่า “ สะป๊ะ (มากมาย) ” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “ ทำบุญมากมายทำให้สับสนวุ่นวาย มีอาหารเท่าไหร่ก็หมดเท่านั้น ”

ตัวอย่างที่ 14

“ความเมาป้อจายเหมือนกับอ้ายเมาเหล้า ยังบ่เต้าข้าเจ้าเมา**ปักขวิดปักขวาง**”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

คำว่า “***ปักขวิดปักขวาง***” มีความหมายว่า “ก. คว่ำ เอาหัวดิ่งลง” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 432) ซึ่งคำว่า “ปักขวิดปักขวาง” ขยายคำกริยาคำว่า “เมา” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “อาการหลงใหล แอบชอบผู้ชายก็เปรียบเหมือนตอนที่ผู้ชายเมาเหล้า แต่ก็ยังไม่เท่ากับอาการที่ผู้หญิงหลงรักผู้ชายจนหัวปักหัวปำ”

ตัวอย่างที่ 15

“ผ่อกิ้วน้องก็สวย**โก่งก้อม**ซ้ำมาแวดอ้อมตังสองต๋ำขำ

(บทซอเกี้ยว, 2546)

คำว่า “***โก่งก้อม***” มีความหมายว่า “ ว. โค้ง , ค่อม ” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 29) ซึ่งคำว่า “ ก้อม ” ขยายคำกริยาคำว่า “ สวย ” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “ ดูคิ้วของน้องสวยโค้งได้รูป และมีดวงตางามขำ”

ตัวอย่างที่ 16

“ผ่อหน้าอกสวดใส**อ่องต่อง** ไผหันก็ต้องมองอดตึงบ่ได้”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

คำว่า “***อ่องต่อง***” มีความหมายว่า “ว. เปล่งปลั่ง ใช้สำหรับของสิ่งเล็ก เช่น แก้มใสอ่องต่อง ถ้าของสิ่งใหญ่ใช้ อึ่งตึง” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 875) ซึ่งคำว่า “อ่องต่อง” ขยายคำวิเศษณ์คำว่า “สวดใส” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “ดูหน้าอกใหญ่เปล่งปลั่ง ใครเห็นก็อดไม่ได้ที่จะต้องมอง”

ตัวอย่างที่ 17

"มันเป๋นเครื่องอ๊าทหัวเป็นบักพื้อลื้อ อี่ลุงจะบอกฮื้อถ้าน้องบ่เกยหัน"

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

คำว่า "***พื้อลื้อ***" หรือ เรียกได้อีกคำว่า "***เผื้อเหลื้อ***" มีความหมายว่า "ว. ลักษณะของสิ่งของขนาดใหญ่ที่บานออกหรือเปิดออกให้เห็นภายในได้ชัดเจน เช่น ดอกชบาบานแฉ่ง" (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 475) ซึ่งคำว่า "***เผื้อเหลื้อ***" ขยายคำนามคำว่า "บัก (น. เครื่องหมายหรือรอยบาก) ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า "เป็นเครื่องยนต์ชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์แทนถึง อวัยวะเพศของผู้ชาย ว่ามีลักษณะใหญ่แล้วบานออก เดี๋ยวลุงจะบอกให้น้องรู้จักถ้าน้องไม่เคนเห็น"

ตัวอย่างที่ 18

"พระเอกเสียท่าตกม้าตากหงาย ผ่อดาบสมูไลตกเหี่ยกึ่งดึ่ง" *(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)*

คำว่า "***กึ่งดึ่ง***" มีความหมายว่า "ว. ลักษณะของสิ่งใหญ่ที่นอนอยู่หรือทิ้งอยู่ ถ้าจำนวนมากใช้กึ่งดึ่งกึ่งด่าง ถ้าขนาดกลางใช้ "แก่งแด่ง" ขนาดเล็กใช้ " ก่องด่อง" (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 47) ซึ่งคำว่า "กึ่งดึ่ง" เป็นคำขยายคำวิเศษณ์คำว่า "เหี่ย ซึ่งหมายถึง เรี่ยราด" ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า "ฝ่ายพระเอกเสียท่าตกม้าล้มคว่ำลงมาทำให้ดาบสมูไลตกเรี่ยราดกองอยู่กับพื้น ซึ่งคำว่า "ดาบสมูไล" ใช้เป็นคำสัญลักษณ์แทนถึง อวัยวะเพศของผู้ชาย"

ตัวอย่างที่ 19

"ยังก้านแสงเดือนตี่มนอุ้มลุ้ม สาดแสงส่องลงมา"

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

คำว่า ***"อุ้มลุ้ม"*** มีความหมายว่า "ว. ลักษณะที่ของขอดกอดกัน หรือ ของทรงกลมขนาดใหญ่ใหญ่ (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 900) ซึ่งคำว่า "อุ้มลุ้ม" เป็นคำขยายคำวิเศษณ์ คำว่า "มน" ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า "แสงของพระจันทร์ทรงกลมขนาดใหญ่ สาดส่องลงมา"

ตัวอย่างที่ 20

"ถ้าคิงเจอแม่ผญายมห่มต๋อ จะฮีบปากฮีบคอนอนงอ**ล้องค้อง"**

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า "***ล้องค้อง***" มีความหมายว่า "ว. ลักษณะของสิ่งไม่ใหญ่ที่ขดหรืองอตัวอยู่ บางครั้งก็กล่าว "ท้องค้อง" ถ้าของใหญ่ใช้ "โล้งโจ้ง" หรือ "โท้งโค้ง" (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 640) ซึ่งคำว่า "ล้องค้อง" เป็นคำขยายคำวิเศษณ์คำว่า "งอ" ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า "ถ้าเจอท่าไม้ตาย จะชกปากชกคอให้นอนจนตัวงอกองอยู่กับพื้น"

ตัวอย่างที่ 21

"บ่สู้จั๊กกาไอ่ก้นแต๊บหลังโก่ง หมัดงอ**โก้งโด้ง**ยาวเป๋นขืบปล๋าย"

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า ***"โก้งโด้ง"*** มีความหมายว่า "ว. คำที่มักใช้ประกอบคำว่า สูง เพื่อแสดงลักษณะของคนที่ผอมสูงและมีอาการโค้งค้อมเล็กน้อย ถ้าผอมสูงขนาดกลางใช้ "เกิ้งเดิ้ง" (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 63) ซึ่งคำว่า "โก้งโด้ง" เป็นคำขยายคำวิเศษณ์คำว่า "งอ" ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า "ไม่รู้จักคนอย่างฉันใช่ไหม ที่มีหมัดชกแม้งอศอกแล้วยังยาวประมาณคืบกว่า "

ตัวอย่างที่ 22

"อี่สวยโดนหมัดจ๋นนอนมูบ**จะเล้อ**ฮาเอาหมัดเข้าเน้อผ่ออย่างแมคโคขุดดอย"

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “จะเล้อ” มาจากคำว่า “ จักก่าเล้อ” หมายถึง น. จิ้งเหลน เป็นชื่อสัตว์เลื้อยคลานหลายสกุลในวงศ์ Lacertidae มีเกล็ดเป็นมันเงา ส่วนมากชอบอยู่ตามพื้นดิน (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 186) ซึ่งชาวล้านนาจะนิยมพูดย่อเหลือแต่คำว่า “จะเล้อ” ซึ่งคำว่า “จะเล้อ” เป็นคำวิเศษณ์ ขยายคำกริยาคำว่า “มูบ (หมอบ, ซบหน้าลง)” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “นางสวยถูกหมัดชกจนนอนยาวกองอยู่กับพื้น เพราะฝ่ายตรงกันข้ามต่อยหมัดเหมือนรถแมคโคกำลังขุดดอย”

ตัวอย่างที่ 23

“ อี่สวยแตกแล้วโดนไอ่แก้วไล่ยำ แตกตัดตังกล๋างจ๋นปออ้า**คาบง๊าบ**”

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “คาบง๊าบ” มีความหมายว่า “ ว. ลักษณะของขนาดกลางที่เปิดอ้าอย่างปลาอ้าปาก ถ้าขนาดใหญ่ใช้ เคิบเงิบ” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 133) ซึ่งคำว่า “คาบง๊าบ” เป็นคำวิเศษณ์ ขยายคำกริยา “อ้า” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “นางสวยถูกนายแก้วชกจนตาแตกตกระหว่างคิ้วเป็นแผลอ้าขนาดใหญ่”

ตัวอย่างที่ 24

“ อยู่ตี้ไหนแป๋งตาใส**ม๊าบๆ** ใคร่เอาบ่ากอกหนาดสักกำ”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “ม๊าบ ๆ” มีความหมายว่า “ ว. เข้ม, จัด, มาก, เนืองนอง, เป็นประกายวูบวาบ” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 550) ซึ่งคำว่า “ม๊าบ ๆ” เป็นคำวิเศษณ์ขยายคำวิเศษณ์คำว่า “ใส” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “เวลาอยู่ที่ไหนก็ทำตาเปล่งประกาย อยากเอามะเหงกใส่หัวสักครั้ง ”

ตัวอย่างที่ 25

“ตั๋วบ่อฮู้ตั๋วแป๋งหัวยุ่ง**โตงโหยง** ทรงผมอย่างขี้โข่ไหลลงฮ่องเหมือง”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “โตงโหยง” มีความหมายว่า “ว.ลักษณะของสิ่งใหญ่ที่ผุดขึ้นในทันใด” (พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 303) ซึ่งคำว่า “โตงโหยง” เป็นคำวิเศษณ์ขยายคำวิเศษณ์คำว่า “ยุ่ง” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “ตัวเธอเองไม่รู้หรอกว่าเวลาที่เมาเหล้าทีไร ผมจะยุ่งชี้โด่ ซึ่งเป็นทรงผมเหมือนเศษหยากไย่ที่เขาทิ้งลงคลอง”

ตัวอย่างที่ 26

“ระวังลมฮาตือจะได้ลงมือซ้อม จะลากแขนเข้าห้องเอาจ๋นมันฮ้อง**อะลา**”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “อะลา” มีความหมายว่า “ว. เก่ง , มีความสามารถ” (พจนานุกรมไทย - ล้านนา ฉบับแม่ ฟ้าหลวง, 2547: 889) ซึ่งคำว่า “อะลา” เป็นคำวิเศษณ์ขยายคำกริยาคำว่า “ฮ้อง (ร้อง)” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “ระวังเถอะ เดี๋ยวฉันจะลงมือซ้อมลากแขนลากขาเธอเข้าห้องนอนแล้วจะปลุกปล้ำจนทำให้เธอส่งเสียงร้องว่าฉันเก่ง”

ตัวอย่างที่ 27

“ กิ๋นเข้างายก็นอนต๋าย**ก้างหง้าง** ถ้าเติงค้าบเข้าก็ลุกมาเซาะกิ๋น”

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

คำว่า “ก้างหง้าง” มีความหมายว่า “ ว. ลักษณะของสิ่งใหญ่ที่สูงยื่นออกด้านข้าง ถ้าของเล็กว่า “ก้องหง้อง” หรือ “ก้างด้าง” (พจนานุกรมไทย - ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 35) ซึ่งคำว่า “ก้างหง้าง” เป็นคำวิเศษณ์ขยายคำกริยาคำว่า “นอนตาย” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “ทานข้าวเช้าแล้วก็นอนอยู่เฉย ๆ อ้าแขนอ้าขาไม่ทำอะไร และพอถึงมื้อต่อไปก็ตื่นขึ้นมาหาอะไรทานเท่านั้น”

ตัวอย่างที่ 28

“ผิดกั๋นเถียงกั๋นเดือดสนั่น**ปั่นพื้น** โต้ดข้อที่หนึ่ง สำคัญ”

(โทษของเหล้า, 2536)

คำว่า “ปั่นพื้น” มีความหมายว่า “ ว.ครึกโครม , ดังกึกก้องไปทั่ว มักใช้กับคำว่า สนั่นปั่นพื้น” (พจนานุกรมไทย - ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 433) ซึ่งคำว่า “ปั่นพื้น” เป็นคำวิเศษณ์ขยายคำคำวิเศษณ์คำว่า “สนั่น” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “ทะเลาะกันเถียงกันจนเสียงดังกึกก้องไปทั่ว ซึ่งเป็นโทษข้อที่หนึ่งของการดื่มเหล้า”

ตัวอย่างที่ 29

“ หลอนว่าน้ำบ่ยิ้ง ขอนกะตึ้งบ่ลอย มาฮักสีปั๋งดำ**มอย** จ้าดเจื้อมะฟักแก้วหนุ่ม”

(ซอพม่าเกี้ยวสาว, 2547)

คำว่า “มอย” มีความหมายว่า ว. คล้ำ (พจนานุกรมไทย - ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 543) ซึ่งคำว่า “มอย” เป็นคำวิเศษณ์ขยายคำวิเศษณ์คำว่า “ดำ” ทำให้มีใจความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แปลความได้ว่า “มาหลงรักคนอย่างพี่ที่มีสีผิวคล้ำ มีชาติสกุลไม่สูงนัก”

1.6 การใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่ามีการใช้คำภาษาต่างประเทศปนในบทซอพื้นเมืองเป็นจำนวนหนึ่ง ผลการวิจัยปรากฏในบทเพลงซอพื้นเมืองของพ่อครูจันตา เลาคำ ดังตัวอย่างบทซอพื้นเมืองต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ฝากจูบอำลาตึงแก้มขวาแก้มซ้าย ยกมือ**บายบาย**ก่อนจะไปจากโฉมยง”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “บายบาย” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Bye Bye” หมายถึง ลาก่อน

ตัวอย่างที่ 2

“เจ้ากุมารหน้อยก่อยขึ้นขี่หงส์ ข้ามเขาข้ามดงหลาย**ไมล์**หลายโย้ช”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ไมล์” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Mile” หมายถึง

ตัวอย่างที่ 3

“มันมาเต๋มใจ๋ตั๋วอ้ายปี้น้อย ฮักตั๋วเกินร้อย **เปอร์เซ็นต์”**

(บทซอเกี้ยว, 2546)

คำว่า “เปอร์เซ็นต์” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “ Percent” หมายถึง ค่าร้อยละ

ตัวอย่างที่ 4

“หลอนว่าเนอนายเนอ จักใส่**นัมเบอร์** ฮื้อน้องเป็นที่หนึ่ง”

(ซอพม่า, 2547)

คำว่า “นัมเบอร์” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “ Number” หมายถึง หมายเลข

ตัวอย่างที่ 5

“เครื่องฉายหนังรุ่นเก่าเป๋นระบบเครื่อง**อ๊าท** ใคร่หันแต้ตั๊กมันจะเป๋นจะใด”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

คำว่า “อ๊าท” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Art ” หมายถึง ศิลปะ

ตัวอย่างที่ 6

“ใจ๋ตึงใคร่ได้เหียวันนี้วันพู้ก จะหื้อไป**ก็อบ**ลูกไว้กิ๋นแฮงวันลูน”

(บทซอเกี๋ยว, 2546)

คำว่า “ก็อบ” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Coppy” หมายถึง ลอกเลียนแบบ

ตัวอย่างที่ 7

“ถ้าเป๋นหนัง**คาวบอย**ขี่ม้าไล่ยิง ปู้แบบหนังจีนใช้ดาบวิเศษ”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

คำว่า “คาวบอย” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Cowboy” หมายถึง โคบาล คนขี่ม้าเลี้ยงวัวในภาพยนต์อเมริกัน

ตัวอย่างที่ 8

“ ของเก่าดี ๆ ปากั๋นหนีทอดทิ้ง ชอบไป**สวิงกิ้ง**ฮ้ายเหลือสัตว์เหลือสิ่ง”

(ซอเงี้ยวเกี๋ยวประยุกต์, 2547)

คำว่า “สวิงกิ้ง” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Swinging” หมายถึง

ตัวอย่างที่ 9

“สื่อตี้เป๋นลางไปตาง**เอ๊กซิเด้นท์** ถ้าเฮาบ่ละเว้นศีลธรรมมันจะเสื่อม”

(ซอเงี้ยวเกี๋ยวประยุกต์, 2547)

คำว่า “เอ๊กซิเด้นท์” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Accident” หมายถึง อุบัติเหตุ

ตัวอย่างที่ 10

“มีคุณอนันเอนก จ่วยห้ามจ่วย**เบรค**ใจ๋เฮา”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

คำว่า “เบรค” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Break” หมายถึง หยุด , พัก

ตัวอย่างที่ 11

“ปากั๋นเข้า**คลับ**เข้า**บาร์** หัดดื่มสุราหาว่ายาวิเศษ”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

คำว่า “คลับ” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Club” หมายถึง สโมสร, กินอยู่รวมกัน

คำว่า “บาร์” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Bar ” หมายถึง รั้ว, แท่ง

ตัวอย่างที่ 12

“ปากั๋นดื่มเหล้าดื่ม**เบียร์** มาเล้นเป๋นเมียเป๋นผัว”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

คำว่า “เบียร์” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “ Beer ” หมายถึง มึนเมา

ตัวอย่างที่ 13

“ฮูดเจือกไปมาอย่างหมาขี่ล้อ ถ้าบ่**ฟิต**มาปอก้านคอจะโดนฟาด”

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “ฟิต” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “ Fit ” หมายถึง พอดี, ลงตัว, คับ, กระชับในที่นี้หมายถึง มีความพร้อม ลงตัว

ตัวอย่างที่ 14

“จั๋นสวยแม่แต๋งมันเป๋น**แช้มป์**มวยไทย มีมัดอันตรายคือนอนหงายว๊าบยุ้ม”

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “แช้มป์” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Champ ” หมายถึง ผู้ชนะเลิศ

ตัวอย่างที่ 15

“ก๋อง**เชียร์**แฟนมวยปอเต๋มสนาม ถ้ามึงชกบ่มันกรรมก๋านจะไล่ส่ง”

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “เชียร์” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Cheerfulness” หมายถึง ไชโย, โห่ร้อง

ตัวอย่างที่ 16

“ปากั๋นนั่งไห้กล๋างสนามโง ๆ บ่ได้เป๋นแช้มป์ยูโร**ฟุตบอล**สองพันสี่”

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “ฟุตบอล” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Football ” หมายถึง ฟุตบอล

ตัวอย่างที่ 17

“ฮาเป๋นขี้เหล้ามันระดับ**เกรด**เอ บ่าไจ้ขี้เหล้าเกเรฮาขี้เหล้ามี**เซ้นท์**”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “เกรด” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Grade” หมายถึง ระดับ
คำว่า “เซ้นท์ ” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “sense” หมายถึง ประสาททั้งห้า

ตัวอย่างที่ 18

“บ่ได้สนใจ๋ของเก่า ปากั๋นไปเฝ้า เล่น**เกมส์**”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด 2, 2545)

คำว่า “เกมส์ ” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “ Games ” หมายถึง กิจกรรมต่างๆ การละเล่น

ตัวอย่างที่ 19

“เล่น**อินเตอร์เน็ต**เป็นสื่อ พ่องปอเสียจื่อเน่าเหม็น”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด2, 2545)

คำว่า “อินเตอร์เน็ต” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “internet ” หมายถึง ระบบหนึ่งในคอมพิวเตอร์ ที่ทำให้ผู้ใช้คอมพิวเตอร์ทั่วโลกส่งข้อมูลข่าวสารถึงกันได้

ตัวอย่างที่ 20

“นักเรียนตั้ง**แก๊ง**ชกต่อย เป็นข่าวบ่อยๆมีมา”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด2, 2545)

คำว่า “แก๊ง” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Gang ” หมายถึง หมู่คน, พวก

ตัวอย่างที่ 21

“ส่วนน้องก็มี**นิคเนม** จื่อเล่น ๆ ว่าน้องกล้วยไม้”

(ยาเสพติด1, 2545)

คำว่า “นิคเนม” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Nickname ” หมายถึง ชื่อเล่น

ตัวอย่างที่ 22

“ท่านเลยมาปรับแผน**<u>สโลแกน</u>**หลักสูตร เพื่อเป๋นก๋านดึงดูดบ่หื้อไผได้งมงาย”

(พม่าการศึกษา, 2547)

คำว่า “สโลแกน” ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Slogan” หมายถึง ประโยคสั้น ๆ ที่ผูกขึ้น เพื่อจูงใจประชาชน

1.7 การใช้คำไม่สุภาพ หรือ คำหยาบ และ คำตลาด หรือ คำภาษาปาก

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าการใช้คำไม่สุภาพ หรือ คำหยาบและการใช้ภาษาตลาด หรือ คำภาษาปาก มีลักษณะเป็นการใช้ภาษาพูด ในที่นี้จึงรวมไว้ในห้อข้อเดียวกัน ผู้วิจัยพบผลการวิจัยในบทซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.7.1 คำไม่สุภาพ หรือ คำหยาบ

ตัวอย่างคำที่ 1 คำว่า “ฉิบหาย”

“ฟังกำกิ๋นมันจ่าง**ฉิบหาย** กิ๋นบ่ฮู้นายบ่เมินก็ต๋ายตั๊ด”

(บทซอเกี้ยว, 2542)

“มั่วกิ๋นมัวเพลินจ่ายเงินอยู่ติ๊ก ๆ ลืมนึกลืมคิดถึงความ**ฉิบหาย**”

(งดเหล้าเข้าพรรษา, 2536)

“ผิดกั๋นมาก็เป็นฆ้อนเป๋นไม้ หม้อเข้าเตาไฟปอ**ฉิบหาย**วายวอด”

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

คำว่า “ฉิบหาย” เป็นไม่สุภาพหรือคำหยาบ หมายถึง “ก. สูญหมด, เสียหมด, หมดเร็ว, ป่นปี้ โดยปริยายใช้เป็นคำด่า คำแช่ง หมายความเช่นนั้น (ปาก) ว. มาก เช่น เก่งฉิบหาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 337)

ตัวอย่างคำที่ 2 ค่าว่า “เฮงซวย”

“ผัวอย่างอี้จะเป๋นดีตึงหย้าก มันเป๋นก๋ำวิบาก **เฮ็งซวย**”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

“เฒ่า**เฮงซวย**ชอบเล่นมวยบู๊ ทำเป๋นใจ๋สู้กำลังบ่ฝ่า”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

คำว่า “เฮ็งซวย” เป็นคำไม่สุภาพ หรือคำหยาบ หมายถึง เป็นคำไม่สุภาพ หรือคำหยาบ หมายถึง “ว. เอาแน่อะไรไม่ได้ คุณภาพต่ำ, ไม่ดี เช่น คนเฮงซวย ของเฮงซวย เรื่องเฮงซวย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1406)

ตัวอย่างคำที่ 3 คำว่า “หน้าด้านใจสัตว์ใจหมา”

“โต๊ยเป๋นมีไล่ออกจากบ้าน พวกคน**หน้าด้าน ใจสัตว์ใจหมา**”

(ก๋ำก่าดำ, 2549)

คำว่า “หน้าด้าน” เป็นคำไม่สุภาพ หรือ คำหยาบ หมายถึง “ว. มีสีหน้าไม่สลดทั้งที่ควรจะอายแต่ก็ไม่อาย โดยปริยายหมายความว่า ไม่รู้สึกอายในสิ่งที่ควรอาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1246)

คำว่า “ใจสัตว์ ใจหมา” เป็นคำไม่สุภาพ หรือเป็นคำหยาบ โดยปริยายใช้เป็นคำด่าคนที่มีจิตใจไม่เอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น นิสัยไม่น่าคบหาสมาคมด้วย เพราะคำว่า “สัตว์” หมายถึง เดรัจฉาน ซึ่งความหมายไม่ดี จึงนิยมนำมากล่าวว่ากันในทางเสียหาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1165)

คำว่า “หมา” ก็เป็นคำไม่สุภาพหรือคำหยาบ หากนำมากล่าวว่ากันก็จะเป็นเรื่องไม่ดีนัก เพราะ “หมา (สุนัข)” ก็เป็นสัตว์ประเภทหนึ่งเช่นกัน

ตัวอย่างคำที่ 4 คำว่า “ถ่อย”

“หาว่านางจั๋นตะเตวี เป๋นคนกากีนิสัย**ถ่อยจ๊า**”

(กำ่ก่าดำ, 2549)

“มันต้องเป๋นจู้สมสู่กับหมาดำ ฮึ..อี่คนระยำสันดาน**ถ่อยจ๊า**”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ถ่อย” เป็นคำไม่สุภาพหรือคำหยาบ หมายถึง “ว. ลามก ต่ำช้า เลวทราม” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 310) และคำว่า “จ๊า” เป็นภาษาถิ่นเหนือมาจากภาษาไทยมาตรฐานคำว่า “ช้า” ดังนั้น คำว่า “ ถ่อยจ๊า” จึงสื่อความถึง เลวทรามมาก หยาบช้ามาก

“ว่าอี่**คนถ่อย**ก๋ำระกิณี กูไล่มึงหนีสิบปี๋ยังอยู่”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “คนถ่อย” ข้างต้นนี้ สื่อความถึง “ เป็นคนนิสัยเลวทราม เป็นกาละกิณี”

ตัวอย่างคำที่ 5 คำว่า “บ่าฮ่าปันต๋าย”

“ไปเต๊อะ**บ่าฮ่าปันต๋าย** ถ้าคิงบ่าไปคิงจะโดนมูยแง่ม”

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

คำว่า “บ่าฮ๋าปันต๋าย” เป็นคำหยาบ หรือ คำไม่สุภาพในภาษาถิ่นเหนือ โดยแยกความหมายของคำได้ดังนี้ คำว่า “บ่าฮ่า” เป็นคำสรรพนามที่ไม่สุภาพใช้เรียกแทนผู้ชายที่เป็นผู้สนทนาด้วย หรือ กล่าวถึง และ คำว่า “ปันต๋าย” เป็นคำสำนวนกล่าวถึงคนที่นิสัยไม่ดี หรือ คนที่ตนเองไม่ชอบ จะนำมาไว้ต่อท้ายคำว่า “บ่าฮ่า หรือ อี่ฮ่า (เป็นคำสรรพนามใช้เรียกแทนผู้หญิง)

ตัวอย่างคำที่ 6 คำว่า “อี่ฮ่าปักฮ่ากิ๋น”

“**อี่ฮ่าปักฮ่ากิ๋น** อี่สี่ติ๋นหางงอ ปอเน่อปอมึงไปเล่นอ่วย”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้มจ่ม, 2548)

คำว่า “อี่ฮ่าปักฮ่ากิ๋น” เป็นคำหยาบหรือเป็นคำไม่สุภาพในภาษาถิ่นเหนือ โดยแยกความหมายของคำได้ดังนี้ คำว่า “อี่ฮ่า” เป็นคำสรรพนามที่ไม่สุภาพใช้เรียกแทนหญิงที่เป็นผู้สนทนาด้วย หรือ กล่าวถึง และคำว่า “อี่ฮ่าปักฮ่ากิ๋น” เป็นคำสำนวนกล่าวถึงคนที่มีนิสัยเลวทรามมีความหมายไปในทางไม่ดี ดังในบริบทข้างต้นสื่อความถึง “เธอเป็นคน นิสัยเหมือนสัตว์เพราะเปรียบเหมือนคนสี่เท้า (อี่สี่ติ๋นหางงอ) ไม่ต้องมาทำนิสัยเลวทรามอีก”

1.7.2 คำภาษาตลาด หรือ ภาษาปาก

ตัวอย่างที่ 1

“นาฏน้องบัวคำเลยหุยหุยไห้ไห้ กอดศพ**ผัว**ไว้ฮ้องว่าโวยโวย”

(เจ้าสุวัตร นางบัวคำ, 2542)

คำว่า “ผัว” เป็นคำภาษาตลาด หรือ ภาษาปาก ซึ่งภาษาเขียนใช้คำว่า “ สามี”

ตัวอย่างที่ 2

“**กู**ซื้อกิ๋นตึงวันได้จ่วยรัฐบาลไทย ปี๋ไหนไหนเป็นได้เงินนักล้ำ”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้มจ่ม, 2548)

คำว่า “กู” เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ไม่สุภาพ นิยมใช้พูดกันในหมู่คนสนิท ถ้าใช้ในภาษาเขียนใช้คำว่า ดิฉัน, กระผม เป็นต้น

ตัวอย่างคำที่ 3

“ลุงจูคนเฒ่าคิดจะเอา**เมียสาว**　　บ่ส่องแว่นแยงเงาตั๋วเก๋าเหียพ่อง”

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

คำว่า “เมียสาว” เป็นภาษาตลาดหรือภาษาปาก นิยมใช้พูดกันในหมู่คนสนิท หรือพูดแบบไม่เป็นทางการ ถ้าใช้ในภาษาเขียนใช้คำว่า “ภรรยาสาว”

ตัวอย่างที่ 4

“ฝันอะหยังมาฝันใบ้ฝันง่าว　　ฝันเป็นนอน**จั๊กว่าว**ปอบ่ฮู้สึกตั๋ว”

(บทซอเกี้ยว, 2542)

คำว่า “จั๊กว่าว” มาจากภาษาไทยมาตรฐานคำว่า “ชักว่าว” หมายถึง การสำเร็จความใคร่ได้ด้วยตนเองของชาย (พจนานุกรม ฉบับมติชน, 2547: 266) เป็นภาษาตลาด หรือภาษาปาก นิยมใช้พูดในกลุ่มคนสนิทเท่านั้น

ตัวอย่างที่ 5

“ตั้งเอาเป็นเมียบ่เกยหันลุกเจ๊า　　เยี๊ยะกิ๋นกับเข้า**หมา**ยังบ่ผ่อ”

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

คำว่า “หมา” เป็นภาษาตลาดหรือภาษาปาก นิยมใช้พูดกันในหมู่คนสนิท หรือพูดแบบไม่เป็นทางการ ถ้าใช้ในภาษาเขียนใช้คำว่า “สุนัข”

ตัวอย่างที่ 6

“พ่องตกเป็นข่าวอาญา　พ่องหนีเฮียนมา**สำ่ส่อน**”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด, 25452)

คำว่า “สำส่อน” เป็นภาษาปาก หรือภาษาตลาด นิยมใช้พูดกันในหมู่คนสนิท หรือพูดแบบไม่เป็นทางการ ถ้าใช้ในภาษาเขียนใช้คำว่า “การมีเพศสัมพันธ์”

ตัวอย่างที่ 7

“กอนฮาเมาฮาก็นอนคนเดียว ตี้ฮา**เยี่ยว**ใส่เตี่ยวมันเตื่อเดียวเหียแต้”

(โทษของเหล้า, 2536)

คำว่า “เยี่ยว” เป็นภาษาปาก หรือภาษาตลาด นิยมใช้พูดกันในหมู่คนสนิท หรือพูดแบบไม่เป็นทางการ ถ้าใช้ในภาษาเขียนใช้คำว่า “ปัสสาวะ”

ตัวอย่างที่ 8

“ฝันว่าอ้ายมาหลู่บีบ**ฮูเยี่ยว** ฮีมเบี้ยว เหมือนกับปาก จ่างซึง”

(บทซอเกี้ยว, 2542)

คำว่า “ฮูเยี่ยว” เป็นภาษาถิ่นเหนือ มาจากภาษาไทยมาตรฐานคำว่า “รูเยี่ยว” เป็นภาษาปาก หรือ ภาษาตลาด นิยมใช้พูดกันในหมู่คนสนิท หรือ พูดแบบไม่เป็นทางการ ถ้าใช้ในภาษาเขียนใช้คำว่า “ท่อปัสสาวะ”

ตัวอย่างที่ 9

“**ฮากเลือด**เหล้าเป๋นปากบิดปากเบี้ยว เปื้อนเปิ้นเส่วเส่วนั่งสุมหัวกัน”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้มจ่ม, 2548)

คำว่า “ฮากเลือด” เป็นภาษาปาก หรือภาษาตลาดหมายถึง “กิน” นิยมใช้พูดกันในหมู่คนสนิท หรือพูดแบบไม่เป็นทางการ ถ้าใช้ในภาษาเขียนใช้คำว่า “รับประทาน”

ตัวอย่างที่ 10

“**โอ้งติ๋น**ปอสุกจุ๊ก ๆ เหลียว ๆ เหลือตั๋วคนเดียวบ่มีกู่อู้”

(กำ่กำ่ดำ)

คำว่า “โอ้งติ๋น” ภาษาปาก หรือภาษาตลาดหมายถึง “ฝ่าเท้า” นิยมใช้พูดกันในหมู่คนสนิท หรือพูดแบบไม่เป็นทางการ ถ้าใช้ในภาษาเขียนใช้คำว่า “ฝ่าเท้า ”

ตัวอย่างที่ 11

“หมู่หกคนหันแล้วจ๋นปอตกใจ๋ ว่า**คิง**เยี๊ยะจาใดยังบ่ต๋ายเตื่อนั้น”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

“ถ้า**คิง**ลงแดงเป๋นตับแข็งต๋ายฮ่า **ฮา**จะสมน้ำหน้า สักกำ”

(โทษของเหล้า, 2536)

คำว่า “ คิง” เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่ไม่สุภาพ นิยมใช้พูดกันในหมู่คนสนิท ถ้าใช้ในภาษาเขียนใช้คำว่า ท่าน, เธอ, คุณ เป็นต้น

คำว่า “ฮา” เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ไม่สุภาพ นิยมใช้พูดกันในหมู่คนสนิท ถ้าใช้ในภาษาเขียนใช้คำว่า กระผม, ดิฉัน เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 12

“ซอดีดีหื้อมันมีสาระ ถ้าซอ**อ่วย**ซอฮะมันมันก็ล่าสมัย”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

“ปอปออี่สวยไปเล่น**อ่วย**ทะลึ่ง จุ๊ฮาใจ๋ขึ้นอี่แฮ้งตื้นเหลือขอ”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “อ่วย” ในภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง “ไม่เรียบร้อย, ไม่สมควร (ก.) สุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายมากเกินจำเป็น, เกินสมควร (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 872)
เป็นภาษาปาก หรือภาษาตลาด นิยมใช้พูดกันในกลุ่มคนสนิทเท่านั้น

2. ผลการวิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองเรื่องการใช้โวหาร

2.1 การใช้อุปมา (Simile) คือ เป็นโวหารที่ เปรียบเทียบของสองสิ่ง คำที่ผู้ใช้โวหารประเภทนี้ใช้ในการเปรียบเทียบ คือคำว่า เหมือน คล้าย ดุจ ดูราว กล ประหนึ่ง เพียง ดั่ง ราว กับ เฉก ฯลฯ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยในบทซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“นี่นายเป๋นปู๋ไปหนีฮูคันนา ถ้านายเป๋นปล๋าจะไปลาไกล๋บวก
นายเป็นสาว***หน้าอกขาวอย่างหยวก*** ถ้านายเป๋นไข่ลวกจะเอาใส่กาแฟ”
(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “ถ้าน้องเป็นปูอย่าหนีรูคันนา ถ้าน้องปลาอย่าไปไกลหนองน้ำ หน้าอกของน้องขาวเหมือนหยวกกล้วย หรือ ถ้าน้องเป็นไข่ลวกพี่จะเอาใส่กาแฟ”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความขาวของหน้าอกผู้หญิงเหมือนหยวกกล้วยเพราะหยวกกล้วยเมื่อถูกแกะกาบกล้วยออกมาแล้วหลายชั้นจนถึงชั้นข้างในสุดจะมีสีขาวนวลมาก

ตัวอย่างที่ 2

“มาหันแม่ญิงขนคิงอ้ายปอหลู้ ก่าได้ยินกำอู้..บ่ดาย
มาหันใส่นายใจ๋เต้นตึ๊ก ๆ ***อุ่นใจอึ๊กนึกเหมือนข้าวสุกอยู่ในไห***”
(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นแปลความได้ว่า “เมื่อมาเห็นผู้หญิงที่ไรฉันก็รู้สึกขนลุกทุกที แค่ได้ยินคำพูดเฉย ๆ หัวใจก็รู้สึกเต้นแรง รู้สึกมีความสุข อบอุ่นใจ”

ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบความสุข ความอบอุ่นใจ เหมือนข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วอยู่ในไห เพราะข้าวเหนียวจะอุ่นอยู่เนิ่นนาน

ตัวอย่างที่ 3

"ถ้าได้เมียใจ๋ซื่อไปได้ผัวใจ๋ก๊ด อนาค๊ตมันจะดับสูน
ถ้าผัวบาปมาได้เมียใจ๋บุญ ***เหมือนข้าวแป้งกับปูนสีเดียวมันต่างเจื้อ***"

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นแปลความได้ว่า "ถ้าได้ภรรยาที่มีความซื่อสัตย์แต่ได้สามีที่ไม่มีความซื่อสัตย์ อนาคตก็จะดับสูญ ถ้าสามีใจบาปแต่ได้ภรรยาใจบุญเหมือนข้าวแป้งกับปูน แม้จะมีสีขาวเหมือนกันแต่มีความต่างด้านรสชาติ"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ ถ้าสามีใจบาปได้ภรรยาใจบุญเหมือนข้าวแป้งกับปูน เพราะข้าวแป้ง หรือข้าว นั้นมีรสหวาน ส่วนปูนนั้นมีรสเค็ม จึงนำมารับประทานร่วมกันไม่ได้ ซึ่งเปรียบดั่งชีวิตครอบครับถ้าภรรยามีจิตใจดี ชอบทำบุญ แต่สามีมีจิตใจบาป ก็อยู่ด้วยกันไม่ได้

ตัวอย่างที่ 4

"อู้กันเมื่อคืนมาถามคืนวันพูก ลิ้นบ่มีดูกอู้หลูด ๆ ไหล ๆ
ฮักเหลือมอกบ่จ่างบอกหื้อไผไม้ถ่อจ้ำ ขี้เสื่อพายอาศัยไม้ถ่อจ้ำ
กลั๋วปากว่าแล้วมันบ่แล้วตึงใจ๋ ***ปากว่าบ่ดายเหมือนควายขี้ใส่น้ำ"***

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทเกี้ยวสาวซึ่งฝ่ายหญิงพูดกับฝ่ายชาย แปลความได้ว่า "คำพูดที่ได้พูดกันไปเมื่อวานนี้ พี่ก็ลืมแล้ว เพราะลิ้นไม่มีกระดูก จะพูดอย่างไรก็พูดได้ ถ้าเรารักใครแล้วเราต้องบอกเขาเองแม้ว่าการพายเรือเราต้องอาศัยไม้พายก็ตาม เพราะบางครั้งเราพูดแล้วก็เกรงว่าจะไม่เป็นจริง ซึ่งพูดขึ้นมาเฉย ๆ เหมือนกระบือถ่ายมูลลงน้ำ"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบคำรักของผู้ชายเหมือนกระบือถ่ายมูลลงน้ำ เพราะยามที่กระบือถ่ายมูลลงน้ำ อีกไม่นานมูลของกระบือก็จะละลายไปในน้ำไร้ร่องรอย จึงสื่อว่าเป็นคำรัก ที่ไม่จีรังยั่งยืน เพราะลิ้นไม่มีกระดูกจะพูดอย่างไรก็ได้

ตัวอย่างที่ 5

"***เฮากับเฮาเหมือนดาวกับฟ้า*** เจี๋ยวน้ำฮ้าใส่ส้าบ่าแต๋ง"
ต่างคนต่างรักต่างคนต่างแปง จะหื้ออ้ายต่างแวงจ่วยแป๋งละอ่อน"

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทเกี้ยวสาวซึ่งฝ่ายชายพูดกับฝ่ายหญิง แปลความได้ว่า "เราทั้งสองคนเปรียบเหมือนดวงดาวกับท้องฟ้า เหมือนการเจียวน้ำปลาร้าใส่ยำแตงกวา ซึ่งต่างคนต่างรักกัน น้องจะให้พี่มาช่วยทำลูกนะ"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบฝ่ายหญิงกับฝ่ายชายเหมือนดวงดาวกับท้องฟ้า ซึ่งเป็นของคู่กันอย่างเหมาะสม ถ้าท้องฟ้าขาดดวงดาว ท้องฟ้าก็จะไม่สวยงาม หรือถ้าไม่มีท้องฟ้า ดวงดาวก็อยู่เพียงลำพังไม่ได้ ทั้งยังเปรียบเหมือนการเจียวน้ำปลาร้าใส่ยำแตงกวา ซึ่งเป็นอาหารเหนือชนิดหนึ่งเรียกว่า "ส่าบ่าแต๋ง" ถ้าการทำอาหารชนิดนี้ไม่เจียวน้ำปลาร้าใส่แล้ว ก็จะขาดรสชาติไม่อร่อย ผู้ประพันธ์จึงเปรียบคู่รักคู่นี้ว่าเหมาะสมกันมาก

ตัวอย่างที่ 6

"ข้าจะฮักเป๋นผัวบ่ใจ้หนัวเป๋นจู้ จวนอ้ายไปอยู่ใกล้ฤดูยามหนาว
ความฮักหนักอกเหมือนกลิ้งครกขึ้นเขา กลั๋วจะหลอกลวงสาวหื้อนอนหนาวสะอื้น"

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทเกี้ยวสาวซึ่งฝ่ายหญิงพูดกับฝ่ายชาย แปลความได้ว่า "น้องจะรักพี่เป็นสามีแท้ ๆ ไม่ใช่เป็นชู้ จะชวนพี่ไปอยู่ด้วยกันในฤดูหนาวนี้ เพราะความรักของน้องที่มีต่อพี่ตอนนี้เหมือนกลิ้งครกขึ้นภูเขากลัวว่าจะถูกหลอกให้น้องนอนหนาวคนเดียว"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรักของฝ่ายหญิงที่มีให้ฝ่ายชายเหมือนกลิ้งครกขึ้นภูเขา หมายถึง เป็นเรื่องที่จะทำให้บรรลุผลนั้นค่อนข้างลำบากยากเย็น มิใช่สิ่งที่จะทำได้อย่างสะดวกเลย เพราะความรักของพี่อาจจะเป็นแค่เรื่องหลอกลวงน้อง เป็นเรื่องที่เป็นไปค่อนข้างยากก็ได้

ตัวอย่างที่ 7

"***ความฮักของแม่ญิงตึงบ่จ่างจะว่า*** ***ยิ่งกว่าผืนฟ้าทะเลขุนเขา***
เป้นฮักเฮาก็ฮัก เป้นเอาเฮาก็เอา ซ้ำมาเป็นสาวฮุ่นบ่เลาสักหน้อย"

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทเกี้ยวสาวซึ่งฝ่ายหญิงพูดกับฝ่ายชาย แปลความได้ว่า "ความรักของผู้หญิงเป็นเรื่องที่พูดยาก เปรียบเท่ากับผืนฟ้า ผืนทะเล ภูเขา เขารักเราเราก็รัก เข้าเลือกเราเราก็เลือกเขา แม้ว่าจะเป็นหญิงสาวหุ่นไม่สวยก็ตาม"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรักของฝ่ายหญิงที่มีให้ฝ่ายชายเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่มาก เหมือนดังผืนฟ้า ทะล ภูเขา ซึ่งเปรียบกับสิ่งเหล่านี้ เพราะเป็นเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่ายิ่ง อีกทั้งกว้างใหญ่มหาศาลหาวัดปริมาณมิได้

ตัวอย่างที่ 8

"หุ่นงามแอ้วแหล้วฮ่างแค้วแอวกิ่ว ***งามตึงหว่างกิ้วงามตึงหน้าต๋ำ***
เหมือนกับนางฟ้าได้ตะแหลงลงมา หันหน้าหันต๋ำอ้ายปอจะยกมือไหว้
เกศานิลดำเหมือนนางบัวคำสะหลี ตีป้อพระฤาษีเก็บมาเลี้ยงไว้"

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทเกี้ยวสาวซึ่งฝ่ายชายพูดกับฝ่ายหญิง แปลความได้ว่า "น้องมีหุ่นงาม มีทรวดทรงเอวเล็ก สวยทั้งคิ้วสวยทั้งหน้าตา เหมือนกับนางฟ้าที่แปลงกายลงมา เวลาที่พี่เห็นน้องนั้นพี่เกือบยกมือไหว้ อีกทั้งมีผมสีดำเหมือนนางบัวคำสะหลีที่พระฤาษีเก็บมาเลี้ยงไว้"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความงามของหญิงสาวเหมือนนางฟ้าเพราะนางฟ้าในจินตนาการของมนุษย์เราจะเป็นเทพที่สวยงามมาก อยู่บนสวรรค์ชั้นสูง และเปรียบเทียบสีผมของหญิงสาวว่ามีดำเหมือนนางบัวคำสะหลี ซึ่งเป็นนางเอกวรรณกรรมล้านนาเรื่องเจ้าสุวัตร-นางบัวคำ ซึ่งเป็นธิดาของพระฤาษีที่เกิดจากดอกบัวในสระกลางป่าและยกให้เป็นภรรยาของเจ้าสุวัตรเพราะท่านมองเห็นว่าเป็นคู่กรรมคู่เวรกันมาตั้งแต่ชาติปางก่อน

ตัวอย่างที่ 9

"อี่สวยเซแล้วไอ้แก้วฟันศอกหน้า ยกแข้งป้าดบ่ายกขาป้าดเตียง
แน่จริงมึงยังบ่ฟังเอาเสียง ผ่อเหมือนจาวเวียงเขาเต็กลอกหนังไก่"

(มวยดีห้ายก, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่องมวยดีห้ายก ซึ่งแปลความได้ว่า "นางสวย เป็นคู่ชกของนายแก้วได้ล้มเซลงเพราะนายแก้วใช้ศอกตี และเตะไปที่บ่านางสวย ถ้าไม่เชื่อก็ลองฟังเสียงนางสวยดูเพราะเหมือนเสียงไก่ร้องตอนถูกพ่อค้าในเมืองเมืองลอกหนังไก่"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบเสียงร้องของนางสวยเหมือนเสียงไก่ตอนถูกลอกหนังไก่นั้นสื่อให้เห็นภาพความเจ็บปวดทรมานของนางสวยเพราะไก่ตอนถูกลอกหนัง ร้องเสียงดังมาก

ตัวอย่างที่ 10

"กรรมก๋านบอกชกบ่าเดี่ยวเลย ***ยกที่สองหัวฮาสั่นงอนงอนเหมือนค้อนตั่งหัว***"
กิ๋นแก๋งหอยมาอ่อยเข้าคั้ว ต่างคนต่างมั้วงอมเข้าหากั๋น"

(มวยดีห้ายก, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่องมวยดีห้ายก ซึ่งแปลความได้ว่า "พอกรรมการบอกว่าให้ชกได้ พอถึงยกที่สองฝ่ายตรงข้ามก็หัวสั่นเหมือนถูกค้อนตีหัว เหมือนทานแกงหอยใส่ข้าวคั่ว ต่างฝ่ายต่างรุมเข้าหากัน"

ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบอาการของการถูกชกที่ศีรษะแล้วรู้สึกมึนมากเหมือนถูกค้อนตีหัว เพราะจะสั่นไปสั่นมาและก็เปรียบการชกต่อยกันในยกนี้ซึ่งต่างฝ่ายต่างชกก็ยิ่งเกิดความสนุกจึงต่างรุมเข้าหากันเหมือนตอนทานแกงหอยใส่ข้าวคั่ว ซึ่งเป็นอาหารเหนือชนิดหนึ่ง ถ้าใส่ข้าวคั่วแล้วจะเพิ่มรสชาติอาหารให้อร่อยขึ้นมาก จึงเปรียบการรุมเข้าชกกันเหมือนตอนแย่งกันทานแกงหอยใส่ข้าวคั่ว

ตัวอย่างที่ 11

“ไอ่แก้วหมัดงอเขาจ๋นปอเล่า ***งอตึงปล๋ายตึงเก๊าเหมือนไม้เต๊าปู่พราหมณ์***
กำแม่กำ อี่สวยแตกตังกล๋าง ฮ้องแพทย์สนามมาตรวจ”

(มวยดีห้ายก, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่องมวยดีห้ายก ซึ่งแปลความได้ว่า “หมัดชกต่อยของนายแก้วนั้น เป็นที่เลื่องลือกันว่าเป็นหมัดที่หนักมาก ถ้าชกใครแล้วคนคนนั้นจะนอนตัวงอเหมือนไม้เท้าปู่พราหมณ์ ซึ่งนางสวยถูกหมัดต่อยตรงกลางท้องจึงต้องรีบเรียกแพทย์ให้มาตรวจด่วน”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบลักษณะอาการคนที่ถูกหมัดของนายแก้วนั้นจะนอนตัวงอเหมือนไม้เท้าปู่พราหมณ์ ซึ่งเป็นไม้เท้าโบราณมีหัวไม้เท้าที่งอมากจึงเปรียบอาการที่ถูกหมัดของนายแก้วว่าเป็นหมัดที่หนักมาก ถ้าชกใครแล้วต้องล้มตัวลงนอนทุกที

ตัวอย่างที่ 12

“แตกป้อคิงหยัง อันนั้นเป๋นแผลเดิมแตกมาจ้าดเมินเมื่อฮาอยู่ในต๊อง....
นายแพทย์บ่ฮู้ฟังขึ้นมาส่อง ***อะหยังมาเหม็นอ่องอ่องเหมือนกลิ่นน้ำปู๋***”

(มวยดีห้ายก, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่องมวยดีห้ายก ซึ่งแปลความได้ว่า “เป็นแผลอะไรที่ไหนกัน นั่นคือแผลเก่าตั้งนานแล้ว คุณหมอไม่แน่ใจจึงลองยกขึ้นมาดูใกล้ๆ จึงรู้สึกเหม็นมากเหมือนกลิ่นน้ำปู”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบกลิ่นของแผลที่ถูกชกต่อยนั้นมีกลิ่นเหมือนน้ำปู ซึ่ง “น้ำปู” เป็นเครื่องปรุงชนิดหนึ่งของทางภาคเหนือ เกิดจากการนำปูสดมาตำให้แหลกแล้วคั้นเอาน้ำไปเคี่ยวให้ข้นเหนียวและมีสีดำหรือสีเทา ใช้ปรุงอาหาร (พจนานุกรมล้านนา-ไทย, 2550: 364) จึงเปรียบกลิ่นของแผลที่ถูกชกต่อยเหมือนกลิ่นน้ำปู เพราะมีกลิ่นเหม็นมาก

ตัวอย่างที่ 13

“อู้กันมันต้องอู้แน่น ๆ เหมือนค้อนหน้าแว่นเอามาตอกหลักฝาย
จะไปอู้บ่าดอกจะไปหยอกบ่าดาย เหมือนก๊บขาลายต่างตั๋วต่างเต้น”

(มวยดีห้ายก, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งฝ่ายหญิงพูดกับฝ่ายชาย แปลความได้ว่า “คำพูดของเราต้องเป็นคำพูดที่หนักแน่น เหมือนการใช้ค้อนมาตอกเสาหลักบ้าน อย่าพูดเพียงเล่น ๆ เหมือนกบเต้นไปเต้นมา”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบคำพูดควรเป็นคำพูดที่หนักแน่นเหมือน การใช้ค้อนมาตอกเสาบ้าน การตอกเสาบ้านนั้นต้องตอกให้แน่น ๆ เพราะเป็นฐานหลักให้โครงสร้างบ้านมั่นคง การพูดก็เช่นกันควรรักษาคำพูดให้มั่นคงไม่ใช่พูดเล่น ๆ เหมือนกบเต้นกระโดดไปมา

ตัวอย่างที่ 14

“เกิดมาจ้าดนี้น้องคนอาภัพ เหมือนไม้ไผ่ตำนักจ่องไจ้แป๋งเกิ๋น”
นกบ่าบินบ่าจ่างก๋ำปีกเขิง ว่าวบินเหลิงเป๋นต๋ำลมมาต้อง”

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “น้องเกิดมาชาตินี้เป็นคนอาภัพ เหมือนไม้ไผ่ที่มีตาไผ่มาก ๆ เอาไว้ใช้ทำบันได ถ้านกไม่บินก็ไม่สามารถกางปีกให้ได้ ซึ่งไม่เหมือนว่าวที่สามารถบินสูงได้เพราะลมพัด”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความอาภัพของหญิงสาวเหมือนไม้ไผ่ที่มีตาไผ่มาก ๆ ซึ่งนำมาสร้างเป็นบันไดให้คนเหยียบย่ำเท่านั้น ซึ่งชีวิตอาภัพของน้องนั้นก็ทำให้ดีขึ้นไม่ได้เหมือนนกถ้าไม่อยากบินก็กางปีกให้บินเองไม่ได้ ซึ่งต่างจากว่าวลอยสูงได้เพราะมีลมพัด

ตัวอย่างที่ 15

“น้ำเหมืองเล็กข้ามบ่าเต็กก่ายขัว	***เป็นว่าข้ากับตั๋วจาติหน้าตึงบ่าป้น***
ใคร่คีดตี้คอนลงมาฮองตี้โฮ้ง	***แน่เหมือนลูกก๋งยิงควาย***”

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “ร่องน้ำลึกเวลาจะข้ามก็ต้องมีสะพานเล็ก ๆ ถึงจะข้ามได้ พี่ว่าอย่างไรแล้วเราสองคนแม้ว่าชาติหน้าก็หนีกันไม่พ้น พี่อยากเอาดินที่สูงมาเติมที่ต่ำ เป็นความจริงที่แน่นอนเหมือนใช้ลูกก๋ง (ดินก้อนกลม ๆ เล็ก ๆ) ยิงกระบือ”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความเหมาะสมของหนุ่มสาวคู่นี้ เหมือนใช้ลูกก๋งยิงควาย เพราะลูกก๋ง ทำมาจากก้อนดินมีลักษณะกลม ๆ เล็ก ใช้ยิงควายเพื่อให้ทำงาน หรือไถ่นา ซึ่งเวลาที่ยิงนั้นต้องถูกตัวควายแน่นอน ไม่มีผิดพลาด จึงสื่อว่า ความรักของหนุ่มสาวคู่นี้ต้องเกิดมาเพื่อเป็นเนื้อคู่กันแน่นอน

ตัวอย่างที่ 16

“อ้ายเป๋นน้ำน้องจะข่ามเป็นปล๋า	อ้ายเป๋นนาจะรับเป๋นต้นข้าว
ถ้าหัวใจ๋เหมือนบ่าแต๋งบ่าเต้า	***จะโป๊ะหื้อเจ้าหันใน”***

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “ถ้าพี่เป็นแม่น้ำน้องขอเป็นปลา ถ้าพี่เป็นท้องนาน้องจะเป็นต้นข้าว และถ้าหัวใจของน้องเหมือนแตงกวาหรือแตงโม น้องจะผ่าให้เห็นเนื้อในเลย”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบหัวใจเหมือนลูกแตงกวาหรือแตงโม จะได้ผ่าหัวใจให้เห็นถึงความรักที่น้องมีให้พี่ว่ามากมายเพียงใดได้ เพราะแตงกวาหรือแตงโมเป็นผลไม้ที่ผ่าครึ่งแล้วมองเห็นเนื้อข้างในได้

ตัวอย่างที่ 17

"ข้ากับสูเหมือนงูกับเขียด	เป็นสานเปี้ยดยังเป๋งบุญหวาย
อันกำฮักของลูกป้อจาย	***เหมือนฝนตกใส่ทรายกำเดียวก็แห้ง***
ปากว่าแต๊กลั่วบ่าแน่ใจ๋	***กลั่วจะฮ้อนเหมือนไฟไหม้ป่าเมื่อแล้ง"***

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "บทเกี้ยว" ซึ่งแปลความได้ว่า "ฉันกับเธอก็เหมือนงูกับเขียด เขาสานกระบุงยังต้องพึ่งหวาย ความรักของผู้ชาย ก็เหมือนน้ำฝนตกใส่ทรายอีกไม่นานก็แห้ง ปากพูดออกมาจริง แต่ว่าไม่แน่ใจกลัวว่าจะเหมือนไฟไหม้เมื่อตอนฝนแล้ง"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ ตัวละคร ฉันกับเธอ เหมือนงูกับเขียด เพราะเวลาที่งูพบเขียดงูก็จะรีบเลื้อยเข้าไปกินเขียด บางครั้งเขียดก็หนีไม่พ้น ดั่งการสานกระบุงก็ต้องพึ่งหวายจึงจะสานออกมาเป็นกระบุงได้ ทั้งยังเปรียบความรักของผู้ชายเหมือนน้ำฝนตกใส่ทรายซึ่งอีกไม่นานน้ำก็แห้ง เพราะความรักของผู้ชายมักจะไม่แน่นอน ไม่ยั่งยืน เอาแน่เอานอนไม่ได้ แม้ว่าคำพูดจะบอกว่ารักแต่อาจเป็นความใจร้อนเหมือนไฟไหม้ป่ายามฝนแล้งก็ได้เพราะเพียงอยากได้ผู้หญิงคนนี้มาเป็นคู่เร็ว ๆ เท่านั้น แท้จริงแล้วอาจไม่ได้รักจริงจัง

ตัวอย่างที่ 18

"จะเต๊ะเตรียมไปเหมือนขอนไม้แห้ง	***กันถึงฤดูแล้งมันยังมีเห็ดฝอย***
ใคร่หันกำฮักของแม่สีดำมอย	***หื้อผ่อเอาดอยม่อนถ้ำขุ๋นต๋ำล***
รถไฟ อดบิ๊นผดแผวเมืองลำปาง	ความฮักน้อง หื้อผ่อเอาดอยม่อนนั้น"

(บทเกี้ยวบทฮัก, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “ถ้าจะเปรียบความรักของพี่เหมือนขอนไม้แห้ง พอถึงฤดูแล้งยังมีเห็ดฝอยขึ้นตามขอนไม้ อยากเห็นความรักของพี่ที่มีให้น้องก็ให้ดูดอยขุนตาล ซึ่งเป็นเส้นทางรถไฟเมืองลำปางแล่นผ่าน ก็ให้ดูความรักของพี่ที่มีให้น้องจากดอยม่อนนั้น”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ ความรักที่มีให้หญิงสาวนั้นเหมือนขอนไม้แห้ง เพราะขอนไม้ที่แห้งแล้ว เมื่อถึงฤดูแล้งก็ยังมีเห็ดฝอยขึ้นตามขอนไม้อยู่และกล่าวเปรียบว่ามีความรักให้เท่าดอยขุนตาล เพราะว่าดอยขุนตาลกว้างใหญ่มาก หากวัดเป็นระยะทางจากจังหวัดเชียงใหม่ถึงเมืองลำปางก็ยังมองเห็นดอยขุนตาลอยู่ ดั้งนั้นการเปรียบทั้งสองอย่างนี้จึงสื่อว่ามีความรักให้หญิงสาวมากมายสุดจะพรรณนาความยิ่งใหญ่ได้

ตัวอย่างที่ 19

“***ผ่อดูกขี้ข้างอย่างกับฮั้วสะลาบ***	ผ่อสองฮีมปากของข้าก็จุ๋น
ผ่อกางก็เบี้ยวผ่อเขี้ยวก็ซูน	***แยงผ่อขี้ปุ๋มอย่างกับบุ้งใส่ข้าว***
หุ่นน้องบ่างามดำอย่างต๋อไฟลน	***แก่นต๋ำก๋วงผ่ออย่างกระโล้งบ่าป้าว***

(บทเกี้ยว บทแก้งาม, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว บทแก้งาม” ซึ่งแปลความได้ว่า “ดูกระดูกน้องแล้วเหมือนไม้สะลาบ ดูริมฝีปากของฉันก็จุ๋น ดูคางก็เบี้ยว ดูฟันก็เหยินดูพุงเหมือนกับกระบุ้งใส่ข้าว รูปร่างของน้องไม่สวย ผิวสีดำเหมือนตอไม้ถูกเผา มีดวงตาใหญ่เหมือนกะลามะพร้าว”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ กระดูกของหญิงสาวเหมือนไม้สะลาบ ซึ่งเป็นไม้ชนิดหนึ่งของทางภาคอีสาน มีลักษณะแบน ๆ ยาว ๆ จึงสื่อว่าผอมแห้งเกินไป, กล่าวเปรียบเทียบพุง เหมือนกระบุงใส่ข้าว จึงสื่อว่ามีพุงใหญ่เพราะกระบุงใส่ข้าว มีลักษณะใหญ่ ๆ กลม ๆ, กล่าวเปรียบเทียบรูปร่างไม่สวย ผิวดำ เหมือนตอไม้ถูกเผา จึงสื่อว่ามีผิวสีดำมาก เพราะเป็นตอไม้ที่ถูกไฟเผา และกล่าวเปรียบว่า ดวงตาเหมือนกะลามะพร้าว จึงสื่อว่ามีดวงตาที่ใหญ่เพราะลักษณะของกะลามะพร้าวเป็นรอยนูน ๆ กลม ๆ ยื่นออกมา

ตัวอย่างที่ 20

“อี่น้อง.. ตึงบ่างามสักกาก	***มาผ่อฮีมปากอย่างกับบอกน้ำปู๋***
ยังบ่าเล็กกอยสองใบหู	***แม่สร้อยจูมปูผ่อเหมือนเห็ดกระด้าง***
เปิ้นเป๋นจ้างซอข้าก็เป็นจ้างซอ	***ผ่อเอ็นคอเหมือนสายเกือบฟองน้ำ***

(บทเกี้ยว บทแก้งาม, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว บทแก้งาม” ซึ่งแปลความได้ว่า “ตัวน้องเองไม่สวยเลย ดูริมฝีปากเหมือนกระบอกน้ำปู และมีสองใบหูเหมือนเห็ดกระด้าง เขาเป็นช่างซอตัวน้องก็เป็นช่างซอ ดูเอ็นคอเหมือนสายรองเท้าฟองน้ำ”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ ริมฝีปากเหมือนกระบอกน้ำปู ซึ่งกระบอกน้ำปูเป็นไม้ไผ่ จึงสื่อว่าเป็นริมฝีปากกลม ๆ หนา ๆ เหมือนลักษณะกระบอกไม้ไผ่, กล่าวเปรียบเทียบ ใบหู เหมือนเห็ดกระด้าง จึงสื่อว่าเป็นใบหูใหญ่ หูกาง เหมือนลักษณะเห็ดกระด้าง และกล่าวเปรียบเทียบเอ็นคอเหมือนสายรองเท้าฟองน้ำ จึงสื่อว่ามีเอ็นคอที่ใหญ่ และหนา

ตัวอย่างที่ 21

“เปิ้นเป๋นจ้างซอข้าก็เป็นจ้างซอ	***ติ๋นผมก็งอผ่อเหมือนยอดผักกูด***
ป๋ายบ่าปอกลิ่นน้องก็เหม็น	***กันจะเต๊ะเตรียมไปเหมือนกับกลิ่นขี้ตู๊ด***
เยียะมาสาบส้ม ๆ บูด ๆ	***เหมือนแก๋งขี้ซาก เหลือปอย***

(บทเกี้ยว บทแก้งาม, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว บทแก้งาม” ซึ่งแปลความได้ว่า “เขาเป็นช่างซอ เราก็เป็นช่างซอ ดูปลายผมงอเหมือนยอดผักกูด อีกทั้งมีกลิ่นตัวเหม็นเหมือนกลิ่นขี้หมา สกปรก ทั้งยังกลิ่นเหมือนน้ำแกงที่เหลือไว้จนบูดเน่า”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ ช่างซอคนนี้มีผมงอเหมือนยอดผักกูด เป็นผักพื้นบ้านล้านนาชนิดหนึ่งทางภาคเหนือ ซึ่งยอดของใยผักกูดมีลักษณะงอหงิก ม้วนเข้าเป็นก้นหอย จึงสื่อว่ามีผมที่

งอหยิก ไม่สวยและ กล่าวเปรียบกลิ่นตัวเหม็นเหมือนแกงที่เหลือค้างไว้จนบูด เพราะแกงที่บูดแล้วจะมีกลิ่นเหม็นมาก จึงสื่อว่า มีกลิ่นตัวเหม็น สกปรกมาก จนไม่อยากเข้าใกล้

ตัวอย่างที่ 22

"ขอตัวปี้ไปจุ๊เปิ้นเจ้อ ***ปากข้าก็เว้อเหมือนกับปากหอย***
หุ่นดำขี้ตี๋ผ่ออย่างผีอยู่ดอย ***แต่งตั๋วมาปอยผ่ออย่างกับผีบ้า***
ผ่อติ๋นผ่อมืออย่างไม้โกบขี้วัว ***ฟังเสียงใคร่หัวอย่างผีไห้ป่าจ๊า***"

(บทเกี้ยว บทแก้งาม, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "บทเกี้ยว บทแก้งาม" ซึ่งแปลความได้ว่า "ขอเพียงพี่อย่าโกหกให้น้องรอ ปากของน้องเหมือนกับปากหอย มีรูปร่างสีผิวดำเหมือนผีอยู่ดอย แต่งตัวเหมือนกับผีบ้า ดูเท้าดูมือเหมือนไม้เก็บมูลวัว ฟังเสียงหัวเราะแล้วเหมือนผีโหยหวนอยู่ในป่าช้า"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ ริมฝีปากของฝ่ายหญิงเหมือนกับปากหอย จึงสื่อว่ามีลักษณะใหญ่ และหนา, กล่าวเปรียบเทียบรูปร่างสีผิว เหมือนผีอยู่ดอย จึงสื่อว่า ตัวดำ ดูสกปรก เหมือนคนอยู่บนดอย เพราะชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่บนภูเขาจะไม่อาบน้ำ จึงดูสกปรก มีสีผิวคล้ำ ดำ, กล่าวเปรียบเทียบการแต่งกาย เหมือนกับผีบ้า จึงสื่อว่าแต่งกายรุงรัง ไม่เป็นระเบียบดูสวยงาม เพราะผีบ้า ผีบ้าเขาจะไม่มีสติสัมปชัญญะครบเหมือนคนธรรมดาจึงแต่งกายรุงรัง ไม่เรียบร้อย, กล่าวเปรียบเทียบมือและเท้าเหมือนไม้เก็บมูลวัว จึงสื่อว่ามือและเท้าใหญ่มาก ไม่สวย เพราะไม้เก็บมูลวัวเป็นอุปกรณ์ที่มีลักษณะใหญ่เนื่องจากมูลวัวมีก้อนโตจึงเก็บได้สะดวกยิ่งขึ้น และกล่าวเปรียบเทียบน้ำเสียงหัวเราะเหมือนเสียงผีร้องโหยโหนอยู่ในป่าช้า จึงสื่อว่ามีน้ำเสียงไม่เพราะไม่หวาน เพราะเสียงผีร้องโหยหวน ตามจินตนาการของมนุษย์นั้นมีเสียงยานเยือกเย็น น่ากลัว

ตัวอย่างที่ 23

"ปัญหาสังคมตังหลาย ***เกิดความวุ่นวายไปทั่ว***
เหมือนเปิ้นขายของกาดมั้ว มันมีแต่เรื่องราว"

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด, 2545)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด” ซึ่งแปลความได้ว่า “ปัญหาของสังคมในปัจจุบันมีมากมาย ซึ่งเกิดความวุ่นวายไปทั่ว เหมือนเขาขายของที่ตลาดตอนเช้ามืด มีแต่เรื่องราว”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความวุ่นวายเหมือน การขายของที่ตลาดตอนเช้ามืด ภาษาเหนือเรียกว่า “กาดมั้ว” เพราะจะมีผู้คนมาขายของซื้อของมากมายเหมือนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมากมายในสังคมปัจจุบันนี้

ตัวอย่างที่ 24

“ครอบครัวตกหล่มตกจ๋ม ป้อหลงแต่อารมณ์ความใคร่
มัวแต่คิดลองของใหม่ พ่องปอต๋ายละ ครอบครัว
ปล่อยหื้อลูกเป๋นกำพร้า มันเป๋นเรื่องน่าหวาดกลัว
ป้อแม่ต๋ายละครอบครัว ลูกคงเอาตัวบ่รอด
เหมือนกับเฮือหน้อยลอยกลางทะเล เจอใส่พายุเกย์บ่คว่ำก็จอด
ลูกคงเหมือนคนตาบอด จะไปเป๋งไผ คนใด
ถ้าลูกขาดป้อขาดแม่ เหมือนแพล่มแตกสลาย
เหมือนตกอยู่กล๋างกองไฟ จะมีไผ่คนใดมาจ่วย”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด, 2545)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด” ซึ่งแปลความได้ว่า “ครอบครัวที่แตกแยกกัน เพราะพ่อหลงอบายมุขความใคร่ ไปเที่ยวผู้หญิงบ้าง ตายบ้าง ทิ้งครอบครัวไป ทำให้ลูกกำพร้าพ่อแม่ ลูกคงเอาตัวไม่รอด เหมือนเรือน้อยที่อยู่กลางทะเล ถ้าเจอพายุเกย์ก็อาจคว่ำลงทะเลไป ลูกคงเหมือนคนตาบอด ไม่สามารถพึ่งใครได้ ถ้าลูกขาดพ่อและแม่ ก็เหมือนแพล่มแตกสลาย เหมือนลูกตกอยู่กลางกองไฟ ไม่มีใครมาช่วยได้”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความโดดเดี่ยวเดียวดายของลูกเมื่อพ่อแม่ทิ้งลูกไปเหมือนเรือน้อยที่อยู่กลางทะเล ไม่สามารถแล่นเข้าฝั่งได้ และยิ่งถ้าเจอพายุใหญ่พัด เรืออาจหล่มกลางทะเลได้ เพราะเป็นเรือเล็กไม่สามารถแล่นไปลำพังให้ถึงฝั่งได้ เปรียบเหมือนลูกเหมือนคนตาบอด ไม่สามารถพึ่งตนเองได้เพราะคนตาบอดมองอะไรไม่เห็น อีกทั้งเปรียบการที่ลูกขาดพ่อแม่นั้นเหมือนแพล่ม

แตกสลาย เพราะแพแล่นไปถึงฝั่งไม่ได้แล้วเพราะแพแตกแยกออกจากกัน หรือล่มกลางทะเล และเหมือนคนที่ตกอยู่ในกองไฟ ซึ่งไม่สามารถมีใครเข้าไปช่วยเหลือได้ จึงอยู่ในสภาวะที่ลำบากมาก

ตัวอย่างที่ 25

"อู้เรื่องเมียมันหยังมาเพลียหัวใจ๋ ถ้าอยู่ตวยกั๋นไปกล้ำลูกหลายลุ้ม ๆ....
อยู่ตวยกั๋นเลี้ยงกั๋นบ่กุ้ม ลูกเกิดมาลุ้ม ๆ มานั่งกลุ้มปวดหมอง
คิดมาอุรามันปวด ใคร่หนีไปหวดเหล้าสักสองตอง
เหลียวผ่อเฮือนก็เป๋นตูบมุงต๋อง ***สะลีตี้นอนผ่ออย่างมุ้งกระต่าย*** "

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "ผัวเผดเมียยักษ์" ซึ่งแปลความได้ว่า "กล่าวถึงเรื่องภรรยาแล้วรู้สึกเหนื่อยหัวใจ ถ้ายิ่งอยู่นานไปกลัวว่าจะมีลูกหลายคน อาจเลี้ยงได้ไม่หมด คิดแล้วรู้สึกปวดหัวปวดอุรา อยากหนีไปกินเหล้าสักแก้ว ยิ่งแลไปดูบ้านก็เป็นตูบมุงด้วยใบตอง ดูที่นอนเหมือนมุ้งกระต่าย"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบที่นอนเหมือนที่อยู่ของกระต่ายซึ่งเป็นกองหญ้าฟางเล็ก ๆ รกรุงรังมาก จึงสื่อถึงที่นอนไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และคับแคบ

ตัวอย่างที่ 26

"เป๋นกรรมกับเวรเหมือนเข้าเย็นกับแก๋งบูด มันอู้บ่าถูกใคร่เอาบ่ากอกจูดหัว
กิ๋นแหนงเยี๊ยะใบ้ตี้เฮาได้เป๋นผัว ตั๋วบ่าฮู้ตั๋วเอาขวัญผัวไปเล่า
ไปฟังเมียเป๋นอู้กับลูกกับผัว น้อง ๆ ตั๋ว ๆ จ๋า ๆ เจ้า ๆ
ฟังกำอู้เหมือนจะกิ๋นกับเข้า ***มันไกล๋เมียเฮา ซาววา"***

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม” ซึ่งแปลความได้ว่า “ เป็นกรรมเป็นเวรเหมือนข้าวเย็นกับแกงบูด มันพูดไม่ถูก อยากเอามะเหงกใส่หัว รู้สึกแย่นักหรือที่ได้เราเป็นสามี เธอไม่รู้อะไรแล้วไปนินทาเรื่องสามี พอเราไปฟังภรรยาบ้านอื่นเขาพูดกับลูกกับสามี พูดจา น้อง ๆ ตั๋ว ๆ จ๋า ๆ เจ้า ๆ ฟังคำพูดแล้วเหมือนจะกินกับข้าวได้ ซึ่งต่างจากภรรยาของเราพูดยี่สิบวา”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ กรรมเวรที่มีชีวิตคู่ร่วมกัน เหมือนข้าวเย็นกับแกงบูด จึงสื่อถึงการไม่มีความสุขที่ได้อยู่ร่วมกัน เพราะ ข้าวเย็น และแกงบูดเป็นอาหารที่ไม่น่ารับประทาน แม้ว่าจะทานเข้าไปแล้วก็จะมีรสชาติไม่อร่อยมาก เป็นการกล่าวเปรียบเทียบให้เห็นถึงความทุกข์ที่ได้อยู่ร่วมกันมีชีวิตคู่ด้วยกัน และกล่าวเปรียบเทียบ คำพูดของภรรยาบ้านอื่นเหมือนอยากจะทานกับข้าว จึงสื่อถึงเป็นคำพูดที่ไพเราะ น่าฟัง เปรียบดั่งอาหารที่มีรสชาติอร่อย น่ารับประทานกับข้าว ซึ่งจะต่างกับข้าวเย็นและแกงบูด ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

ตัวอย่างที่ 27

“เมียเปิ้นงามแต้นอใคร่กอดคอมาจูบ เมียเฮาหน้าบูดถามบ่าปากบ่าจ๋า
กลิ่นเมียเปิ้นหอมเหมือนดอกสบันงา แค่เตียวก๋ายมามันก็หน้าใจ๋ขึ้น
สาบกลิ่นเมียเฮาต๋ายใคร่เป็นลม สาบก่ายาหอมยาดมติ๋ดตั๋วต๋ายตึ้งๆ”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม” ซึ่งแปลความได้ว่า “ภรรยาบ้านอื่นเขามีรูปร่าง หน้าตาสวยงามน่าเข้าไปจูบ ส่วนภรรยาของฉันทำหน้าบูดถามอะไรก็ไม่พูด กลิ่นกายของภรรยาบ้านอื่นเหมือนดอกสบันงา แค่เราเดินผ่านก็น่าชื่นใจ แต่กลิ่นกายของภรรยาเราเหม็นจนอยากจะเป็นลม เพราะได้กลิ่นแต่ยาหอมยาดมเต็มตัว”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ กลิ่นกายของภรรยาบ้านอื่นเหมือนกลิ่นดอกสบันงา จึงสื่อถึงความหอมที่ชื่นใจ เพราะดอกไม้สบันงา เป็นไม้ดอกทางถิ่นเหนือที่มีกลิ่นหอม ชาวบ้านนิยมนำดอกสบันงามาทำบุหงาหอม เป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่ได้รับความนิยมมาก

ตัวอย่างที่ 28

“ผัวเปิ้นแต๋งตั๋วหวีหัวเลื้อมม๊าบ
แต๋งตั๋วอย่างอ้ายเบิร์ดสุบเกิบหนังมัน
กลิ่นผัวตั๋วเก่าสาบอย่างขี้หมา
อยู่ใกล้ก็สาบน้ำอบน้ำจั๋น
อู้ม่วนจ๋าหวานมันก็หน้าใจ๋ขึ้น
นอนเบ่นหน้าเข้าหาเหม็นขี้ห่าติ้ง ๆ”
(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม” ซึ่งแปลความได้ว่า “สามีบ้านอื่นแต่งตัวดูดี หวีผมเรียบร้อย เวลาที่อยู่ใกล้ก็หอมกลิ่นน้ำอบน้ำจันแต่งตัวเหมือนพี่เบิร์ด สวมรองเท้าหนังขัดมันวับ พูดจาไพเราะน่าชื่นใจ แต่กลิ่นกายสามีของตนเหม็นเหมือนขี้หมา เวลาที่นอนหันหน้าเข้าหากันก็เหม็นเน่าทั้งตัว”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบการแต่งกาย เหมือนพี่เบิร์ด จึงสื่อถึง แต่งกายดูดี หล่อเหลา ดูสุภาพเรียบร้อย เพราะพี่เบิร์ดเป็นนักร้องระดับแนวหน้า (ซูเปอร์สตาร์) ของเมืองไทยจึงแต่งกายดีควรเอาเป็นแบบอย่างได้ และกล่าวเปรียบกลิ่นกายของสามีของตนเหมือนขี้หมา จึงสื่อถึงความเหม็นความสกปรก กลิ่นไม่พึงประสงค์ เพราะขี้หมา มีกลิ่นเหม็นมาก

ตัวอย่างที่ 29

“ตั๋วบ่อฮู้ตั๋วแป๋งหัวยุ่งโต่โย่
ขี้แซ่มขี้จ่มไผตึงบ่าเปียง
ตื่นเจ๊ามาก็จ่มหื้อก่าผัว
นอนโตยเมื่อใดใจ๋ตึงบ่าขึ้น
ทรงผมอย่างขี้โข่ไหลตวยฮ่องเมือง
ว่าหยังก็เถียงขึ้นเสียงทะลึ่ง
แป๋งผมหัวอย่างกับโป้ยาขื่น
ใคร่ก๋ำคอปุ้ง ลงเตียง”
(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม” ซึ่งแปลความได้ว่า “เธอไม่รู้ตัวว่าเธอทำทรงผมยุ่งเหยิงเหมือนขยะไหลลงลำคลอง ขี้บ่นไม่มีใครเท่าพูดอะไรก็เถียงขึ้นเสียงตลอด พอตื่นเช้ามาก็มีแต่บ่นให้สามี และทำผมเหมือนโป้บุหรี่ เวลาที่นอนด้วยเมื่อไหร่นั้นก็รู้สึกไม่อยากนอนด้วย อยากผลักตกเตียง”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบทรงผมเหมือนขี้เยื่อไหลลงลำคลอง จึงสื่อถึงทรงผมที่ยุ่งเหยิง ไม่เรียบร้อย มีกลิ่นสกปรก เพราะขี้โข่ (คำภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง น. หยากไย่, สวะ (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง 2547: 90) เป็นสิ่งสกปรก และได้กล่าวเปรียบทรงผมเหมือนกับโป้ยาขึ่นอีก จึงสื่อถึงทรงผมที่ยุ่งเหยิง ไม่หวี เส้นผมพันกัน เพราะโป้บุหรี่มีลักษณะเหมือนดังที่กล่าวมา

ตัวอย่างที่ 30

"เมียอย่างอี้มันไจ้บ่าได้ ปากสวกปากร้ายว่าหยังก็เถียง
สวกใบ้สวกง่าวไผตึงบ่าเปียง นอนตวยบนเตียงเหม็นบูดเหม็นส้ม
ผ่อเมียเปิ้นหน้าใสอย่างทีวีภาพสี ***เมียเฮาหน้าอย่างผีเหมือนทีวีภาพล้ม***"

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม" ซึ่งแปลความได้ว่า " เป็นภรรยาแบบนี้นั้นใช้ไม่ได้ ปากร้ายมากพูดอะไรก็เถียง เป็นคนดุมากไม่มีใครเท่า เวลาที่นอนด้วยกันมีกลิ่นกายไม่น่าภิรมย์ ดูหน้าตาของภรรยาบ้านอื่นเหมือนโทรทัศน์ภาพสี แต่ภรรยาของเราเหมือนโทรทัศน์ภาพล้ม

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบหน้าตาของภรรยาบ้านอื่นหน้าใสเหมือนทีวีภาพสี จึงสื่อถึงมีใบหน้าใส หน้าตาสวยงาม ชวนมอง ดูดี เพราะโทรทัศน์ภาพสีเป็นสื่อที่มีสีสัน มองเห็นภาพในโทรทัศน์ได้ชัดเจน และกล่าวเปรียบเทียบหน้าตาของภรรยาตนเองมีใบหน้าเหมือนโทรทัศน์ภาพล้ม จึงสื่อถึงใบหน้าที่ไม่สวยงาม ไม่ชวนมอง แล้วไม่น่าภิรมย์ เพราะโทรทัศน์ภาพล้มมองเห็นภาพในหน้าจอโทรทัศน์ไม่ได้ชัดเจน จึงทำให้ไม่น่าดูโทรทัศน์ภาพล้ม

ตัวอย่างที่ 31

"เมื่อแลงเลาะเซาะกิ๋นเหล้าเมื่อเจ๊านอนง่วง ***นอนขดอย่างด้วงนึกว่าเป๋นบ่าหัน***
หาว่าขี้เหล้ามีเส้นทำเป็นต๋ำขวาง อู้นักรำคาญกูเหม็นขี้เขี้ยว"

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม” ซึ่งแปลความได้ว่า “ตอนเย็นก็หาดื่มแต่เหล้า พอถึงตอนเช้าก็ง่วงนอน จึงนอนขดตัวเหมือนด้วง อย่าคิดว่าใครไม่เห็นมัวแต่คิดว่าคนที่ดื่มเหล้าจะมีดีจึงทำตาขวาง อย่าพูดมากฉันรำคาญเหม็นขี้ฟัน”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบการนอนขดตัวเหมือนด้วง เพราะ ตัวด้วงเป็นแมลงมีปีกชนิดหนึ่ง เมื่อเป็นตัวดักแด้ฝักตัวอยู่ภายในถิ่นเหนือ เรียกว่า “ตัวด้วง” จึงสื่อว่า มีท่านอนงอลำตัว งอเท้า

ตัวอย่างที่ 32

“เฒ่าอย่างไอ้จูนี้มันเฒ่ามีไฟ กำลังภายในยังซู่ซ่าซู่ซ่า
กูมันเฒ่าสมัย ขอไผจะไปต๊ำ เฒ่าพลังม้าปราบมาบ่าเกยเลือก
ได้ป๊ะย่าอำพรสาวไชยปราการ ***อย่างเป๋นเอาขนมปังมาล่อปล๋าบ่อ”***

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “เฒ่ากิ๊กก๊อก” ซึ่งแปลความได้ว่า “คนแก่อย่างนายจูนี้ เป็นคนแก่มีไฟ มีกำลังภายในแข็งแรงดี เป็นคนแก่สมัยใหม่ ขออย่าให้ใครมาท้าแข่งกับคนแก่มีพลังเลย ถ้าได้พบกับนางอำพรเป็นสาวมาจากไชยปราการนั้น ก็เหมือนเขาเอาขนมปังมาล่อปลาถึงปากบ่อ”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ “การได้พบนางอำพร” เหมือนเขาเอาขนมปังมาล่อปลาถึงปากบ่อเพราะการเอาขนมปังมาล่อปลาถึงปากบ่อปลานั้นเปรียบเป็นเรื่องที่ง่ายมาก เนื่องจากปลาสามารถทานขนมปังได้ง่ายขึ้นจึงสื่อว่า นางอำพรเป็นหญิงสาวที่สวย ยิ่งทำให้คนแก่อย่างนายจู่มีพลังใจซู่ซ่าอยากจะจีบสาวอำพรมาก”

ตัวอย่างที่ 33

“จัดอภิเษกบายศรีสู่ขวัญ ต๋ามพิธีกรรมเกยทำทุกข้อ
สองเจ้าสุขสันต์กอดหวันยอกล้อ เวลาบ่ปอหาความสุขบ่ตันอิ่มคืนเดียว
จะลาเมียฮักก๊ดอกเป็นเปล๋ว ***เหมือนเป๋นโดดลงเหวกิ๊ดยากจะจาก***”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “เจ้าหงส์หิน” ซึ่งแปลความได้ว่า “ทางฝ่ายยักษ์ได้จัดงานอภิเษกสมรสให้เจ้าหงส์หินกับบุตรสาวคือนางมุกขวดี ตามธรรมเนียมประเพณีทุกอย่าง แต่ทั้งสองก็มีเวลาอยู่ด้วยกันเพียงคืนเดียว เพราะเจ้าหงส์หินต้องออกไปตามหานางวิมาลาผู้เป็นมารดาต่อไป ครั้นถึงเวลาล่ำลาจากนางอันเป็นที่รักความรู้สึกก็เหมือนคนกำลังจะกระโดดลงจากหน้าผา”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกที่เจ้าหงส์หินกำลังจะลาจากนางมุกขวดีผู้เป็นภรรยาได้เพียงคืนเดียว เหมือน ความรู้สึกของคนที่กำลังจะกระโดดลงจากหน้าผา เพราะเป็นความรู้สึกที่กลัวตาย ไม่อยากจะกระโดดลงมา จึงสื่อว่าเจ้าหงส์หินไม่อยากพลัดพรากจากนางมุกขวดีเกรงว่าจะไม่ได้กลับมาพบกันอีกเลย

ตัวอย่างที่ 34

“***ผิวพรรณวรรณะงามดั่งเปิ้นปั้น***	กุมารหน่อจั้นได้หันกับต๋ำ
เพราะเป๋นบุบเพเนื้อกู่ของเก่า	ได้ปะน้องเหน้าจุละกันธา
นา เจ้าแม่นา กุมภัณฑ์พญา	เลยยกหื้อเป๋นเนื้อกู่”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “เจ้าหงส์หิน” ซึ่งแปลความได้ว่า “พอเจ้าหงส์หินมาถึงเมืองกุมภัณฑ์เพื่อมาตามมารดา จึงเห็นนางจุละกันธาผู้เป็นบุตรสาวของพญากุมภัณฑ์ มีผิวพรรณ หน้าตางดงามเหมือนมีคนปั้นไว้ ทั้งสองเป็นเนื้อคู่กันแต่ชาติปางก่อน พญากุมภัณฑ์จึงยกบุตรสาวให้เจ้าหงส์หิน”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความงามของนางมุกขวดี เหมือนมีคนปั้นไว้ เพราะการปั้นสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นต้องมีความพิถีพิถัน ประณีต ภาพลักษณ์ที่ออกมาจึงดูสวยงาม จึงสื่อว่านางจุละกันธาเป็นหญิงสาวที่งดงามมากไม่มีที่ติเลย

ตัวอย่างที่ 35

“ผ่านป่าดงดอยสูงเกิ๊ดกั้น หันปราสาทตั้งเรียงติดดอยผา
เลยจั๊กหงส์ลงใกล้ติ๋นปราสาท ***สายต๋าเจ้าก็ฟาดหันสะหลีจั๋นต๋า***
นา เจ้าแม่นา งามเหมือนเตวดา เจ้าเลยยักกิ้วใส่”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “เจ้าหงส์หิน” ซึ่งแปลความได้ว่า “พอเจ้าหงส์หินต้องจากลานางจุละกันธาผู้เป็นภรรยาได้เพียงคืนเดียวอีกนั้นเพื่อออกไปตามหามารดาระหว่างการเดินทางซึ่งขี่หงส์อยู่ได้ผ่านดงป่า ดอยหลายม่อน มองเห็นปราสาทหลายหลังนั้นสายตาของเจ้าหงส์หินก็มองเห็นนางสะหลีจั๋นต๋ามีความงดงามเหมือนเทวดา จึงยักคิ้วให้เป็นการทักทาย

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความงามของนางสะหลีจั๋นต๋า เหมือนเทวดา เพราะมนุษย์เรามีความเข้าใจกันว่า เทวดาซึ่งอยู่บนสวรรค์นั้นมีรูปร่างหน้าตางดงามมากจึงสื่อว่านางสะหลีจั๋นต๋าเป็นหญิงสาวที่มีรูปร่างหน้าตาสวยงามมาก

ตัวอย่างที่ 36

“ กรรมนี้มีจริงเหมือนเอาหินขว้างฝา มันจ่างสะเด็นมาถูกตั๋วแถมด้วย
อนาคตความหวังจะพังมอดม้วย ได้ก่าคางโอยๆหมดอาลัยต๋ายอยาก”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “เจ้าหงส์หิน” ซึ่งแปลความได้ว่า “เวรกรรมนี้มีจริง เหมือนเอาก้อนหินขว้างฝา และย่อมกระเด็นออกมาถูกตัวเรา มีอนาคตที่พังทลายหมดสิ้น คงได้แต่ร้องโอย ๆ เพราะหมดอาลัยตายอยาก”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ เวรกรรมมีจริงเหมือนการเอาก้อนหินขว้างข้างฝา เพราะเมื่อเราเอาก้อนหอนขว้างข้างฝาแล้ว ย่อมเป็นธรรมดาว่าก้อนหินก่อนนั้นจะกระเด็นออกมาถูกตัวเรา ทำให้เราได้รับความเจ็บจากการขว้างก้อนหินก้อนนั้น จึงสื่อว่าถ้าเราได้กระทำความไม่ดีกับใครไว้ เราต้องได้รับผลของการกระทำนั้นตอบกลับมาแน่นอนขึ้นอยู่ว่าจะช้าหรือเร็วเท่านั้นเอง”

ตัวอย่างที่ 37

“***บ่กองป้อนกได้ฟัง***	***หัวอกปอดั่งไฟเอ้า***
เมียเหยฟังก่อนเต๊อะเจ้า	อันก๋านเรื่องอั้น บ่มี
บ่ใจ้ไปหลงเมียน้อย	เป๋นนกใจ๋ถ่อยบัดสี
ปี้ไปหนองน้ำนที	โดนกาบดอกบัวขังหูบ”

(นกกระจาบ, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “นกกระจาบ” ซึ่งแปลความได้ว่า “พอพ่อนกได้ฟังคำพูดของแม่นกที่กล่าวว่าไปเที่ยวมาจนไม่สนใจลูก ๆ ก็รู้สึกเหมือนถูกไฟเผา จึงอยากให้แม่นกฟังเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตนก่อนไม่ได้ไปหลงเมียน้อย หรือเป็นนกที่มีนิสัยเสีย แต่ว่าไปหาอาหารที่หนองน้ำแล้วถูกกาบดอกบัวขังตนไว้”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกของพ่อนกกระจาบที่ถูกแม่นกกระจาบเข้าใจผิดเหมือนหัวใจถูกไฟเผา จึงสื่อว่าความรู้สึกของพ่อนกกระจาบนั้นร้อนลุ่ม ไม่สบายใจ กังวลใจ

ตัวอย่างที่ 38

“พญาป้อต๊าวก็มีใจ๋อันประเสริฐ	ว่าลูกตี่จะเกิดจะเป๋นหน่อบุญเปลื้อง
ฝ่ายสิงศิราเมียน้อยมาขุ่นเคือง	***ในมะโนเนืองเหมือนไฟเอาไหม้***”

(ก่ำก๋ำดำ, 2549)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ก่ำก๋ำดำ” ซึ่งแปลความได้ว่า “พญาพ่อท้าวรู้สึกดีใจมากที่จะได้บุตรจากภรรยาหลวงว่าเป็นเด็กที่มีบุญญาธิการดี ส่วนทางภรรยาน้อยจึงรู้สึกขุ่นเคืองมากเหมือนหัวใจถูกไฟไหม้”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกของภรรยาน้อยที่ทราบข่าวว่าทางภรรยาหลวงจะคลอดบุตรออกมาเป็นเด็กที่มีบุญญาธิการดี เหมือนหัวใจถูกไฟไหม้ จึงสื่อว่าความรู้สึกของภรรยาน้อยนั้นร้อนลุ่ม กังวลใจ ไม่สบายใจ ตลอดจนรู้สึกอิจฉาริษยาด้วย

ตัวอย่างที่ 39

"อยู่กับสองเฒ่าสิบเดือนมาใคร่จึงประสูติได้ลูกเต้าบุตรต่ำ
วรรณะผิวพรรณสีดำเหมือนก่ำ สองเฒ่าตายายก็ฮักใฝ่เอื้อ"

(กล่ำก่ำดำ, 2549)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "กล่ำก่ำดำ" ซึ่งแปลความได้ว่า "หลังจากนางจันทเทวี ถูกไล่ออกจากวังเพราะถูกภรรยาน้อยกลั่นแกล้ง จึงได้ออกมาอาศัยอยู่กับตายายคู่หนึ่งกลางป่า พอเวลาผ่านไปสิบเดือนก็ได้คลอดบุตรออกมามีผิวพรรณสีดำเหมือนกา แต่สองตายายก็รักและเอ็นดูมาก"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบผิวพรรณของบุตรนางจันทเทวีมีสีดำเหมือนกา เพราะกาเป็นนกชนิดหนึ่ง มีสีดำไปทั้งตัว จึงสื่อว่ามีผิวพรรณสีดำมาก

ตัวอย่างที่ 40

"กล่าวถึงเจ้ากล่ำก่ำดำ อาศัยจายคาย่าเฒ่า
จ่วยงานตักน้ำต่ำเข้า เยี๊ยะกิ่นคาบเข้า ตอนแลง
สามปี่ปอผ่านไปแล้ว ***ยายก็ฮักเหมือนแก้วเหมือนแสง***
ค่ำมาเสร็จกิ่นเข้าแลง เจ้าก็แต่งตั๋วไปแอ่ว"

(กล่ำก่ำดำ, 2549)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "กล่ำก่ำดำ" ซึ่งแปลความได้ว่า "หากกล่าวถึงเจ้ากล่ำก่ำดำที่อาศัยอยู่กับสองตายายได้ช่วยตักน้ำ ตำข้าว ทำกับข้าวทั้งตอนเช้าและตอนเย็น เมื่อเวลาผ่านไปสามปี ยายก็รักกล่ำก่ำดำเหมือนแก้วเหมือนแสง พอตอเย็นมาก็นั่งทานข้าวด้วยกัน บ้างก็แต่งตัวไปเที่ยวกัน"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรักที่ยายมีต่อเจ้าก๋ำก๋าดำนั้น เหมือนมีแก้วแหวนเงินทอง เพราะแก้วแหวนเงินทองมีราคาแพง จึงสื่อว่าเจ้าก๋ำก๋าดำมีค่ามากในชีวิตของตายายทั้งสอง
ตัวอย่างที่ 41

"สาวเหลียวมาหันใส่เจ้า จ๋นปอสะดุ้งตกใจ๋
มันเป๋นลูกบ่าวของไผ่ ***ตั๋วหยังมาดำเหมือนหมิ่น***"

(ก๋ำก๋าดำ, 2549)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "ก๋ำก๋าดำ" ซึ่งแปลความได้ว่า "สาว ๆ หันมามองเจ้ากุมาลาซึ่งเป็นบุตรของนางจันทเทวีต่างรู้สึกตกใจมาก คิดว่าเป็นบุตรของใคร ทำไมตัวดำเหมือนหมิ่น"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ ผิวพรรณของเจ้ากุมาลามีสีดำเหมือนหมิ่นเพราะหมิ่นเป็นสิ่งที่ติดอยู่ก้นหม้อ ซึ่งเวลาต้มน้ำ ทำกับข้าว ก้นหม้อเมื่อสัมผัสกับไฟแล้ว จะก่อให้เกิดเขม่าขึ้น จึงสื่อว่าเจ้ากุมาลามีผิวพรรณสีดำมาก

ตัวอย่างที่ 42

"***ขอจ๋อมนางคราญอย่าว่าลุงใจ๊ไหม้ เหมือนเอาแคร๊ไต้มาเผาลนคิง***
ตั๋วเป๋นแม่ญิงจักจ๋ำปากกล้า ก็กลั๋วปู่พรานฆ่าหื้อต๋ายตวยไป"

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "เจ้าสุวัตร นางบัวคำ" ซึ่งแปลความได้ว่า "นายพรานป่าขอนางบัวคำสะหลีอย่าคิดว่าตนใจร้ายเลย เพราะเหมือนเอาขี้ไต้ (เชื้อเพลิง) มาเผาตน ส่วนตัวนางบัวคำสะหลีก็รู้ว่าตนเป็นผู้หญิงไม่ควรปากร้าย เพราะเกรงว่าจะถูกนายพรานป่าฆ่าตาย"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกของนายพรานป่าที่ถูกนางบัวคำสะหลีด่าว่าใจร้ายมาก เหมือน เอาขี้ไต้ (เชื้อเพลิง) มาเผาตน เพราะ ขี้ไต้มีความร้อนมากเป็นเชื้อเพลิงก่อไฟ จึงสื่อว่ามีความรู้สึกทรมานใจ เจ็บปวดใจมากเมื่อถูกด่า

ตัวอย่างที่ 43

“ไหว้กุณฤๅษีป้อแก่ ขอหื้อท่านแผ่เมตต๋ำ
ขอหื้อผญ๋าปั๋ญญา ***เหมือนสายธาราล้นเขื่อน***”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ซออื่อการศึกษา” ซึ่งแปลความได้ว่า “ขอไหว้พระฤๅษีพ่อแก่ ขอให้ท่านแผ่เมตตาให้มีปัญญาเหมือนสายธาราล้นเขื่อน”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบให้มีปัญญา เหมือนสายธาราล้นเขื่อน เพราะสายธาราล้นเขื่อน หมายถึง สายน้ำที่ไหลจนล้นเขื่อน จึงสื่อว่า มีปัญญาที่เฉียบแหลม ปราดเปรื่องในทุกด้านเหมือนสายน้ำที่ล้นเขื่อนไม่มีวันแห้งขอดนั่นเอง

ตัวอย่างที่ 44

“เลิกละส้ะป๊ะปาโล ขอเอานะโมเริ่มต้น
ความคึกคะนองหมองหม่น ถือเป๋นแบบต้นบทเรียน
ความผิดตี้เฮาได้ก่อ ***เหมือนดั่งวงล้อจักรเกวี๋ยน***
กลั๋วมันผัดมนวนเวียน ปี๊กมาเบียดเบียนแถมจ้าด”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ซออื่อการศึกษา” ซึ่งแปลความได้ว่า “ขอให้เลิกกับเรื่องราวที่ไม่ดีทั้งหลาย ขอให้การสวดมนต์บทนโมเป็นจุดเริ่มต้นความผิดพลาดที่ผ่านมาขอให้เป็นบทเรียน ความผิดที่เราได้ก่อเหมือนดั่งวงล้อจักรเกวียน กลัวมันผัดหมุนเวียน กลับมาเบียดเบียนอีกชาติ”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความผิดที่เราได้เคยทำ เปรียบเหมือนวงล้อจักรเกวียน เพราะวงล้อจักรเกวียน มีลักษณะเป็นวงกลมหมุนรอบไปมา จึงสื่อว่าถ้าเราทำบาปอะไรไว้ ก็จะสะท้อนกลับมาหาตัวเราในไม่ช้าแน่นอน เป็นเหมือนวงล้อจักรเกวียนที่ในวันนึงต้องหมุนกลับมาที่เดิมเป็นวัฏจักรแบบนี้เรื่อยไป

ตัวอย่างที่ 45

“ได้รับเมตต๋าปรานี	ขอเป๋นคนดีของชาติ
ในความเป๋นเอกราช	เจื้อจ้าดแห่งความเป๋นคน
ความดีบรรพบุรุษ	***นั้นเหมือนประดุจหยาดฝน***
ตั๋วอย่างของวีรชน	ต้านสู้อดทนฟันฝ่า”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ซออื่อการศึกษา” ซึ่งแปลความได้ว่า “ประชาชนได้รับความเมตตาปรานี ขอเป็นคนดีของชาติ ในความเป็นเอกราช เชื้อชาติแห่งความเป็นคน ความดีของบรรพบุรุษนั้นเหมือนสายฝน เป็นตัวอย่างของวีรชน ที่สู้อดทนฟันฝ่าเพื่อแผ่นดิน”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบคุณความดีของบรรพบุรุษ เปรียบประดุจสายฝน เพราะสายฝนเป็นน้ำที่ชุ่มชื่น เย็นฉ่ำ เวลาที่สายฝนตกลงมาจะสะเด็นกระจายไปทั่วทุกพื้นที่ จึงสื่อว่าคุณความดีของบรรพบุรุษที่ได้ทำไว้แก่แผ่นดินไทยนั้นได้แผ่กระจายคุณความดีดังกล่าวไปทั่วทุกพื้นที่ในประเทศไทยเป็นตัวอย่างแก่อนุชนได้ดี

ตัวอย่างที่ 46

“***อ้ายจะขอฮักจ๋นกู้มเต่าเต๊าต๋าย***	***เหมือนเปิ้นตี๋หลักฝายอาศัยค้อนหน้าแว้น***
ถึงบใจ้สาวสดเหมือนรถติดไฟแน้นซ์	จะไปอู้เซลแมนจะขอก่อยผ่อนส่ง
เอามา ถ้าได้น้องมาเป๋นกุ่เหลา	บ่หื้อเสียเวลาตกตุ๊กได้ยาก”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “พี่จะขอรักน้องไปจนแก่ตาย เหมือนเขาตีเสาทำฝายกั้นน้ำโดยใช้ค้อน แม้ว่าน้องไม่ใช่สาวบริสุทธิ์เหมือนรถติดไฟแน้นซ์ พี่จะไปพูดกับพนักงานขายเพื่อขอค่อย ๆ จ่ายผ่อนส่ง ถ้าพี่ได้น้องมาเป็นคู่พี่จะไม่ให้น้องตกทุกข์ได้ยากเลย

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรัก ที่มีให้น้องนางนั้นซึ่งจะขอรักไปจนวันแก่ตาย เหมือนเขาตอกเสาทำฝายกั้นน้ำโดยใช้ค้อน เพราะการใช้ค้อนตอกเสาทำฝายนั้นต้องตอกให้มั่นคง จึงสื่อว่าความรักของพี่ที่มีให้น้องนั้นจะมั่นคงไปตลอดชีวิตแน่นอน และกล่าวเปรียบความบริสุทธิ์ของหญิงสาวเหมือนรถติดไฟแน๊นซ์ เพราะการนำรถเข้าระบบไฟแน้นซ์นั้น ส่วนมากแล้วจะเป็นรถใหม่ป้ายแดงเป็นรถที่พึ่งถอยออกมาครั้งแรก จึงสื่อถึงว่าแม้ว่าน้องไม่ใช่ผู้หญิงที่บริสุทธิ์แล้ว พี่ก็จะขอรักน้องเหมือนเดิม

ตัวอย่างที่ 47

"จะตัดสินใจ๋อยู่กิ๋นเป๋นผัวเมีย เรื่องดีเรื่องเสียมันก็มีหลายข้อ
ถ้าเมียเป๋นงัวก็หื้อผัวเป๋นล้อ จ่วยกั๋นต๊อมาจ่วยกั๋นลากปาไป
ถ้าไปได้ผัวบ่ซื่อบ่ใส ***เหมือนกั๋นกบถูกไซมันบ่ดีบ่มีตื้อออก***"

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "บทเกี้ยว" ซึ่งแปลความได้ว่า "ถ้าจะตัดสินใจอยู่กินกันเป็นสามีภรรยาแล้ว ก็ต้องพบกับทั้งเรื่องดีและเรื่องเสียหลายข้อ ถ้าภรรยาเป็นวัวก็ให้สามีเป็นล้อ ช่วยกันลากช่วยกันผลักพาไป ถ้าได้สามีที่ไม่ซื่อสัตย์ ก็เหมือนกบถูกไซครอบไว้ ซึ่งไม่มีทางออกได้เลย

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ การมีสามีที่ไม่ซื่อสัตย์นั้น เปรียบเหมือน กบถูกไซครอบไว้ ไม่มีทางออกได้เลย จึงสื่อว่า ผู้เป็นภรรยาที่ได้สามีไม่ซื่อสัตย์ต่อครอบครัวนั้น จะพบความทุกข์ไปตลอดชีวิต เหมือนกบที่หาทางออกไม่ได้เพราะติดไซซึ่งครอบอยู่

ตัวอย่างที่ 48

"***ได้เมียดีก็เหมือนแม่ได้เมียแย่*** ***ก็เหมือนหมาบ่จ่างหาจ่างก่ากิ๋นกับซื้อ***
รอกุ้มก่าผัวเซาะหามาหื้อ มีเงินเป๋นตื้อตึงบ่ได้เป๋นเศรษฐี"

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “ถ้าได้ภรรยาดีก็เหมือนมีแม่อยู่ใกล้ ๆ ถ้าได้ภรรยาไม่ดี ก็เหมือนสุนัขที่ไม่รู้จักหาอาหารเอง รอแต่กินกับซื้อ รอแต่สามีหามาให้ แม้ว่าจะมีเงินมากมายแค่ไหนก็ไม่เป็นเศรษฐี”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบถ้าได้ภรรยาดีเปรียบเหมือนมีแม่ เพราะผู้ที่เป็นแม่จะคอยดูแลปกป้องรักษาลูกเป็นอย่างดี จึงสื่อว่าจะได้ภรรยาที่คอยดูแลเอาใจใส่สามีในทุก ๆ เรื่อง และกล่าวเปรียบถ้าได้ภรรยาไม่ดี เปรียบเหมือน สุนัข ที่ไม่รู้จักหากินเอง จึงสื่อว่าจะได้ภรรยาที่ขี้เกียจไม่ช่วยทำมาหากิน มีแต่จะช่วยใช้จ่ายเท่านั้น”

ตัวอย่างที่ 49

“กิ๋นหื้อปอต๊องย้องหื้อปอตั๋ว ***แม่ญิงจะเอาผัวข้าก็กลั๋วเจ่นล้ำ***...
ผิดไปแล้วมีก่าคนจะซ้ำ เจ็บปวดจ้ำระทมข่มขืน
เปรียบเตรียมไปเหมือนเป๋นเล่นสนุ๊ก ถ้าบ่มีลูกฟลุ๊กก็มีก่าปุ๊ดตืน
นืนเจ้าแม่นืน อนาคตบ่ยั่งยืน เป๋นขี้ปากคนอื่น”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “กินอะไรให้รู้จักท้อง ทำอะไรก็ให้รู้จักตัวเอง เหมือนผู้หญิงเวลาจะมีครอบครัวนั้นเป็นเรื่องที่ควรระมัดระวังมาก ถ้าพลาดพลั้งอะไรขึ้นมาแล้วอาจมีคนรอบข้างซ้ำเติมได้ การมีคู่ครองเปรียบเหมือนการเล่นสนุ๊กเกอร์ ถ้าไม่มีลูกฟลุ๊กก็ขาดทุน อนาคตไม่ยั่งยืน เป็นขี้ปากคนอื่นได้”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ เรื่องการตัดสินใจมีครอบครัว เหมือนการเล่นสนุกเกอร์ เพราะการเล่นสนุ๊กเกอร์ เป็นกีฬาในร่มที่ต้องอาศัยความบังเอิญในการแทงลูกสนุ๊กเกอร์ลงหลุมบ้าง เพราะหลุมมีขนาดเล็ก ซึ่งจะให้แทงลงหลุมทุกครั้งไปก็เป็นไปได้ยาก จึงสื่อว่าการตัดสินใจมีครอบครัวสักครั้งเป็นการเสี่ยงด้วยเช่นกันเพราะเราต้องอาจเจอคู่ที่ดีและไม่ดีซึ่งเป็นไปได้ทั้งสองอย่าง

ตัวอย่างที่ 50

“แต่ถ้าอ้ายเป๋นผัวแล้วบ่นับถือเมีย	ข้าวเต๋มหลองเต๋มเยียมันตึงบ่ค้าง
จะได้ละกั๋นเป็นหม้ายเป๋นฮ้าง	ไฮ่นาป่าต๊างตึงบ่ค้างบ่อหล่อ
เข้าของจะอยู่ตวยเฮาตึงบ่อได้	มันฮ้อนมันไหม้เพราะกำปากกำคอ
นอเจ้าปี้นอ ***หื้อมันสมเปิงปอ***	***เหมือนเฮาซอเข้าปี่***”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “ถ้าพี่เป็นสามีแล้วไม่นับถือภรรยา ต่อให้มีข้าวเต็มยุ้งก็ไม่มีเหลือ จะได้ละทิ้งกันเป็นหม้าย ไร่นาเรือกสวนมีเท่าไหร่ก็ไม่เหลือ ข้าวของจะไม่อยู่ติดตัวเรา จะร้อนจะไหม้เพราะคำพูดคำจาที่ทะเลาะกัน เราควรประพฤติปฏิบัติตัวให้ดีต่อกันให้เหมาะสมกัน เหมือนการร้องเพลงเข้าปี่”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบการประพฤติตัวให้ดีต่อกันระหว่างสามีภรรยาเหมือน การร้องเพลงซอเข้ากับเครื่องดนตรีปี่เพราะการร้องเพลงซอต้องมีเครื่องดนตรีปี่เล่นประกอบเพลงซอเป็นจังหวะด้วยเพื่อความสนุกจึงสื่อว่าคู่สามีภรรยาควรประพฤติตัวให้ดีต่อกันเพื่อความสุขในครอบครัว

ตัวอย่างที่ 51

“คนบ่เดี่ยวมันหล๊วกแต่บ่สู้จักวิถีพ่อง	ก็ผัวบ่หมีมามารลูกเต๋มต๊อง...
เยี๊ยะอะหยังมันบ่ถูกต้อง	บ่มีหยังปกป้องเพราะมันบ่เหมาะสม
เยี๊ยะหยังมันตึงบ่ลุก	เป๋นแก้วลืมตุ๊กทำตั๋วแข่งสังคม
จมแม่จม ***เหมือนกุหลาบหนามคม***	***เป๋นเด็ดดมแล้วขว้าง***”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “แม้ว่าคนในสมัยนี้จะฉลาดกันมากขึ้น แต่ก็ยังมีผู้หญิงบางคนที่ท้องแล้วแต่ไม่มีสามี ซึ่งเป็นการปฏิบัติตัวที่ไม่ถูกต้อง ถ้าทำอะไรแล้วจะไม่เจริญเป็นคนลืมวัฒนธรรมไทย ประพฤติตัวเหมือนกุหลาบแหลมคมที่เขาเด็ดดมแล้วทิ้งไป”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบผู้หญิงที่ปล่อยเนื้อปล่อยตัว เหมือนดอกกุหลาบที่มีหนาม เมื่อมีชายหนุ่มมาเชยชมแล้วก็ทิ้งไปเหมือนดอกไม้ที่ถูกเด็ดมาจากต้นแล้วซึ่งอีกไม่นานก็จะเหี่ยวเฉาและตายในที่สุด จึงสื่อว่าผู้หญิงที่ปล่อยเนื้อปล่อยตัวให้ผู้ชายเชยชม หรือผู้ชายได้ตัวผู้หญิงมาง่ายนั้นอีกไม่นานก็จะทิ้งเราไปง่ายเหมือนตอนที่ได้ตัวเรามาง่ายนั่นเอง ดังนั้นผู้หญิงควรประพฤติตัวเป็นดอกไม้ที่เบ่งบานอยู่เพียงบนต้น ซึ่งมีความสวยงามมากกว่า ควรปล่อยให้ดอกไม้ร่วงโรยตามธรรมชาติ หรือเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมจึงควรมีคู่ได้

ตัวอย่างที่ 52

"***ผัวชอบเล่นไพ่เมียชอบเล่นหวย*** ***เหมือนตักน้ำใส่ก๋วยมันบ่ตื๊กเต๊า***"
ข้าก็ตึงจ้าดกลั่วปะใส่ผัวขี้เหล้า จะได้ตุ๊กข์เต๊าเฒ่าเป๋นหนี้เป๋นสิน"

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "ผัวเผ็ดเมียยักษ์" ซึ่งแปลความได้ว่า "สามีชอบเล่นไพ่ ภรรยาชอบเล่นหวย เหมือนการตักน้ำใส่กระบุงซึ่งตักเท่าไหร่ก็ไม่เต็มเสียที และก็กลัวมีสามีชอบดื่มเหล้า เพราะคงมีความทุกข์ไปจนแก่ มีหนี้มีสิน"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ "การที่มีสามีชอบเล่นไพ่มีภรรยาชอบเล่นหวย เปรียบเหมือนการตักน้ำใส่กระบุง ซึ่งตักเท่าไหร่ก็ไม่เต็มเสียที เพราะกระบุงสานมาจากหวาย จะมีรูเล็ก ๆ รอบกระบุง นิยมนำมาใส่ผัก ใส่ผลไม้ เพื่อให้หยัดน้ำ ซึ่งถ้าตักน้ำใส่มากมายก็จะไม่เต็มเพราะมีรูนั่นเอง จึงสื่อว่าถ้าสามีเล่นไพ่ภรรยาเล่นหวยต่อให้มีเงินมากมายก็หมดคงไม่มีวันได้เป็นเศรษฐี เพราะมีรายจ่ายทางอบายมุขทุกวัน จึงไม่มีความสุขแน่นอน

ตัวอย่างที่ 53

"***ครอบครัวตี้หลงผิดบ่อคิดประดิดประดอย*** ***จะได้ตุ๊กอย่างหอยเอาก้นจี้ฟ้า***
อนาคตนั้นมันรออยู่ตังหน้า อดีตที่ผ่านมามันรออยู่ตังหลัง
ไม้เล่มเดียวมันตึงบ่เป๋นเหล่า กำอู้คนบ่เก่าเป๋นเกยเล่าหื้อฟัง
ฟังเจ้าแม่ฟัง เหมือนเฮาเตียวหลงตาง ปี๊กมาเริ่มใหม่"

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด, 2545)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด” ซึ่งแปลความได้ว่า “ครอบครัวที่หลงผิด ไม่คิดจะกลับตัวกลับใจ จะพบกับความทุกข์เหมือนหอยเอาก้นชี้ฟ้า อนาคตเป็นเรื่องของวันข้างหน้า เรื่องอะไรในอดีตก็อยู่ข้างหลัง เปรียบถ้ามีไม้เพียงเล่มเดียวก็ไม่เป็นเหล่า คนโบราณเกยเล่าให้ฟัง เหมือนเราเดินหลงทาง แล้วกลับมาเริ่มต้นใหม่”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบครอบครัวที่หลงผิดแต่ไม่คิดจะกลับตัวกลับใจ ก็จะพบกับความทุกข์เหมือนหอยเอาก้นชี้ฟ้า เพราะหอย มีลักษณะการเดินต้วมเตี้ยม มองเพียงแต่พื้นดิน ไม่สามารถมองท้องฟ้าได้ จึงสื่อว่าอนาคตของครอบครัวที่หลงผิด ไม่คิดกลับตัวกลับใจนั้นจะพบแต่ความทุกข์ อีกทั้งเปรียบเทียบการเดินทางชีวิตที่ผิดพลาดเหมือนการเดินหลงทาง แต่เดินกลับมาเริ่มต้นใหม่ได้

ตัวอย่างที่ 54

“***เมียกับผัวก็เหมือนขัวกับฮาว***	กี๊ดยาวๆขอจะไปกี๊ดใกล้
ถ้าเราเยี๊ยะบ่ดีก็มีแต่ความฮ้อนฮ้าย	ถ่อแปบ่เอาต๊ายบ่ค้ำก็เงี่ยงลงวัง
ป้อแม่ลูกเหมือนขี้มูกกับดัง	จ่วยกั๋นเผี้ยวถางแป้งตางเส้นใหม่”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด, 2545)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด” ซึ่งแปลความได้ว่า “ภรรยากับสามีก็เหมือนสะพานกับราวสะพาน ขอให้คิดให้ไกล ๆ ย่าคิดเพียงชั่วครู่ ถ้าเราทำในสิ่งไม่ดีก็จะพบกับความเดือดร้อน เหมือนกับการพายแพถ้าไม่เอาไม้ค้ำข้างท้ายไว้ แพก็จะคว่ำได้ ซึ่งพ่อแม่ลูกก็เปรียบเหมือนขี้มูกกับจมูก ดังนั้นจงช่วยกันสร้างแนวทางการดำรงชีวิตใหม่ให้กับครอบครัว”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ ภรรยากับสามีเหมือนสะพานกับราวสะพาน เพราะถ้าขาดราวสะพาน สะพานเส้นนี้ก็จะข้ามไม่ได้ จึงสื่อว่าสามีกับภรรยาเป็นสิ่งที่คู่กัน ควรอยู่ด้วยกัน ขาดคนใดคนหนึ่งไม่ได้ มีความสำคัญเท่าเทียมกัน และกล่าวเปรียบเทียบพ่อแม่ลูกเหมือนน้ำมูกกับจมูก เพราะจมูกไม่มีน้ำมูกก็กรองฝุ่นสิ่งสกปรกออกจากจมูกไม่ได้ จึงสื่อว่าครอบครัวถ้าขาดพ่อ แม่ หรือลูก คนใดคนหนึ่งไปครอบครัวก็ไม่สมบูรณ์ได้

ตัวอย่างที่ 55

“ป้อกับแม่จะเป็นผู้นำพา	ลูกหลานเกิดมาเขาจะได้ฮู้ไว้
เปรียบเตรียมไปเหมือนเฮาปลูกต้นไม้	***จะต้องเอาใจใส่ดูแลรักษา***
ต้นไม่ถ้ามันบ่หน่วย	***มันก็เหมือนคนป่วยเฮาต้องจ่วยกั๋นรักษา***
นาแม่นา ลูกเต้าเกิดมา	จะได้เอาเป๋นตั๋วอย่าง”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด, 2545)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด” ซึ่งแปลความได้ว่า “พ่อแม่เป็นผู้นำครอบครัว เมื่อลูกหลานเกิดมาจะได้รู้ไว้เปรียบเหมือนการปลูกต้นไม้ ซึ่งต้องเอาใจใส่ดูแลรักษา ถ้าต้นไม้ไม่มีผล ไม่มีใบ ก็เหมือนคนป่วยที่เราต้องช่วยกันรักษา ถ้าลูกหลานเกิดมาจะได้เอาเป็นตัวอย่างได้”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบการดูแลครอบครัวเหมือนกับการปลูกต้นไม้เพราะถ้าเราปลูกต้นไม้เราต้องหมั่นรดน้ำพรวนดินเฝ้าดูการเจริญเติบโตของต้นไม้ ถ้าต้นไม่มีใบไม่มีผลเราก็ต้องใส่ปุ๋ยทำนุบำรุงเป็นอย่างดี จึงสื่อว่าพ่อแม่ต้องเป็นผู้นำครอบครัวที่ดี เพื่อนำพาลูกหลานไปสู่อนาคตที่ดี

ตัวอย่างที่ 56

“ฮาได้คิงเป๋นผัวหัวปอบ่ได้หวี	กิ๋นเข้าแลงก็ลู่จีลูกซ้ำปี้ซ้ำป้อ
เมาเหล้าโวยวายนิสัยเหมือนหมาว้อ	ใคร่เอาเจือกสุบคอลากเข้าป่าเหี้ยว”

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ผัวเผ็ดเมียยักษ์” ซึ่งแปลความได้ว่า “ถ้าฉันได้เธอเป็นสามี ฉันคงไม่ได้หวีผม ทำอาหารมื้อเย็นเสร็จ ก็ต้องดูแลลูกหลายคน เวลาที่เธอเมาเหล้าก็ชอบทำนิสัยเหมือนสุนัขบ้า อยากเอาเชือกมัดคอลากไปทิ้งป่าช้า”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบการดื่มเหล้าโวยวายมีนิสัยเหมือนสุนัขบ้า เพราะเวลาสุนัขเป็นบ้าจะส่งเสียงร้องดังมาก สร้างความหวาดกลัวให้กับผู้ที่พบเห็น จึงสื่อว่าเวลาที่ดื่มเหล้าแล้วแล้วร้องเสียงดังโวยวายนั้นได้สร้างความน่ารำคาญให้กับคนรอบข้างเป็นอันมาก

ตัวอย่างที่ 57

“ได้ผัวขี้คร้านมีหยังก็เสี้ยง	กำกึ๊ดขี้เหมี้ยงค่ำเข้าค่ำของ
กินเหล้าเสียงดังอย่างกับฟ้าผ่า	อวดใหญ่อวดกล้าถามฆ่าถามลอง”

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ผัวเผ็ดเมียยักษ์” ซึ่งแปลความได้ว่า “ถ้ามีสามีที่ขี้เกียจ ต่อให้เราร่ำรวยแค่ไหน ทรัพย์สมบัตินั้นก็หมดได้ ทั้งยังดื่มเหล้าแล้วส่งเสียงดังเหมือนฟ้าผ่า ทำอวดเก่ง กล้าถามฆ่า ถามตีกับผู้อื่น”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบเวลาที่ดื่มเหล้าแล้วส่งเสียงดัง เหมือนกับเสียงฟ้าผ่า เพราะ เสียงฟ้าผ่า เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีเสียงดังมาก เช่น ส่งเสียงดัง “เปรี้ยง !, โครม ! ” จึงสื่อว่าเวลาที่ดื่มเหล้าแล้วเราจะขาดสติพอเกิดอาการเมาเหล้าแล้วก็จะส่งเสียงเอะอะโวยวายเสียงดังมาก

ตัวอย่างที่ 58

“***ผ่อหน้าต๋ำอย่างกับหมายืนขี้***	แก่นต๋ำก็ตี่ตึงบ่อเอาไหนเลย
ผมหัวอย่างกับรังนกป้อเหย	***บ่อเอาไหนหน้าแบนอย่างกับเข้าจี่***”

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ผัวเผ็ดเมียยักษ์” ซึ่งแปลความได้ว่า “ดูหน้าตาแล้วเหมือนหน้าสุนัขกำลังยืนถ่ายมูล ดวงตาก็เล็ก (ตี่) ผมก็ยุ่งเหมือนรังนก มีรูปหน้าแบนเหมือนข้าวจี่”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบใบหน้าของฝ่ายสามี มีหน้าตาเหมือนสุนัขยืนอุจจาระ เพราะเวลาที่สุนัขยืนอุจจาระนั้นเป็นท่าที่ไม่น่าดูนัก จึงสื่อว่า มีหน้าตาไม่หล่อเลย, กล่าวเปรียบว่ามีทรงผมเหมือนรังนก เพราะรังนกมีลักษณะรกรุงรังทำมาจากเศษหญ้าเศษใบไม้ จึงสื่อว่า มีทรงผมที่รกรุงรัง สกปรก ไม่หวีผม และกล่าวเปรียบว่ามีรูปหน้าแบนเหมือนข้าวจี่ เพราะ “ข้าวจี่” ซึ่งเป็นอาหารประจำภาคเหนือ คือการนำเอาข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนแบน ๆ ขนาดเหมาะมือมาชุบไข่ ทาน้ำมัน และ นำไปปิ้ง จึงสื่อว่า มีรูปหน้าแบนราบ ไม่หล่อเลย

ตัวอย่างที่ 59

“***พระเปรียบเหมือนร่มไทร***	ตี้แผ่ใบกิ่งก้าน
ทรงได้ก็ดได้สร้าง	งานหัตถกรรม
ฝีมือจักรสาน	ตอผ้าตอกี่
เมืองไทยเฮานี้	มีแต่ความเจริญ”

(บทซอถวายพระพร 12 สิงหา, 2542)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ถวายพระพร12สิงหา” ซึ่งแปลความได้ว่า “พระราชินีเปรียบเหมือนร่มไทร ที่แผ่กิ่งก้านสาขา พระองค์ทรงคิดทรงสร้างงานหัตถกรรมด้านจักรสานและทอผ้า ทำให้เมืองไทยเรามีความเจริญ”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบ พระราชินีเหมือนร่มไทรของปวงชน เพราะร่มไทรเป็นไม้ยืนต้นที่มีลำต้นขนาดใหญ่ มีใบมีกิ่งก้านที่แผ่สาขาปกคลุมให้ความร่มเย็น หรือเป็นที่หลบแดดหลบฝนให้กับประชานได้ จึงสื่อว่าพระราชินี เป็นที่พึ่งของปวงชนชาวไทยในทุกท้องที่ของเมืองไทย เพราะพระองค์ท่านทรงคิดงานด้านหัตถกรรมด้านจักรสานและการทอผ้าให้ประชาชนได้เรียนรู้ทำให้มีอาชีพสร้างรายได้ให้กับประชาชนเป็นอย่างดี

ตัวอย่างที่ 60

“ครูบาอาจารย์	ได้อบรมบ่มอู้
วิชาความรู้	***เหมือนกั๋นแสงเทียน***”

(หน้าที่เยาวชน, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “หน้าที่เยาวชน” ซึ่งแปลความได้ว่า “ครูบาอาจารย์ได้อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ เหมือนเป็นแสงเทียน”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบวิชาความรู้ที่ครูอาจารย์ให้ลูกศิษย์นั้นเหมือนแสงเทียน เพราะแสงเทียนเป็นแสงสว่างที่สามารถนำทางให้คนเรามองเห็นได้เวลาที่ไม่มีไฟฟ้า จึงสื่อว่าวิชาความรู้เป็นเหมือนแสงสว่างที่นำทางชีวิตให้นักเรียนพบเจอแต่สิ่งดี

ตัวอย่างที่ 61

“***ถ้าเฮาทุกคนจ่วยรณรงค์ต่อต้าน*** ***เหมือนเปิ้นแป๋งเฮือนหมั้นเพราะมีหลายเสา***
เทศกาลเข้าพรรษาเฮาปาก๋ั้นงดเหล้า มันจะลดบรรเทารายจ่ายบ่อไจ่หน้อย”

(โทษของเหล้า, 2536)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “โทษของเหล้า” ซึ่งแปลความได้ว่า “ถ้าเราทุกคนช่วยกันรณรงค์ต่อต้านเหมือนเขาสร้างบ้านเรือนก็ต้องมีหลายเสา เทศกาลเข้าพรรษาจึงควรช่วยกันงดเหล้า ซึ่งจะช่วยบรรเทารายจ่ายได้มาก”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบการช่วยกันรณรงค์ต่อต้านเรื่องดื่มเหล้าเหมือนการสร้างบ้านเรือนก็ต้องมีหลายเสา เพราะหากว่าตอกเสาเพียงหนึ่งเสาในการสร้างบ้าน บ้านก็จะไม่มีฐานที่มั่นคง จึงสื่อว่าการรวมตัวช่วยกันรณรงค์เรื่องการงดเหล้านั้นก็ควรร่วมมือกันหลายคนหลายฝ่าย

ตัวอย่างที่ 62

“เมื่อลูกจะออกจากครรภ์ แสนทรมานขนาด
เจ็บต๊องใจ๋ปอจะขาด จ๋นเป๋นมืดหน้า ต๋าลาย
เจ็บห่วงตึงต๊องตึงข้าง ใจ๋ปอจะคว่ำขาดหาย
ชีวิตแม่เจ้าบ่ต๋าย ***เหลือเต้าเม็ดงาผ่าแปด***”

(พระคุณแม่, 2542)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “พระคุณแม่” ซึ่งแปลความได้ว่า “เมื่อลูกออกจากครรภ์ แม่สุดแสนทรมาน รู้สึกเจ็บท้องจนใจจะขาด รู้สึกห่วงลูก จนใจหายใจคว่ำ ชีวิตของแม่นั้นรอดมาได้ เหมือนเม็ดงาผ่าแปด”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความทุกข์ทรมานของแม่เวลาที่คลอดลูก แล้วรอดตายมาได้เหมือนเม็ดงาผ่าแปด เพราะเม็ดงาเป็นเมล็ดพันธุ์ที่เล็กมาก เมื่อนำมาผ่าเป็นแปดส่วนจึงเป็นไปได้ยากหรือทำได้ลำบากมาก จึงสื่อว่าผู้เป็นแม่เวลาคลอดลูกนั้นชีวิตแทบจะปลิด จึงเป็นการรักษาชีวิตของแม่ให้รอดมาได้อย่างยากลำบากมากเพราะรู้สึกเจ็บปวดทรมานมาก

ตัวอย่างที่ 63

“เฮามีวิชาปั๋ญญา ฮู้ตึงวิชาอ่านเฮียนเขียนขีด
หื้อเป๋นเครื่องมือเลี้ยงชีพ ***เหมือนดวงประทีป แสงไฟ***”

(พระคุณแม่, 2542)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “พระคุณแม่” ซึ่งแปลความได้ว่า “เรามีวิชามีปัญญา รู้ทั้งการอ่านการเขียน ขอให้เป็นเครื่องมือเลี้ยงชีพ เหมือนเป็นดวงประทีปแสงไฟ”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบวิชาความรู้และปัญญาที่แม่ให้เหมือนดวงประทีป แสงไฟ เพราะดงประทีป และแสงไฟเป็นแสงสว่างที่ให้คนเรามองเห็นได้เวลาที่อยู่ในที่มืด จึงสื่อว่าวิชาความรู้และปัญญาที่ลูกมีเป็นเหมือนแสงสว่างที่นำทางชีวิตให้ลูกได้มีหน้าที่การงานที่มั่นคงเลี้ยงดูตนเองได้

ตัวอย่างที่ 64

“มีพลานามัยสมบูรณ์ ความสุขเพิ่มพูนทุกสิ่ง
พระเกษมสำราญเบิกบานล้ำยิ่ง ขอหื้อเป๋นมิ่ง มลคล
ท่านได้กอบเกื้อเผื่อแผ่ ***พระทัยแม่ดุจดังสายฝน***
แม่เปรียบเหมือนฉัตรมงคล โอบอุ้มชุมชนทั่วไป”

(พระคุณแม่, 2542)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “พระคุณแม่” ซึ่งแปลความได้ว่า “ขอให้พระองค์มีพลานามัยที่สมบูรณ์ มีความสุขเพิ่มพูนในทุกสิ่ง มีพระเกษมสำราญเบิกบาน ขอให้เป็นมิ่งมงคลของประชาชน เพราะพระองค์ท่านได้ช่วยเหลือประชาชน น้ำพระทัยของพระองค์ดุจดังสายฝน พระองค์ท่านเปรียบเหมือนฉัตรมงคล โอบอุ้มประชาชนทั่วไป”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบน้ำพระทัยของสมเด็จพระราชินีนาถเหมือนสายฝน เพราะสายฝน เป็นสายน้ำที่ตกลงมาสู่พื้นดินให้เกิดความชุ่มฉ่ำ และฝนก็ตกไปทั่วทุกพื้นที่ของภูมิภาคในเมืองไทย จึงสื่อว่าน้ำพระทัยของสมเด็จพระราชินีนาถได้พระราชทานแก่ประชาชนทุกคน หากประชาชนคนใดได้รับแล้วก็จะเกิดความปีติ ยินดี มีความสุขกับน้ำพระทัยที่ท่านได้พระราชทานให้และกล่าวเปรียบสมเด็จพระราชินีนาถเหมือนฉัตรมงคล เพราะฉัตรมงคลเป็นร่มที่ใช้กันแดดกันฝนให้พระองค์เวลาเสด็จเยี่ยมเยือนประชาชน จึงสื่อว่าพระองค์ทรงเป็นที่พึ่งของประชาชน คอยให้ความช่วยเหลือกับประชาชนทั่วทุกแขนง

ตัวอย่างที่ 65

“ก่อนจะเอาไปแก๋ง ก็จัดก็แจ๋งเอาตั้งมีดพร้า เอามาก๊กก้นข้า ***เจ็บปอเหมือนจะล้มจะต๋าย*** ตดตี่จ่างจี้ฟ้าเขามาก๊กขว้างออกไป นายเหยนาย หอยบ่ตันต๋ายอ้าตะงาบอยู่”

(บทซอเรื่อง หอยไห้ “เสเลเมา”, 2547)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “หอยไห้ (เสเลเมา)” ซึ่งแปลความได้ว่า “ก่อนที่จะเอาหอยไปทำอาหาร ก็เอามีดมาตัดก้นของหอยออก ความรู้สึกของหอยเจ็บเหมือนจะล้มตายจากโลกนี้ไป ตัดเอาตรงก้นของหอยที่ชี้ขึ้นฟ้าไป ทั้ง ๆ ที่หอยยังไม่ตาย”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกของหอยที่ถูกตัดก้นออกไปทั้ง ๆ ที่ยังไม่ตายเหมือนจะล้มตายจากโลกนี้ไปแล้ว จึงสื่อว่าหอยรู้สึกทรมานและเจ็บปวดมาก ๆ

2.2 การใช้อุปลักษณ์ (Metaphor) คือ ความเปรียบแสดงลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยกล่าวถึงอีกสิ่งหนึ่งแทนเพื่ออิงความหมายของสิ่งนั้นโยงไปถึงเรื่องที่ต้องการจะอธิบายโดยใช้คำ “เป็น” “คือ” ฯลฯ ในการเปรียบเทียบผู้วิจัยพบผลการวิจัยในบทซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 66

“***ถ้ามีป้อเป็นต้นไทร*** ***มีแม่เป็นใบมีลูกเป็นหน่วย***
ครอบครัวจะอุดมไปด้วย สัพพะสิ่ง นานา”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด, 2545)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด” ซึ่งแปลความได้ว่า “ถ้าพ่อเป็นต้นไทร มีแม่เป็นใบมีลูกเป็นผล ครอบครัวจะอุดมไปด้วย สรรพสิ่งนานา”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบให้ ***“พ่อ”*** เป็น ต้นไทร เพราะ ต้นไทรเป็นต้นไม้ยืนต้นที่มีลักษณะใหญ่มากลำต้นจึงเป็นหลักสำคัญให้กับใบและผล จึงสื่อว่าพ่อควรเป็นผู้นำครอบครัวที่ดีให้กับภรรยาและบุตร กล่าวเปรียบให้ ***“แม่”*** เป็นใบของต้นไทร เพราะใบต้นไทรถ้านำมารวมกันหลาย ๆ ใบจะแผ่กิ่งก้านสาขาขนาดใหญ่ให้ผู้คนหลบแดดหลบฝนได้ จึงสื่อว่าแม่ควรเป็นที่พักพิงให้กับครอบครัว คอยให้คำปรึกษาแก่สามีและบุตรได้ทุกเรื่อง และกล่าวเปรียบให้ ***“ลูก”*** เป็นผลของต้นไทร เพราะผลเป็นองค์ประกอบที่เล็กที่สุดของต้นไม้ จึงควรได้รับการดูแลอย่างทะนุถนอม จึงสื่อว่าลูกควรได้รับการดูแลเลี้ยงดูจากพ่อแม่ด้วยความรักความอบอุ่นอย่างเสมอซึ่งองค์ประกอบทั้งสามอย่างนี้ถ้าขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปก็เป็นต้นไม้ที่อุดมสมบูรณ์หรือครอบครัวที่อบอุ่นไม่ได้

ตัวอย่างที่ 67

“***เปิ้นว่าความฮักคือความหวานชื่น*** บ่มีขมขื่นและบ่มีขื่นขม
คนโบราณว่าหวานกิ๋นเป็นลม กิ๋นของขมว่าเป็นยาแก้”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า เขาว่าความรักคือความหวานชื่น ไม่มีข่มขืนและไม่มีขื่นขม คนโบราณท่านว่ารสหวานกินแล้วเป็นลม รสขมกินแล้วเป็นยาแก้ ”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบให้ ***“ความรัก”*** คือ ความหวานชื่น เพราะหากบุคคลใดที่มีความรักยามที่มองไปทางไหน หรือทำอะไร ก็จะพบแต่ความสุข มีพลังขับเคลื่อนให้ชีวิตมีแต่รอบยิ้ม จึงสื่อว่าความรักคือยาวิเศษให้ชีวิตของเรามีความสุข

ตัวอย่างที่ 68

“เฮากับเฮาเหมือนเตากับน้ำ	กันว่าน้ำแห้งก็เขินก้อนบ่าหิน
ปากกำใดว่าฮักลูกแม่ยิง	ยังบ่าขัดมาปิงไหลตั๋วมาใกล้
กันป้อจายเป็นภู่ผึ้งภมร	***น้องจะรับเป็นเกสรดอกไม้***....จิ่มแหล่นอง”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “ตัวเธอและตัวฉันเหมือนตะไคร่กับน้ำ ถ้าแม่น้ำแห้งก็มองเห็นก้อนหิน ถ้าปากของเราบอกรักผู้หญิงคนไหน ทำไมไม่ขยับกายเข้าไปนั่งใกล้ ๆ ถ้าผู้ชายเป็นฝูงผึ้ง ผู้หญิงก็เป็นเกสรดอกไม้”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบให้ ***“ผู้ชาย”*** เป็นฝูงผึ้ง เพราะผึ้งซึ่งเป็นแมลงสัตว์ปีกที่ชอบดอมดมกลิ่นเกสรดอกไม้ จึงสื่อว่าฝ่ายชายมีความเหมาะสมควรคู่กับฝ่ายหญิงมาก และกล่าวเปรียบให้ “ผู้หญิง” เป็นเกสรดอกไม้ เพราะเกสรดอกไม้มีรสหวาน จึงสื่อว่าผู้หญิงมีความอ่อนโยนอ่อนหวาน มีความเหมาะสมกับฝ่ายชายซึ่งเป็นเหมือนฝูงผึ้งมาดอมดมกลิ่นเกสรดอกไม้

ตัวอย่างที่ 69

“***นี่นายเป็นปู่ไปหนีฮูคันนา***	***ถ้านายเป็นปล๋าจะไปลาไกล๋บวก***
นายเป็นสาวหน้าอกขาวอย่างหยวก	***ถ้านายเป็นไข่ลวกจะเอาใส่กาแฟ***”

(บทเกี้ยว บทที่ 1, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “ถ้าน้องเป็นปูอย่าหนีรูคันนา ถ้าน้องปลาอย่าไปไกลหนองน้ำ หน้าอกของน้องขาวเหมือนหยวกกล้วย หรือ ถ้าน้องเป็นไข่ลวกพี่จะเอาใส่กาแฟ”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบให้ ***“ฝ่ายหญิง”*** เป็นปู เพราะปูอาศัยอยู่ในรูคันนา และกล่าวเปรียบให้ ***“ฝ่ายหญิง”*** เป็นปลา เพราะปลาอาศัยอยู่ในหนองน้ำ การเปรียบเทียบทั้งสองอย่างนี้จึงสื่อว่าฝ่ายหญิงมีความเหมาะสมคู่กับฝ่ายชายมาก เราต่างขาดกันและกันไม่ได้ เพราะปูก็ขาดรูคันนาไม่ได้ และปลาก็ขาดหนองน้ำไม่ได้ เนื่องจากเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทั้งสองประเภท

และกล่าวเปรียบให้ ***“ฝ่ายหญิง”*** เป็นไข่ลวก” ซึ่งจะนำมารับประทานกับกาแฟ เพราะเป็นอาหารที่นิยมรับประทานคู่กัน จึงสื่อว่าทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงคู่ควรกันอย่างยิ่ง

ตัวอย่างที่ 70

“เป็นเวรเป็นก๋ำอะหยังจ่องจั๊ก	เมื่อเจ้าลูกรักเป๋นสัตว์หน้าขน
มันเป็นวิบากก๋ำหยังมาดน	แม่ตุ๊กเรรนเปิ้งๆไผ่บ่ได้
ป้อเจ้าก็ว่าเป็นนางกากี	แม่ถึงปาเจ้าหนีเข้าดงป่าไม้”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “เจ้าหงส์หิน” ซึ่งแปลความได้ว่า “ไม่รู้เป็นเวรเป็นกรรมอะไรเมื่อลูกรักของเราเกิดมาเป็นสัตว์หน้าขนซึ่งเป็นวิบากกรรมของแม่ที่ไม่สามารถพึ่งพาใครได้อีกทั้งพ่อของลูกก็กล่าวว่าแม่เป็นนางกากีแม่จึงพาลูกหนีเข้ามาอยู่ในป่า”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบให้ “นางวิมาลา” เป็นนางกากี จึงสื่อว่า นางวิมาลาเป็นหญิงสาวเจ้าชู้หลายใจ เพราะนางกากีเป็นตัวเอกในวรรณกรรมเรื่อง “กากี” เป็นชื่อของหญิงสาวนางหนึ่งผู้มีโฉมงามมากและมีเหตุอันตรายแก่ตัวก็ด้วยความงามของนางนั้นนางเป็นมเหสีของท้าวพรหมทัตครั้งหนึ่งเมื่อพระยาครุฑมาเล่นสกากับท้าวพรหมทัตได้แลเห็นนางและเกิดใคร่ได้ในตัวนางจึงลักพาตัวนางไปอยู่วิมานฉิมพลี ท้าวพรหมทัตกลัดกลุ้มนัก คนธรรพ์ชื่อนาฏกุเวร ผู้เป็นพี่เลี้ยงท้าวพรหมทัต และทำหน้าที่ขับพิณถวายจึงอาสาไปตามหาตัวนางโดยจำแลงกายแอบซ่อนในขนพระยาครุฑไปจนถึงวิมานฉิมพลี แต่แล้วคนธรรพ์เกิดใคร่ได้ในความงามของนางเสียเอง

นาฏกุเวรลอบอยู่ในวิมานฉิมพลีหลายเวลา จึงกลับมาทูลท้าวพรหมทัตทรงทราบท้าวพรหมทัตทราบเรื่องกลับพิโรธนางกากีนักว่าใจง่ายหลายชายได้ไปร่วมราชปักษีแล้ว มิหน่ำซ้ำสมรสคนธรรพ์ อันธพาลด้วย

ตัวอย่างที่ 71

"จะตัดสินใจ๋อยู่กิ๋นเป๋นผัวเมีย เรื่องดีเรื่องเสียมันก็มีหลายข้อ
ถ้าเมียเป๋นงัวก็หื้อผัวเป๋นล้อ จ่วยกั๋นต๊อมาจ่วยกั๋นลาก"

(บทซอเกี๋ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "เจ้าหงส์หิน" ซึ่งแปลความได้ว่า "การตัดสินใจอยู่กินกันเป็นสามีภรรยา ก็ต้องมีทั้งเรื่องดีและเรื่องเสียหลายด้าน ถ้าภรรยาเป็นวัวก็ต้องให้สามีเป็นล้อ เพราะต้องช่วยกันลากช่วยกันจูงกันไป"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบให้ "ภรรยา" เป็นวัว และเปรียบให้ "สามี" เป็นล้อเกวียน เพราะการใช้ล้อเกวียนเพื่อลากสิ่งของต่าง ๆ นั้นต้องใช้วัวเป็นยานพาหนะที่สำคัญ ดังนั้นถ้าไม่มีวัวช่วยลากสิ่งของนั้นล้อเกวียนก็ลากหรือเคลื่อนที่ไม่ได้ หรือถ้าไม่มีล้อเกวียนวัวก็บรรทุกสิ่งของต่าง ๆ ไม่ได้มากมาย ดังนั้นจึงสื่อว่าการมีครอบครัวที่ดีทั้งสามีและภรรยามีความสำคัญเท่ากัน แต่ละคนมีหน้าที่เป็นของตัวเองจึงต้องอาศัยพึ่งพากันและกัน

ตัวอย่างที่ 72

"ไม้ผลั๊วะพลั้งน้ำตั่งขอนไหล เปิ้นยังเก็บไปดังไฟแป๋ต้องหลั๋วหนึ้งข้าว
กู่สร้างกู่สมต้องก่อยลมก่อยเป๋า มันเสียตั้งเก๊าขอมันดีตังยอดปายลูน
ผัวผิดแล้วเมียแก้วอุดหนุน ***ความผิดเป๋นทุน***คิดใหม่ทำใหม่"

(บทซอเกี๋ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "บทเกี๋ยว" ซึ่งแปลความได้ว่า "ไม้เกี๊ยะที่ถูกน้ำแล้ว เขายังเก็บไว้เป็นเชื้อก่อไฟเพื่อประกอบอาหารก็เปรียบเหมือนคนที่เป็นคู่สร้างคู่สมกันต้องค่อยพึ่งพาอาศัยกัน แม้ว่าตอนแรก ๆ จะไปด้วยกันไม่ค่อยได้ แต่มันก็ต้องค่อย ๆ ดีขึ้นวันหน้า ถ้าสามีทำอะไรผิดแล้ว ภรรยาก็ควรเป็นฝ่ายให้อภัย ให้ความผิดเป็นทุนเพื่อคิดใหม่ทำใหม่"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบให้ “ความผิดที่สามีเป็นคนก่อ” เป็น “ทุน” ในการคิดและทำอะไรใหม่ ๆ ให้ดีขึ้น เพราะ “ทุน” สื่อถึงสิ่งที่ผิดพลาดในอดีต เราก็นำความผิดพลาดนั้นมาเป็นเครื่องเตือนใจเราไม่ให้เรากระทำซ้ำอีกได้ จึงทำให้เรามีสติในการดำรงชีวิตครอบครัวมากขึ้นได้

ตัวอย่างที่ 73

“นายเป็นดูกก้านข้าจะ***เป็นเปาคา*** อ้ายเป็นไจยาน้องจะ***เป็นแว่นแก้ว***”

(บทซอเรื่อง พระลอ)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “พระลอ” ซึ่งแปลความได้ว่า ถ้านายเป็นดูกก้าน ฉันจะเป็นเปาคา ซึ่งดูกก้าน คือไม้ไผ่ยาวขนาดประมาณหนึ่งวา ผ่าเป็นกีบขนาดเล็กใช้เป็นโครงของตลับหญ้าเปาคา หรือใบพลวงที่ใช้มุงหลังคา และถ้าพี่เป็นใจยาน้องจะเป็นแว่นแก้ว ซึ่ง “ใจยา” คือ พระเอก “นางแว่นแก้ว” คือนางเอกจากวรรณกรรมล้านนาเรื่องน้อยใจยา

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบความรักของตัวพระตัวนางในบทซอเรื่องพระลอ เป็น “ดูกก้าน” กับ “เปาคา” เพราะทั้งสองสิ่งเป็นของคู่กัน จึงขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ และเปรียบเทียบเป็น “ใจยา กับ นางแว่นแก้ว” ซึ่งเป็นพระเอกนางเอกในวรรณกรรมล้านนาเรื่อง น้อยใจยา จึงสื่อว่าทั้งคู่เป็นคู่รักที่เหมาะสมและทั้งคู่ก็รักกันมาก

2.3 การใช้สัญลักษณ์ (Symbol) คือ การไม่กล่าวเปรียบเทียบตรง ๆ อย่างอุปมาอุปไมย ไม่กล่าวว่าสิ่งหนึ่งคืออีกสิ่งหนึ่งอย่างอุปลักษณ์ แต่ใช้ “สิ่งแทน” การกระทำหรือสิ่งที่ต้องการจะกล่าวถึงเลยทีเดียวการใช้สัญลักษณ์จึงทำให้ผู้อ่านต้องตีความผู้วิจัยพบผลการวิจัยในบทซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 74

“ไผได้ผัวอย่างบ่าขี้ปุ้ม เอาความสาวไปซุมอยู่ตึงบ่ได้
ผิดกั๋นมาก็เป็นค้อนเป็นไม้ หม้อเข้าเต๋าไฟปอฉิบหายวายวอด”

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ผัวเผ็ดเมียยักษ์” ซึ่งแปลความได้ว่า “ถ้าใครได้สามีเหมือนนายขี้ปุ๋ม เอาความเป็นสาวไปอยู่ด้วยไม่ได้เลย เพราะเวลาที่ทะเลาะกันก็ต้องเป็นค้อนเป็นไม้ หม้อข้าวเตาไฟต้องพังทลาย”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบให้ “ค้อนและไม้” คือสัญลักษณ์ของการทำร้ายร่างกายเพราะค้อนและไม้เป็นอุปกรณ์ในการใช้ตบตี ทุบต่อยกันได้

ตัวอย่างที่ 75

“เข้าพรรษาสามเดือนมาเยือนนี้แล้ว	***เก็บขวดเก็บแก้วเอาไว้ตังหลัง***
จ่วยกั๋นสร้างทุนทำบุญสุนตาน	ปั๊ดกวาดเผี้ยวถางตางเดินข้างหน้า
เฮามาตั้งสติดำริหาความต๋าย	***หื้อได้จุดหมายคือสวรรค์จั้นฟ้า”***

(งดเหล้าเข้าพรรษา, 2536)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “งดเหล้าเข้าพรรษา” ซึ่งแปลความได้ว่า “ช่วงเข้าพรรษาสามเดือนมาถึงแล้ว ควรเก็บขวดเก็บแก้วไว้ก่อน ช่วยกันสร้างบุญสุนทาน ช่วยกันปัดกวาดทางเดินข้างหน้าและตั้งสติเพื่อรับกับความตาย เพื่อให้ได้จุดหมายคือสวรรค์”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบให้การเก็บขวดเก็บแก้ว คือสัญลักษณ์ของอบายมุขทั้งหมด เพราะ ขวด กับ แก้ว สื่อความถึง การดื่มเหล้า

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบให้สวรรค์ชั้นฟ้า คือสัญลักษณ์ของ “ความสุข” เพราะมนุษย์เราเชื่อกันว่าบนสวรรค์ชั้นฟ้าเป็นที่อยู่ของเทพเทวดา นางฟ้า ถ้าใครได้ขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ก็จะต้องพบกับความสุข จึงมีคำกล่าวไว้ว่า “ถ้าใครทำดีจะได้ขึ้นสวรรค์ ถ้าใครทำชั่วจะได้ตกนรก” ดังนั้นคำว่า “สวรรค์” จึงเป็นสัญลักษณ์ของความสุข ความดี และคำว่า “นรก” จึงเป็นสัญลักษณ์ของความทุกข์ ความชั่ว

2.4 การใช้บุคลาธิษฐาน (Personification) คือ การสมมุติให้เป็นบุคคลสมมุติสิ่งที่ไม่ใช่คนให้มีกิริยาอาการอย่างคน เช่น ดอกไม้ยิ้ม, ผีเสื้อกระซิบ เป็นต้น ผู้วิจัยพบผลการวิจัยในบทซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 76

“เมื่อได้เสด็จลงจากจั้นฟ้า จะมาว่ายหน้าเอาประสนธิ
ในขณะนั้นต้องฟ้ามืดมน ***อากาศหมุนวนฟ้าคร่างสนั่นก้อง***
หน่อแก้วประเสริฐจะมาเกิดเป็นคน เอาปฏิสนธิเข้าสู่ต๊อง”

(ก่ำก๋ำดำ, 2549)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ก่ำก๋ำดำ” ซึ่งแปลความได้ว่า เมื่อพระอินทร์ประทานบุตรให้ลงมาจากสวรรค์ เพื่อทำการปฏิสนธิในครรภ์มารดาก็เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติขึ้น ท้องฟ้ามืดครึ้ม อากาศแปรปรวน ฟ้าร้องสนั่นก้องเพราะเด็กมีบุญญาธิการกำลังจะลงมาเกิดบนโลกมนุษย์”

ผู้ประพันธ์เลือกใช้คำใส่อารมณ์ความรู้สึกให้คำว่า “ท้องฟ้า” ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตให้มีอาการเหมือนสิ่งมีชีวิต คือทำอาการ “คราง” เสียงสนั่นก้อง ประหนึ่งว่ามีจิตใจหรือตัวตน อันสื่อความถึงว่าฟ้าร้องเสียงดังมาก

ตัวอย่างที่ 77

“ลมปัดไม้มาสู่บ้านตู๋ สีจมปูมาป้อมเก๊าเนิ้ง
เก๊าเหมือนต๋าย ปล๋ายมันเสิ้ง ***ลมปัดเนิ้งไหวหวั่นโตยแนว***
ดอกพิกุลก็คือดอกแก้ว จะเป็นของเปิ่นแล้วนา...”

(พระลอ, 2542)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “พระลอ” ซึ่งแปลความได้ว่า “ลมพัดต้นไม้มาถึงบ้านพี่ มีดอกสีชมพูอยู่ที่ยอดไม้ ต้นยอดไม้เหมือนตาย เพราะปลายยอดไม้เอนคล้อยไปตามลม ดอกพิกุลก็คือดอกแก้ว จะมาอยู่คู่กับพี่แล้ว”

ผู้ประพันธ์เลือกใช้คำใส่อารมณ์ความรู้สึกให้คำว่า “ปลายยอดไม้” ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตให้มีอาการเหมือนสิ่งมีชีวิต คือทำอาการ “ไหวหวั่น” ประหนึ่งว่ามีจิตใจหรือตัวตน อันสื่อความถึงว่าปลายยอดไม้เอนไปตามลู่ลมที่พัดมา ดูเป็นทิวแถวอย่างสวยงาม

2.5 การใช้นามนัย (Metonymy) คือ การใช้คำหรือวลีซึ่งบ่งลักษณะ หรือคุณสมบัติของสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด

ตัวอย่างที่ 78

"***ได้เมียหนุ่มเหมือนกิ๋นจิ้นจุ่มกับเหล้า*** ***เฮาได้เมียเฒ่าเหมือนกิ๋นเหล้ากับเกลื๋อ***
กิ๋นเข้างายแอ่วบ้านใต้บ้านเหนือ เล่าขวัญผัวขึ้นล่องขึ้นล่อง"

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม" ซึ่งแปลความได้ว่า "มีภรรยาอายุน้อยเหมือนรับประทานหมูจุ๋มกับเหล้า ส่วนเรามีภรรยาอายุมากเหมือนดื่มเหล้ากับเหลือ หลังจากที่ทานข้าวเช้าแล้วไปเที่ยวบ้านเพื่อนทางใต้ ทางเหนือก็นินทาสามีตลอด"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบการมีภรรยาอายุน้อยเหมือนรับประทานหมูจุ๋มกับเหล้า จึงสื่อว่ามีความสุขมากที่ได้ภรรยาอายุน้อย เพราะคำว่า "จิ๋นจุ๋ม (หมูจุ๋ม) ในที่นี้ หมายถึง เครื่องแสดงสถานภาพทางเศรษฐกิจในครอบครัวที่ร่ำรวย เพราะมีเนื้อสัตว์รับประทานในวงเหล้าทำให้มีความสุข และกล่าวเปรียบการมีภรรยาอายุมากเหมือนการดื่มเหล้ากับเกลือ จึงสื่อว่าไม่มีความสุขที่มีภรรยาอายุมาก เพราะ คำว่า "เกลือ" ในที่นี้ หมายถึง เครื่องแสดงสถานภาพทางเศรษฐกิจในครอบครัวที่ยากจน เพราะดื่มเหล้ากับเกลืออันสื่อถึงความทุกข์

ตัวอย่างที่ 79

"หันน้องกำเดียวอ้ายตึงหลงฮัก ใคร่ปลูก***ดอกสลั๊ก***ไปขึ้นต้นป๋อหมัน
นอนเมื่อคืนอ้ายปอหลับฝันหัน ว่าได้นอนตวยกั๋นเอาแก้มก่ายแก้ม"

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "บทเกี้ยว" ซึ่งแปลความได้ว่า "มองเห็นน้องครั้งเดียวก็หลงรักน้อง จึงอยากปลูกดอกรัก (ดอกสลั๊ก) ให้ขึ้นในหัวใจน้อง เวลานอนตอนกลางคืนพี่ก็หลับฝัน ว่าได้นอนหลับกับน้อง เอาแก้มมาก่ายกัน"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบคำว่า “ปลูกดอกสล๊ัก (ดอกรัก)” ในที่นี้หมายถึง การหลงรักหญิงสาว อยากได้หญิงสาวผู้นี้มาเป็นคู่ครอง

ตัวอย่างที่ 80

“เฮากับเฮาเหมือนดาวกับฟ้า ***เจี๋ยวน้ำฮ้าใส่ส้าบ่าแต๋ง***”
ต่างคนต่างรักต่างคนต่างแปง จะหื้ออ้ายต่างแวงจ่วยแป๋งละอ่อน”

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทเกี้ยวสาวซึ่งฝ่ายชายพูดกับฝ่ายหญิง แปลความได้ว่า “เราทั้งสองคนเปรียบเหมือนดวงดาวกับท้องฟ้าเหมือนการเจียวน้ำปลาร้าใส่ยำแตงกวา ซึ่งต่างคนต่างรักกัน พี่อยากมาช่วยน้องทำลูกนะ”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบฝ่ายหญิงกับฝ่ายชายเหมือนดวงดาวกับท้องฟ้า ซึ่งเป็นของคู่กันอย่างเหมาะสม ถ้าท้องฟ้าขาดดวงดาว ท้องฟ้าก็จะไม่สวยงาม หรือถ้าไม่มีท้องฟ้าดวงดาวก็อยู่เพียงลำพังไม่ได้ ทั้งยังเปรียบเหมือนการเจียวน้ำปลาร้าใส่ยำแตงกวา ซึ่งเป็นอาหารเหนือชนิดหนึ่งเรียกว่า “ส้าบ่าแต๋ง” ถ้าการทำอาหารชนิดนี้ไม่เจียวน้ำปลาร้าใส่แล้ว ก็จะขาดรสชาติ ไม่อร่อย ผู้ประพันธ์จึงเปรียบคู่รักคู่นี้ว่าเหมาะสมกันมาก

ตัวอย่างที่ 81

“จะเต๊ะเตรียมไปเหมือนขอนไม้แห้ง กันถึงฤดูแล้งมันยังมีเห็ดฝอย
ใคร่หันกำฮักของแม่สีดำมอย หื้อผ่อเอาดอยม่อนถ้ำขุ๋นต๋ำล
รถไฟ อดบี้นผดแผวเมืองลำปาง ***ความฮักน้อง หื้อผ่อเอาดอยม่อนนั้น***”

(บทเกี้ยว บทฮัก, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทเกี้ยวบทฮัก ซึ่งฝ่ายชายพูดกับฝ่ายหญิงแปลความได้ว่า “ถ้าจะกล่าวไปแล้วก็เหมือนขอนไม้แห้ง แม้ถึงตอนฤดูแล้งก็ยังมีเห็ดฝอยขึ้นตามขอนไม้ ถ้าอยากเห็นความรักของที่พี่มีให้น้อง ก็ให้ดูที่ดอยขุนตาล แม้รถไฟวิ่งไปถึงจังหวัดลำปางแล้ว ก็ยังมองเห็นดอยขุนตาลอยู่”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรักของฝ่ายที่มีให้ฝ่ายหญิงเหมือนดอยขุนตาล ซึ่งดอยขุนตาลนั้นกว้างใหญ่มาก ซึ่งจะเห็นได้จากการนั่งรถไฟจากจังหวัดเชียงใหม่ไปจังหวัดลำปางก็ยังมองเห็นดอยขุนตาลอยู่ จึงสื่อว่าความรักของพี่ที่มีให้น้องนั้นมหาศาลมาก

ตัวอย่างที่ 82

"อู้เรื่องเมียมันหยังมาเพลียหัวใจ๋ ถ้าอยู่ตวยกั๋นไปกลั๋วลูกหลายลุ้ม ๆ....
อยู่ตวยกั๋นเลี้ยงกั๋นบ่กุ้ม ลูกเกิดมาลุ้ม ๆ มานั่งกลุ้มปวดหมอง
คิดมาอุรามันปวด ใคร่หนีไปหวดเหล้าสักสองตอง
เหลียวผ่อเฮือนก็เป๋นตูบมุงต๋อง สะลีตี้นอนผ่ออย่างมุ้งกระต่าย"

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "ผัวเผดเมียยักษ์" ซึ่งแปลความได้ว่า "กล่าวถึงเรื่องภรรยาแล้วรู้สึกเหนื่อยหัวใจ ถ้ายิ่งอยู่นานไปกลัวว่าจะมีลูกหลายคนอาจเลี้ยงได้ไม่หมด คิดแล้วรู้สึกปวดหัวปวดอุรา อยากหนีไปกินเหล้าสักแก้ว ยิ่งแลไปดูบ้านก็เป็นตูบมุงด้วยใบตอง ดูที่นอนเหมือนมุ้งกระต่าย"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบที่นอนเหมือนที่อยู่ของกระต่ายซึ่งเป็นกองหญ้าฟางเล็ก ๆ รกรุงรังมาก จึงสื่อถึงที่นอนไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และคับแคบ

2.6 ปฏิรูปพจน์ (Allustion) คือ การใช้ข้อความที่ดัดแปลงมาจากข้อความอันเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว เช่น วาทะของนักปราชญ์ รัฐบุรุษ กวี หรือ สุภาษิต คำพังเพย หรือผลงานของผู้อื่น ผู้วิจัยพบผลการวิจัยในบทซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 83

"เอาผัวหนุ่มเป๋นเจ้าเอาผัวเฒ่าได้บุญบ่เป๋นก๋านลงทุนซื้อยาคุมใส่ต๊อง.....
ปล่อยหื้อควายเฒ่าได้เคาหญ้าอ่อน ปล๋ามันต๋ายในข้องมันจะป๋นไปไหน"

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “เฒ่ากิ๊กก๊อก” แปลความได้ว่า “มีสามีอายุน้อยต้องคอยดูแลเอาอกเอาใจ แต่ถ้ามีสามีอายุมากก็ไม่ต้องทานยาคุมให้โคแก่กินยาอ่อนดีกว่าเหมือนปลาตายในกระชังก็คงหนีไปไหนไม่พ้นหรอก”

“ปล่อยหื้อควายเฒ่าได้เคาหญ้าอ่อนเป็นข้อความที่ดัดแปลงมาจากสำนวนว่า***“โคแก่กินยาอ่อน”*** ซึ่งหมายถึง ชายสูงอายุที่ชอบผู้หญิงรุ่นสาว (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2546: 21)

ตัวอย่างที่ 84

“ข้าจะฮักเป๋นผัวบ่ใจ้หนัวเป๋นจู้ จวนอ้ายไปอยู่ใกล้ฤดูยามหนาว
ความฮักหนักอกเหมือนกลิ้งครกขึ้นเขา กลั๋วจะหลอกลวงสาวหื้อนอนหนาวสะอื้น”

(บทซอเกี้ยว บทที่ 1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทเกี้ยวสาวซึ่งฝ่ายหญิงพูดกับฝ่ายชาย แปลความได้ว่า “น้องจะรักพี่เป็นสามีแท้ ๆ ไม่ใช่เป็นชู้จะชวนพี่ไปอยู่ด้วยกันในฤดูหนาวนี้เพราะความรักของน้องที่มีต่อพี่ตอนนี้เหมือนกลิ้งครกขึ้นภูเขากลัวว่าจะถูกหลอกให้น้องนอนหนาวคนเดียว” ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบความรักของฝ่ายหญิงที่มีให้ฝ่ายชายเหมือนกลิ้งครกขึ้นภูเขา หมายถึง เป็นเรื่องที่จะทำให้บรรลุผลนั้นค่อนข้างลำบากยากเย็น มิใช่สิ่งที่จะทำได้อย่างสะดวกเลย เพราะความรักของพี่อาจจะเป็นแค่เรื่องหลอกลวงน้องเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก

“ความฮักหนักอกเหมือนกลิ้งครกขึ้นเขา” เป็นข้อความที่ดัดแปลงมาจากสำนวนว่า ***“เข็นครกขึ้นภูเขา”*** ซึ่งหมายถึง ทำงานที่ยากเกินความสามารถของคน (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2546: 14)

ตัวอย่างที่ 85

“เป๋นว่าความฮักคือความหวานชื่น บ่มีขมขื่นและบ่มีขื่นขม
คนโบราณว่า***หวานกิ๋นเป็นลม*** ***กิ๋นของขมว่าเป๋นยาแก้***

(บทซอเกี้ยว บทที่ 1, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทเกี้ยวสาวซึ่งฝ่ายหญิงพูดกับฝ่ายชาย แปลความได้ว่า “เขาว่าความรักคือความหวานชื่น ไม่มีขมขื่นและไม่มีขื่นขม คนโบราณว่า กินของหวานเป็นลม กินของขมเป็นยาแก้”

“หวานกิ๋นเป็นลม กิ๋นของขมว่าเป็นยาแก้” เป็นข้อความที่ดัดแปลงมาจากสำนวนว่า “หวานเป็นลม ขมเป็นยา” ซึ่งสำนวนนี้มาจากของกิน คือ ของหวานหรือของที่มีรสหวานกินแล้วมักจะทำให้ไม่สบายเป็นโทษของขมหรือของที่มีรสขมกินแล้วเหมือนกินยาเป็นคุณความหมายของสำนวนกว้างขวาง หมายถึง อะไรที่ไม่ดีเป็นของทำง่าย แต่เป็นโทษอะไรที่ดีเป็นของทำยาก แต่เป็นคุณคำพูดประจบสอพลอฟังแล้วแต่เป็นโทษคำพูดตรงไปตรงมาฟังไม่เพราะแต่เป็นคุณ ฯลฯ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2541: 619)

ตัวอย่างที่ 86

“ซ้ำพญาป้อเจ้ามาละต้อด แม่เหมือนคนต๋ำบอดผ่หาไผบ่หัน
อุ้มเอาหมาน้อยเข้าป่าดงดำ นอนในอรัญกล๋างดงกล๋างป่า
ป้อมาตัดบัวบ่หื้อเหลือเยื่อใย ***แม่จึงหนีต๋ายเอาดาบหน้า***
นางได้รอนแรมนอนแฮมในป่า เตียวเอาตังหน้า เป๋นไป”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง เจ้าหงส์หิน แปลความได้ว่า “ยิ่งพ่อพญาก็มาทิ้งแม่ แม่เลยเหมือนคนตาบอด มองไม่เห็นใครที่จะช่วยเหลือเราได้เลย จึงอุ้มหมาน้อยเข้าป่าดงดำได้นอนพักผ่อนกันกลางป่า พ่อของลูกมาตัดบัวไม่ให้เหลือใย แม่จึงของตายเอาดาบหน้า ขอยอมรับความจริงต่อไป”

“ตัดบัวบ่หื้อเหลือเยื่อใย” เป็นข้อความที่ดัดแปลงมาจากสำนวนว่า ***“เด็ดบัวไม่ให้เหลือใย”*** ซึ่งหมายถึง การตัดความสัมพันธ์หรือไมตรีที่มีต่อกันขาดจากกันทีเดียว สำนวนนี้เอาดอกบัวมาเปรียบคือดอกบัวเมื่อหักก้านหลุดจากกัน แต่ตรงรอยหักนั้นยังมีใยเป็นสายติดอยู่ไม่ขาดจากกัน คนเราที่เคยมีความสัมพันธ์หรือมีไตรีต่อกันเมื่อแยกจากกันไปก็ย่อมจะยังมีจิตใจอาลัยถึงกันอยู่ แสดงว่ายังมีเหลือใยต่อกันเหมือนดอกบัวที่มีใยอยู่ แต่ถ้าแยกจากกันไปแล้วไม่มีใจนึกถึงกันอีกเป็นการขาดกันไปเลยทีเดียว ดังนี้ก็พูดกันเป็นสำนวนว่า “เด็ดบัวไม่ไว้ใย” สำนวน “เด็ดบัว” ใช้ได้ทั้ง

2 ทาง ทางหนึ่งแสดงถึงการมีเยื่อใยต่อกันอีกทางหนึ่งแสดงถึงอาการไม่มีใยต่อกัน (สง่า กาญจนาคพันธุ์ 2541: 184) ในเพลงซอพื้นเมืองบทนี้สื่อความถึงกษัตริย์แห่งเมืองพาราณสี ซึ่งเป็นพระสวามีของพระมเหสีของนางวิมาลาถูกไล่ออกจากวังเพราะถูกกล่าวหาว่าสมสู่กับสุนัขเพราะคลอดบุตรออกมาเป็นสุนัข ผู้ประพันธ์จึงได้ดัดแปลงสำนวน ***"เด็ดบัวไม่ให้เหลือใย"*** มาใช้เนื่องจากสอดคล้องกับสถานการณ์นี้ เพราะกษัตริย์ไม่คิดถึงความสัมพันธ์กับนางวิมาลาครั้งเก่าก่อนเลย จึงไล่ออกจากวังทันที

และผู้ประพันธ์มีการนำสำนวน "ตายดาบหน้า" ซึ่งหมายความว่า คิดมานะไปสู้กับเคราะห์กรรมเอาข้างหน้า สำนวนนี้เข้าใจว่าจะมาจากการต่อสู้ในสนามรบ ซึ่งนักรบจะต้องก้าวหน้าเสมอ คือเมื่อจะตายก็ไปตายเอาข้างหน้าไม่มีย่อท้อถอยหลัง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2541: 220) จึงสอดคล้องกับสถานการณ์ที่นางวิมาลา ขอยอมรับความจริงโดยมิขอขัดแย้งใด ๆ ขอไปใช้ชีวิตกับลูกหมาเพียงลำพังกลางป่าต่อไป

ตัวอย่างที่ 87

"พอแต่งงานแล้วเป๋น***ผัวแก้วเมียขวัญ*** ได้อยู่ตวยกั๋นคืนเดียวเหียแต้
ม่อนขอเล่าขานต๋ามกำค่าวแก้ จะแต๊บ่แต๊ฟังหื้อเข้าใจ๋"

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่องเจ้าหงส์หิน แปลความได้ว่า "พอแต่งงานกันแล้วก็เป็นผัวแก้วเมียขวัญ ซึ่งได้อยู่ด้วยกันเพียงคืนเดียวเท่านั้น ผู้ประพันธ์จึงขอเล่าไปตามคำค่าวที่กล่าวต่อ ๆ กันมา จะจริงหรือไม่จริงนั้นก็ขอให้เข้าใจ"

"ผัวแก้วเมียขวัญ" เป็นข้อความที่ดัดแปลงมาจากสำนวนว่า ***"คู่ผัวตัวเมีย"*** ซึ่งหมายถึงผัวเมียที่อยู่ครองบ้านอย่างที่เป็นคู่กันแท้จริง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2541: 121) ในเพลงซอพื้นเมืองบทนี้สื่อความถึงเจ้ากุมาลากับนางสะหลีจั๋นต๋าได้แต่งงานกันได้เพียงคืนเดียว ก็ต้องมีอันพลัดพรากจากกันแล้วทั้งที่ทั้งสองเป็นเนื้อคู่กัน

ตัวอย่างที่ 88

“โอ๋ยเจ้าปี้เหยโอ๋ยเจ้าปี้เหย เป๋นสันใดเลยปี้มา***โก้นตึงยืน***
นางหันใส่เหล้มปื้นปักอกผัวเจ้า บัวคำน้องเหน้าก็สู้ได้ทันที”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง เจ้าสุวัตร นางบัวคำ แปลความได้ว่า “โอ้เจ้าพี่ เหตุใดจึงมาทิ้งน้องเหมือนล้มทั้งยืนอย่างนี้ นางมองเห็นศรปักอกเจ้าสุวัตรก็รู้ทันทีว่าพระองค์สิ้นแล้ว”

“โก้นตึงยืน” เป็นข้อความที่ดัดแปลงมาจากสำนวนว่า ***“ล้มทั้งยืน”*** ซึ่งหมายถึง ล้มขณะที่ยืนอยู่ โดยปริยายหมายถึง อาการที่สิ้นเนื้อประดาตัวหรือผิดหวังอย่างรุนแรงโดยไม่คาดคิดแบบทันทีทันใดมาก่อน เช่น พอรู้ว่าลูกถูกรถทับตายเลยเสียใจแทบล้มทั้งยืน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 50) ในเพลงซอพื้นเมืองบทนี้สื่อความถึง นางบัวคำ รู้สึกเสียใจมาก ตกใจมากที่เจ้าสุวัตรได้ตายจากนางไป

ตัวอย่างที่ 89

“หน่อเจ้าบุญเรืองปิ๊กเข้าเมืองเข้าบ้าน บุญตี้สร้างถึงได้ปลอดภัย
ตกน้ำบ่ไหลตกไฟบ่อไหม้ เป๋นบุญจ้วยไว้สุขสวัสดี”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง เจ้าสุวัตร นางบัวแปลความได้ว่า “เชื้อกษัตริย์ได้กลับเข้าบ้านเมือง เพราะบุญที่ได้สร้างมานำพาให้พระองค์ปลอดภัย ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ มีบุญช่วยพระองค์ไว้ให้พบแต่ความโชคดี”

“***ตกน้ำบ่ไหลตกไฟบ่อไหม้***” เป็นข้อความที่ดัดแปลงมาจากสำนวนว่า “ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้” ซึ่งหมายความว่า คงอยู่เสมอไม่เป็นอันตราย สำนวนนี้แสดงถึงความมั่นคง ยั่งยืน เกี่ยวกับฤทธิ์เดช อำนาจ วาสนา บุญ คุณสมบัติ ความดี ฯลฯ ของสิ่งของหรือบุคคลซึ่งทำอย่างไรหรือจะตกต่ำเพลี่ยงพล้ำลงอย่างไรก็ผ่านพ้นรอดไปได้ไม่เป็นอันตราย ในเพลงซอพื้นเมืองบทนี้

สื่อความว่าเจ้าสุวัตรเป็นกษัตริย์ที่ดีมากจึงทรงมีบุญคอยปกป้องคุ้มครองพระองค์ให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ มาได้

ตัวอย่างที่ 90

“เหตุก๋านผะเลิดเพลิดเพลิน	บังเอิญบ่ใจ่บังอาจ
สัมปะชัญญะมันขาด	บ่ใจ่ประมาท... ลาเซอ
จ๊างสี่ตี๋นยังฮู้พลาด	***จ๋อมนักปราชญ์ก็ฮู้เผลอ***
เหตุก๋านตี๋เฮาได้เจอ	เหมือนโดนปื๋นเบอร์กระหน่ำ”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่องซออื่อการศึกษา แปลความได้ว่า “เหตุการณ์ที่พลั้งพลาดไปโดยขาดสติไม่ควรประมาทช้างสี่เท้ายังรู้พลาด จอมนักปราชญ์ก็รู้เผลอเหตุการณ์ที่เราได้เจอ เหมือนเราถูกปืนเบอร์ใหญ่ยิ่งใส่ตัวเอง”

“จ๊างสี่ตี๋นยังฮู้พลาด จ๋อมนักปราชญ์ก็ฮู้เผลอ” เป็นข้อความที่ดัดแปลงมาจากสำนวนว่า ***“สี่ตีนยังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง”*** สำนวนนี้บอกความหมายอยู่ในตัว คำ “สี่ตีน” โบราณมุ่งถึงช้าง ในเรื่องนพมาศ มีนิทานเรื่องช้าง สุดท้ายมีคำนางนพมาศว่า “ถึงคำบุราณท่านว่าคชสารสี่ตีนยังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้ล้ม ใครอย่าได้ประมาท คำอันนี้ก็เป็นจริง” นี้แสดงว่าสี่ตีนมุ่งถึงช้างเป็นเพราะช้างก้าวหนักมั่นคงยิ่งกว่าสัตว์อื่น ๆ สำนวนนี้มีคำพูดต่อเป็นคำอธิบายต่อไปด้วย คือ “สี่ตีนยังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง สองตีนโด่เด่คงจะเซลงไปบ้าง” (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2541: 578) ในเพลงซอพื้นเมืองบทนี้จึงสื่อความว่า เราไม่ควรประมาทในการดำรงชีวิต จึงควรมีสติอยู่เสมอ

ตัวอย่างที่ 91

“อ้อยกับจ๊างแม่ฮ้างกับหนาน	มันเป๋นของกู่กั๋น มันตึงหนีบป๋น
ชีวิตครอบครัวต้องมีผัวเริ่มต้น	***คนต่อส้นนั้นเหมือนจ๊างติ๋นหลัง***

(บทซอเกี้ย, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่องบทเกี้ยว แปลความได้ว่า “อ้อยกับช้าง แม่หม้ายกับหนานเป็นของคู่กัน จึงหนีกันไม่พ้น คำว่า “หนาน” หมายถึง ผู้ที่ลาสิกขาบท ขณะเป็นพระภิกษุ (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2548: 780) ชีวิตครอบครัวต้องมีสามีเป็นผู้นำ คนต่อท้ายนั้นเหมือนช้างเท้าหลัง”

“***จ๊างติ๋นหลัง”*** เป็นข้อความที่ดัดแปลงมาจากสำนวนว่า “ช้างเท้าหน้า ช้างเท้าหลัง” ซึ่งหมายถึง ชายเป็นผู้นำหญิงเป็นผู้ตาม (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร 2546 : 32) ในเพลงซอพื้นเมืองบทนี้จึงสื่อความว่าชีวิตครอบครัวที่ดีต้องมีสามีเป็นผู้นำ และมีภรรยาเป็นผู้ตามที่ดี ควรคู่กันมานานแล้ว เหมือนช้างก็ต้องทานอ้อยเป็นอาหาร หรือแม้หม้ายก็ต้องเป็นคู่รักกับหนาน

ตัวอย่างที่ 92

“***เป๋นคนลืมตั๋วเหมือนงัวลืมติ๋น*** บ่สู้จักธรรมจักศิลอวดเก่งอวดกล้า”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง ผัวหนุ่มขี้เหล้า เมียเฒ่าขี้จ่ม แปลความได้ว่า “เป็นคนลืมตนเป็นวัวลืมเท้า ไม่รู้จักศีลธรรมจึงทำตัวอวดเก่ง”

“***เป๋นคนลืมตั๋วเหมือนงัวลืมติ๋น***” เป็นข้อความที่ดัดแปลงมาจากสำนวนว่า “วัวลืมตีน” สำนวนนี้ตามที่พูดกันมีความหมายเป็นสองอย่าง อย่างหนึ่งหมายความว่า จิตใจลอย หลง ๆ ลืม ๆ เผลอ เผอเรอ ฯลฯ อีกอย่างหนึ่งหมายความว่า เหลิง เหิม ไม่เจียมตัว ฯลฯ อย่างนี้มักมีคำพูดเพิ่มขึ้นว่า “ข้าลืมตัว วัวลืมตีน” (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2541: 534)

ตัวอย่างที่ 93

“บ่สู้จักหน้าที่ของแม่ญิงแม่ย่า เยี๊ยะกิ๋นเยี๊ยะว่าซักผ้าซักครัว
นัวเจ้าแม่นัว ***ไปเป๋นนกสองหัว*** ***จะไปเป๋นงัวสองหนอก***”

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง ผัวเผดเมียยักษ์แปลความได้ว่า “ไม่รู้จักหน้าที่ของผู้หญิง ซึ่งต้องรู้จักทำอาหารและซักเสื้อผ้า อย่าทำมัวแต่ทำตัวเป็นนกสองหัว หรือทำตัวเป็นวัวสองหนอก

“***ไปเป็นนกสองหัว จะไปเป็นงัวสองหนอก***” เป็นข้อความที่ตนเป็นนกสองหัว อย่าเป็นวัวสองหนอก” ดัดแปลงมาจากสำนวนว่า “นกสองหัว” เป็นสำนวนหมายถึงคนกลับกลอกโลเล ทำตนเข้าด้วยทั้งสองฝ่าย ไม่มีอุดมคติมั่นคง ส่วนสาเหตุที่เอา “นก” มาเปรียบ ไม่ทราบสมัยก่อนเราเคยเรียกหญิงงามเมือง (นครโสเภณี) หรือหญิงที่หากินอย่างนี้ลับ ๆ ว่า “นก” แพร่หลาย พูดว่าเป็น “นก” ก็เป็นรู้กันปัจจุบันหายไป ไม่ได้ยิน “นกสองหัว” จะมาจากนี้หรืออย่างไรไม่ทราบแต่สำนวนนี้เป็นสำนวนเก่ามีอยู่ในเสภาขุนช้างขุนแผน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2541: 276) ในเพลงซอพื้นเมืองบทนี้จึงสื่อความว่า หน้าที่ของภรรยาที่ดีนอกจากทำงานบ้านแล้วก็ไม่ควรจับกลุ่มนินทาสามี

2.7 การใช้อติพจน์ (Hyperbole) คือการพูดเกินความจริงแต่เป็นการกล่าวที่ให้เหตุผลทางด้านจิตใจทำให้เกิดความซาบซึ้งไปกับเนื้อความที่มีน้ำหนักมากเช่นกัน ผู้อ่านย่อมทราบดีว่าคำกล่าวเช่นนั้นไม่มีทางเป็นความจริงได้ แต่ก็ยังยอมรับฟังด้วยความรู้สึกที่ประทับใจ ไม่ถือว่าเป็นการพูดโกหกแต่อย่างใด ผู้วิจัยพบผลการวิจัยในบทซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 94

“ไปฟังเมียเปิ้นอู้กับลูกกับผัว	น้อง ๆ ตั๋ว ๆ จ๋า ๆ เจ้า ๆ
ฟังกำอู้เหมือนจะกิ๋นกับเข้า	มันไกล๋เมียเฮา ซาววา”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม” ซึ่งแปลความได้ว่า “คราวไปฟังภรรยาบ้านอื่นพูดกับสามี พูด น้อง ๆ ตั๋ว ๆ จ๋าเจ้า ๆ ฟังคำพูดแล้วเหมือนอยากเอามาทานกับข้าว ซึ่งต่างจากภรรยาของเรามาก (ยี่สิบวา)”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบคำพูดของภรรยาบ้านอื่นที่พูดจา “น้อง ๆ ตั๋ว ๆ จ๋า ๆ เจ้า ๆ” เหมือนจะเอาคำพูดเหล่านั้นมารับประทานกับข้าว แต่ในความเป็นจริงแล้วคำพูดที่ไพเราะนั้นนำมารับประทานกับข้าวเพื่อเป็นอาหารไม่ได้ จึงเป็นการกล่าวเกินความเป็นจริงเพื่อสื่อว่าพูดจาไพเราะมาก พูดจามีหางเสียงทุกคำ

ตัวอย่างที่ 95

“แสงสุริยามาลับป่ายไม้ ตะวันตกต่ำไต่ลับดอยเขาเขียว
เดือนมืดสลัวอยู่ตั๋วคนเดียว ไปๆ เหลียวๆ คนเดียวในป่า
อาศัยฮากไม้นอนหนุนแตนหมอน ได้ยินสิงห์ขรและบ่างโอล่า
หัวอกหัวใจ๋ตังในปั่นบ้า น้ำต๋าย้อยหน้า ปังลง”

(กำ๋กำ๋คำ, 2549)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “กำ๋กำ๋คำ” ซึ่งแปลความได้ว่า “แสงพระอาทิตย์ลับปลายไม้ ดวงตะวันตกดินลับดอยเขาเขียว เดือนมืดสลัวอยู่ตัวคนเดียวมองไปทางไหนก็มีเราเพียงลำพังได้ยินแต่เสียงลิงและค่างร้อง จึงใช้รากไม้หนุนนอนแทนหมอน หัวใจรู้สึกปั่นบ้า มีน้ำตาไหลย้อยออกมา”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกที่อยู่ในใจของนางจันทาเทวีเหมือนหัวใจถูกปั่นจนเป็นบ้าเพราะว่าถูกไล่ออกจากวัง แต่ในความเป็นจริงแล้วหัวใจจะถูกปั่นจนเป็นบ้าไม่ได้ นอกจากนางจันทาเทวีได้เสียสติไปแล้ว อาจเป็นบ้าได้จึงเป็นการกล่าวเกินความเป็นจริงเพื่อสื่อว่านางจันทาเทวีรู้สึกเสียใจมากที่ต้องตกอยู่ในสภาพดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 96

“ป้อพญาปาราณะสี ***ใจ๋บ่ดีอกเหมือนจะแยก***
ฮ้อนใจ๋เหมือนไฟไหม้แกลบ ฟั่งฮ้องอามาตย์ เสนา”

(กำ๋กำ๋คำ, 2549)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ก๋ำก๋าดำ” ซึ่งแปลความได้ว่า “เจ้าพญาเมืองพาราณสี รู้สึกใจไม่ดีที่รู้ว่านางจันทาเทวีจะวางยาเพื่อปลงพระชนม์เหมือนหัวใจจะแยกออกจากกันร้อนใจเหมือนไฟไหม้แกลบ รีบเรียกพวกอามาตย์และเสนา” ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกที่อยู่ในใจของเจ้าพญาเมืองพาราณสีเหมือนหัวใจจะแยกออกจากกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วหัวใจแยกออกจากกันไม่ได้ จึงเป็นการกล่าวเกินความเป็นจริงเพื่อสื่อว่าร้อนใจมาก โมโหมากที่ถูกนางจันทาเทวีวางยาเพื่อปลงพระชนม์พระองค์

ตัวอย่างที่ 97

“ฝ่ายสิงศิรากับอามาตย์ผู้เฒ่า เขาได้สู้ข่าวหน่อเจ้าบุญหลาย
ปาก๋ั้นมาอู้ชอบสู้ปอใจ๋ ไอ้พวกจังไร***หัวใจ๋สีมืดเศร้า***”

(ก๋ำก๋าดำ, 2549)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ก๋ำก๋าดำ” ซึ่งแปลความได้ว่า “พอฝ่ายนางสิงศิรากับอมาตย์ รู้ข่าวว่านางจันทาเทวีกับบุตรชายที่ถูกไล่ออกจากวังไปนั้นยังมีชีวิตอยู่ จึงรู้สึกไม่พอใจกันอย่างมาก เป็นพวกจัญไร มีหัวใจมืดเศร้า”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบหัวใจของฝ่ายนางสิงศิราเหมือนหัวใจมีสีมืดเศร้า แต่ในความเป็นจริงแล้วหัวใจมีสีมืดไม่ได้ เพราะหัวใจของมนุษย์เรามีสีแดงกันทุกคน จึงเป็นการกล่าวเกินความเป็นจริงเพื่อสื่อว่าฝ่ายนางสิงศิรามีจิตใจดำมาก โหดเหี้ยมมาก”

ตัวอย่างที่ 98

“เจ้าก๋ำก๋าดำกับมารดาแม่ไท้ หุยๆไห้ๆไผ่บ่สงสาร
ถูกน้ำปั๊ดฟาดเข้าปากเข้าดัง เจ้าหน่อกุมารรนรานอนาถ
เขามัดติดแปลอยลงนาวา ***เจ้ากุมาลาใจ๋ปอจะขาด***
แปได้ลอยวนจนใส่ผาลาด น้ำปอเข้าปาก เข้าดัง”

(ก๋ำก๋าดำ, 2549)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ก๋ำก๋าดำ” ซึ่งแปลความได้ว่า “เจ้าก๋ำก๋าดำกับผู้เป็นมารดาส่งเสียงร้องเพื่อขอความช่วยเหลือแต่ไม่มีใครสงสารถูกน้ำพัดฟาดเข้าปากเข้าจมูก เพราะถูกฝ่ายนางสิงศิรามัดตัวติดแพลอยไปกับสายน้ำ เจ้ากุมาลาใจพอจะขาดเพราะแพลอยไปกลางหน้าผา”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกของเจ้ากุมาลาที่ถูกกลั่นแกล้งเช่นนี้เหมือนหัวใจจะขาดแต่ในความเป็นจริงแล้วหัวใจขาดออกจากกันไม่ได้จึงเป็นการกล่าวเกินความเป็นจริงเพื่อสื่อว่า เจ้ากุมาลารู้สึกโศกเศร้ามากเพราะกำลังจะพลัดพรากจากมารดา

ตัวอย่างที่ 99

“ไก่แม่ลูกน้อยนอนกอน	ได้ยินเสียงวอนประหลาด	***ก็มาใจ๋ตกอกขาด***
ชีวิตจะพรากเสียตน	ซ้ำว่ามีลูกน้อย	ฮักคะข้อยใจ๋จ๋ง
วันพูกจะได๋ต๋ายโหง	ตึงบ่ไคลคลาเป็นแน่”	

(ไก่น้อยดาววี, 2542)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ดาววีไก่น้อย” ซึ่งแปลความได้ว่า “แม่ไก่ซึ่งมีลูกน้อย นอนไม่หลับ หลังจากที่ได้ยินเสียงของตายายว่าจะพรากชีวิตตนไปจากลูกน้อยสุดที่รักในวันพรุ่งนี้จึงรู้สึกตกใจจนหัวอกขาดที่ต้องตายโหงแน่นอน”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกของแม่ไก่ที่ต้องถูกฆ่าตาย ทำให้ต้องพรากจากลูกน้อยจึงรู้สึกตกใจจนหัวอกขาดแต่ในความเป็นจริงแล้วหัวอกขาดออกจากกันไม่ได้จึงเป็นการกล่าวเกินความเป็นจริงเพื่อสื่อว่าแม่ไก่รู้สึกโศกเศร้ามากที่ต้องถูกฆ่าตายและต้องพรากจากลูกน้อยไปก่อนเวลาอันควรเช่นนี้

ตัวอย่างที่ 100

“เมื่อลูกจะออกจากครรภ์	แสนทรมานขนาด
เจ็บต้องใจ๋ปอขาด	จ๋นเป้นมืดหน้า ต๋าลาย
เจ็บห่วงตึงต๊องตึงข้าง	***ใจ๋ปอจะคว่๋าขาดหาย***
ชีวิตแม่เจ้าบ่ต๋าย	เหลือเต้าเม็ดงาผ่าแปด”

(พระคุณแม่, 2542)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “พระคุณของแม่” ซึ่งแปลความได้ว่า “เมื่อลูกจะคลอด แม่รู้สึกทรมานมาก เจ็บท้องจนหัวใจจะขาด เกิดอาการหน้ามืดตาลาย หัวใจจะคว่ำขาดหาย แม้ชีวิตของแม่เกือบตายเหลือเพียงเม็ดงาแบ่งเป็นแปดส่วน”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกของแม่ตอนคลอดลูกเหมือนหัวใจจะขาดและคว่ำขาดหายไป แต่ในความเป็นจริงแล้วหัวขาดออกจากกันหรือคว่ำหายไปไม่ได้จึงเป็นการกล่าวเกินความเป็นจริงเพื่อสื่อว่าแม่รู้สึกเจ็บปวดทรมานมาก

ตัวอย่างที่ 101

“ขอจ๋อมนางคราญอย่าว่าลุง***ใจ๊ไหม้*** เหมือนเอาแคร่ใต้มาเผาลนคิง
ตั๋วเป๋นแม่ญิงจักจ๋าปากกล้า ก็กลั๋วปู่พรานฆ่าหื้อต๋ายตวยไป”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “เจ้าสุวัตร นางบัวคำ” ซึ่งแปลความได้ว่า “นายพรานขอร้องนางบัวคำอย่ากล่าวหาว่าใจไหม้เลย เพราะเหมือนเอาแคร่ใต้มาเผาตน และนางบัวคำก็เกรงว่านายพรานจะฆ่าตนตามเจ้าสุวัตรไปอีกคน”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกของนายพรานที่ขอร้องนางบัวคำว่าอย่ากล่าวหาตนมีหัวใจไหม้ แต่ในความเป็นจริงแล้วหัวใจไม่สามารถไหม้ได้ เพราะถ้าหากถูกไฟไหม้นายพรานก็ต้องตายไปแล้ว แต่นายพรานยังมีชีวิตอยู่ จึงเป็นการกล่าวเกินความจริงเพื่อสื่อว่า มีจิตใจโหดเหี้ยมมาก ไม่มีจิตใจที่อ่อนโยน เมตตา ฆ่าสิ่งมีชีวิตด้วยกันได้

ตัวอย่างที่ 102

“จะขอฮักน้องจ๋ันกุ้มเฒ่าเต๊าต๋าย ***แผ่นดินบ่สลายตึงบ่มายจากน้อง***
ใคร่ยกเอาขาขึ้นมาป้าดต๊อง อ้ายกับน้องจะป๋ันกั๋นไปไหน”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “พี่จะขอรักน้องจนแก่ตาย ถ้าแผ่นดินไม่แตกสลายก็จะไม่จากน้องไปไหน อยากยกขาพาดท้องน้องไว้ เพราะพี่กับน้องต้องเป็นคู่กันหนีกันไม่พ้นอยู่แล้ว”

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบความรู้สึกฝ่ายชายที่รักฝ่ายหญิงว่าจะมีความรักให้ไปตลอดจนกว่าแผ่นดินจะแตกสลาย แต่ในความเป็นจริงแล้วเหตุการณ์แผ่นดินจะแตกสลายนั้นมีความเป็นไปได้น้อยมาก นอกเสียจากจะเกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติที่รุนแรงมาก จึงเป็นการกล่าวเกินความจริงเพื่อสื่อว่าฝ่ายชายมีความรักให้ฝ่ายหญิงมากมายจริง ๆ

2.8 ปฏิวาทะ (Oxymoron) คือ การนำคำที่มีความหมายตรงกันข้าม หรือค้านกันมารวมกันเพื่อให้เกิดคำซึ่งมีความหมายใหม่ หรือมีความหมายที่ให้ความรู้สึกขัดแย้งหรือเพิ่มน้ำหนักให้แก่ความหมายแก่คำแรก ผู้วิจัยพบผลการวิจัยในบทซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 103

“หันจั๋นต๊ะเตวีองค์ศรีราชา มีเจตนาขอยังลูกเต้า
นางได้ไหว้สาภาวนาถือศีล ขอป้อพระอินทร์ตึงวัน***ค่ำเจ๊า***”

(กำก๋ำดำ, 2549)

“อั๋นตั๋วข้านี้เป๋นหอย ฮื้อปากั๋นถอยถี่จั้น ผ้อตั้งหน้าข้านั้นข้าก็บอกไว้เป็นปัญหา **ทุกวันคืนค่ำเจ๊า** หน้าข้าก็ติดแผ่นพสุธา นาปี่นา คนใดบาปหนาจะได้ลงทางต่ำ”

(บทซอเรื่อง หอยไห้ “เสเลเมา”, 2547)

คำว่า “ค่ำ” ตรงข้ามกับคำว่า “ เจ๊า” (เช้า)

ตัวอย่างที่ 104

“ไปแอ่วมาปอจะแจ้ง ย่ากลั๋วเข้าแก๋งบุ๊บหูตี๋ต๋ำ
ย่าก็เป็นห่วงกองหา บ่ยอมหลับต๋ำ***คืนหุ้ง***”

(กำก๋ำดำ, 2549)

คำว่า “คืน” ตรงข้ามกับคำว่า “หุ้ง” (รุ่งเช้า)

ตัวอย่างที่ 105

“มีโลกกู่ธรรมมี***ดำขาว*** ***มีบ่าวสาวมียาวสั้น***
ในตั๋วเฮาก็มีดีของดี ๆ ทั้งนั้น ยึดมั่นถือมั่นบ่นอกฮอยนอกฮีต”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

คำว่า “ดำ” ตรงข้ามกับคำว่า “ขาว”
คำว่า “บ่าว” (ผู้ชาย) ตรงข้ามกับคำว่า “สาว”
คว่า “ยาว” ตรงข้ามกับคำว่า “สั้น”

ตัวอย่างที่ 106

“ลาก่อนเน้อเจ้าปี้น้อง บ่ว่าบ้าน***ใกล้ไกล***๋ ถ้ายังบ่เสี้ยงใจ๋ ก่อยปึ๊กมาฟังเสียอย่าง ลาติ้งแม่ฮ้าง ***แม่หม้ายสาวจี้***๋ ***ปอฮ้ายปอดี*** ลุกเสี้ยงตี่นั่งกิ๋นข้าวแลงแล้วตึงบ่ฟัง”

(ลาตะวันแลง, 2542)

คำว่า “ใกล้” ตรงข้ามกับคำว่า “ไกล๋” (ไกล)
คำว่า “แม่หม้าย” ตรงข้ามกับคำว่า “สาวจี๋” (สาวแรกรุ่น)
คำว่า “ปอฮ้าย” (ทั้งไม่ดี) ตรงข้ามกับคำว่า “ปอดี” (ทั้งดี)

ตัวอย่างที่ 107

“กะย้อนไฮโลซากต๋ายมันจ่างกลับกล๋ายเป็นไปหลายอย่าง บึดหนึ่ง***ออกสูงออกต่ำ*** เพราะไผบ่ได้หันใน กั้นเจ้ามือขะเย่า ก็เป็นน่าดีสงสัย ของมันฮู้เคลื่อนฮู้ไหลจะออกตั๋วใดบ่แน่”

(การพนัน, 2542)

คำว่า “ออกสูง” ตรงข้ามกับคำว่า “ออกต่ำ”

ตัวอย่างที่ 108

“มาต๋าอี่ดูป่อน้อยพรมมา วันวาเปิ่นไปขายครั่งเอาไป***แตงสูงแตงต่ำ*** บ่ค้างสักดำสักแดง ลวดมาจุกนั่งจด มาฮู้สึกเสียใจ๋กิ๋นแหนง แล้วมายืนจ๋องยืนแจ๋ง กลั๋วลูกเมียแปงเขาด่า”

(การพนัน,2542)

คำว่า “แตงสูง” (แทงสูง) ตรงข้ามกับคำว่า “แตงต่ำ” (แทงต่ำ)

ตัวอย่างที่ 109

“ส่วนว่าเตวีตังเจ็ด ปากั๋นเสด็จเข้ามาปลอบใจ๋
ตึงบ่ว่า***เมียเก๊าเมียปล๋าย*** ปากั๋นปลอบใจ๋เข้ามาอ้อนออด”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “เมียเก๊า” (ภรรยาหลวง) ตรงข้ามกับคำว่ “เมียปล๋าย” (ภรรยาน้อย)

2.9 ปฏิปุจฉา (Rhetoical Question) เป็นศิลปะของการใช้คำถาม คือคำถามที่มิได้หวังคำตอบ ผู้ถามมีเจตนาจะเยกร้องความสนใจมากกว่าต้องการคำตอบ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยในบทซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 110

“หลอนคิดถึงไปยังกู่อู้ กับนาฎน้องฮอมแปง
เมื่อใดจะเหยจะได้แก้มก่ายแก้ม กับฮอมแปงน้องนั้น”

(พระลอ, 2542)

จากคำประพันธ์บทซอข้างต้นแปลความได้ว่า “เมื่อไหร่จะได้หอมแก้มน้องนาง”

ตัวอย่างที่ 111

“ตั๋วคนเดียวยังบ่มีกู้อ้อน มาหันนกหนูกกกูกู้อ้อน
มาจับไม้อยู่เบื้องบน ***มะไดจะเหยจะกลับเมื่อสู่ห้อง***
จะได้อิงกับแม่น้องนาถร....

(พระลอ, 2542)

จากคำประพันธ์บทซอข้างต้นแปลความได้ว่า “เมื่อไหร่จะได้กลับห้องเพื่ออิงแอบน้องนาง”

ตัวอย่างที่ 112

“***จักยะสันใดจา*** เฮาซ้ำชราซ้ำง่วย ตีนมือสั่นโด่ยโด่ย
ว่าวันพูกก่อนงาย จักเอาไก่แม่ลูกน้อย ลุกเจ๊า ๆ บ่ฮื้อมันขวาย
จักบุบฮื้ออี่ยาย เอาห่อนึ่งใส่บาตร”

(ไก้น้อยดาวดึ, 2542)

จากคำประพันธ์บทซอข้างต้นแปลความได้ว่า “จะทำอย่างไรดี เราก็ชรามากแล้ว”

ตัวอย่างที่ 113

“จนสุริยาคราลงต่ำต้อย ***โอ้เจ้าลูกน้อยเป็นเหตุใดจา***
บ่กลับคืนมาเหมือนป้างก่อนอั้น กะว่าสองลูกจั้นหนีรอดไปเมือง”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

จากคำประพันธ์บทซอข้างต้นแปลความได้ว่า “เป็นเพราะเหตุใดที่ลูกน้อยไม่กลับมาบ้านเหมือนแต่ก่อน”

ตัวอย่างที่ 114

“เตวีตังหกได้ประสูติลูกหน้อย ออกมาเรียบร้อยหน้าหมดต๋ำใส
ลูกตังหกซ้ำเป็นป้อจาย ฝ่ายหกเมียปล๋ายดีใจ๋ชอบสู้
เหลือแต่เมียเก๊าจื่อวิมาลา ***เป๋นอย่างใดจาถึงบ่ยอมเกิด***”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากคำประพันธ์บทซอข้างต้นแปลความได้ว่า “ทำไมนางวิมาลาไม่มีบุตรเสียที”

ตัวอย่างที่ 115

“มาสุมหัวกั๋นเล่าขวัญซุบซิบ เขาหกคนเกิดความริษยา
ถ้าลูกมันเกิดเฮาจะเยี๊ยะจะใดจา คิดจะเอาลูกหมาเกิดใหม่มาเปลี่ยน”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากคำประพันธ์บทซอข้างต้นแปลความได้ว่า “เราจะทำอย่างไรถ้าลูกของนางวิมาลาเกิดมา”

2.10 การเล่นเสียงพยัญชนะ หรือการสัมผัสอักษร (Alliteration) เป็นการเล่นคำโดยซ้ำเสียงพยัญชนะโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแรกของคำหรือพยางค์ที่เน้นหนักเพื่อให้เกิดความไพเราะในงานประพันธ์ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยในบทซอพื้นเมืองดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 116

“**ขี้**เหล้า**ขี้**ล่าย**ขี้**ฝ้าย**ขี้**ลัก **ขี้**หมูนี้สะป๊ะอายุสั้นปันต๋าย
ขี้เหล้ามักจื่อเหม็นเน่า**ขี้**เหล้นมักฉิบหาย **ขี้**ลักจ่างปันต๋าย**ขี้**สบายก็**ขี้**คร้าน
ขี้ฝิ่น**ขี้**ยาจ่างโดนฆ่าตัดต๋อน ต๋ายเหี่ยกล๋างกองตึงบ่าได้ต๋ายบ้าน
บ่าแก้ว**ขี้**เมากิ๋นเหล้าแล้ว**ขี้**คร้าน มีตึง**ขี้**วอก**ขี้**ก่าง **ขี้**ลม”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ข” คำว่า “ขี้” จำนวน 17 ครั้ง ใน 2 บท เพื่อให้บทเพลงมีความไพเราะมากยิ่งขึ้น ซึ่งคำศัพท์ที่มีคำว่า “ขี้” นำหน้า มีความหมายดังนี้

ขี้เหล้า	หมายถึง	ชอบดื่มสุรามาก
ขี้ล่าย	หมายถึง	มักโกหก
ขี้ฮ้าย	หมายถึง	คนที่ชอบเล่นไพเป็นนิสัย
ขี้ลัก	หมายถึง	ขโมย , คนมือไว
ขี้เหล้น	หมายถึง	คนชอบเล่นตลก , นักเลงการพนัน
ขี้สบาย	หมายถึง	คนชอบความสบาย
ขี้คร้าน	หมายถึง	ขี้เกียจ
ขี้ฝิ่น	หมายถึง	คนติดฝิ่น
ขี้ยา	หมายถึง	คนติดยาเสพติด
ขี้เมา	หมายถึง	คนที่หลงรักผู้อื่นโดยง่าย
ขี้วอก	หมายถึง	คนโกหกเก่ง คนตลบตะแลง
ขี้ก่าง	หมายถึง	คนที่ชอบวางอำนาจ
ขี้ลม	หมายถึง	คนที่มักโกหกพกลม

(พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2548: 93-95)

ตัวอย่างที่ 117

“ข้าบ่เกยขบไผ บ่เกยเป็นภัยกับคนในโลกหล้า บ่เกย***ก๋***ปื้น ***ก๋***มุย ***ก๋***พร้า ไล่ฆ่ายิงคนฉกาจ นายมอญอยู่***ต๋าม***ล้อง***ต๋าม***บวก***ต๋าม***หนอง บ่เกยไปปองทำบาปทำกรรม นายมอญอยู่***ต๋าม***ล้อง***ต๋าม***บวก***ต๋าม***หนอง บ่ได้ลักเงินลักทองของไผสักเตื่อ”

(บทซอเรื่อง หอยไห้ “เสเลเมา”, 2547)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ก” คำว่า “ก๋ำ” จำนวน 3 ครั้ง เพื่อให้บทเพลงมีความไพเราะมากยิ่งขึ้นและเน้นความหมายของคำว่า “ก๋ำ” หมายถึง กำ หรือ ถือ (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2548: 22) และ มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ต” คำว่า

“ต๋าม” 6 ครั้ง เพื่อให้บทเพลงมีความไพเราะมากยิ่งขึ้น และเน้นความหมายของคำว่า “ต๋าม” หมายถึง ตาม

ตัวอย่างที่ 118

“มีพลานามัยสมบูรณ์ ความสุข***เพิ่มพูน***ทุกสิ่ง
พระเกษมสำราญ***เบิกบาน***ล้ำยิ่ง ขอหื้อเป๋นมิ่ง มงคล
ท่านได้***กอบเกื้อเผื่อแผ่*** พระทัยแม่**ดุจดัง**สายฝน
แม่เปรียบเหมือนฉัตรมงคล ***โอบอุ้มชุมชน***ทั่วไป”

(พระคุณแม่, 2542)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะต่าง ๆ ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะมากและเพิ่มอรรถรสในการฟังด้วย ดังนี้

มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “พ” คำว่า “เพิ่มพูน”
มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “บ” คำว่า “เบิกบาน”
มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ก” คำว่า “กอบเกื้อ”
มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ผ” คำว่า “เผื่อแผ่”
มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “อ” คำว่า “โอบอุ้ม”
มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ช” คำว่า “ชุมชน”

ตัวอย่างที่ 119

“เฮากับเฮาเหมือนดาวกับฟ้า เจี๋ยวน้ำฮ้าใส่ส้าบ่าแต๋ง”
ต่างคนต่างรักต่างคนต่างแปง จะหื้ออ้าย***ต่างแวง***จ่วยแป้งละอ่อน”

(บทเกี้ยว บทที่1, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ต” คำว่า “ต่าง” จำนวน 5 ครั้ง ให้บทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะและเน้นความหมายของคำว่า “ต่าง”

ตัวอย่างที่ 120

“จะกิ๋นผักกาดจอต้องรอบ่าขามส้ม แก๊ะเข้าต้มเอาบ่าป๊าวลงพุ๋ย
เป๋นเวทีว่าจะ***ตี๋ลูกกุย*** ***ตี๋มีดตี๋มุย***มันต้องเป๋งบุญเส่า”

(บทซอเกี้ยว ชายหญิง, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ต” คำว่า “ตี๋” (ตี) จำนวน 3 ครั้ง ให้บทเพลงซอพื้นเมืองนี้มีความไพเราะและ เน้นความหมายของคำว่า “ตี”

ตัวอย่างที่ 121

“เป๋นว่าความฮักคือความหวานชื่น บ่มี***ขมขื่น***และบ่มี***ขื่นขม***
คนโบราณว่าหวานกิ๋นเป๋นลม กิ๋นของขมว่าเป๋นยาแก้

(บทซอเกี้ยว ชายหญิง, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ข” คำว่า “ขมขื่น” และคำว่า “ขื่นขม” ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเน้นความหมาย เพื่อเพิ่มความไพเราะ เพิ่มอรรถรสในการฟังมากยิ่งขึ้นด้วย

ตัวอย่างที่ 122

“***ตึงใคร***จิต๋าวันหื้อมันค่ำมันตก ***ตึงใคร่***มัดติดอก***ตึงใคร***ป๊กติดหลัง
อ้ายฮักแล้ว***ตึง***บ่มีวันจัง ไผห้าม***ตึง***บ่ฟัง***ตึง***จะเอาจ๋นได้”

(บทซอเกี้ยว ชายหญิง, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะคำว่า “ตึงใคร” และคำว่า “ตึง” จำนวน 5 ครั้ง ซึ่งมีความหมายว่า “อยาก” ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะและ เน้นความหมายของคำว่า “ตึง” (อยาก)

ตัวอย่างที่ 123

" อู้กันเมื่อ***คืน***มาถาม***คืน***วันพูก ลิ้นบ่มีดูกอู้หลูด ๆ ไหล ๆ
ฮักเหลือมอกบ่จ่างบอกหื้อไผไม้ถ่อจ้ำ ขี้เสื่อพายอาศัยไม้ถ่อจ้ำ

(บทซอเกี้ยว บทที่ 1, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ "ค" คำว่า "คืน" ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะ และเน้นความหมายของคำว่า "คืน" (กลางคืน)

ตัวอย่างที่ 124

"ข้าจะฮัก***เป๋น***ผัวบ่ใจ้หนัว***เป๋น***จู้ จวนอ้ายไปอยู่ใกล้ฤดูยามหนาว
ความฮักหนักอกเหมือนกลิ้งครกขึ้นเขา กลั๋วจะ***หลอกลวง***สาวหื้อ***นอนหนาว***สะอื้น"

(บทเกี้ยว บทที่ 1, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ "ป" คำว่า "เป๋น" (เป็น) และมีการเล่นเสียงพยัญชนะ "ล" ในคำว่า "หลอกลวง" และ พยัญชนะ "น" คำว่า "นอนหนาว" ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะมากและเพิ่มอรรถรสในการฟังด้วย

ตัวอย่างที่ 125

"ความ***ฮัก***ของแม่ญิงตึงบ่จ่างจะว่า ยิ่งกว่าผืนฟ้าทะเลขุนเขา
เป๋น***ฮักเฮา***ก็**ฮัก** เป๋นเอา***เฮา***ก็เอา ซ้ำมาเป๋นสาวฮุ่นบ่เลาสักหน้อย"

(บทเกี้ยว บทที่ 1, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ "ฮ" คำว่า "ฮัก, เฮา" ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะ และเน้นความหมายของคำว่า "ฮัก" (รัก) "เฮา" (เรา)

ตัวอย่างที่ 126

“อี่สวยเซแล้วไอ้แก้วฟันศอกหน้า ยกแข้ง***ป้าด***บ่ายกขา***ป้าด***เตียง
แน่จริงมึงยังบ่ฟังเอาเสียง ผ่อเหมือนจาวเวียงเขาเต็กลอกหนังไก่”

(มวยดีห้ายก, 2548)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ป” คำว่า “ป้าด” ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะ และเน้นความหมายของคำว่า “ป้าด” (พาด)

ตัวอย่างที่ 127

“เกิดมาจ้าดนี้น้องคนอาภัพ เหมือนไม่ไผ่ต๋านักจ่องไจ้แป๋งเกิ๋น”
นก***บ่า***บิน***บ่า***จ่างก๋ำปีกเขิง ว่าวบินเหลิงเป๋นต๋าลมมาต้อง”

(บทเกี้ยว บทที่ 1, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “บ” คำว่า “บ่า” (ไม่) ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะและ เน้นความหมายของคำว่า “บ่า” (ไม่)

ตัวอย่างที่ 128

“อ้าย***เป๋นน้ำน้อง***จะข่าม***เป๋น***ปล๋า อ้าย***เป๋นนา***จะรับ***เป๋น***ต้นข้าว
ถ้าหัวใจ๋เหมือน***บ่า***แต๋ง***บ่า***เต้า จะโป๊ะหื้อเจ้าหันใน”

(บทเกี้ยว บทที่ 1, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ป” คำว่า “เป๋น” (เป็น) และมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “น” คำว่า “น้ำนอง, นา ” และ พยัญชนะ “บ” คำว่า “บ่า” ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะและ เน้นความหมายของคำว่า “เป๋น” (เป็น) และ “บ่า” (ไม่)

ตัวอย่างที่ 129

“ข้ากับสูเหมือนงูกับเขียด ***เป้น***สาน***เปี้ยด***ยัง***เป้ง***บุญหวาย
อันกำฮักของลูกป้อจาย เหมือนฝนตกใส่ทรายกำเดียวก็แห้ง”

(บทเกี้ยว บทที่ 1, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ป” คำว่า “เป้น” หมายถึง เขา (สรรพนาม) คำว่า “เปี้ยด” หมายถึง กระบุง และคำว่า “เป้ง” หมายถึง พึ่งพา ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะและเพิ่มอรรถรสในการฟังด้วย

ตัวอย่างที่ 130

“ใคร่หันกำฮักของแม่สีดำมอย หื้อ***ผ่อ***เอาดอยม่อนถ้ำขุ่นต๋ำล
รถไฟ อดบื้น***ผดแผว***เมืองลำปาง ความฮักน้อง หื้อ***ผ่อ***เอาดอยม่อนนั้น”

(บทเกี้ยว บทฮัก, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ผ” คำว่า “ผ่อ” หมายถึง ดู คำว่า “ผด” หมายถึง ถึง และคำว่า “แผว” หมายถึง บริเวณในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะและเพิ่มอรรถรสในการฟังด้วย

ตัวอย่างที่ 131

“***ผ่อ***ดูกขี้ข้างอย่างกับฮั้วสะลาบ ***ผ่อ***สองฮีมปากของข้าก็จุ๋น
ผ่อกางก็เบี้ยว***ผ่อ***เขี้ยวก็ซูน แยง***ผ่อ***ขี้ปุ๋มอย่างกับปุ้งใส่ข้าว

(บทเกี้ยว บทแก้งาม, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ผ” คำว่า “ผ่อ” หมายถึง ดู ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะและ เน้นความหมายของคำว่า “ผ่อ” (ดู)

ตัวอย่างที่ 132

“เมียเปิ้นงามแต้นอใคร่กอดคอมาจูบ เมียเฮาหน้าบูดถามบ่าปากบ่าจ๋า
กลิ่นเมียเปิ้นหอมเหมือนดอกสบันงา แค่เตียวก๋ายมามันก็หน้าใจ๋ขึ้น
สาบกลิ่นเมียเฮาต๋ายใคร่เป็นลม สาบก่า***ยา***หอม***ยา***ดม***ติ๊ดตั๋วต๋ายตึ้ง ๆ***”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ย” คำว่า “ยาหอมยาดม” และมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ต” คำว่า “ ติ๊ดตั๋วต๋ายตึ้ง ๆ” ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 133

“ผิวพรรณวรรณะงามดั่ง***เปิ้นปั้น*** กุมารหน่อจั้นได้หันกับต๋า
เพราะเป็นบุบเพเนื้อ***กู่ของเก่า*** ได้ปะน้องเหน้าจุละกันธา
นา เจ้าแม่นา กุมภัณฑ์พญา เลยยกหื้อเป็นเนื้อกู่”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ป” คำว่า “เปิ้นปั้น” ในวรรคที่ 1 และมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ก” คำว่า “ กู่, เก่า” ในวรรคที่ 3 ของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้

ตัวอย่างที่ 134

“ผ่านป่า***ดงดอย***สูง***เกิ๊ดกั้น*** หันปราสาทตั้งเรียงติดดอยผา
เลยจั๊กหงส์ลงใกล้ติ๋นปราสาท สายต๋าเจ้าก็ฟาดหันสะหลีจั๋นต๋า
นา เจ้าแม่นา งามเหมือนเตวดา เจ้าเลยยักกิ้วใส่”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ด” คำว่า “ดงดอย” และมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ก” คำว่า “ เก๊ด, กั้น” ในวรรคที่ 1 ของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะและเพิ่มอรรถรสในการฟังด้วย

ตัวอย่างที่ 135

“บ่กองป้อนกได้ฟัง หัวอกปอดั่งไฟเอ้า
เมียเหยฟังก่อนเต๊อะเจ้า อันก๋านเรื่องอั้น บ่มี
บ่ใจ้ไปหลงเมียน้อย เป๋นนกใจ๋ถ่อยบัดสี
ปี้ไป***หนองน้ำนที*** โดนกาบดอกบัวขังหุบ”

(นกกระจาบ, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “น” คำว่า “หนองน้ำนที” ในวรรคที่ 7 ของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อความไพเราะและเพิ่มอรรถรสในการฟังด้วย

ตัวอย่างที่ 136

“ได้ผัวขี้คร้านมีหยังก็เสี้ยง กำกึ๊ดขี้เหมี้ยง***ค่ำเข้าค่ำของ***
กินเหล้าเสียงดังอย่างกับฟ้าผ่า ***อวดใ***หญ่***อวด***กล้า***ถาม***ฆ่า***ถาม***ลอง”

(ผัวเผดเมียยักษ์, 2548)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ค” และ “ข” คำว่า “ค่ำข้าวค่ำของ” ในวรรคที่ 2, มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “อ” คำว่า “อวด” และ มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ถ” คำว่า “ถาม” ในวรรคที่ 4 ของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะและเพิ่มอรรถรสในการฟังด้วย

ตัวอย่างที่ 137

“เมื่อลูกจะออกจากครรภ์ แสนทรมานขนาด
เจ็บต๊องใจ๋ปอจะขาด จ๋นเป๋นมืดหน้า ต๋าลาย
เจ็บห่วงตึงต๊องตึงข้าง ใจ๋ปอจะคว่ำขาดหาย
ชีวิตแม่เจ้าบ่ต๋าย เหลือเต้าเม็ดงาผ่าแปด”

(พระคุณแม่, 2542)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “จ” คำว่า “เจ็บ” ในวรรคที่ 3 และ วรรคที่ 5 ของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 138

“หันน้องกำเดียวอ้ายตึงหลงฮัก ใคร่ปลูกดอกสล็ักไปขึ้นต้นป๋อหมัน
นอนเมื่อคืนอ้ายปอหลับฝันหัน ว่าได้นอนตวยกั๋นเอา***แก้มก่ายแก้ม***”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ก” ในวรรคที่ 4 ของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 139

“ศัตรูมา***รุกราน***ส่งตะหาร***ต่อต้าน*** หมู่ตะหารทั้งนั้นสู้จ๋นขาดใจ๋
ตะหารไทยหัวใจเสริมใยเหล็ก ป้องกั๋นเขตประเทศเมืองไทย”

(บทซอ หน้าที่เยาวชน, 2548)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะต่าง ๆ ในวรรคที่ 1 ของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะมากยิ่งขึ้น ดังนี้

มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ร” คำว่า “รุกราน”
มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ต” คำว่า “ต่อต้าน”

ตัวอย่างที่ 140

“ได้เมียหนุ่มเหมือนกิ๋น***จิ้นอุ่ม***กับเหล้า เฮาได้เมียเฒ่าเหมือนกิ๋นเหล้า***กับเกลื๋อ***
กิ๋นเข้างายแอ่วบ้านใต้บ้านเหนือ เล่าขวัญผัว***ขึ้นล่องขึ้นล่อง***”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะต่างๆในวรรคที่ 1 และ วรรคที่ 4 ของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะมากยิ่งขึ้น ดังนี้

มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “จ” คำว่า “จิ้นจุ่ม”
มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ก” คำว่า “กับเกลื๋อ”
มีการเล่นคำว่า “ขึ้นล่อง” ซ้ำกัน

ตัวอย่างที่ 141

“ถ้า***มี***ป้อเป๋นต้นไทร ***มี***แม่เป๋นใบ***มี***ลูกเป๋นหน่วย
ครอบครัวจะอุดมไปด้วย สัพพะสิ่ง นานา”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด, 2545)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ม” คำว่า “มี” ในวรรคที่ 1 และ วรรคที่ 2 ของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเน้นความหมายของคำว่า “มี”

ตัวอย่างที่ 142

“ว่าจ๋อมนารี เขาเป๋น***กู้***อ้อน เขาเป๋น***กู้***ซ้อน อยู่สองคนผัวเมีย
จักฆ่ามันเสีย เอาเมีย***กู้***อ้อน ไปเป๋น***กู่***ซ้อน อยู่บ้านเตียมกู”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ก” คำว่า “กู้” (คู่) ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะและเน้นความหมายคำว่า “คู่”

ตัวอย่างที่ 143

“แสงสุริยามาลับป่ายไม้ ***ตะวันตกต่ำไต่***ลับดอย***เขาเขียว***
เดือนมืดสลัวอยู่ตั๋วคนเดียว ไปๆ เหลียวๆ คนเดียวในป่า
อาศัยฮากไม้***นอนหนุน***แตนหมอน ได้ยินสิงห์ขรและบ่างโอล่า
หัวอกหัวใจ๋ตังในปั่นบ้า น้ำต๋าย้อยหน้า ปังลง”

(กำก๋าดำ, 2549)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะต่าง ๆ ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองนี้เพื่อเพิ่มความไพเราะมากยิ่งขึ้น ดังนี้

มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ต” คำว่า “ ตะวัน, ตกต่ำ, ไต่”
มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ข” คำว่า “เขาเขียว”
มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “น” คำว่า “นอนหนุน”

ตัวอย่างที่ 144

“ของค๊บของฉันหวาน***มันหมากเมี้ยง*** บ่าโอบ่าเกลี้ยงโอเลี้ยงน้ำชา”

(ประวัติกฐิน, 2514)

บทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ม” คำว่า “มัน, หมากเมี้ยง” ในวรรคที่ 1 ของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนา

ตัวอย่างที่ 145

“แม่ยิงกันน้อง***เป๋นปล๋า*** ***ป้อ***จายเขากาจะรับ***เป๋น***สุ่ม
เปิ้นว่าบ่าวหน้อยได้มา***ปะ***สาวหนุ่ม ***ปี้***น้องตังลุ่ม***เปิ้น***บ่าหล้าง จะข้อย”

(บทซอเกี้ยว, 2546)

บทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ป” คำว่า “ เป๋น (เป็น) , ปล๋า (ปลา) ป้อ (พ่อ), เปิ้น (เขา: สรรพนาม), ปะ (พบ), ปี้ (พี่)” ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 146

“ฝ่ายเตวีหกคนเมียหน้อย ปากั๋นต่ำก๊อย***โศกเศร้าโศ***กา”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

บทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ศ” คำว่า “โศกเศร้า, โศกา” ในวรรคที่ 2 ของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

2.11 การสัมผัสสระ (Rhyme and Alliteration) คือ คล้องจองของคำที่ประสมสระเสียงเดียวกันและมีตัวสะกดในมาตราเดียวกัน เช่น มีกับดี กินกับบิน เลขกับเมฆ รู้กับชู้ เป็นต้น”

ตัวอย่างที่ 147

“กำฮักกำแปงมีนักบ่ขี้หลิ้ว ตึงใคร่มัดขนกิ้วมาหลิ้วติดขนต๋ำ
กลั๋วแม่ญิงจะขี้***จุ๊มุ๊***สา กิ๋นแก๋งปล๋ำไปถามหาแก๋งจิ๋น
ลิ่นมันชอบ***กิ๋น***น้ำ***ริน*** เป๋นว่าเสี้ยน***ริน***มันจ่างปั๊ก***ลิ้นลิ่น***
มือเบื้องซ้ายตึงใคร่เป๋ย***ติ๋นสิ้น*** เบื้องขวานุก***นิ่น***หัวนม”

(บทซอเรื่อง เกี้ยวชายหญิง, 2546)

จากบทเพลงซอข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระอุ คำว่า “ขี้จุ๊” กับคำว่า “มุสา” และสัมผัสสระอิ คำว่า “ลิ่น, กิ๋น, ริน, ลิ้น, ติ๋น, สิ้น, นิ่น” ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 148

“ถ้าอ้ายเป๋นคนดีบ่เกยมีความผิด ไผจะก๋ำคอบิดข้าตึงบ่เหลียว
จะมอบชีวิตไว้หื้ออ้ายคนเดียว เข้า***ดงลง***เหวก็สุดแล้วแต่อ้าย”

(บทซอเรื่อง เกี้ยวชายหญิง, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระโอะ คำว่า “เข้าดง” กับคำว่า “ลงเหว” ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 149

“บ่ใจ้อยู่บ่าดายกุ้มก่าต่างแวง ปั๋ญญ๋าบ่แจ๋งเลี้ยงกั๋นตึงบ่กุ้ม
ซื้อหวยก็บ่***ถูกลูก***ซ้ำมา***หลาย*** หื้อตั๋วหมั่นนอน***หงาย***ลูกตึง***หลาย***ลุ้ม ๆ”

(บทซอเรื่อง เกี้ยวชายหญิง, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระอู คำว่า “ถูก” กับคำว่า “ลูก” และสัมผัสสระอา คำว่า “หลาย” กับคำว่า “หงาย” ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 150

“กันว่าอ้ายอู้แต๊เอาแต๊ ขอหื้อมันแน่ปากหื้อตรงกับใจ๋
จะไปอู้บ่***ดอก***จะไป***หยอก***บ่ดาย ตั๋วเป็นป้อจายอู้ไหนหื้อมีหั้น”

(บทซอเรื่อง เกี้ยวชายหญิง, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระออ คำว่า “ดอก” กับคำว่า “หยอก” ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 151

“เก็บผักใส่***ส้า***เกี่ยว***หญ้า***ใส่ก๋วย ถ้าอ้ายเป็นขโมยอ้ายจะตวยไปลัก
อ้ายตึงใคร่วิ๊ดขึ้นอวบขึ้นฟัก อย่างไก่แม่ลูกหน้อย นอนฮาง”

(บทซอเรื่อง เกี้ยวชายหญิง, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระอา คำว่า “ส้า” กับคำว่า “หญ้า” ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 152

“ถ้า***ได้***เมีย***ใจ๋***ซื่อ***ไปได้***ผัว***ใจ๋***ก็ด อนาค๊ตมันจะดับสูน
ถ้าผัวบาปมา***ได้***เมีย***ใจ๋***บุญ เหมือนข้าวแป้งกับปู๋นสีเดียวมันต่างเจื้อ”

(บทซอเกี้ยว บทที่ 1, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระไอ คำว่า “ได้, ใจ๋, ไป,” ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 153

“เลิกละส้ะป๊ะปาโล ขอเอานะโมเริ่มต้น
ความคึกคะนองหมองหม่น ถือเป๋นแบบต้นบทเรียน
ความผิดตี้เฮาได้ก่อ เหมือนดั่งวงล้อจักรเกวี๋ยน
กลั๋ว***มันผัดมนวน***เวียน ปี๊กมาเบียดเบียนแถมจ้าด”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระอะ คำว่า “มัน และ ผัน และ สระโอะ คำว่า “มน และ วน” ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 154

“เฮามีวิชาปั๋ญญา ฮู้ตึงวิชาอ่าน***เฮียนเขียน***ขีด
หื้อเป๋นเครื่องมือเลี้ยงชีพ เหมือนดวงประทีป แสงไฟ”

(พระคุณแม่, 2542)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระเอีย และมีมาตราแม่กนสะกดเหมือนกัน คำว่า “เฮียน” (เรียน) และ คำว่า “เขียน” ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 155

“ป้อมาตัดบัวบ่หื้อเหลือเยื่อใย แม่จึงหนีต๋ายเอาดาบหน้า
นางได้***รอนแรมนอนแฮม***ในป่า เตียวเอาตังหน้า เป๋นไป”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระออ และมีมาตราตัวสะกดแม่กน สะกดเหมือนกัน คำว่า “รอน” กับคำว่า “นอน” และมีการใช้คำสัมผัสสระแอ มีมาตราตัวสะกดแม่กมเหมือนกัน คำว่า “แรม” กับคำว่า “แฮม” ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 156

“แข็งใจ๋องค์ยิง***ฟู้***จ๋า***ปู้***เฒ่า ว่าลุงนี้เล้าเป๋น***ผู้***มายิง
ผัวรักเตียมคิงของข้าเจ้าม้วยมิด ลุงหมายจักคิดแล้วเอาอะสังอันใด”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระอู คำว่า “ฟู่, ปู่ และ ผู้ ผัน ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 157

“หันจั๋นต๊ะเตวีองค์ศรีราชา มีเจตนาขอยังลูกเต้า
นางได้ไหว้***สาภาวนา***ถือศีล ขอป้อพระอินทร์ตึงวันค่ำเจ๊า”

(กำ๋กำ๋คำ, 2549)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระอา คำว่า “ไหว้สา, และภาวนา ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 158

"มีโลกกู่ธรรมมีดำ***ขาว*** มี***บ่าวสาว***มี***ยาว***สั้น
ในตั๋วเฮาก็มีดีของดี ๆ ทั้งนั้น ยึดมั่นถือมั่นบ่นอกฮอยนอกฮีต"

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระอา สะกดด้วยมาตราแม่เกอว คำว่า "ขาว, บ่าว, สาว และยาว ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 159

"กะย้อนไฮโลซาก***ต๋าย***มันจ่างกลับ***กล๋าย***เป็นไป***หลาย***อย่างบึดหนึ่งออกสูงออกต่ำ เพราะ***ไผ***บ่***ได้***หัน***ใน*** กั้นเจ้ามือขะเย่า ก็เป็นน่าดีสง***สัย*** ของมันฮู้เคลื่อน***ฮู้ไหล***จะออกตั๋ว***ใด***บ่แน่"

(ซอการพนัน, 2542)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระอา สะกดด้วยมาตราแม่เกย คำว่า ต๋าย, กล๋าย, หลาย" และมีการใช้คำสัมผัสเสียงสระไอ คำว่า "ไผ, ได้, ใน, สัย, ไหล และใด" ในบาทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 160

"เครื่อง***โภชนามาลา***มวลมาก ส่วยล้างสะอาดใส่ถาดแก้วจานรอง"

(ประวัติกฐิน, 2514)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระอา คำว่า "โภชนา, มาลา" ในวรรคเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 161

“พ่องต้มน้ำฮ้อนพ่องถากหลัวดัง ล่นเอาหัวต๋ำกั๋นจ๋นต่าว***ล้มก้ม***คว่ำ”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระโอะ สะกดด้วยมาตราแม่กม คำว่า “ล้ม และ ก้ม” ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาบทนี้

ตัวอย่างที่ 162

“บ่ากอง**ป้อหมอ**มาทำ***นายทาย***ตั๊ก ว่าลูกฮัก**จะ**เป๋นเจื้อ***ขะ***กุ๋ล

(ตลกธรรมะ, 2549)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองข้างต้นมีการใช้คำสัมผัสสระต่าง ๆ ในบทเดียวกันของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนา ดังนี้

มีการเล่นเสียงสระออ คำว่า “ ป้อ (พ่อ), หมอ”
มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “ข” คำว่า “เขาเขียว”
มีการเล่นเสียงพยัญชนะ “น” คำว่า “นอนหนุน”

3. ผลการวิเคราะห์การใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนาตามแนวอรรถศาสตร์

การศึกษาการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนาตามแนวอรรถศาสตร์ผู้วิจัยเลือกศึกษาความหมายระดับคำ ได้แก่ ประเภทของความหมาย ความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำ และ การจัดกลุ่มความหมายของคำ ดังนี้

3.1 การจำแนกประเภทของความหมายตามแนวอรรถศาสตร์แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

3.1.1 ความหมายตรงรูปของภาษา (denotation meaning) หมายถึง ความหมายตามรูปภาษา เช่น คำ และวลี ที่แสดงความสัมพันธ์ระดับรูปภาษาและสรรพสิ่งหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกภายนอก อาจจัดได้ว่าเป็นความหมายหลัก หรือความหมายแก่นของศัพท์ โดยทั่วไปคำจำกัดความของคำในพจนานุกรมมักจะให้ความหมายตรงของรูปภาษาเป็นหลัก

การใช้ความหมายตรงรูปภาษา (denotation meaning) มีปรากฏในเพลงซอพื้นเมืองล้านนาเป็นจำนวนมากทั้งนี้เพราะคำศัพท์โดยทั่วไปมีคำจำกัดความของคำในพจนานุกรมมักจะให้ความหมายตรงของรูปภาษาเป็นหลัก ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างผลการวิจัยในบทซอพื้นเมืองดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“**พ่อแม่**ส่งมาศึกษา	ท่านหาเงินตราอยู่บ้าน
ท่านคอยอบรม**สั่งสอน**	หวังลูกนั้นเป็นคนดี
เปื้ออนาคตลูกเต้า	ป้อแม่คอยเฝ้าขัดสี
อย่าเป็นลูกทรพี	เหลือกำสั่งสอนป้อแม่”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด, 2545)

ดังตัวอย่างคำหรือวลีในบทซอข้างต้น เช่น คำว่า “พ่อ” มีความหมายตรงรูปภาษา แปลว่าชายผู้ให้กำเนิดแก่ลูก คำที่ลูกเรียกชายผู้ให้กำเนิดหรือเลี้ยงดู, คำว่า “แม่” มีความหมายตรงรูปภาษาแปลว่า หญิงผู้ให้กำเนิดแก่ลูก คำที่ลูกเรียกหญิงผู้ให้กำเนิดหรือเลี้ยงดู, คำว่า “สั่งสอน” มีความหมายตรงรูปภาษาของคำว่า “สั่งสอน” แปลว่า “ชี้แจงให้เข้าใจและบอกให้ทำ” ใช้ความหมายตรงรูปภาษาของคำศัพท์ดังกล่าว เมื่อต้องการพูดอย่างเรียบๆตรงไปตรงมาเพียงเท่านั้น

ตัวอย่างที่ 2

“ไผหลงไปหากิ๋นยาเสพติด	**อนาคต**จะพังย่ำแย่
บางคน**ฆ่า**แผวป้อแม่	บ่มีความคิด **ละอา**ย”

(ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด, 2545)

ดังตัวอย่างคำหรือวลีในบทซอข้างต้น เช่น คำว่า “อนาคต”มีความหมายตรงรูปภาษาแปลว่า ยังไม่มาถึง เวลาภายหน้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1,325), คำว่า “ฆ่า” มีความหมายตรงรูปภาษาของคำว่า “ฆ่า” แปลว่า ทำให้ตาย เช่น ฆ่าคน ทำให้หมดไป ทำให้สิ้นไป เช่น ฆ่าเวลา ฆ่าข้อความ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 272) และ คำว่า “ละอาย” มีความหมายตรงรูปภาษาแปลว่า รู้สึกที่จะทำสิ่งไม่ถูกไม่ควร เช่น ละอายที่จะทำผิด ละอายใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1000) ใช้ความหมายตรงรูปภาษาของคำศัพท์ดังกล่าว เมื่อต้องการพูดอย่างเรียบ ๆ ตรงไปตรงมาเพียงเท่านั้น

ตัวอย่างที่ 3

“**เสื้อ**ผ้าปุ๊ดขาดหวากหน้าหวากหลัง ถูกกิ่งหนามหันเก๊าะหวันจ่องไว้”

(ก่ำก๋ำคำ, 2549)

ดังตัวอย่างคำหรือวลีในบทซอข้างต้น เช่น คำว่า “เสื้อผ้า” มีความหมายตรงรูปภาษาแปลว่า เครื่องสวมกายท่อนบนทำด้วยผ้า เป็นต้น เรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น เสื้อกั๊ก เสื้อเชิ้ต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 1, 229) ใช้ความหมายตรงรูปภาษาของคำศัพท์ดังกล่าว เมื่อต้องการพูดอย่างเรียบ ๆ ตรงไปตรงมาเพียงเท่านั้น

ตัวอย่างที่ 4

“อวดใหญ่อวดหล๊วกไผตึงบ่าเปียง เป๋นปากเป๋นเสียงถึงกั๋นกั๊บ**บ้าน**
ไผว่าหยังหน้อยก็จะฆ่าจะฟัน ปอเยี๊ยะอย่างมันตั๋วใหญ่เต้าจ๊าง”

(โทษของเหล้า, 2536)

ดังตัวอย่างคำหรือวลีในบทซอข้างต้น คำว่า “บ้าน” มีความหมายตรงรูปภาษาแปลว่าที่อยู่ เช่น เลขบ้าน เจ้าบ้าน อันเป็นสิ่งปลูกสร้างสำหรับเป็นที่อยู่อาศัย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 623) ใช้ความหมายตรงรูปภาษาของคำศัพท์ดังกล่าว เมื่อต้องการพูดอย่างเรียบ ๆ ตรงไปตรงมาเพียงเท่านั้น

3.1.2 ความหมายแฝง (connotation meaning) ได้แก่ ความหมายที่นอกเหนือจากความหมายตรงของรูปภาษา เป็นความหมายที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ เช่น อารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติที่ผู้ใช้ภาษามีต่อคำหรือวลีนั้น ๆ ความหมายแฝงมักมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางวัฒนธรรมและพื้นฐานทางสังคม รวมถึงประสบการณ์ส่วนบุคคล แต่ละวัฒนธรรมอาจมีความรู้สึกหรือทัศนคติต่อคำแตกต่างกันไป

ทั้งนี้จากการศึกษานิยามคำจำกัดความเกี่ยวกับประเภทของความหมายแฝงผู้วิจัยจึงสามารถแบ่งประเภทความหมายแฝงที่นอกเหนือจากความหมายตรงของรูปภาษาเป็นความหมายที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความหมายสอดสังคม (Social meaning) คือ การใช้ภาษาให้เป็นเครื่องสอดคล้องร้อยรัดให้คนที่อยู่ในสังคมด้วยกันมีความรู้สึกว่าเป็นคนในสังคมเดียวกันไม่เกิดความรู้สึกแปลกแยกว่าเป็นผู้แปลกหน้า เพื่อแสดงความเป็นมิตร (หรืออย่างน้อยก็เพื่อแสดงว่าไม่เป็นศัตรูกัน) ในแต่ละสังคมจึงมักมีวิธีการพูดจาและมีเนื้อเรื่องที่นิยมนำมาสนทนากันเพื่อการลดความอึดอัดเป็นการขจัดความเงียบ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างผลการวิจัยในบทซอพื้นเมืองดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“**ขอยกมือสา**วันตาน้อมไหว้ ตั๋วข้าหม่อนไท้ขอไขบรรยาย
ก๋ารศึกษาของไทยมาปราศรัยเล่าอู้ ขอท่านผู้รู้โปรด พิจารณา”

(พม่าการศึกษา, 2547)

จากบทซอข้างต้น คำว่า “ขอยกมือไหว้สา” สื่อความถึง “ขอสวัสดี” เป็นการใช้ถ้อยคำสำหรับการทักทายผู้ฟังที่มาฟังเพลงซอพื้นเมือง เพื่อสร้างความคุ้นเคย แสดงความเป็นมิตรให้ผู้ฟังและผู้พูดรู้สึกว่าอยู่ในสังคมด้วยกันมีความรู้สึกว่าเป็นคนในสังคมเดียวกันไม่เกิดความรู้สึกแปลกแยกว่าเป็นผู้แปลกหน้า จึงสร้างความสุขใจ สบายใจให้กับผู้ที่มาฟังเพลงซอพื้นเมืองในครั้งนี้

ตัวอย่างที่ 2

“จบนิยายปาราเรื่องนกกระจาบ ตรงไหนมันขาด**ขอกราบอภัย**
เพราะการซอไยบ่มีก๋านเสี้ยง เวลาก็เหมี้ยนหมดลงพอดี”

(นกกระจาบ, 2546)

จากบทซอข้างต้นคำว่า “ขอกราบอภัย” สื่อความถึง ขอโทษผู้ฟังหากว่าร้องเพลงซอที่อาจร้องเพลงซอไม่ไพเราะมากนัก และเป็นการใช้ถ้อยคำสำหรับการอำลาผู้ฟังที่มาฟังเพลงซอพื้นเมือง เรื่อง “นกกระจาบ” อันแสดงถึงความเป็นมิตรระหว่างผู้ร้องและผู้ฟัง ให้ผู้ฟังและผู้ร้องรู้สึกว่าอยู่ในสังคมด้วยกันมีความรู้สึกว่าเป็นคนในสังคมเดียวกันไม่เกิดความรู้สึกแปลกแยกว่าเป็นผู้แปลกหน้า อีกทั้งยังสร้างความประทับใจให้กับผู้ฟัง เพราะผู้ร้องเพลงซอมีความอ่อนน้อมถ่อมตนเคารพและให้เกียรติผู้ฟังอย่างยิ่ง

2. ความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) คือ ความหมายไม่สื่อความอย่างตรงไปตรงมาแต่มีการใส่สีสันซึ่งเป็นการแสดงอารมณ์เข้าไปเจือปนอยู่ด้วยดังเช่น คำไวพจน์ (synonym)คำประเภทคำตรรก การใช้คำคู่ (doublet) เป็นต้น ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างผลการวิจัยในบทซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เจ้าไปเซาะหาอาหาร ในกล๋าง**อรัญ**ดงป่า”

(นกกระจาบ, 2546)

คำว่า “อรัญ” มีความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) หมายถึง “ป่า” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1,336) ซึ่งมีคำว่า “ป่า” เป็นความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning) ทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน คือ “ป่า” แต่คำว่า “อรัญ” นักกวีนิยมใช้ในงานประพันธ์ร้อยกรองมากกว่าเพราะให้อารมณ์ความรู้สึกถึงความงดงามของภาษาได้ดีกว่าความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning)

ตัวอย่างที่ 2

“ชีวิตหมู่**นกปักษิน** แจ้งมาก็บินสอดล่า”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ปักษิน” มีความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) หมายถึง “นก” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 685) ซึ่งมีคำว่า “นก” เป็นความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning) แปลว่า ชื่อสัตว์มีกระดูกสันหลังเลือดอุ่น มี ๒ เท้า ๒ ปีก และมีขนปกคลุมร่างกาย ออกลูกเป็นไข่ก่อนแล้วจึงฟักเป็นตัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 559) ทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน คือ “นก” แต่คำว่า “ปักษิน” นักกวีนิยมใช้ในงานประพันธ์ร้อยกรองมากกว่าเพราะให้อารมณ์ความรู้สึกถึงความงดงามของภาษาได้ดีกว่าความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning)

ตัวอย่างที่ 3

“เซาะกิ่นต่ำมดงต่ำมป่า ต่ำฝั่งแม่น้ำ**นที**” *(เจ้าหงส์หิน, 2546)*

คำว่า “นที” มีความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) หมายถึง “แม่น้ำ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 560) ซึ่งมีคำว่า “แม่น้ำ” เป็นความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning) แปลว่าลำน้ำใหญ่ซึ่งเป็นที่รวมของลำธารทั้งปวง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 877) ทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน คือ “แม่น้ำ” แต่คำว่า “นที” นักกวีนิยมใช้ในงานประพันธ์บทร้อยกรองมากกว่าเพราะให้อารมณ์ความรู้สึกถึงความงดงามของภาษาได้ดีกว่าความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning)

ตัวอย่างที่ 4

“ยังมีในวันหนึ่งนั้น ปี้ได้ไปอาบน้ำตี้แม่น้ำ**วารี**”

(เจ้าสุวัตรนางบัวคำ, 2542)

คำว่า “วารี” มีความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) หมายถึง “แม่น้ำ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1,069) ซึ่งมีคำว่า “แม่น้ำ” เป็นความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning) แปลว่า ลำน้ำใหญ่ซึ่งเป็นที่รวมของลำธารทั้งปวง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 877) ทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกันแต่คำว่า “วารี” นักกวีนิยมใช้ในงานประพันธ์ร้อยกรองมากกว่าเพราะให้อารมณ์ความรู้สึกถึงความงดงามของภาษาได้ดีกว่าความหมายสื่อสาร (descriptive meaning)

ตัวอย่างที่ 5

“ เข้าป่าไม้ยังบ่ปอเหิน ถึง**คีรี**ภูเขาใหญ่กว้าง”

(พระลอ, 2542)

คำว่า “คีรี” มีความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) หมายถึง “ภูเขา” ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 251) ซึ่งมีคำว่า “ภูเขา ” เป็นความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning) แล้วทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน คือ “ภูเขา” แต่คำว่า “คีรี” นักกวีนิยมใช้ในงานประพันธ์ร้อยกรองมากกว่าเพราะให้อารมณ์ความรู้สึกถึงความงดงามของภาษาได้ดีกว่าความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning)

ตัวอย่างที่ 6

“แสง**สุริยันต๋าวัน**เริ่มฮ้อน เจ้าขี่หงส์ร่อนลัดข้ามดอยสูง”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “สุริยัน” และคำว่า “ต๋าวัน (ตะวัน) ” มีความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) หมายถึง “พระอาทิตย์” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1,316) ซึ่งมีคำว่า “พระอาทิตย์” เป็นความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning) แปลว่า ดวงตะวัน ในตำรานพเคราะห์นับเอาเป็นดาวพระเคราะห์ที่ 1 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1,363) คำว่า “สุริยัน” และ “ตะวัน” นักกวีนิยมใช้ในงานประพันธ์ร้อยกรองมากกว่าเพราะให้อารมณ์ความรู้สึกถึงความงดงามของภาษาได้ดีกว่าความหมายสื่อสาระ (descriptive meaning)

ตัวอย่างที่ 7

“ส่วนหน่อองค์สิทธิธังได้เตรียมก๋ารอยู่ใกล้ ถอดหัวใจอยู่ใส่ไว้อยู่ในร่างเดิมที
ทิพย์พะไก๋สรใจ๋ดีฟั่งเข้าหวัน**อ้อนออด** ตี้ได้เจ้ายอดม้อนผัวเก่าคืนมา”

คำว่า “อ้อนออด” เป็นการใช้คำคู่ (doublet) ซึ่งผู้ประพันธ์ได้กลับที่ของคำ เอาคำที่เคยอยู่ในตำแหน่งที่สองขั้นหน้า เป็น “อ้อนออด” จากคำเดิมว่า “ออดอ้อน” มีความหมายว่า ก.รบเร้า เซ้าซี้จะเอาให้ได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1,344) การใช้คำคู่ (doublet) ได้ให้ความหมายส่ออารมณ์โดยเน้นความหมายของคำและทำให้มองเห็นภาพชัดเจนขึ้น เพราะถ้าเรียงคำเป็นปกติอาจไม่ให้ความหมายส่ออารมณ์มากเท่ากับการกลับที่ของคำ

ตัวอย่างที่ 8

“เฮียนท่องตึงวันบ่อมีก๋าร**ข้องขัด** สองปี้น้องนัดเฮียนท่องกั๋นไป
สามารถถอดหัวใจใส่ไหนก็ได้ เก่งเสียแต้ใบ้ไผตึงบ่เปียง”

(นกกระจาบ, 2546)

คำว่า “ข้องขัด” เป็นการใช้คำคู่ (doublet) ซึ่งผู้ประพันธ์ได้กลับที่ของคำ เอาคำที่เคยอยู่ในตำแหน่งที่สองขั้นหน้า เป็น “ข้องขัด” จากคำเดิมว่า “ขัดข้อง” มีความหมายว่า ไม่ยอมให้ทำ, ไม่ตกลงด้วย, ติดขัด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 176) การใช้คำคู่ (doublet) ได้ให้ความหมายส่ออารมณ์โดยเน้นความหมายของคำและทำให้มองเห็นภาพชัดเจนขึ้นเพราะถ้าเรียงคำเป็นปกติอาจไม่ให้ความหมายส่ออารมณ์มากเท่ากับการกลับที่ของคำ

ตัวอย่างที่ 9

“ส่วนป้อฤาษีก็ฮักเหมือนลูกเต้า ตึงวันค่ำเจ๊าได้**สอนสั่**งวิชา
เดี๋ยวนี้ถึงเวลาลูกจะได้ปึ๊กบ้าน ฤาษีป้อนั้นปั๋นโจ้กปั๋นใจ”

(นกกระจาบ, 2546)

คำว่า “สอนสั่ง” เป็นการใช้คำคู่ (doublet) ซึ่งผู้ประพันธ์ได้กลับที่ของคำ เอาคำที่เคยอยู่ในตำแหน่งที่สองขั้นหน้า เป็น “สอนสั่ง” จากคำเดิมว่า “สั่งสอน” ซึ่งมีความหมายว่าชี้แจงให้เข้าใจและบอกให้ทำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1,157) การใช้คำคู่ (doublet) ได้ให้ความหมายส่ออารมณ์โดยเน้นความหมายของคำและทำให้มองเห็นภาพชัดเจนขึ้นเพราะถ้าเรียงคำเป็นปกติอาจไม่ให้ความหมายส่ออารมณ์มากเท่ากับการกลับที่ของคำ

ตัวอย่างที่ 10

“ผ่อหมู่ยักษ์ผีดิ๊บไล่ติดตวยไป เจ้าเอาดาบก๋ันจัยตัดคอ**ขว้างทิ้ง**”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ขว้างทิ้ง” เป็นการใช้คำคู่ (doublet) ซึ่งผู้ประพันธ์ได้กลับที่ของคำ เอาคำที่เคยอยู่ในตำแหน่งที่สองขั้นหน้า เป็น “ขว้างทิ้ง” จากคำเดิมว่า “ทิ้งขว้าง” หมายถึง ก. ไม่เอาใจใส่ดูแล, พรากหนีไป, ทิ้ง ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 528) (doublet)ได้ให้ความหมายส่ออารมณ์โดยเน้นความหมายของคำและทำให้มองเห็นภาพชัดเจนขึ้นเพราะถ้าเรียงคำเป็นปกติอาจไม่ให้ความหมายส่ออารมณ์มากเท่ากับการกลับที่ของคำ

ตัวอย่างที่ 11

“วันเพ็ญเด่นฟ้าผกาหลากสี ถึงประเพณีสิบสองเป็งแล้ว**เจ้า**”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

คำว่า“เจ้า” เป็นคำลงท้ายแสดงสถานภาพว่าเป็นผู้หญิงของชาวล้านนา ซึ่งยังเป็นคำประเภทคำตรรกสามารถส่ออารมณ์ได้ในทางบวก เพราะผู้พันธ์ใช้คำลงท้ายว่า “เจ้า” แสดงอารมณ์ของผู้พูดว่าอารมณ์ดี เนื่องจากพูดจามีหางเสียงไพราเราะฟังแล้วรื่นหู

ตัวอย่างที่ 12

“หน้าที่ของนักเรียน อย่าลืม**เน้อ**เจ้า”

(บทซอ หน้าที่เยาวชน, 2548)

คำว่า “เน้อ” เป็นคำลงท้ายของชาวล้านนาแปลว่า “นะ” ซึ่งยังเป็นคำประเภทคำตรรกสามารถส่ออารมณ์ได้ในทางบวก เพราะผู้ประพันธ์ใช้คำลงท้าย “เจ้า” ต่อท้ายแสดงอารมณ์ของผู้พูดว่าอารมณ์ดี เนื่องจากพูดจามีหางเสียงไพราเราะ ฟังแล้วรื่นหู

ตัวอย่างที่ 13

“ปึ๊กมาบ้านถามสูเยี๊ยะกิ๋นหยัง ฮากเลือดสันมูยยำหั้นเต๊อะ**บ่าเห้ย**”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

คำว่า “บ่า” เป็นคำลงท้ายที่ผู้ชายชาวล้านนามักใช้กับคบที่สนิทหรือมีสถานภาพด้อยกว่าเพื่อแสดงการบอกเล่า หรือ ชักชวนให้คล้อยตาม คล้ายคำว่า “วะ, ว่ะ” (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 387) และคำว่า “เห้ย” เป็นคำออกเสียงแสดงความเอ็นดูหรือรักใคร่ เช่น ลูกเห้ย - ลูกเอ๋ย (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 845) ซึ่งผู้ประพันธ์นำคำว่า “เห้ย” มาต่อท้าย จึงทำให้คำว่า “บ่าเห้ย” เป็นความหมายส่ออารมณ์ในทางลบ คือ รู้สึกน่าเสียดาย ไม่พอใจ หงุดหงิด เพราะบทประพันธ์ตอนนี้แปลความได้ว่า “กลับบ้านมา ฉันถามเธอว่า ทำอะไรทาน แต่เราต้องมีปากมีเสียงกันก่อนทุกครั้ง จึงทำให้ต้องมีเลือดเพราะถูกค้อน หรือต้องทะเลาะกันทุกครั้งเมื่อกลับถึงบ้าน”

ตัวอย่างที่ 14

“มึงตี๋ผิดสูตรมาฮูดกล่องดวงใจ น้ำต๋าฮาปอไหลจะต๋ายแล้ว**อี่เห้ย**”

(มวยดีห้ายก, 2548)

คำว่า “อี่” เป็นคำนำหน้าชื่อผู้หญิง คู่กับ “ไอ่” ซึ่งใช้นำหน้าผู้ชาย (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 895) และ คำว่า “เห้ย” เป็นคำออกเสียงแสดงความเอ็นดูหรือรักใคร่ เช่น ลูกเห้ย - ลูกเอ๋ย (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 845)ซึ่งผู้ประพันธ์นำคำว่า “เห้ย” มาต่อท้าย จึงทำให้คำว่า “อี่เห้ย” เป็นความหมายส่ออารมณ์ในทางลบ คือ ไม่พอใจ หงุดหงิด เพราะบทประพันธ์ตอนนี้แปลความได้ว่า “เธอต่อยฉันผิดสูตรเพราะตีมาถูกกล่องดวงใจของฉัน (แทนอวัยวะเพศชาย) ทำให้น้ำตาของฉันไหลเกือบจะตายแล้วนะ”

3. ความหมายนามนัย (Metonymy) เป็นการเชื่อมโยงความคิดจากการใช้คำที่มีความหมายถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปอีกวงความหมายหนึ่ง ซึ่งทั้งสองนั้นเป็นวงความหมายเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน (Ungerer and Schmid, 1966: 129) ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างผลการวิจัยในบทซอพื้นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

"นี่น้องอำพรใค่ได้***เครื่องฉาย*** บ่เดี่ยวคนมันหลายผ่อบ่ได้เนอเจ้า
มันเป๋นสมบัติของเดิมของเก่า วัดตั้งปล๋ายตั้งเก๊ายาวคืบกว่า ๆ
กานาย ***เครื่องฉายหนัง***รุ่นนี้ในร้านบ่มีขาย เมืองนอกเมืองไทยบ่มีขายสักตี้"

(เฒ่ากิ๊กก๊อก, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "บทซอเรื่องเจ้าสุวัตรนางบัวคำ" ซึ่งแปลความได้ว่า "น้องอัมพรอยากได้เครื่องฉายหนัง แต่ตอนนี้มีคนอยู่มากยังดูไม่ได้ เพราะเป็นสมบัติเก่าที่มีค่า วัดความยาวได้คืบกว่า ๆ เครื่องฉายหนังรุ่นนี้ไม่มีร้านค้าที่ไหนขายไม่ว่าจะเป็นร้านค้าต่างประเทศหรือร้านค้าในเมืองไทยก็ตาม"

จากตัวอย่างที่ 1 ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบให้เครื่องฉายหนัง สื่อถึง อวัยวะเพศของผู้ชาย อันดูได้จากบริบทของประโยคที่ว่า "วัดตั้งปล๋ายตั้งเก๊ายาวคืบกว่า ๆ" (วัดความยาวตั้งแต่ต้นถึงปลาย มีความยาวคืบกว่า ๆ) รูปภาษาที่นำมากล่าวเปรียบให้เครื่องฉายหนังสื่อถึงอวัยวะเพศของผู้ชายชายนั้น เพราะของสองสิ่งนี้มีลักษณะเด่นคล้ายกัน คือ เครื่องฉายหนังสมัยก่อนเป็นจอโค้งยาว มีแสงฉายออกขณะที่หนังเล่น เปรียบเหมือนอวัยวะเพศชายขณะที่ต้องการมีเพศสัมพันธ์ เป็นการใช้คำสื่อความหมายเกี่ยวกับเรื่องเพศอันเป็นลักษณะเด่นของการขับร้องเพลงซอเพื่อให้เกิดความตลกขบขันจึงมีการใช้คำสองแง่สองง่าม คือใช้คำว่า "เครื่องฉายหนัง" เป็นสื่อแทนอวัยวะเพศชายด้วยความสอดคล้องกันนี้จึงถูกนำมาใช้แทนกันได้

จากรูปภาษาที่นำเครื่องฉายหนังมาเปรียบเทียบแทนอวัยะเพศ เพื่อเลี่ยงการพูดถึงอวัยะเพศโดยตรงเพราะเป็นคำหยาบคายไม่สุภาพ จึงทำให้เกิดความตลกขบขัน ซึ่งปรากฏในบทซอพื้นเมืองของ พ่อครูจันตา เลาคำ นอกเหนือไปจากใช้คำว่า "เครื่องฉายหนัง" ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 2

"ฝีมือบ่าตันโชว์จะไปโม้ไปอวด อย่าไปฟั่งสวกถ้า***จรวด***คิงบ่าแข็ง
ฮาจะขอต๊าหื้อแก้ผ้าแสดง ถ้าคิงบ่ามีแฮงฮาจะสมน้ำหน้า

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "บทซอเรื่อง เจ้าสุวัตร นางบัวคำ " ซึ่งแปลความได้ว่า "ถ้ายังไม่ได้แสดงฝีมืออะไรออกมา ก็อย่าพึ่งพูดโอ้อวด อย่าพึ่งพูดมากไปถ้าจรวดของคุณยังไม่แข็ง ฉันจะขอท้าให้คุณแก้ผ้าแสดง ถ้าคุณไม่มีแรงฉันจะสมน้ำหน้าคุณ"

คำว่า "จรวด" หมายถึง อาวุธหรือยานอวกาศที่ขับเคลื่อนด้วยความเร็วสูงมาก โดยใช้เชื้อเพลิงในตัวเองเผาไหม้ เป็นแก๊สพุ่งออกมาจากส่วนท้าย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 289)

ซึ่งคำว่า "จรวด" ในที่นี้ หมายถึง อวัยวะเพศชายรูปภาษาที่นำมากล่าวเปรียบให้จรวดสื่อถึงอวัยวะเพศของผู้ชายชายนั้น เพราะของสองสิ่งนี้มีลักษณะเด่นคล้ายกัน คือ จรวดมีลักษณะเป็นปล้องยาวแข็งเปรียบเหมือนอวัยวะเพศชายขณะที่ต้องการมีเพศสัมพันธ์ เพื่อเลี่ยงการพูดถึงอวัยะเพศโดยตรงเพราะเป็นคำหยาบคาย ไม่สุภาพจึงทำให้เกิดความตลกขบขัน เพราะรูปร่างลักษณะของทั้งสองสิ่งนี้มีความคล้ายคลึงกันด้วยความสอดคล้องกันนี้จึงถูกนำมาใช้แทนกันได้

ตัวอย่างที่ 3

"หันน้องกำเดียวอ้ายตึงหลงฮัก ใคร่ปลูก***ดอกสลั๊ก***ไปขึ้นต้นป๋อหมัน
นอนเมื่อคืนอ้ายปอหลับฝันหัน ว่าได้นอนตวยกั๋นเอาแก้มก่ายแก้ม"

(บทซอเกี๋ยว, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง "บทเกี๋ยว" ซึ่งแปลความได้ว่า "มองเห็นน้องครั้งเดียวก็หลงรักน้อง จึงอยากปลูกดอกรัก (ดอกสลั๊ก) ให้ขึ้นในหัวใจน้อง เวลานอนตอนกลางคืนพี่ก็หลับฝัน ว่าได้นอนหลับกับน้อง เอาแก้มมาก่ายกัน"

ผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบเทียบคำว่า “ปลูกดอกสล๊ัก (ดอกรัก)” ในที่นี้หมายถึง การหลงรักหญิงสาว อยากได้หญิงสาวผู้นี้มาเป็นคู่ครอง ทั้งนี้คำว่า “ดอกสั๊ก” (ดอกรัก) ใช้เป็นความหมายชวนคะนึง (reflected meaning) ได้อีกด้วย ซึ่งอยู่ในหัวข้อถัดไป

4. ความหมายชวนคะนึง (reflected meaning) คือ ความหมายของคำหนึ่งซึ่งเรานึกถึงเมื่อเราได้ยินหรือได้เห็นคำอีกคำหนึ่ง ความหมายชวนคะนึงในภาษาไทยมีปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ ความหมายชวนคะนึงที่เกิดในคำพ้องเสียง และความหมายชวนคะนึงที่เกิดเพราะการผวนคำ ซึ่งปรากฏในบทซอพื้นเมือง ของพ่อครูจันตา เลาคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“หันน้องกำเดียวอ้ายตึงหลงฮัก ใคร่ปลูก***ดอกสล๊ัก***ไปขึ้นต้นป๋อหมัน
นอนเมื่อคืนอ้ายปอหลับฝันหัน ว่าได้นอนตวยกั๋นเอาแก้มก่ายแก้ม”

(บทซอเรื่อง เกี้ยวชาย หญิง, 2546)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “บทเกี้ยว” ซึ่งแปลความได้ว่า “มองเห็นน้องครั้งเดียวก็หลงรักน้อง จึงอยากปลูกดอกรัก (ดอกสล๊ัก) ให้ขึ้นในหัวใจน้อง เวลานอนตอนกลางคืนพี่ก็หลับฝันว่าได้นอนหลับกับน้อง เอาแก้มมาก่ายกัน”

ผู้ประพันธ์กล่าวคำว่า “ปลูกดอกสล๊ัก (ดอกรัก)” ซึ่งมีการใช้ความหมายชวนคะนึงที่เกิดในคำพ้องเสียงขึ้นได้เพราะใช้คำพ้องเสียงคำว่า “ดอกรัก” ซึ่งมีความหมายต่างกันคือ

ความหมายหลัก “ ดอกรัก” หมายถึง ดอกไม้พุ่มชนิดหนึ่ง ดอกใช้ร้อยมาลัย มี 2 พันธุ์ คือ พันธุ์ดอกลา และพันธุ์ดอกซ้อน ยางเป็นพิษ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 937)

ความหมายชวนคะนึง สื่อความถึง ความหลงรักในตัวหญิงสาว

ตัวอย่างที่ 2

“จันต๊ะเตวีมีแต่ความสุข มีความสนุกกับลูกบุตรต๋ำ
ถึงบ่งามผิวดำเหมือนก๋ำ อยู่ร่วมยายตาสิบหกขวบเข้ำ
สะหลีหน่อเจื้อองค์พุทธังกูล หน่อเจ้าต๋มบุญปอใหญ่เป๋นบ่าว
อยู่กับมาราดายายตาสองเฒ่า บ่มีโศกเศร้า***ระกำ*** อันใด

(บทซอเรื่อง ก๋ำก๋ำดำ, 2549)

จากเนื้อเพลงในบทซอพื้นเมืองข้างต้นเป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ก๋ำก๋ำดำ” ซึ่งแปลความได้ว่า “นางจันทเทวีมีแต่ความสุข เพราะได้อยู่ร่วมกับลูกจนครบสิบหกปี แม้ว่าลูกจะมีผิวดำเหมือนอีกา ก็ตามแต่ลูกของตนก็ยังมีเชื้อกษัตริย์รวมถึงได้อยู่ร่วมกับตายายด้วยทำให้ไม่มีความโศกเศร้าระกำใด ๆ”

ผู้ประพันธ์กล่าวคำว่า “ระกำ” ซึ่งมีการใช้ความหมายชวนคะนึงที่เกิดในคำพ้องเสียงขึ้นได้ เพราะใช้คำพ้องเสียงคำว่า “ระกำ” ซึ่งมีความหมายต่างกันคือ

ความหมายหลัก “ ระกำ” หมายถึง ชื่อผลไม้ชนิดหนึ่งขึ้นเป็นกอก้านใบมีหนามแข็ง เนื้อฟ่าม ผลออกเป็นกระปุก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 931)

ความหมายชวนคะนึง สื่อความถึง ความทุกข์ ความเจ็บปวดหัวใจ

ตัวอย่างที่ 3

“ลมปัดไม้มาสู่บ้านตู๋ สีจมปูมาป้อมเก๊าเนิ้ง
เก๊าเหมือนต๋าย ปล๋ายมันเสิ้ง ลมปัดเนิ้งไหวหวั่นโตยแนว
ดอกพิกุลก็คือ***<u>ดอกแก้ว</u>*** จะเป็นของเปิ่นแล้วนา...”

(พระลอ, 2542)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “พระลอ” ซึ่งแปลความได้ว่า “ลมพัดต้นไม้มาถึงบ้านพี่ มีดอกสีชมพูอยู่ที่ยอดไม้ ต้นยอดไม้เหมือนตาย เพราะปลายยอดไม้เอนคล้อยไปตามลม ดอกพิกุลก็คือดอกแก้ว จะมาอยู่คู่กับพี่แล้ว”

ผู้ประพันธ์กล่าวคำว่า “ดอกแก้ว” ซึ่งมีการใช้ความหมายชวนคะนึงที่เกิดในคำพ้องเสียงขึ้นได้เพราะใช้คำพ้องเสียงคำว่า “ดอกแก้ว” ซึ่งมีความหมายต่างกันคือ

ความหมายหลัก “ดอกแก้ว” หมายถึง ดอกพิกุล ซึ่งชาวล้านนาเรียกว่า “ดอกแก้ว” มีกลีบดอกจักแหลม มีกลิ่นหอม และหอมอยู่จนแห้ง ใช้ทำยาได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 786)

ความหมายชวนคะนึง สื่อความถึง เป็นแก้วตาดวงใจ เป็นหญิงสาวอันเป็นที่รัก

ตัวอย่างที่ 4

“ข้าเจ้าเป็นหอยมีจิตมีใจ สุขตุ๊กเศร้า***ระทม*** บ่จ้างจะไขเอ่ยอ้าง จะอู้กำคนนั่นกะบ่จ้าง ขอเต๊อะเจ้าแม่เจ้าป้อ หยุดทำฆ่าปู่ฆ่าหอยอันนั้นแหละนอ มันบ่ใจ่ปอเป็นเศรษฐีมีฮั่ง”

(หอยไห้ – เสเลเมา, 2514)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “หอยไห้ - เสเลเมา” ซึ่งแปลความได้ว่า “แม้ฉันจะเป็นหอย แต่ก็มีจิตใจ รู้สึกสุข เศร้าเป็นเช่นกัน แต่พูดคุยขอร้องกับคนไม่ได้ จึงรู้สึกอยากขอให้คนไม่ฆ่าปูฆ่าหอยเลย เพราะการกระทำเช่นนี้ ก็ไม่ได้ทำให้ท่านได้ร่ำรวยเป็นเศรษฐีเลย ”

ผู้ประพันธ์กล่าวคำว่า “ระทม ” หมายถึง เจ็บช้ำระกำใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 932) คำว่า “ระทม” นี้ สามารถชวนให้คิดเป็นความหมายชวนคะนึงได้ เพราะมีเสียงคล้ายกับคำว่า “ดอกลั่นทม” เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ดอกลั่นทม” จึงชวนให้คิดไปถึงคำว่า “ระทม” ได้ จนกลายเป็นสาเหตุของความเชื่อคนไทยว่าไม่ควรปลูกดอกลั่นทมไว้ในบริเวณบ้าน หรือไม่ควรนำดอกลั่นทมมาประดับผม (เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์, 2543: 358)

ตัวอย่างที่ 5

“สาวเมืองน่านทั้งใหญ่และน้อย ดูอ่อนช้อยงามดี
ใส่ผ้าน้ำไหลยกดอกหลายสี เหน็บมาลีตี่โมยผมเกล้า
มาลอยกระทงกับคู่เขาเจ้า อู้ยั่วเย้าอายเอียง
แสนเสนาะไพเราะน้ำเสียง ได้ยินสำเนียง***นางเนื้ออ่อน***ล้า..
กำอู้ก็หวาน เจ้าๆข้าๆ โอ้ยสั่งมา.. ม่วนล้ำ

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ลอกระทงเมืองน่าน” ซึ่งแปลความได้ว่า “สาวเมืองน่านทั้งรุ่นเล็กรุ่นใหญ่ ดูงดงามอ่อนช้อยทุกคน ใส่ผ้าถุงลายน้ำไหลยกดอกหลายสี เหน็บดอกไม้ที่มวยผม ได้มาลอยกระทงกันเป็นคู่ ๆ ได้ยินสำเนียงการพูดหยอกล้อกันช่างไพเราะยิ่งนัก”

ผู้ประพันธ์กล่าวคำว่า “นางเนื้ออ่อน” สื่อความถึง หญิงสาวอันเป็นที่รักให้คิดเป็นความหมายชวนคะนึงถึง เนื้อนางของคนรักซึ่งอ่อนนุ่มไปทั้งตัว ดังวรรณกรรมประเภทนิราศซึ่งในสมัยเดิมผู้ประพันธ์จะแต่งระหว่างการเดินทางจากนางผู้เป็นที่รักไป เมื่อมองเห็นอะไรหรือไปถึงตำบลใด ชื่อของสิ่งนั้นหรือตำบลนั้นก็จะเกิดความหมายชวนคะนึงขึ้น เป็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับนางผู้เป็นที่รัก ดังเช่น ในกาพย์เห่เรือของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ชื่อปลา***เนื้ออ่อน*** ก็มีความหมายชวนคะนึงไปถึงเนื้อนางซึ่งอ่อนนุ่มไปทั้งตัว ดังที่ว่า “เนื้ออ่อนอ่อนแต่ชื่อเนื้อน้อง” หรือในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ตอนที่สุนทรภู่ไปถึงบางจาก ดังที่ว่า “ถึง***บางจาก***จากวัดพลัดพี่น้องมามัวหมองม้วนหน้าไม่ฝ่าฝืน” (เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์, 2543: 358)

ตัวอย่างที่ 6

“คนขี้กลั้วล้ำเป็นว่ามันจ่างต๋าย ถ้าคนขี้อายเป็นว่ามันจ่างล้ม
ไต่ขัวเล่มเดียว***ไต่ก้มไต่ก้ม*** **กำแป๋ว่า ไก่ต้ม เป็นกำปริศนา** ”

(ซอเงี้ยวเกี้ยวประยุกต์, 2547)

จากเนื้อเพลงบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นหนึ่งในบทซอเรื่อง “ลอยกระทงเมืองน่าน” ซึ่งแปลความได้ว่า “คนที่กลัวอะไรมากเกินไปมักจะเกิดอะไรผิดพลาดบ่อย ๆ ถ้าคนขี้อายมากเกินไปก็มักทำอะไรไม่สำเร็จ เหมือนเวลาที่เราเดินไต่สะพาน เราก็ต้องมองดูเท้าเวลาที่เราเดินอยู่เสมอ ๆ”

ผู้ประพันธ์ได้เล่นคำว่า “ไต่ก้ม” (ไก่ต้ม) อันเป็นความหมายชวนคะนึงที่เกิดจากการผวนคำ ซึ่งเป็นประเพณีการเล่นในภาษา เป็นการนำคำที่มีหลายพยางค์มาสลับที่เสียงต่างๆในคำเสีย โดยเก็บพยัญชนะต้นพยางค์แต่ละพยางค์ไว้ แต่ได้สลับส่วนที่เหลือของพยางค์ (เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์, 2543: 358)

3.2 การใช้กลุ่มคำของรูปภาษาโดยใช้ความหมายเป็นเกณฑ์ ซึ่งจำแนกกลุ่มของคำได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

3.2.1 การใช้คำพ้องความหมาย (Synonyms) คำที่มีรูปต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างผลการวิจัยในบทซอพื้นเมืองล้านนาที่พบมี 2 ประเภท คือ 1.) การเป็นคำในระดับภาษา (register) หรือแนวนิยม (Style) ที่ต่างกัน เช่น ความแตกต่างระหว่างภาษาพูดและภาษาเขียน หรือการใช้คำราชาศัพท์ 2.) การเกิดคู่กับคำอื่น (collecational distribution) คำพ้องความหมายที่มีการเกิดคำคู่กับคำอื่นที่ต่างกัน คือ คำขยาย คำวิเศษณ์ หรือคำคุณศัพท์ที่ให้ความหมายว่ามาก” หรือ “จัด” เช่น หวานจัด–หวานเจี๊ยบ, สูงมาก – สูงปรี๊ด เป็นต้น

1. การเป็นคำในระดับภาษา (register) หรือแนวนิยม (Style) ที่ต่างกัน เช่น ความแตกต่างระหว่างภาษาพูดและภาษาเขียนหรือการใช้คำราชาศัพท์ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างผลการวิจัยในบทซอพื้นเมืองล้านนา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เจ้าไปเซาะหาอาหาร ในกล่**ำ**ง**อรัญ**ดงป่า”

(นกกระจาบ, 2546)

คำว่า “อรัญ” เป็นคำพ้องความหมาย (Synonyms) ของคำว่า “ป่า” นักกวีนิยมใช้ในงานประพันธ์ร้อยกรองมากกว่าเพราะการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองต้องมีฉันทลักษณ์เป็นสิ่งกำหนดเรื่องการใช้คำต่าง ๆ การเลือกใช้คำพ้องความหมาย (Synonyms) จึงเอื้อต่อการแต่งคำประพันธ์ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีคำให้เลือกหลากหลาย ดังคำว่า ป่า ก็มีคำพ้องความหมายคือ อรัญ, พร, พนา, ไพร, พง, ดง, อารัญ เป็นต้น อีกทั้งแสดงถึงความงดงามทางภาษา

ตัวอย่างที่ 2

“ชีวิตหมู่นก**ปักษิน** แจ้งมาก็บินสอดล่า”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “ปักษิน” เป็นคำพ้องความหมาย (Synonyms) หมายถึง “นก” นักกวีนิยมใช้ในงานประพันธ์ร้อยกรองมากกว่าเพราะการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองต้องมีฉันทลักษณ์เป็นสิ่งกำหนดเรื่องการใช้คำต่างๆ การเลือกใช้คำพ้องความหมาย (Synonyms) จึงเอื้อต่อการแต่งคำประพันธ์ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีคำให้เลือกหลากหลาย ดังคำว่า นก ก็มีคำพ้องความหมายคือ ปักษิน, วิหค, ปักษา, สกุณา, ทิชากร เป็นต้น อีกทั้งแสดงถึงความงดงามทางภาษา

ตัวอย่างที่ 3

“เซาะกิ่นต๋ามดงต๋ามป่า ต๋ามฝั่งแม่น้ำ**นที**”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “นที” เป็นคำพ้องความหมาย (Synonyms) หมายถึง “แม่น้ำ” นักกวีนิยมใช้ในงานประพันธ์ร้อยกรองมากกว่าเพราะการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองต้องมีฉันทลักษณ์เป็นสิ่งกำหนดเรื่องการใช้คำต่าง ๆ การเลือกใช้คำพ้องความหมาย (Synonyms) จึงเอื้อต่อการแต่งคำประพันธ์ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีคำให้เลือกหลากหลาย

ตัวอย่างที่ 4

“ยังมีในวันหนึ่งนั้น ปี้ได้ไปอาบน้ำตี้แม่น้ำ**วารี**”

(เจ้าหงส์หิน, 2546)

คำว่า “วารี” เป็นคำพ้องความหมาย (Synonyms) หมายถึง “แม่น้ำ” นักกวีนิยมใช้ในงานประพันธ์ร้อยกรองมากกว่าเพราะการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองต้องมีฉันทลักษณ์เป็นสิ่งกำหนดเรื่องการใช้คำต่าง ๆ การเลือกใช้คำพ้องความหมาย (Synonyms) จึงเอื้อต่อการแต่งคำประพันธ์ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีคำให้เลือกหลากหลาย

ดังคำว่า แม่น้ำ ก็มีคำพ้องความหมายคือ นที, วารี, ธารา, คงคา, สายชล เป็นต้น อีกทั้งแสดงถึงความงดงามทางภาษาได้ด้วย

ตัวอย่างที่ 5

“เข้าป่าไม้ยังบ่ปอเหิน ถึง**คีรี**ภูเขาใหญ่กว้าง”

(พระลอ, 2542)

คำว่า “คีรี” เป็นคำพ้องความหมาย (Synonyms) หมายถึง “ภูเขา” นักกวีนิยมใช้ในงานประพันธ์ร้อยกรองมากกว่าเพราะการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองต้องมีฉันทลักษณ์เป็นสิ่งกำหนดเรื่องการใช้คำต่าง ๆ การเลือกใช้คำพ้องความหมาย (Synonyms) จึงเอื้อต่อการแต่งคำประพันธ์ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีคำให้เลือกหลากหลาย ดังคำว่า ภูเขา ก็มีคำพ้องความหมายคือ คีรี, บรรพต, สิงขรไศล, ศิขรินทร์ เป็นต้น อีกทั้งแสดงถึงความงดงามทางภาษา

2. การเกิดคู่กับคำอื่น (collecational distribution) คือ คำพ้องความหมายที่มีการเกิดคำคู่กับคำอื่นที่ต่างกัน คือ คำขยาย คำวิเศษณ์ หรือ คำคุณศัพท์ ที่ให้ความหมายว่า มาก” หรือ “จัด” เช่น หวานจัด – หวานเจี๊ยบ, สูงมาก – สูงปรี๊ด เป็นต้น

จากการศึกษาบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาผู้วิจัยพบว่ามีการใช้คำวิเศษณ์ในภาษาล้านนานอกเหนือจากที่จะมีคำวิเศษณ์ที่ใช้ขยายคำธรรมดาโดยทั่วไปแล้วยังมีคำจำพวกหนึ่งที่ไม่มีความหมายในตัวเองแต่เมื่อใช้ขยายคำแล้วจะให้ความหมายเชิงความรู้สึกได้ชัดเจนในแง่ของสัทลักษณ์ (sound symbolism) ได้เป็นอย่างดีคำวิเศษณ์นี้มักปรากฏเป็นกลุ่ม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างผลการวิจัยในบทซอพื้นเมืองล้านนา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“อยู่ตี้ไหนแป๋ง**ตาใสมาบ ๆ** ใคร่เอาบ่ากอกหนาดสักกำ”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาข้างต้น ปรากฏคำว่า “**ตาใสมาบ ๆ**” มีความหมายคู่กับ “**ตาใสปิ๊ง**”

ตัวอย่างที่ 2

“ยังก้านแสงเดือนตี่**มนอุ้มลุ้ม** สาดแสงส่องลงมา”

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาข้างต้น ปรากฏคำว่า “**มนอุ้มลุ้ม** มีความหมายคู่กับ **“กลมป๊อก”**

ตัวอย่างที่ 3

“ตั๋วบ่อฮู้ตั๋วแป๋งหัวยุ่ง**โตงโหยง** ทรงผมอย่างขี้โข่ไหลลงฮ่องเหมือง”

(ผัวหนุ่มขี้เหล้าเมียเฒ่าขี้จ่ม, 2548)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาข้างต้น ปรากฏคำว่า **“หัวยุ่งโตงโหยง”** มีความหมายคู่กับ **“หัวยุ่งเหยิง”**

ตัวอย่างที่ 4

“หลอนว่าน้ำบ่ยิ้ง ขอนกะตึ้งบ่ลอย มาฮักสีปั๋ง**ดำมอย** จ้าดเจื้อมะฟักแก้วหนุ่ม”

(ซอพม่าเกี้ยวสาว, 2547)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาข้างต้น ปรากฏคำว่า **“ดำมอย”** มีความหมายคู่กับ **“ดำปิ๊ดปี๋”**

ตัวอย่างที่ 5

“บ่สู้จั๊กกาไอ่ก้นแต๊บหลังโก่ง หมัด**งอโก้งโด้ง**ยาวเป๋นคีบปล๋าย”

(มวยดีห้ายก, 2548)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาข้างต้นปรากฏคำว่า**“งอโก้งโด้ง”**มีความหมายคู่กับ **“งอมาก”**

ตัวอย่างที่ 6

“อี่สวยแตกแล้วโดนไอ่แก้วไล่ยำ แตกตัดตังกล๋างจ๋นปอ**อ้าคาบง๊าบ**”

(มวยดีห้ายก, 2548)

จากบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาข้างต้น ปรากฏคำว่า **“อ้าคาบง๊าบ”** มีความหมายคู่กับ **“อ้าออกมาก”**

3.2.2 การใช้คำแย้งความหมาย (Antonyms) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคำที่มีความหมายตรงกันข้าม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างผลการวิจัยในบทซอพื้นเมืองล้านนา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เป๋นว่าผ่อแม่ญิงงามผ่อเมื่อไปหาปล๋า ผ่อป๊อจายมีผญาผ่อเมื่อยามกิ๋นเหล้า
อันนี้ฮ้องกิ๋นตึง***เมื่อแลงเมื่อเจ๊า*** ถ้ากิ๋นล้ำเข้ามันก็บ่มีประโยชน์”

(บทซอเกี้ยวชายหญิง, 2546)

การใช้คำว่า “เมื่อแลง” และ “เมื่อเจ๊า” ในบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นการใช้คำแย้งความหมาย (Antonyms) เพราะคำว่า “เมื่อแลง” เป็นคำถิ่นเหนือ หมายถึง เวลาตอนเย็น (พจนานุกรมล้านนาไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 560) และคำว่า “เมื่อเจ๊า” เป็นคำถิ่นเหนือ หมายถึง เวลาตอนเช้า (พจนานุกรมล้านนาไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง, 2547: 560) ซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามและเป็นโวหารปฏิวาทะ (Oxymoron) ได้ด้วย

ตัวอย่างที่ 2

“มาต๋าอี่ดูป่อน้อยพรมมา วันวาเปิ่นไปขายครั่งเอาไป***แตงสูงแตงต่ำ*** บ่ค้างสักดำสักแดง ลวดมาจุกนั่งจด มาฮู้สึกเสียใจ๋กิ๋นแหนง แล้วมายืนจ๋องยืนแจ๋ง กลั๋วลูกเมียแปงเขาด่า”

(ซอการพนัน, 2542)

การใช้คำว่า “แตงสูง” (แทงสูง) และ “แตงต่ำ” (แทงต่ำ) ในบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นการใช้คำแย้งความหมาย (Antonyms) ซึ่งมีความหมายตรงกันข้าม และเป็นโวหารปฏิวาทะ (Oxymoron) ได้ด้วย

ตัวอย่างที่ 3

“หันจั๋นต๊ะเตวีองค์ศรีราชา มีเจตนาขอยังลูกเต้า
นางได้ไหว้สาภาวนาถือศีล ขอป้อพระอินทร์ตึงวัน***ค่ำเจ๊า***”

(กำก๋าดำ, 2549)

การใช้คำว่า “ค่ำ” และ “เจ๊า” (เช้า) ในบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นการใช้คำแย้งความหมาย (Antonyms) ซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามและเป็นการใช้โวหารปฏิวาทะ (Oxymoron) ได้ด้วย

ตัวอย่างที่ 4

“ไปแอ่วมาปอจะแจ้ง ย่ากลั๋วเข้าแก๋งบุ๊บหูตี๋ต๋ำ
ย่าก็เป็นห่วงกองหา บ่ยอมหลับต๋า***คืนหุ้ง***”

(กำก๋าดำ, 2549)

การใช้คำว่า “คืน” และ “หุ้ง” (รุ่งเช้า) ในบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นการใช้คำแย้งความหมาย (Antonyms) ซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามและเป็นการเป็นโวหารปฏิวาทะ (Oxymoron) ได้ด้วย

ตัวอย่างที่ 5

“มีโลกกู่ธรรมมี***ดำขาว*** ***มีบ่าวสาวมียาวสั้น***
ในตั๋วเฮาก็มีดีของดี ๆ ทั้งนั้น ยึดมั่นถือมั่นบ่นอกฮอยนอกฮีต”

(ซออื่อการศึกษา, 2547)

การใช้คำว่า “ดำ” และ “ขาว”, คำว่า “บ่าว” (ผู้ชาย) และสาว, คำว่า “ยาว” และ “สั้น” ในบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นการใช้คำแย้งความหมาย (Antonyms) ซึ่งมีความหมายตรงกันข้าม และเป็นการใช้โวหารปฏิวาทะ (Oxymoron) ได้ด้วย

ตัวอย่างที่ 6

“ลาตึงบ้านเปิ้นบ้านตู๋ ลาไปปิดประตู๋เล้าไก่ ลาตึงผู้น้อยผู้ใหญ่ ลาตึงไปขัดสีเหงื่อไคลลา ก่อนเน้อเจ้าปี้เจ้าน้อง บ่ว่า***บ้านใกล้บ้านไกล๋*** ถ้ายังบ่เสี้ยงใจ๋ก่อยปึ๊กมาฟังเสียงอย่าง”

(บทซอเรื่อง ซอลาตะวันแลง, 2542)

การใช้คำว่า “บ้านใกล้” และ “บ้านไกล๋” (บ้านไกล) ในบทซอพื้นเมืองข้างต้นนี้เป็นการใช้คำแย้งความหมาย (Antonyms) ซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามและเป็นการเป็นโวหารปฏิวาทะ (Oxymoron)ได้ด้วย

3.2.3 การใช้คำลูกกลุ่ม คือ ความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นลำดับชั้น (hierarchical relationship) เช่น ดอกมะลิ ดอกกุหลาบ ดอกบัว ถือเป็นคำร่วมกลุ่มของ ดอกไม้ เป็นต้น คำที่มีความหมายครอบคลุมความหมายของกลุ่มคำนั้น ๆ เรียกว่า คำแม่กลุ่ม (superordinate term) คำที่ร่วมอยู่ในกลุ่มเรียกว่า คำร่วมกลุ่ม (hyponym) คำต่าง ๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน อยู่ระดับเดียวกัน เรียกว่า คำร่วมกลุ่มระดับเดียวกัน (co- hyponyms) ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างผลการวิจัยในบทซอพื้นเมืองล้านนา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ขอก่อนเต๊อะเก้าขอสิบขอจะยกมือยอน้อมไหว้ ผักหญ้าป่าเล้อขี้ไฮ้ **ผักหละ ผักเฮือด ผักกูด ผักหนาม สะลิด กันถง เซียงดา ผักหม ผักกาด และผักย่านาง** เก็บเจ้าแม่แม่เก็บมันบ่ใจ้เจ็บ เหมือนก๊กก้นข้าขว้าง”

(บทซอเรื่อง หอยไห้ “เสเลเมา”, 2547)

จากคำประพันธ์บทซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 1 มีการใช้คำลูกกลุ่มดังนี้

คำจ่ากลุ่ม (Superordinate) คือ ผัก

คำลูกกลุ่ม (Hyponyms) คือ ผักหละ ผักเฮือด ผักกูด ผักหนาม ผักสะลิด ผักกันถง ผักเซียงดา ผักกาด ผักหม ผักย่านาง

ผักบางประเภทเป็นผักพื้นบ้านล้านนา ผู้วิจัยขอธิบายลักษณะของประเภทผักต่าง ๆ โดยสังเขป ดังนี้

ผักหละ คือ ผักชะอม นิยมนำยอดอ่อนมาแกงร่วมกับผักอื่น ๆ (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 1, 2542: 485)

ผักเฮือด เป็นผักพื้นบ้านล้านนา ยอดอ่อนใช้กินเป็นผักสด ลวกจิ้มกับน้ำพริก หรือ ใช้แกงได้เป็นยาระบาย (www.lannafood.com)

ผักกูด คือ พืชจำพวกเฟิน (fern) กูดบางชนิดรับประทานได้เรียกว่า ผักกูด ทางล้านนาเรียก กูดครึ กูดตึ กูดเหงา กูดตวยเหงา (กูดขาว- ภาคกลาง) เป็นต้น (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 1, 2542: 424)

ผักหนาม ผักหนามมักขึ้นกันเป็นกลุ่มบริเวณน้ำซับ หรือ ห้วยที่มีไหลตามซอกเขาหรือที่ชื้นริมหนอง คลอง บึง โดยทั่วไปจะหาเก็บได้ตามแหล่งธรรมชาติ แต่สามารถนำมาปลูกได้ โดยขุดหน่ออ่อนหรือขุดทั้งกอมาปลูกข้างบ่อน้ำได้ ส่วนการปลูกด้วยการเพาะเม็ดนั้นไม่นิยม เนื่องจากใช้เวลานาน (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 14, 2542: 7337)

ผักกันถง หรือ ผัก ก้านเถิง ภาษากลางเรียก “ผักคันทรง” ใบและยอดอ่อนลวกจิ้มน้ำพริก หรือแกงใส่ปลาแห้ง บำรุงร่างกาย (www.lannafood.com)

ผักเซียงดา บ้างเรียก ผักเซง เป็นไม้เถาเลื้อยขนาดใหญ่ มักนำมาปลูกตามสวนหลังบ้าน ยอดอ่อนนำมากินกับน้ำพริกหรือแกงใส่ปลาย่าง (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 1, 2542: 484)

ตัวอย่างที่ 2

“ข้าบ่เกยขบไผ บ่เกยเป็นภัยกับคนในโลกหล้า บ่เกย***กำ̀ปี๋น กำ̀มุย กำ̀พร้า*** ไล่ฆ่ายิงคนฉกาจ นายมอญอยู่ต๋ามล้องต๋ามบวกต๋ามหนอง บ่เกยไปปองทำบาปทำกรรม นายมอญอยู่ต๋ามล่องต๋ามบวกต๋ามหนอง บ่ได้ลักเงินลักทองของไผสักเตื่อ”

(บทซอเรื่องหอยไห้ “เสเลเมา”, 2547)

จากคำประพันธ์บทซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 2 มีการใช้คำลูกกลุ่ม 2 เภท ดังนี้

คำจ่ากลุ่ม (Superordinate) คือ อาวุธ
คำลูกกลุ่ม (Hyponyms) คือ ปี๋น (ปืน) มุย (ค้อน) พร้า

ตัวอย่างที่ 3

“ ต๋ำเอา***ข่าจักไค พริกหอม***ใบเข้าปอก ลงใส่หม้อแก๋ง หอมเหียสอด ๆ มนุษย์กะละนา นายเห่ย กนไป แค ผักหละ กะเกี๋ยม เตียมใจ ยกจากเต๋าไฟเอาข้าวคั่วอ่อย กิ๋นไปจูบแล้วบ่ออกมันบ่ตันใจ เอาเข็มจิ้มในลากตั๋วข้าออก”

(บทซอเรื่องหอยไห้“เสเลเมา”)

จากคำประพันธ์บทซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 3 มีการใช้คำลูกกลุ่ม ดังนี้

คำจ่ากลุ่ม (Superordinate) คือ พืชสมุนไพร
คำลูกกลุ่ม (Hyponyms) คือ ข่า จักไค (คะไคร้) พริก หอม

ตัวอย่างที่ 4

"วันเพ็ญเด่นฟ้าผกาหลากสี ถึงประเพณีสิบสองเป็งแล้วเจ้า
หมู่มาลาดอกไม้นั่นเล่า ก็บานคลี่สลอนฮับลม
ตี่แผ่วกิ่งก้านเกลียวกลม กลับไหวโตยลมลู่เอนแผ่วก้าน
กุหลาบแดงเหลืองก็บานสล้าง ฮับน้ำค้างเมื่อย่างเข้าหนาว
หอม***พิกุลต๋ำหิน***สีขาว กับ***จำปาลาว***ดอกหลาวกิ่งก้อม
หมู่ภมรก็บินเข้าห้อม เข้าแห่ล้อมเจยจม
มะลิดอกน้อยเอาแวดเกล้าผม ก็บานฮับลมกลิ่นหอมใจใจ
จะผ่อไป***เหนือตะวันตกออกใต้*** ก็มีไม้ดอกบานเลิศล้ำ"

(ซอฮ่ำกระทงเมืองน่าน, 2546)

จากคำประพันธ์บทซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 4 มีการใช้คำลูกกลุ่ม 2 ประเภทดังนี้

คำจ่ากลุ่ม (Superordinate) คือ ดอกไม้
คำลูกกลุ่ม (Hyponyms) คือ ดอกกุหลาบ ดอกพิกุล ดอกมะลิ
ดอกเอื้องตาเหิน ดอกจำปาลาว

คำจ่ากลุ่ม (Superordinate) คือ ทิศ
คำลูกกลุ่ม (Hyponyms) คือ ทิศเหนือ ทิศตะวันตก
ทิศตะวันออก ทิศใต้

ตัวอย่างที่ 5

“เข้าป่าไม้ยังบ่ปอเหิน	ถึงคีรีภูเขาใหญ่กว้าง
ลิงวอกก่างแมวบ่างนางนี	ได้ยินเสียงผีฮ้องคร่างว้อยวอย
ผีโพงดงเสียงโขงบ่น้อย	***ผีอี่ค้อย***จักส่อนโตยหลัง
ทั้ง***แรด***และ***กวางกระทิง***ละโว้	เสียง***จ๊าง***โขลงฮ้องอยู่โอ้มโอ้
ก็มาสุมอยู่ฮิมตาง	ยามเมื่อพระลอจะหนีออกบ้าน
เข้าถึงป่าไม้ใหญ่....”	

(พระลอ, 2542)

จากคำประพันธ์บทซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 5 มีการใช้คำลูกกลุ่ม 2 ประเภท ดังนี้

คำจ่ากลุ่ม (Superordinate) คือ สัตว์
คำลูกกลุ่ม (Hyponyms) คือ ลิง ก่าง แมว บ่าง ชะนี แรด กระทิง จ๊าง (ช้าง)

คำจ่ากลุ่ม (Superordinate) คือ ผี
คำลูกกลุ่ม (Hyponyms) คือ ผีโพง ผีอี่ค้อย

ผีโพรง อ่านว่า “ผีโพง” คือ ผีชนิดหนึ่งที่อยู่กับคนเพศหญิง (มีหลายท้องที่ว่าสิงอยู่กับคนเพศชาย) กล่าวกันว่า การเป็นผีโพรง นั้นเกิดจากสาเหตุ 4 ประการ

1. สืบมาจากตระกูล
2. เป็นมาจากเสาเรือน
3. รับของจากผีโพรงมาแล้ว และกลายเป็นผีโพรงในภายหลัง
4. เป็นเพราะวิบากกรรมของตนเอง

(มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 8, 2542: 4,103)

ผีอี่ค้อย อ่านว่า ผีอี่ก๊อย เป็นผีร้ายที่อยู่ในป่าชนิดหนึ่ง กล่าวกันว่ามีลักษณะคล้ายสิงสีดำ ตัวสูงขนาดเอวของคน ผีชนิดนี้จะปากฏตัวพร้อมนกข้องขอย บางท่านว่า นกก้องกอย (อ่านว่า นกก้องก๋อย) ขี่บนหลังเสือ เมื่อนกข้องขอยส่งเสียงร้อง คนก็จะ “ตาม่อย” คือตาปรือ เพราะง่วงนอนเมื่อคนหลับแล้วผีอี่ค้อยก็จะไปกัดที่หัวแม่เท้าแล้วกินเลือดคนที่ผีอี่ค้อยดูดกินเลือดจะมีอาการผอมเหลืองซึ่งหากผู้นั้นรดน้ำมนต์แล้วก็จะหายจากอาการผอมเหลืองนั้นได้ (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 8, 2542: 4,116)

ตัวอย่างที่ 6

“แลละลิ่วสุดจ่นสายต๋ำ ผ่านมรรดาเข้าดงป่าไม้
ไม้สักเคียงสูงยางยงไม้ไร่ ***เปาดู่แงะค่าขะยอม***ออน
ฝูงภมรแม่ผึ้งสอดใส้ ***ขะโยม***ขะยอมมีเงาฮ่มไต้
ตั้งต้นไว้เหมือนร่างเอวกลม ประปายลมปัดดวงดอกไม้
บยังมาหอมหวนจื่นจวนใจ๋ใบ้ ยามเมื่อเข้าป้าไม้ใหญ่”

(พระลอ, 2542)

จากคำประพันธ์บทซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 6 มีการใช้คำลูกกลุ่มดังนี้

คำจ่ากลุ่ม (Superordinate)	คือ	พันธุ์ไม้
คำลูกกลุ่ม (Hyponyms)	คือ	ไม้สัก ไม้เคียง ไม้สูงยาง ไม้เปาดู่ ไม้แงะ ไม้มะค่า ไม้ขะโยม

ตัวอย่างที่ 7

“ดวงดอกไม้แม่บุปผาเผย พะพายเจยโละเหลยกาบเกล้า
จ๋ำปี๋จ๋ำป๋าราตรีดอกอ้าว ทั้ง***มะลิซ้อนพิกุล***ดารา
สะบันงาเปาบานกิ่งย้อย สะแล้งหอมไกล***๋ตาเหิน***ห้านถ้อย
บานเบ่งย้อยอยู่ในป่าดงไพร หยังมาหอมหวนจื่นจวนใจ๋ใบ้
อยู่ในดงป่าไม้ใหญ่....”

(พระลอ, 2542)

จากคำประพันธ์บทซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 7 มีการใช้คำลูกกลุ่มดังนี้

คำจ่ากลุ่ม (Superordinate) คือ ดอกไม้
คำลูกกลุ่ม (Hyponyms) คือ ดอกจำปี ดอกจำปา ดอกราตรี ดอกมะลิซ้อน
ดอกพิกุล ดอกสะบันงา ดอกต๋ำเหิน (ดอกมหาหงส์)

ตัวอย่างที่ 8

“นกในป่าบนล่าแสวง นกก๊กนกแก๋ง***นกยูงนกเก๊า***
หลอ***นกเขา***เป็นเปื่อน***นกเป้า*** ***นกเก๊า***เป็นเปื่อน***นกกุง***
ไปจับกิ่งสูงยองบนง่ามไม้ หลอน***นกขลัว***เป็นเปื่อนนกใส้”

(พระลอ, 2542)

จากคำประพันธ์บทซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 8 มีการใช้คำลูกกลุ่มดังนี้

คำจ่ากลุ่ม (Superordinate) คือ นก
คำลูกกลุ่ม (Hyponyms) คือ นกยูง นกเก๊า (นกฮูก) นกเขา นกเป้า
นกกุง นกขลัว

ตัวอย่างที่ 9

“เอื้องต่างเจื้อมีต่างหลายสี หลายบ่ดีเป๋นเลี้ยงตั๋วเลี้ยง
มีตั้ง***เอื้องยาเอื้องหมากเอื้องเหมี้ยง*** ทะเก๋ียงซ้อนพิกุลดารา
ทั้ง***เอื้องขี้หมาเอื้องเผิ้ง***แม่มิ้น สามปอยหลวงดูงามดอกปิ้น
งามแฉล้มสะอาดยามกอย สารปีสว่างสีงามงอม”

(พระลอ, 2542)

จากคำประพันธ์บทซอพื้นเมือง ตัวอย่างที่ 1 มีการใช้คำลูกกลุ่มดังนี้

คำจ่ากลุ่ม (Superordinate) คือ ดอกเอื้อง (ดอกกล้วยไม้)
คำลูกกลุ่ม (Hyponyms) คือ ดอกเอื้องยา ดอกเอื้องหมาก ดอกเอื้องเหมี้ยง ดอกเอื้องขี้หมา ดอกเอื้องเผิ้ง เอื้องสามปอย เอื้องสารพี

เอื้อง หรือดอกเอื้อง ในภาษาล้านนา ตรงกับภาษาไทยภาคกลางว่า ***กล้วยไม้*** (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 15, 2542: 8060)

เอื้องเหมี้ยง *หรือ เอื้องเมี่ยง* พบว่ามีการใช้เรียกชื่อกล้วยไม้ 2 ชนิด คือ Dendrobium gratiosiamum Reichb. f. และ Dendrobium devonianum Paxt. มีฝอยละเอียดอยู่โดยรอบและในปากมีแต้มสีเหลืองขนาดเล็กกว่า (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 15 , 2542: 8079)

เอื้องขี้หมา คือ เอื้องเขาแกละ หรือเอื้องเขาควาย เป็นกล้วยไม้ที่เกาะอาศัยอยู่บนต้นไม้ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 15, 2542: 8079)

เอื้องเผิ้ง คือ เอื้องผึ้ง เป็นกล้วยไม้ที่เกาะอาศัยอยู่บนต้นไม้ ดอกเอื้องชนิดนี้เป็นที่นิยมของเหล่าช่างฟ้อนชาวล้านนาทั้งหลายที่จะนำไปเกี้ยวมวยผมในการฟ้อนเนื่องในการเฉลิมฉลองสมโภชต่าง ๆ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 15, 2542: 8079)

เอื้องสามพอย (อ่านว่า เอื้องสามปอย) โดยทั่วไปหมายถึงกล้วยไม้ชนิด Vanda Denisoniana Bens. & Reichb. f. โดยที่มาของชื่อพื้นบ้านของเอื้องนี้ เห็นว่าน่าจะมาจากลักษณะของดอกที่บานทนทานเปรียบเทียบได้ถึงสามพอย ซึ่งคำว่า พอย (อ่านว่า “ปอย”) ในภาษาล้านาหมายถึงงานบุญ หรืองานวัด เช่น บวชเณร บวชพระ ฉลองสมโภชเสนาสนะต่าง ๆ ภายในวัด ซึ่งนิยมจัดขึ้นในช่วงที่มีเวลาว่างจากการทำนาโดยเฉพาะช่วงเดือนมีนาคม–พฤษภาคม (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 15, 2542: 8100)

เอื้องสารพี (อ่านว่า สา-ระ-ปี) ทางภาคกลางเรียกว่า เอื้องตีนเต่า เป็นกล้วยไม้ชนิดที่เกาะอาศัยอยู่บนต้นไม้ชนิดหนึ่ง ถือว่าเป็นเอื้องที่สวยที่สุดในเอื้องสกุลนี้ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 15, 2542: 8089)

เอื้องตาเหิน ตามธรรมชาติมักขึ้นอยู่บนต้นไม้หรือพื้นดินดอกบานได้นานนับเดือน (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 15, 2542: 8089)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาลีลาภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา” มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ข้อ ได้แก่

1. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้คำในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา
2. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้โวหารภาพพจน์ในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา
3. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนาตามแนวอรรถศาสตร์

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะบทเพลงซอพื้นเมืองทุกประเภทของพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ ที่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น แบ่งประเภทได้ 6 ประเภท ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 66 เรื่อง นั้นผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลประชากร (population) มีจำนวนมาก จึงเลือกวิธีการเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic random sampling) โดยกำหนดความผิดพลาดที่ 10% โดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน (Yamane, 1973: 725 อ้างใน อัจฉรีย์ จันทลักขณา, 2549: 69) จึงได้ค่าความคลาดเคลื่อน 39.75 ปัดเป็น 40 ดังนั้นผู้วิจัยจะได้ตัวอย่างของบทเพลงซอพื้นเมือง จำนวน 40 เพลง และใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ด้วยเหตุที่การศึกษาในครั้งนี้ไม่ได้มุ่งที่จะวิเคราะห์ข้อมูลแบบกำหนดความคลาดเคลื่อนทางสถิติ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก

ในบทนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาลักษณะการใช้คำในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา ผู้วิจัยพบว่า พ่อครูจันตา เลาคำ ใช้ลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองด้านการใช้คำ ที่กำหนดไว้ดังนี้

1. การใช้คำซ้ำ (reduplication) ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีการใช้คำซ้ำ ซึ่งผู้วิจัยจำแนกลักษณะการใช้คำซ้ำได้ 2 ประเภท คือ การใช้คำซ้ำโดยใช้เครื่องหมายไม้ยมก และการใช้คำซ้ำโดยไม่ใช้เครื่องหมายไม้ยมก แต่ละประเภทมีทั้งการซ้ำคำ การซ้ำวลี และการซ้ำความ เพื่อย้ำความให้ข้อความมีความหมายหนักแน่นขึ้น

2. การใช้คำซ้อน (Synonymous compound) ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีการใช้คำซ้อน ซึ่งผู้วิจัยจำแนกลักษณะการใช้คำซ้อนได้ 2 ประเภทคือ ประเภทที่ 1 คำซ้อนเพื่อความหมาย แบ่งได้ 2 ลักษณะคือ คำซ้อนที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน และคำซ้อนที่มีความหมายตรงกันข้าม ประเภทที่ 2 คำซ้อนเพื่อเสียง พบว่ามีการใช้คำซ้อนเพื่อเสียง ซึ่งใช้คำซ้อนเพื่อเสียงสองพยางค์ และสี่พยางค์ทำให้สื่อความหมายในบทเพลงซอพื้นเมืองได้ชัดเจน และสร้างความไพเราะเพิ่มขึ้นจากเสียงที่สัมผัสกันในบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาของแต่ละบท

3. การใช้คำอุทานเสริมบทหรือคำเสริมสร้อย ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีการใช้คำสร้อย ซึ่งทำให้ขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยพบลักษณะการใช้คำอุทานเสริมบทหรือคำเสริมสร้อยเป็นคำศัพท์ภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) เป็นลักษณะเด่นในบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนา ของจันตา เลาคำ เพราะทำให้เสียงไพเราะ และแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดในบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาได้มากยิ่งขึ้น

4. การใช้คำลงท้าย (Particle) หรือหน่วยเสริม ในกรณีศึกษานี้ผู้วิจัยขอศึกษาเฉพาะคำภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) เพราะเป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่งของภาษาในกลุ่มตระกูลไทย (Tai Languages) ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีการใช้คำลงท้ายในบทซอพื้นเมือง ซึ่งผู้วิจัยจำแนกลักษณะการใช้คำลงท้ายหรือหน่วยเสริมได้ 3 ประเภท คือ คำบอกมาลา คำบอกสถานภาพ และคำบอกการถาม เพื่อใช้แสดงเจตนาของผู้พูด หรือแสดงสถานภาพของผู้พูดกับผู้ฟัง

5. การใช้คำขยายให้ใจความชัดเจนยิ่งขึ้น ในกรณีศึกษานี้ผู้วิจัยขอศึกษาเฉพาะคำภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีการใช้คำศัพท์ภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) เป็นคำขยายให้ใจความชัดเจนยิ่งขึ้นอันเป็นลักษณะเด่นของบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาของจันตา เลาคำ ได้เป็นอย่างดียิ่ง

6. การใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีการใช้คำภาษาต่างประเทศเป็นภาษาอังกฤษอย่างเดียวโดยวิธีการทับศัพท์และการใช้คำตัดและคำย่อซึ่งมักเป็นคำภาษาต่างประเทศที่คนไทยส่วนใหญ่ใช้สื่อความหมายในการดำเนินชีวิต

7. การใช้คำไม่สุภาพ หรือคำหยาบ และคำตลาด หรือคำภาษาปาก ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีการใช้คำไม่สุภาพหรือคำหยาบจำนวนน้อยมาก ส่วนใหญ่จะพบในเนื้อหาเกี่ยวกับการทะเลาะเบาะแว้งกัน การเกี้ยวพาราสีกัน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานแก่ผู้ฟังหรือคนดู และมารใช้คำตลาดหรือคำภาษาปากเป็นจำนวนไม่น้อย และคำที่ใช้ส่วนใหญ่มีลักษณะการใช้เพื่อแสดงอารมณ์ของผู้ประพันธ์ หรือเพื่อเพิ่มความเข้มข้นให้กับเนื้อหาในบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนา

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาลักษณะการใช้โวหารภาพพจน์ในเพลงซอพื้นเมืองล้านนา ผู้วิจัยพบว่า พ่อครูจันตา เลาคำ มีลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนาด้านการใช้โวหารภาพพจน์ ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า พ่อครูจันตา เลาคำ มีลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองด้านการใช้โวหารภาพพจน์ 12 ชนิด ได้แก่ การใช้อุปมา (Simile) การใช้อุปลักษณ์ (Metaphor) การใช้สัญลักษณ์ (Symbol) การใช้บุคลาธิษฐาน (Personification) การใช้นามนัย (Metonymy) การใช้ปฏิรูปพจน์ (Allusion) การใช้อติพจน์ (Hyperbole) การใช้ปฏิวาทะ (Oxymoron) การใช้ปฏิปุจฉา (Rhetoieal Question) ซึ่งจะทำให้เกิดจินตภาพและสื่อความหมายได้ชัดเจนกว่าภาษาที่กล่าวอย่างตรงไปตรงมาเพราะการใช้โวหารเป็นการใช้ภาษาเปรียบเทียบสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม อีกทั้งมีการเล่นเสียงพยัญชนะ การสัมผัสสระ เพื่อให้บทเพลงซอพื้นเมืองล้านนามีความไพเราะเพราะพริ้งมากยิ่งขึ้น อันเป็นลักษณะเด่นของฉันทลักษณ์ในบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนา

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองตามแนวอรรถศาสตร์ ผู้วิจัยพบว่า พ่อครูจันตา เลาคำ มีลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองล้านนาตามแนวอรรถศาสตร์ ที่กำหนดไว้ดังนี้

1. การใช้ภาษาโดยจำแนกประเภทของความหมายตามแนวอรรถศาสตร์แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 การใช้ความหมายตรงรูปของภาษา (denotation meaning) ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีการใช้ความหมายตรงรูปภาษามากที่สุดทั้งนี้เพราะคำศัพท์โดยทั่วไปมีคำจำกัดความของคำในพจนานุกรมมักจะให้ความหมายตรงของรูปภาษาเป็นหลัก

1.2 การใช้ความหมายแฝง (connotation meaning) ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีการใช้ความหมายแฝง ที่นอกเหนือจากความหมายตรงของรูปภาษา เป็นความหมายที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ คือ 1.) ความหมายสอดสังคม (Socialmeaning) 2.) ความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) ซึ่งพบว่ามีการใช้คำไวพจน์ (synonym) การใช้คำคู่ (doublet) และคำตรรก 3.) ความหมายนามนัย (Metonymy) 4.) ความหมายชวนคะนึง (reflected meaning) พบว่ามีความหมายชวนคะนึงที่ปรากฏอยู่มี 2 ลักษณะ คือ ความหมายชวนคะนึงที่เกิดในคำพ้องเสียง และความหมายชวนคะนึงที่เกิดเพราะการผวนคำ

2. การใช้กลุ่มคำของรูปภาษาโดยใช้ความหมายเป็นเกณฑ์ ผลการศึกษาผู้วิจัยพบ 3 กลุ่ม ได้แก่ การใช้คำพ้องความหมาย (Synonyms) การใช้คำลูกกลุ่ม และการใช้คำแย้งความหมาย (Antonyms)

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองด้านการใช้คำและโวหารภาพพจน์ ของพ่อครูจันตา เลาคำ

ลักษณะการใช้ภาษาด้านการใช้คำในเพลงซอพื้นเมือง ของพ่อครูจันตา เลาคำ พบการใช้คำที่มีความหมายตามรูปศัพท์ ซึ่งเป็นการสื่อความหมายอย่างตรง ๆ โดยวิธการซ้ำคำและซ้อนคำ ซึ่งมีลักษณะเด่นมากที่สุด เพื่อให้มีความหมายหนักแน่นมาก เน้นคำ เน้นความ และสื่อความหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น อาจเนื่องมาจากลักษณะเฉพาะของผู้ประพันธ์ที่ต้องการถ่ายทอดเรื่องราวหรือเนื้อหาต่าง ๆ เพื่อทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้อย่างชัดเจนและตรงวัตถุประสงค์ของผู้ประพันธ์มากที่สุด จึงใช้คำอธิบายความที่แจ่มแจ้ง หรือพยายามเลือกสรรคำที่สื่อความหมายได้ชัดเจนมากที่สุดและอีกประการหนึ่งอาจเป็นเพราะมีผู้ประพันธ์วิญญาณของการเป็นนักประพันธ์ จึงมักใช้คำที่มีเสียงสัมผัสไพเราะ มีเสน่ห์ และดึงดูดใจผู้ฟังเพลงซอพื้นเมือง ซึ่งวิธีการซ้ำคำและซ้อนคำเป็นชนิดของคำที่มีคุณลักษณะตรงตามนั้น ทั้งนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อลิสา เลี้ยงรื่นภิรมย์ (2549) ศึกษา

เรื่อง “ลีลาภาษาในเพลงลูกทุ่ง ของสลา คุณวุฒิ” ที่ได้พบลักษณะการใช้คำซ้ำและคำซ้อนในเพลงลูกทุ่ง ของสลา คุณวุฒิมากที่สุดเช่นกัน

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบการใช้คำขยายให้ใจความชัดเจนยิ่งขึ้นในเพลงซอพื้นเมืองเป็นลักษณะเด่นรองลำดับลงมาซึ่งผู้วิจัยพบลักษณะการใช้คำขยายให้ใจความชัดเจนยิ่งขึ้นโดยการใช้คำภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) เป็นคำขยายซึ่งทำให้ขยายความของคำหน้าให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น *สาว**จิดหลิด*** (สาวแรกรุ่น) *กำฝันมี**ป่าเลอะ*** (ความฝันมีมากมาย) เป็นต้น อีกทั้งพบลักษณะเด่นเรื่องการใช้คำอุทานเสริมบทหรือคำเสริมสร้อยเป็นคำศัพท์ภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ)ในเพลงบทซอพื้นเมืองล้านนา ของพ่อครูจันตา เลาคำ เพราะทำให้เสียงไพเราะ และแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดในบทเพลงซอพื้นเมืองล้านนาได้มากยิ่งขึ้น เช่น *บุตรต๋ำลูกเต้า ฝันใบ้ฝันง่าว บ่อเว้นบ่อแว่* เป็นต้น ตลอดจนการใช้คำลงท้าย (Particle) หรือหน่วยเสริมเป็นคำภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) เพราะเป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่งของภาษาในกลุ่มตระกูลไทย (Tai Languages) ผลการศึกษาพบว่ามีการใช้คำลงท้ายในบทซอพื้นเมือง เช่น *เอาบุญเต้าก๋ั้นเหีย**เต๊อะ** งามแต๊**เน่อ** ไปฟังพ่อง**ก่า*** เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจำแนกลักษณะการใช้คำลงท้ายหรือหน่วยเสริมได้ 3 ประเภท คือ คำบอกมาลา คำบอกสถานภาพ และคำบอกการถาม เพื่อใช้แสดงเจตนาของผู้พูด หรือแสดงสถานภาพของผู้พูดกับผู้ฟัง

ดังที่ พ่อครูจันตา เลาคำ ได้ใช้คำภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) เป็นลักษณะเด่นในเรื่องลีลาการใช้ภาษานี้เพราะทำให้ผู้ฟังเพลงซอพื้นเมืองเกิดอารมณ์ขันและเกิดจินตภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการใช้คำภาษาล้านนา (ภาษาถิ่นเหนือ) เนื่องมาจากเพลงซอพื้นเมืองเป็นศิลปะพื้นบ้านที่เก่าแก่ของชาวล้านนา ผู้ประพันธ์มีถิ่นกำเนิดเป็นชาวล้านนา ดำเนินชีวิตอยู่ในภาคเหนือมาโดยตลอด จึงมีความรู้และความถนัดในการใช้ภาษาถิ่นเหนือ และต้องการสร้างความเป็นกันเองกับผู้ฟัง เข้าถึงอารมณ์ผู้ฟังอย่างแจ่มชัดเพราะผู้ฟังส่วนมากเป็นชาวล้านนา ซึ่งได้ฟังซอพื้นเมืองจากประเพณีเมืองล้านนาในงานต่าง ๆ อาทิ งานบุญกฐิน งานบุญผ้าป่า งานสงกรานต์ งานลอยกระทง เป็นต้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาลักษณะการใช้โวหารภาพพจน์ในเพลงซอพื้นเมือง

ลักษณะการใช้ภาษาด้านการใช้โวหารภาพพจน์ในเพลงซอพื้นเมือง ของพ่อครูจันตา เลาคำ พบการใช้โวหารหลายลักษณะ โดยนำคำหรือข้อความมากล่าวเปรียบเทียบในเพลงซอพื้นเมือง

ได้แก่ การใช้อุปมา (Simile) การใช้อุปลักษณ์ (Metaphor) การใช้สัญลักษณ์ (Symbol) การใช้บุคลาธิษฐาน (Personification) การใช้นามนัย (Metonymy) การใช้ปฏิรูปพจน์ (Allusion) การใช้อติพจน์ (Hyperbole) การใช้ปฏิวาทะ (Oxymoron) การใช้ปฏิปุจฉา (Rhetoieal Question) เนื่องจากผู้ประพันธ์ต้องการสื่อความหมายที่ชัดเจนกว่าภาษาที่กล่าวอย่างตรงไปตรงมาและทำให้ผู้ฟังเกิดจินตภาพตามคำหรือข้อความที่นำมาเปรียบเทียบแต่ผู้ฟังต้องตีความในการเข้าใจความหมายของโวหารแต่ละประเภท ซึ่งทำให้ลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองนี้มีลักษณะเด่นมาก ทั้งนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2532) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบคำอู้บ่าวอู้สาวล้านนาและผญาเกี้ยวอีสาน” ที่กว่าวว่าความเด่นของลักษณะโวหารที่ปรากฏในคำอู้บ่าวอู้สาวล้านนาและผญาเกี้ยวอีสานอยู่ที่ “การใช้ความเปรียบ” เป็นการกล่าวโดยนัยหรือโดยอ้อมที่สื่ออารมณ์อันละเอียดอ่อนลึกซึ้ง การศึกษาวิจัยครั้งนี้พบการใช้อุปมา (Simile) โดดเด่นมากที่สุดและการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) น้อยที่สุดเนื่องจากการใช้สัญลักษณ์อาจเป็นการเปรียบเทียบที่สั้นและกินความหมายได้ดีก็จริงอยู่ แต่ผู้อ่านต้องอาศัยการตีความหรือวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจสัญลักษณ์นั้น ส่วนการใช้โวหารภาพพจน์อุปมา (Simile) เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งโดยธรรมชาติแล้วมีสภาพที่แตกต่างกันแต่มีลักษณะเด่นร่วมกันและใช้คำที่มีความหมายว่าเหมือนหรือคล้ายมาเปรียบเพื่อให้เห็นจริงซึ่งลักษณะเช่นนี้อาจจะสื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพได้ชัดเจนมากกว่าซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พลอย ลวณะมาลย์ (2547) ศึกษาเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์ลีลาภาษาในวรรณกรรมประเภทสารคดีประวัติศาสตร์ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช พบลักษณะภาพพจน์ที่ปรากฏมากที่สุด คือการใช้อุปมา (Simile) ส่วนภาพพจน์ที่ปรากฏน้อยที่สุดคือการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ด้วยเช่นกัน

ทั้งนี้เรื่องของการใช้โวหารภาพพจน์ ผลการวิจัยพบว่ามีการเล่นเสียงพยัญชนะการสัมผัสสระซึ่งมีการเล่นเสียงพยัญชนะในเรื่องของคำมากที่สุด ซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ขันได้อันเป็นลักษณะเด่นของเพลงซอพื้นเมือง ซึ่งสอดคล้องในบทความเรื่องการนำเสนอความตลกของ นารีรัตน์ บุญช่วย (2540) จำแนกวิธีการนำเสนอความตลกทางวาจาที่มีลักษณะเด่นที่สุด คือ การเล่นคำ (pun)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองตามแนวอรรถศาสตร์ของพ่อครูจันตา เลาคำ

1. การใช้ภาษาโดยจำแนกประเภทของความหมายตามแนวอรรถศาสตร์แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 การใช้ความหมายตรงรูปของภาษา (denotation meaning) ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองมีการใช้ความหมายตรงรูปภาษามากที่สุดเพราะมีลักษณะการใช้คำศัพท์สามัญ เหมือนงานเขียน งานพูดประเภทอื่น ๆ ดังที่ นักปรัชญาชาวเยอรมัน Frege (1848–1925 อ้างใน สุริยา รัตนกุล, 2544: 89) กล่าวว่า ความหมายประจำรูปภาษา (Sense) เป็นความหมายที่คำ (word) และ วลี (Phrase) อยู่ในตัวของตัวเองโดยไม่จำเป็นต้องอ้างอิงไปถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเมื่อเราได้ฟังคำนั้นหรือวลีนั้นก็เข้าใจความหมายไปเท่าที่คำนั้นหรือวลีนั้นแสดงออกมาโดยไม่พึงคำนึงไปว่าคำนั้นหรือวลีนั้นบ่งชี้ไปถึงสิ่งอะไรที่อยู่ในโลกที่มีลักษณะทางกายภาพ

1.2 การใช้ความหมายแฝง (connotation meaning) ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีการใช้ความหมายแฝงที่นอกเหนือจากความหมายตรงของรูปภาษา เป็นความหมายที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ คือ พบความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) มีลักษณะเด่นมากที่สุด เนื่องจากมีการใช้คำไวพจน์ (synonym) ซึ่งตรงกับลักษณะการด้านการใช้คำเรื่องการใช้คำซ้อนความหมาย ซึ่งเป็นลักษณะเด่นอีกวิธีหนึ่ง การใช้คำคู่ (doublet) ก็มีลักษณะการใช้คำตรงกับเรื่องการใช้โวหารภาพพจน์เรื่องการเล่นคำ (Pun) เพื่อเน้นย้ำความหมายให้ชัดเจน หนักแน่นขึ้น และการใช้คำตรรกก็มีความหมายส่ออารมณ์ได้ไม่จำกัดเฉพาะคำนามและคำกริยา

รองลงมาคือ พบความหมายชวนคะนึง (reflected meaning) แบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่ ความหมายชวนคะนึงที่เกิดในคำพ้องเสียง และ ความหมายชวนคะนึงที่เกิดเพราะการผวนคำ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งลักษณะเด่นที่มีในเพลงซอพื้นเมืองของ พ่อครูจันตา เลาคำ เพราะเป็นเครื่องมือให้เกิดความขบขัน อันสอดคล้องกับบทความเรื่อง ภาษากับเรื่องขบขัน ของ นฤมล เจริญมา (2525) กล่าวถึง คำพ้องเสียง (homonym) และการผวนคำ (anagram) เป็นลักษณะเกณฑ์โครงสร้างทางภาษา คือความตลกจากเสียงและคำ พบน้อยที่สุดคือ ความหมายนามนัย (Metonymy) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงความคิดจากการใช้คำที่มีความหมายถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปอีกวงความหมายหนึ่ง ซึ่งทั้งสองนั้นเป็นวงความหมายเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน (Ungerer and Schmid, 1966: 129) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มีการกล่าวถึงเรื่องส่องแง่สองง่าม (double entendre) เป็นการใช้คำสื่อความหมายเกี่ยวกับเรื่องเพศ อันเป็นกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อความตลกขบขันในเพลงซอพื้นเมืองด้วยเช่นกัน เพราะผู้ฟังเพลงซอพื้นเมืองส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านธรรมดา ที่มองเห็นว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างแยกออกจากันไม่ได้ จึงใช้ความหมายนามนัย (Metonymy) แทนเรื่องเพศดังกล่าว

ลักษณะการใช้กลุ่มคำของรูปภาษาโดยใช้ความหมายเป็นเกณฑ์ผลการศึกษาผู้วิจัยพบลักษณะการใช้กลุ่มคำของรูปภาษาโดยใช้ความหมายเป็นเกณฑ์ 3 กลุ่ม ได้แก่ การใช้คำพ้องความหมาย (Synonyms) ซึ่งพบมากที่สุด สอดคล้องกับ ความหมายส่ออารมณ์ (Expressive meaning) เรื่องการใช้คำไวพจน์ (synonym) และลักษณะการด้านการใช้คำเรื่องการใช้คำซ้อนความหมายซึ่งเป็นลักษณะเด่นอีกด้านหนึ่งที่ปรากฏในเพลงซอพื้นเมือง เรื่องการใช้คำลูกกลุ่มพบรองลงมา และการใช้คำแย้งความหมาย (Antonyms) พบน้อยที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณรินทร์ วินิจกิจเจริญ (2547) เรื่อง “การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขันในเพลงตลกคำเมือง: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ และวัจนปฏิบัติศาสตร์” ซึ่งพบการใช้คำแย้งความหมาย (Antonyms) ซึ่งพบลักษณะการใช้คำลูกกลุ่ม และคำแย้งความหมาย (Antonyms) เพื่อสร้างอารมณ์ขันในเพลงตลกคำเมือง ซึ่งมีลักษณะคล้ายเพลงซอพื้นเมืองล้านนาด้วยเช่นกัน

การที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในเพลงซอพื้นเมืองของ จันตา เลาคำ เพราะ “ซอ” เป็นวัฒนธรรมทางภาษาชั้นเยี่ยมของชาวล้านนา เป็นการเรียนรู้ทักษะด้านการใช้ภาษาให้สัมผัสคล้องจองกันอย่างน่าอัศจรรย์ และมีการใช้โวหารภาพพจน์เปรียบเทียบเพื่อให้เกิดจินตภาพอย่างชัดเจนผ่านอยู่ในโครงสร้างภาษาซึ่งเป็นการใช้ภาษาเปรียบแบบดั้งเดิม อีกทั้งยังเป็นเรื่องของการใช้ภาษาที่เกี่ยวข้องกับระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาได้อีกด้วย ไม่ได้เป็นเพียงการศึกษาภาษาระหว่างคำของรูปภาษากับการอธิบายความหมายจากการตีความของการใช้ภาษาในความหมายแฝงเท่านั้น ยังสะท้อนระบบความคิด ระบบมโนทัศน์ของชาวล้านนา เสมือนเป็นกระจกสะท้อนวิถีชีวิตชาวล้านนาผ่านออกมาทางเนื้อคำร้องโดยผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นครูซอมีประสบการณ์มากมายสืบทอดภูมิปัญญาอันล้ำค่าของบรรพบุรุษได้เป็นอย่างดี เยี่ยงเช่น พ่อครูจันตา เลาคำ ที่ได้รับศิลปินดีเด่น สาขาศิลปการแสดง ของจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี 2545 ท่านนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกลักษณะการใช้ภาษาในเพลงพื้นบ้านของท้องถิ่นอื่น ๆ โดยใช้ทฤษฎีอรรถศาสตร์ (Semantics) หรือภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Linguistics) เพื่อเปรียบเทียบลักษณะการใช้ภาษาในเพลงพื้นบ้านล้านนา กับ เพลงพื้นบ้านถิ่นอื่น ๆ

2. ควรนำทฤษฎีอรรถศาสตร์ และภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Linguistics) มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาเพื่อให้เกิดความขบขันในเพลงพื้นบ้านของท้องถิ่นต่าง ๆ

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบเรื่องวัฒนธรรมจากเพลงพื้นบ้านท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้เพลงพื้นบ้านเสมือนเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นได้

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กาจบัณฑิต วงศ์ศรี. 2547. **เครือข่ายความหมายของคำว่า "ออก" ในภาษาไทย : การศึกษาแนวอรรถศาสตร์ปริชาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. 2542. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. 2525. **ลักษณะไทย**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพาณิช จำกัด.

จรัญวิไล จรูญโรจน์, ม.ล. 2548. **ภาษาศาสตร์เบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชัชวดี ศรลัมพ์. 2538. **การศึกษามโนทัศน์ของคำว่า "เข้า"**. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก สาขาภาษาศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชมรมสืบสานตำนานปี่ซอ. 2548. **ซอพื้นบ้านศิลปะการขับขานล้านนา.** เชียงใหม่: โครงการสื่อซอพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น.

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. 2525 . "**ความหมายและขอบข่ายวัฒนธรรมทางภาษาของไทย**" . รายงานการสัมมนาเรื่อง วัฒนธรรมทางภาษาของไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนากุล. 2532. **การศึกษาเปรียบเทียบคำอู้บ่าวอู้สาวล้านนาและผญาเกี้ยวอีสาน** . คณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ทัศนาลัย บูรพาชีพ. 2543. **ภาษาศาสตร์สำหรับการแปลเบื้องต้น**. คณะมนุษยศาสตร์ สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธัญญา สังขพันธานันท์. 2539. **วรรณกรรมวิจารณ์.** กรุงเทพมหานคร: นาคาร จำกัด.

นงเยาว์ กาญจนจารี. 2539. **ดารารัศมี พระราชประวัติ พระชายาเจ้าดารารัศมี.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.

นววรรณ พันธุเมธา. ม.ป.ป. ไวยากรณ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์ จำกัด.

บุญเกิด รัตนแสง. 2541. **ภาษากับวัฒนธรรม รายวิชา ท 051**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, มล. 2522**. วิเคราะห์รสวรรณคดีไทย.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด .

ประคอง นิมมานเหมินท์. 2517. **ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ.** กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ประภาศรี สีหอำไพ. 2531. **การเขียนแบบสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์ จำกัด.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. 2539. **เทคนิคการเขียนและผลิตตำรา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เปลื้อง ณ นคร. 2512. **เรียงความชั้นสูง.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ผะอบ โปษกฤษณะ. 2532. **ลักษณะเฉพาะของภาษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รวมสานส์ จำกัด.

พัชรินทร์ จันทนานุวัฒน์กุล, ดรุณี ณ ลำปาง, วินัย ปิ่นมณี และ ชัยมงคล ตระกูลดี. 2542 . **ซอพื้นเมือง : สื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษา**. คณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ .

พัชรี พลาวงศ์. 2545. **ความรู้เบื้องต้นทางอรรถศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พิณทิพย์ ทวยเจริญ. 2544. **ภาพรวมของการศึกษาภาษาและภาษาศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

เพ็ญนภา แสงสระศรี. 2547. **การใช้บทเพลงไทยร่วมสมัยในการสอนโวหารภาพพจน์**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เพียรศิริ วงศ์วิภานันท์. 2543. “ ความหมาย ”**. ภาษาไทย ๓.** มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2549. **อรรถศาสตร์เบื้องต้น** (Online). http://cyberlab.lh1.ku.ac.th/elearn/faculty/human/hm20/lesson1.htm, 8 สิงหาคม 2550.

มณี พยอมยงค์. 2529. **วัฒนธรรมลานนาไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ.** กรุงเทพมหานคร: สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด.

ยศ สันตสมบัติ. 2540. **มนุษย์กับวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: นามีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

วนิดา ริกากรณ์. 2545. **การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านซอล้านนา.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วรรณรินทร์ วินิจกิจเจริญ. 2547. **การใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขันในเพลงตลกคำเมือง: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิภา กงกะนันท์. 2533. **วรรณคดีศึกษา**. คณะอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด .

วิโรจน์ อรุณมานะกุล. 2549. **เอกสารประกอบการสอนวิชาภาษาศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สาขาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรเวทย์พิสิฐ, พระ. 2520**. คู่มือลิลิตพระลอ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ศึกษาภัณฑ์พานิชย์.

ศุภนิจ ไชยวรรณ. 2547. **ศึกษากระบวนการสืบทอดเพลงซอพื้นเมืองของจังหวัดเชียงใหม่** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาตรมหาบัณฑิต สาขาอาชีวศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สงวน โชติสุข. 2523. **ตำนานเมืองเหนือ.** กรุงเทพมหานคร: รัตนากรการพิมพ์.

สง่า กาญจนาคพันธุ์. 2542. **สำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

สายทิพย์ นุกูลกิจ. 2543. **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2536. **การสร้างสรรค์และถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมไทย การแสดงพื้นบ้านภาคเหนือ.** เชียงใหม่: สัมมนาทางวิชาการ ส่วนส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม สถาบันวัฒนธรรมศึกษา.

สิริกร ไชยมา. 2544. **ซอเพลงพื้นบ้านล้านนา ภูมิปัญญาชาวเหนือ**. แพร่: แพร่ไทยอุตสาหการพิมพ์.

สิริลักษณ์ หุ่นศรีงาม. 2544. **การศึกษาประโยคภาษาไทยที่มีคำว่า "ทำไม" ทางด้านอรรถศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิริวรรณ นันทจันทูล. 2540. เอกสารประกอบการสอน วิชา 361331. **ภาษาพูดกับภาษาเขียน Spoken and Written Languages** . คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สิทธา พินิจภูวดล. 2516. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง .

สุนันท์ อัญชลีนุกูล. 2546. **ระบบคำไทย**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริยา รัตนกุล. 2544. **อรรถศาสตร์เบื้องต้น**. ผลงานตำราสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม: สำนักพิมพ์สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

อนัตตยา คอมิธิน. 2548. **การตั้งชื่ออาหารในภาษาไทยตามแนวทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนุมานราชธน, พระยา. 2515. **วัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: บรรณาคาร จำกัด .

อลิสา เลี้ยงรื่นภิรมย์. 2549. **ศึกษาเรื่อง "ลีลาภาษาในเพลงลูกทุ่ง ของสลา คุณวุฒิ"**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อรพิน ลือพันธ์. 2544. **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมบทซอบัวซอน เมืองพร้าว.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อัจฉรีย์ จันทลักขณา. 2549. **สถิติเพื่อวิจัย : เชิงคุณภาพ – เชิงปริมาณ ด้านภาษา ภาษาศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

อุดม รุ่งเรืองศรี. 2524. **โวหารล้านนา (คำอู้บ่าวอู้สาว , ปริศนาคำทาย , สุภาษิต)**. ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. 2547. **พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง**. ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อุดม วโรตม์สิกขดิตถ์. 2537. **ภาษาศาสตร์เหมาะสมัยเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นธรรม จำกัด .

อมรา พงศาพิชญ์. 2541. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. 2548. **ปาฐกถาหลักภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: แม่โพสพการพิมพ์.

Lyons, J. 1993-1994. **Semantics Volume I.** Cambridge: Cambridge University Press.

Lakoff, G. and M. Johnson. 1980. **Metaphor We live by**. Chicaco and London: The University of Chicago .

Ogden, C.K. and l.A. Richard. 1972 . **The meaning of meaning : A study of the influence of Language upon Thought and of The Science of Symbolism**. London: Routledge & kegan Pual.

Palmer, F.R. 1976. F.R. **Semantics**. Canbridge: Cambridge University Press.

Saeed, J. 1997. **Semantics.** Cambridge: Blackwell.

Ullmann, S. 1962. **Semantics : An Introduction to the Science of Meaning.** Oxford: Basil Blackwell.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ประวัติ พ่อครูจันตา เลาคำ

ประวัติพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ

นายอินตา เลาคำ เป็นนามที่ใช้ในบัตรประชาชน แต่ใช้ชื่อในการแสดงว่า จันทร์ตา เลาคำ เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2496 ถิ่นกำเนิดเดิมอยู่ที่ บ้านตีนธาตุ หมู่ 4 ตำบลป่าไหน่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ นายอินตา เลาคำ ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านสันกลาง ตำบลป่าไหน่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ และได้สมรสกับนางประพิน ก๋ำใจ ซึ่งได้ทำอาชีพการตัดเย็บเสื้อผ้า โดยมีบุตรด้วยกัน 1 คน ชื่อนางสาวจิราภรณ์ เลาคำ ปัจจุบันทั้งครอบครัวพักอยู่บ้านเลขที่ 81/1 หมู่ 10 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

นายอินตา เลาคำ เป็นบุตรชายของ นายสุข เลาคำ และนางแสง เลาคำ เป็นบุตรคนที่ 3 โดยมีพี่น้องร่วมสายเลือดทั้งหมด 8 คน คือ นางบัวเร็ว เลาคำ เด็กชายประพันธ์ เลาคำ (เสียชีวิต) นายอินตา เลาคำ นางสมเพชร จินดามัง นางยุพิน แจ้งสว่าง นายประสิทธิ เลาคำ (นายปั๋นแก้ว เลาคำ ช่างซอ) นางพิมพ์พร เลาคำ (เสียชีวิต) และนางหงษ์คำ เลาคำ ซึ่งนายอินตามีอุปนิสัยที่รักการแสดงศิลปะ และการขับร้อง โดยเฉพาะการขับซอ และเป็นคนที่มีนิสัยอ่อนโยน ชอบการมีเหตุผล มุ่งมั่นจริงจังกับงานเป็นคนตรงไปตรงมาไม่ชอบอ้อมค้อมและรักความยุติธรรมเป็นที่สุด

นายอินตา เลาคำ ได้เกิดกับครอบครัวที่มีฐานะยากจน พ่อแม่มีอาชีพทำนา ทำไร่ รับจ้างทั่วไป แต่ด้วยความชอบและรักในการแสดง และการร้องเพลงเป็นชีวิตจิตใจ ทุกวันเวลาไปทำนาทำไร่ หรือทำงาน นายอินตา จะนำวิทยุทรานซิสเตอร์ไปด้วยทุกครั้งไม่เคยขาด และเป็นคนกตัญญูขยันช่วยพ่อแม่ พอถึงหน้าทำนา นายอินตาก็จะรับจ้างเลี้ยงควายโดยจะต้องตื่นเวลา 5.00 น. ทุกวันเพื่อขี่ควายไปส่งให้นายจ้างที่ทุ่งนาแล้วกลับไปเก็บมูลควายให้สะอาด จากนั้นจึงกลับมาทำธุระส่วนตัวอย่างเร่งรีบเพื่อให้ทันไปรับควายมาเลี้ยง พอถึงเวลาเที่ยงก็นำควายกลับไปให้นายจ้างได้ใช้ไถนา หลังจากนั้นต้องกลับมานำฟืนทำกองไฟสุมให้ควายเพื่อกันเหลือบ ยุง พอตกเย็นก็ไปรับควายกลับบ้าน ทำอย่างนี้ตลอดจนทำนาเสร็จประมาณ 1 เดือน หรือเดือนครึ่งก็จะได้ค่าจ้างเป็นข้าวเปลือก 5 กระบุง และในช่วงของการทำนา นายอินตา ก็จะใช้เวลาว่างหรือในช่วงเที่ยงที่เลี้ยงควายทำเบ็ดตกปลาไปด้วย เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่อีกทางหนึ่ง

ในปี พ.ศ. 2509 นายอินตา เลาคำ อายุได้ 11 ปี และได้จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากนั้นจึงได้ออกมาช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำนา ประกอบกับฐานะพ่อแม่ยากจน ครอบครัวจึงไม่มีใครมีโอกาสได้เล่าเรียนถึงมัธยมปลาย พออายุได้ 18 ปี ทราบว่ามีเพื่อนในหมู่บ้านเดียวกันไปเรียนการขับซอกับคุณแม่คำปัน เงาใส ศิลปินอาวุโสชื่อดังแห่งบ้านทุ่งหลวง อำเภอพร้าว จังหวัด

เชียงใหม่ และด้วยความชอบและรักในการแสดง จึงได้เข้าไปขอเป็นศิษย์กับคุณแม่คำปัน เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2515 ในการเรียนช่วงแรกก็มีปัญหาของเสียงไม่ดี แต่ด้วยความรักที่จะเป็นศิลปินจึงหันมาฝึกการแสดงนายอ่าย (ชื่อเรียกของตัวตลก) ซึ่งในตอนนั้นนายอ่ายที่มีชื่อเสียง คือ พ่อบุญตัน ชื่อทัศ แห่งบ้านหนองไคร้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยแม่ครูคำปันจะเป็นผู้แนะแนว และติดตามดูการแสดงมาโดยตลอด ซึ่งพ่อบุญตัน ยังได้ทำการฝึกหัดการเป่าปี่ให้กับแม่ครูคำปันอีกทางหนึ่งด้วย

นายอินตา เลาคำ ได้อยู่รับใช้แม่ครูมาจนอายุได้ 25 ปี และได้สมรสกับนางประพิน ก๋ำใจ จึงย้ายตัวเองไปอยู่กับภรรยาที่บ้านหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ แต่ก็ยังไม่เลิกจากการขับซอยังคงพยายามฝึกฝนการซอมาตลอด เสียงจึงเริ่มดีขึ้นเรื่อย ๆ จากนั้นก็ได้หันมาศึกษาการขับซออย่างจริงจัง และมีลูกศิษย์เป็นของตนเองคือนายประสิทธิ์ เลาคำ (ปั๋นแก้ว) ซึ่งเป็นน้องชาย จนกระทั่งเป็นที่รู้จักของผู้ฟังอย่างแพร่หลายต่อมาจึงมีผู้สนใจขอเข้าเป็นศิษย์มากมาย และกลายเป็นศิลปินช่างซอที่มีชื่อเสียงในนามของศิษย์พ่อครูจันทร์ตา เลาคำ และในปี พ.ศ. 2519 นายอินตา เลาคำ ได้ร่วมกับเพื่อน ๆ ที่เป็นศิษย์แม่ครูเดียวกันจัดตั้งคณะละครซอขึ้นมา 1 วง โดยใช้ชื่อ “คณะพร้าวล้านนา”

นายอินตา เลาคำ รับหน้าที่เป็นผู้กำกับการแสดง และเขียนบท แต่การแสดงก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จนปี พ.ศ. 2525 วงก็ล้ม จากนั้นจึงได้กลับไปประกอบอาชีพทำสวนกะหล่ำและสวนกระเทียมที่บ้านหนองบัว ควบคู่ไปกับการแสดง แต่การแสดงก็ล้มลุกคลุกคลานมาตลอด กระทั่งในปี พ.ศ. 2528 แม่ครูคำปัน เงาใส ได้เสียชีวิตลง นายอินตา เลาคำ จึงคิดที่จะเอาดีทางด้านการเกษตรในการปลูกหอมขาว หอมแดง ปลูกกะหล่ำ ซึ่งในช่วงนี้งานแสดงซอก็ห่างมาก มาจนถึงปี พ.ศ. 2532 นายมานพ เมืองพร้าว เพื่อนของนายอินตา เลาคำ ซึ่งเป็นศิลปินชื่อดัง ก็มาชักชวนให้เข้าร่วมกับคณะละครซอศรีสมเพชร 2 เพื่อแสดงเป็นตัวตลก ทำให้นายอินตา ได้มีโอกาสกลับเข้าสู่การแสดงอีกครั้ง จากนั้นการแสดงก็เพิ่มมากขึ้น

ปี พ.ศ. 2534 ได้มีโอกาสร่วมวงกับ บุญศรี รัตนัง ซึ่งเป็นคู่สำรอง พอถึงปี พ.ศ. 2537 จึงได้ลาออกจากคณะละครซอศรีสมเพชร 2 และได้ร่วมงานกับบุญศรี รัตนัง จัดตั้งวงละครซอขึ้นอีกครั้ง โดยใช้ชื่อคณะบุญศรี รัตนัง ซึ่งทำเป็นวงละครซอควบคู่กับดนตรีลูกทุ่งวงใหญ่ มีลูกสมาชิกทั้งหมด 42 คน โดยนายอินตา เลาคำ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการวง และคิดหาวิธีพัฒนาการแสดงต่าง ๆ โดยได้นำเอากลองสะบัดชัย และกลองปู่เล่ กลองตึ่งนง และกลองมองเซิงเข้ามามีบทบาทควบคู่ไปกับการขับร้องเพลงลูกทุ่งคำเมือง จนทำให้บุญศรี รัตนัง มีชื่อเสียงและได้เป็น

นักร้องพระพิฆเนศทองพระราชทานขึ้นในปี พ.ศ. 2539 ส่งผลให้การแสดงเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่นั้นมา จนมาถึงปี พ.ศ. 2544 บุญศรี รัตนัง เกิดอาการป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง ทำให้เกิดอาการวูบ มือเท้าชาจนเดินไม่ได้ อาการดังกล่าวได้เกิดขึ้นในช่วงที่กำลังทำการแสดง ในที่สุดจึงต้องประกาศยุบวงในวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2544

นายอินตา เลาคำ จึงได้มาร่วมกับคุณแม่บัวซอน ถนอมบุญ ตั้งคณะละครซอใหม่ขึ้นมาใหม่ โดยใช้ชื่อว่า “คณะดาวล้านนา” มีสมาชิกเกินกว่า 20 คน ซึ่งนายอินตา เลาคำ เป็นผู้ควบคุมวงและการแสดงทั้งหมด

ประวัติการแสดงและการทำงานที่ผ่านมา คือ ร่วมกับสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ไปแสดงซอในงานวัฒนธรรมแห่งชาติ 4 ภาค ที่จังหวัดนครราชสีมา (จำ พ.ศ. ไม่ได้) และได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ ไปจัดแสดงดนตรี เพื่อต่อต้านภัยเอดส์ทั่วภาคเหนือ, ปี พ.ศ. 2540 ได้ไปแสดงซอและดนตรีในงานมหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติและนาฏชาติที่ท้องสนามหลวง, ปี พ.ศ. 2541 ได้ร่วมแสดงซอและดนตรีในงานวัฒนธรรมแห่งชาติและนาฏชาติ ที่จังหวัดบุรีรัมย์, ปี พ.ศ. 2542 ก็ได้รับการแสดงซอและดนตรี ในงานมหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติและนาฏชาติที่จังหวัดอุบลราชธานี จากนั้นได้รับแสดงในงานวัฒนธรรมแห่งชาติและนาฏชาติที่จังหวัดกระบี่ในปี พ.ศ. 2543 และในงานเดียวกันที่จังหวัดเชียงรายในปี พ.ศ. 2544 เป็นต้น

นอกจากการแสดงแล้ว นายอินตา เลาคำ ยังเป็นกรรมการผ้าป่าช่วยชาติของหลวงตามหาบัว และเป็นกรรมการการศึกษาโรงเรียนแม่หอพระวิทยาคม อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นวิทยากรสอนซอให้กับโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ และเป็นวิทยากรสอนซอเบื้องต้นให้โรงเรียนบ้านโป่งกุ่ม อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และเด็กที่บ้านหัวดง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และโรงเรียนต้นรุง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงการเป็นวิทยากรสอนการขับซอที่โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา (โรงเรียน) โดยจะทำการสอนในวันเสาร์และวันอาทิตย์

นอกจากการเป็นวิทยากรสอนซอนอกสถานที่แล้ว นายอินตายังรับสอนศิษย์ที่สนใจเข้ามารับการสืบทอดที่บ้านนายอินตาอีกด้วย ส่วนทางด้านผลงานของนายอินตา คือ บันทึกเทปซอเพื่ออนุรักษ์ป่าเรื่องเก็บนก ร่วมกับแม่ครูบัวซอน ถนอมบุญ ครูภูมิปัญญารุ่นที่ 1 โดยนำเอาองค์ความรู้ไปเผยแพร่ต่อในโรงเรียนและนอกโรงเรียน หรือตามอัธยาศัย เช่น โรงเรียนแม่หอพระวิทยาคม อำเภอแม่แตง, เด็กที่บ้านหัวดง อำเภอสารภี, เด็กพิการทางตาในโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ,

โรงเรียนบ้านสันยาว อำเภอพร้าว และเด็กที่มาเรียนตามอัธยาศัย อีกประมาณ 8-9 คน ส่วนด้านผลงานการประพันธ์บทซอ เช่น ซอยักษ์ตาเดียว ซอรถซิ่ง ซอสมัยเก่ากับสมัยใหม่ ซอเรื่องสังขาร ซอเรื่องทศพิธราชธรรม 10 ประการ ซอถวายพระพร 12 สิงหามหาราชินี ซอพระคุณของแม่ ซอถวายพระพร 5 ธันวามหาราช ซอเรื่องของเหล้า 6 ประการ ซอเรื่องเหล้า 5 เลือด เป็นต้น

นายอินตา เลาคำ สามารถสาธิตซอได้ทุกทำนอง ทั้งที่มีความสนุกสนาน และเป็นคำสอนพร้อมสอดแทรกเนื้อหาสาระเพื่อเป็นการโน้มน้าวจิตใจของเด็กรุ่นใหม่ให้หันมาสนใจ และศึกษาศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้มองเห็นคุณค่าของศิลปะซึ่งเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และยังเป็นการชี้ให้เห็นถึงผลดีและผลเสียที่สอดแทรกเข้าไปในบทซอ เช่น บทซอที่ชี้ให้เห็นถึงมหันตภัยของสิ่งเสพติด เป็นต้น

ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจนประสบความสำเร็จและนำไปประกอบอาชีพเป็นศิลปินช่างซอที่มีชื่อเสียง เช่น นายประสิทธิ์ เลาคำ นายสุวรรณ ดอนแก้ว นางสาวพัชลี จอมกิติ นักเรียนสอนคนตาบอด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น สำหรับผู้ที่ได้รับการสืบทอดจนสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดให้กับผู้อื่นต่อไปได้ เช่น อาจารย์ภัทรพงศ์ ไชยสุภา ได้ทำการสอนอยู่ที่โรงเรียนแม่หอพระ อำเภอแม่แตง และอีกท่านหนึ่งเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนโป่งกุ่ม อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้ถ่ายทอดตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นต้น

การเผยแพร่ผลงานต่อสังคม เช่น การเข้าร่วมงานกิจกรรมทั้งภาคเอกชนและภาครัฐเป็นวิทยากรบรรยายเรื่อง “ซอกับศาสนา” และเป็นวิทยากรในการจัดค่าย พัฒนาอัจฉริภาพนักเรียนด้านดนตรี การเข้าร่วมพิธีไหว้ครู กับชมรมพื้นบ้านล้านนาในทุกปี การเข้าร่วมกิจกรรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาล้านนา การเป็นสมาชิกเครือข่ายการศึกษาไทย การเข้าร่วมเสวนาทางวิชาการ และพิธีรดน้ำดำหัวกับสำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ การเป็นกรรมการตัดสินการประกวดซอในงานสืบสานล้านนา และได้ร่วมแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในงานอเมซิ่งไทยแลนด์ โดยร่วมแสดงซอถวายพระพร 5 ธันวามหาราช และร่วมแสดงซอถวายพระพร 12 สิงหามหาราชินี ที่ ททท. ช่อง 11 นอกจากนั้นยังได้จัดประกวดซอพื้นเมืองระดับเยาวชนที่โรงเรียนแม่หอพระวิทยาคม และไปแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในงานมหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติและนาฏชาติ ในหลาย ๆ จังหวัด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ปี พ.ศ. 2544 และได้เสนอผลงานทางวิชาการกับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปัจจุบันโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยกำลังจัดทำหลักสูตรนำร่องการสอนเพลงซอพื้นบ้าน เพื่อนำไปใช้ในหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งขณะนี้ยังอยู่ในระหว่างการร่างหลักสูตร และหากการตรวจสอบหลักสูตรเป็นไปตามโครงการที่วางไว้ก็จะทำการเชิญศิลปินช่างซอไปสอนต่อไป

เกียรติคุณและรางวัลที่เคยได้รับ

1. เกียรติบัตรจากสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่แตง ได้สนับสนุนและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเพลงซอพื้นบ้าน เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2540

2. เกียรติบัตรจากคณะสงฆ์ อำเภอแม่ริม ในการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมตามโครงการ วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

3. เกียรติบัตรจากสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ที่เข้าร่วมแสดงซอและดนตรีพื้นบ้าน วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2542

4. เกียรติบัตรจากโรงเรียนสามัคคีวิทยาที่ได้ช่วยเหลือกิจกรรมของโรงเรียน

5. เกียรติบัตรจากสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ในการให้ความร่วมมือแสดงดนตรีพื้นบ้าน (ซอ) ในงานเทิดพระเกียรติครูการศึกษาพิเศษของแผ่นดิน วันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2542

6. เกียรติบัตรจากวิทยาเขตอินทนนท์จัดค่ายพัฒนาจัดค่ายอัจฉริยะนักเรียน วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2544

7. โล่เกียรติยศ นักแสดงยอดเยี่ยมระดับจังหวัด วันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2545

8. โล่เกียรติยศ ศิลปินพื้นบ้าน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม และคณะศิลปกรรมศาสตร์ วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2546

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างบทซอพื้นเมืองล้านนา

เรื่อง ตลกธรรมมะ

(ชาย)

หลอน.....

กิ๋นเข้าตอนอิ่มหนำสำราญ เจิญท่านมาฟังเสียงซอเสียงปี่
ปั๋นแก้วบานหม้อผมจะซอเต๋มตี้ จั๋นสวยวันนี้จะโดนตี่กล๋างผาม.....

เจ้าเฮ้ย

จะขออาภัยเจ้าให่นายขุน จะขอขอบคุณตึงคนบุญคนบาป
ซอเมื่อเจ๊าฮ่ำก่าเจ้าภาพ คนบุญจะเมากราบคนบาปจะเมางม
สวยกิ๋นต๋ำเตาอ้ายจะเอายำฮก สวยกิ๋นฮ้าหมกอ้ายจะจดลาบขม
หูมีเอาไว้ฟังมีดังเอาไว้ดม แป๋งมือเอาไว้งมแป๋งก้นเอาไว้ตั๋วง

จะจวนเอาตั๋วมาสอย..... **แตงบ๊วง**

กำรซอถ้าบ่าเล่นมันก็ขาดรสชาติ จอผักกาดยังอาศัยบ่าขาม
มีเคราะห์จ่างมีโจ้คมีโลกต้องมีธรรม มีก้องแก้งขาจ๋ำมันต้องมีกันก๊าว
เมื่อปั๋นแก้วอ้ายมีเด่นจั๋นสวยก็มีดัง ถ้ามีพญามารก็ต้องมีพระเจ้า
ก๋ำรจ๊อยก๋ำรซอมีตึงออกตึงเข้า ซอบทขี้เหล้า ก็มี
ตึงฮ้ายและดีสูนกั๋นส้ะป๊ะ ขี้เหล้ากับพระมันอยู่คนละสี
ถ้าซอปัดจ๊กสกปรกโลกีย์ คนเฒ้าจะขดหนีบ่าวจี๋จะขดเข้า
ตั๋วป้อจายอ้ายจะเป๋นคนก่อ นี้แหละนอเก๊าแหละนา

นายมอญ

ซอดีดีหื้อมันมีสาระ ถ้าซออ่วยซอฮะมันก็ล้าสมัย
มีแม่ญิงก็ต้อมป้อจาย บ่จ่างเยี๊ยะใดเพราะพระพรมท่านสร้าง
ฮ้ายก็กู่กับดีมีร้อยอันปันอย่าง นี้แหละนอนั้นแหละนา

นาย.....

ก่อนตี้จะซอจะต้องขอสูมา แม่ป้าลุงอาหมู่ศรัทธาเจ้าภาพ
พ่องก็ชอบดังบุญพ่องก็หุมดังบาป ถ้าจะซอสุภาพก็ห้ามเอาหยาบมาสูน....

เจ้าเฮ้ย

สัตว์โลกตี้ได้เกิดใหญ่มา
มนุษย์ญิงจายถ้าบ่มีไผร่วมเพศ
เป๋นว่าศิลธรรมก็กู่กั๋นกับโลก
เพราะแม่ญิงนอนหงายป้อจายขี่บน

เป็ดไก่หมูหมายังมีตัณหากิเลส
แผ่นดินตึงประเทศมันตึงบ่มีคน
ไผไปฟั่งโขดฟังด้วยเหตุผล
ถึงมีแมงหัวขนเกิดมาโลกนี้.....

หนุ่มสาวแต่งงานอยู่กั๋นดีดีตี้ลูกเฮามีเพราะกามะตัณหา

คนเฮาเกิดมาได้ศึกษาส้ะป๊ะ
ศึกษาอาชีพเลี้ยงชีวิตประจ๋ำวัน
หมู่ครูสั่งสอนหื้อละอ่อนได้ศึกษา
ไผบ่ไปศึกษาวิชาแป๋งลูกเต้า

อย่างอี้

พ่องเฮียนธรรมมะพ่องเฮียนเยี๊ยะกำร
พ่องฝึกทำงานไป่สานก่อเก๊า
ป้อแม่สอนมาหื้อทำนาปลูกเข้า
เรื่องนั้นมันตึงเข้า ใจ๋เอง

ถือเป๋นเรื่องลามกสกปรกเหลือล้ำ
ตั๋วแม่มีสูตั๋วปู้มีเอ็น
จะนั้นแล้วกาละอ่อนเกิดมาย๊อนหว่างขาคนใหญ่

แต่ธรรมชาติก่อสร้างหื้อเฮาทำเป๋น
ตั๋วกรรมตั๋วเวรตึงหลีกเว้นบ่ได้
นี้และนอนั้นและนา

นายมอญ

จะซอเรื่องหยังหื้อแก้วป๋นตั้งเก๊า
ถ้าจะซอลามกสกปรกรุงรัก
ตั๋วป้อจายต๋ามใจ๋อ้ายจะว่า

จะซอเรื่องบ่าเก่าเล่าประวัติความหลัง
คนเฒ่ามาฟังก็จะจังขี้หน้า
นี้แหละนอนั้นแหละนา

หลอน

ข่าวช่องสิบเอ็ดข่าวช่องเจ็ดสี
วัยรุ่นพกปื๋นจี้ข่มขืนทางเพศ

ออกช่องไอทีวีมีสะป๊ะสะเป้ส
มันก็เป๋นเพราะเหตุเรื่องกิเลสตัณหา

เมอเจ้า

พระเจ้าสร้างโลกแป๋งแม่ญิงนอนหงาย
สัตว์โลกแมลงมีแมงแม่แมงปู้
มนุษย์คนเฮาหนุ่มสาวเฒ่างอก
ถ้าป้อจายบ่าแข็งแม่ญิงบ่อคัน

แล้วก็แป๋งป้อจายเอาไว้สมสู่
แป๋งหื้อเขาสมสู่ไว้ขยายสืบพันธ์
ล้วนแต่ไหลออกมาจากบอกสวรรค์
โลกนี้น่ารุงรังป่นปี้เดือดร้อน

แล้วจวนเอาน้องจั๋นสวย.....บ้านเป้า...มาเป็นกู่เฝ้า.....ยามตอน

(รับจะปุ) มนุษย์คนเอาทุกวัยทุกเพศ มันหนีบ่ป๋นเรื่องกิเลสตัณหา
กิเลสโลกีย์มีธรรมดา คนเฮาเกิดมามันตึงหนีบ่ป๋น
ตี่เกิดมาลุ๊บ ๆ ตุกข์บ่อจะต๋าย มันเกิดเปื้อไผเพราะหมู่ป้อจายลู่ย๊น

จิ่ม.....

1) ช ป้อจายกับแม่ญิงเป๋นกู่สิงสมสู่ เปิ้นตึงแป๋งกู่เอาไว้สมสู่กั๋น
บ่าไจ่ไร้สาระเป๋นวัตตะสงสาร ขาวกู่กับดำหน้อยกู่กับใหญ่
ก๋ารจ๊อยก๋ารซอต้องมีศิลปะ ถ้าซออ่วยซอฮะมันก็ใจ๊บ่ได้
ถ้าต๋าวันเย็นมันต้องเล่นลูกไม้ มันจะมีตังฮ้าย ตึงดี

* มีพระต้องมีมารมีหนานต้องมีน้อย ในนายังมีหอย บนดอยยังมีหมี
สวรรค์นรกลามกโลกีย์ ซอบนเวทีต้องหื้อมีใจ๋ขึ้น
ถ้าซอก่าศีลธรรมก็ขี้เหล้าจะจ๋าง ถ้าซอรุงรังขั้นตั้งจะเหี่ยฟื้น

จิ่ม.....

2) ญ จะซอเรื่องหยังหื้อคนฟังเป๋นชอบ หื้ออ้ายเป๋นคนตอบน้องจะเป๋นคนถาม
เรื่องอยู่เรื่องกิ๋นเรื่องศีลเรื่องธรรม เรื่องหยุบเรื่องชวามเรื่องก๋ำรมเรื่องบาป
ซองานวัดซอเรื่องศีลธรรม งานบ้านใหม่เข้าสังข์ต้องมั่นฮ่ำเจ้าภาพ
คนหนุ่มมันชอบเหล้า คนเฒ่าชอบกราบ มีตึงซอบาป ซอบุญ

จะซอรุงรังกลั๋วคนฟังจะหลาบ ซอหื้อสุภาพบ่หื้อบาปมาสูน
พ่องชอบทำบาปพ่องชอบกราบเอาบุญ เฮาซอเมื่อลูนต้องเอาใจ๋จาวบ้าน
ปั๋นแก้วป้อจายซอลวดลายตลก ถ้าคิงซอลามกจะติ๋นจดลงฮ้าน

จิ่ม.....

3) ช ถ้าเฮาซอถูกใจ๋หาเต่าใดเป๋นบ่าต่อ ห้ามกระแทกแดกย้อห้ามซอเสียดสี
พ่องชอบปาโลพ่องชอบโต้วาที ตึงส๊วกตึงจีตึงตี่ตึงหนาบ
คนหนุ่มนอนเด้าคนเฒ้านอนวัด พระเจ้าก๋ำพัดเตวตั๊สก๋ำดาบ
มึงชอบทำบุญกิ๋นผักปุ้งกู่คาบ ฮาชอบทำบาปกิ๋นลาบตึงวัน
ไผฟังกำศิลได้กิ๋นบ่าถั่วเหน่า ฟังกำขี้เหล้ากิ๋นลาบเก๊าตับหวาน
มึงชอบทำบุญขาดทุนตึงวัน ลางเตื่อสตางค์ปอบ่ค้างบนบ้าน
เงินทองของใจ๊ปอวอดวายหายสูน เป๋นหนี้ก๋องทุนก็ย๊อนบุญทั้งนั้น

4) ญ ก๋ารทำบุญกิ๋นเจไผบ่เขบังคับ เหมือนเฮาออมทรัพญเก็บไว้ในใจ๋
ทรัพย์สินภายนอกมันจะวอดหายไป ทรัพย์สินภายในฮอมไว้ใจ๊จ้าตหน้า
กุศลผลบุญจะส่งขึ้นสวรรค์ หมั่นกิ๋นหมั่นตานจะได้หันจั้นฟ้า
คนอย่างคิงต๋ายเกิดใหม่จ้าตหน้า มันจะตุ๊กข์เข้าหญ้า เข้าดิน

มีก่ากิ๋นกับเมาแหล่งเฒ้าแหล่งง่าว บ่เกยเจื่อพระเจ้าตึงบ่เข้าหาศิล
ไอ่คนบ่สู้ฟ้ากิเลสหนาปาวิน บ่ทำบุจ๋ำศิลฮอมไว้กิ๋นจ้าตหน้า
ขาดคุณสมบัติขาดทรัพหลักฐาน ขาดบุญหนุนตาน๋ต๋ายบ่หันจั้นฟ้า

จิ่ม.....

5) ช, จั้นฟ้าเมืองผีมีบ่ามีฮาบ่าเจื่อ ฮาบ่าฟังกำเมื่อฮาบ่าเจื่อกำไผ
กิ๋นตานทำบุญมันขาดทุนบ่ดาย บ่มีกำไฮเสี้ยงบ่ดายปล่าว ๆ
ใส่บาตรลงทุนทำบุญกุศล บ่าหันมันได้ผลเสี้ยงก่าเงินตั๋วเก่า
งานวัดงานวาฮาตานมาปอเฒ้า เหมือนเอาเงินตั๋วเก่าขว้างเข้าเหวเข้าฮู

ทำบุญสูนหายตานไผก็บ่สู้ ฮ้ายเหลือเอาไปซื้อกิ๋นจิ๊นควายจิ๊นหมู
ซื้อรถมาขี่ซื้อทีวีมาดู เอาหื้อเป๋นกู้ไว้เก็บกิ๋นดอกเบี้ย
ใส่บาตรทำบุญมอกเอาทุนไปขำ เอาเงินไปสะหล่ำบ่าได้หยังสักเจื้อ

จิ่ม.....

6) ญ, ไอ่มนุษย์สเปโตอู้ปาโลปาจ๊ก คิงมันไอ่นรกปีศาจเดรัจฉาน
มันเป๋นพวกพ้องลูกน้องพญามาร บ่ากิ๋นบ่าตานคนสันดารชั่วหยาบ
มีความโลภมากมีความอยากส้ะป๊ะ บ่าสู้เสียสละคนขี้ก๊ะขี้ก๊าบ
คนผญาปึ๊กนิสัยหลึกหยาบ มันเป๋นคนใจ๋บาป ใจ๋มาร

ใคร่ขึ้นสวรรค์หื้อตานกั๊ณฑ์ผ้าป่า ใคร่ขึ้นจั้นฟ้าตานศาลาวิหาร
กุศลผลบุญจะส่งถึงนิพาน นำดวงวิญญาญไปจุ๊จอดรอดจ้ำ
คนอย่างคิงบ่หุมกิ๋นหุมตาน จะเกิดเป๋นเปรตเดรัจฉานปีศาจมารง่าว
ล้ำ

จิ่ม.....

7) ช, ใส่บาตรทำบุญลงทุนมานักล้ำ ปอเสี้ยงปอซ้ำสตางค์ปอบ่หมี
ทำบุญกิ๋นตานมึงว่ามันดี ขาดทุนสุดปี๋บ่เดี่ยวนี้ฮาหลาบ
เดือนดับเดือนเป็งวันพระวันศีล เหล้าปอบ่ได้กิ๋นจิ๊นปอบ่ได้ลาบ
ทำบุญส้ะป๊ะปอหยุ้งหยะหยุ้งหยาบ มีหาบก็เสี้ยงหาบมีบุงก็เสี้ยงบุง

มึงจะตานปล่อยมึงตานเสี้ยงอย่าง แต่ฮาขอหยั้งมึงบ่ถ้าจ๊กจุ๋ง
บุญปาหื้อตุ๊กข์ปอหั๋วซุกหั๋วซุน บ้านมึงทำบุญฮาตึงบ่ไปใกล้
ทำบุญฮอมตานบ่มีวันได้คืน ฮาเลยกลั๋วบุญจะบอกหื้อมึงฮู้ไว้

จิ่ม.....

8) ญ, อันกำว่าบุญมันเป๋นคุณล้ำเลิศ มันก่อหื้อเกิดความสุขหันผล
บุญทำหื้อสุขใจ๋บ่ฮ้อนไหม้อารมณ์ ศรัทธาสังคมบ่มืดมนหยุ้งหยาบ
เกิดเป๋นคนไทยต้องมีศาสนา คิงมันเกิดมาเป๋นมนุษย์หน้าบาป
ผ่อศรัทธาตังหลายคนจิตใจสะอาด เป๋นมาฮอมไว้กราบ เอาบุญ

เป๋นมีตานงานศพคิงหลบ ๆ ขาบ ๆ ชอบทำแต่บาปพวกปีศาจอสูร
ทำผิดคิดชั่วกลัวก่าขาดทุน กิ๋นตานงานบุญคิงตึงบ่ใคร่สู้
เป๋นคนกลั๋วบุญฮาตึงบ่เข้าใจ๋ กลั๋วบุญแบบไหนฮาเป๋นดีใคร่ฮู้

จิ่ม.....

9) ช, กลั๋วบุญอย่างใดจะบอกหื้อมึงฮู้ ตี่ฮาบ่าสู้จะบอกหื้อเผิน ๆ
งานวัดงานวาฮาก็ตานมาเมิน ฮากลั๋วบัตรเจิญมันนักเกิ๋นขนาด
บ้านเหนือบ้านใต้บ้านออกบ้านตก บัตรเจิญมาหมดปอใจ๋ตกอกขาด
ขอเรียนเจิญท่านไปทำบุญใส่บาตร เป๋นเกียรติแก่เจ้าภาพ ในงาน

บึ๊ดก็ปอยเข้าสังข์ บึ๊ดก็งานบวชพระ บัตรเจิญสะป๊ะบึ๊ดตานพระวิหาร
กิ๋นเลี้ยงวันเกิดจะสมรสแต่งงาน บวชลูกบวชหลาน บึ๊ดก็ทำบุญบ้าน
แห่ยกจ่อฟ้าประกาศโฆษณา ก๋ำสะลุงมาหาเงินฮาปอบ่ค้าง

จิ่ม.....

10) ญ ก๋ารร่วมทำบุญลงทุนบริจาค บัตรซองของฝากบ่หื้อขาดจากกั๋น
ผูกใจ๋ผูกจิตผูกมิตรสัมพันธ์ สังคมสร้างสรรค์บ่หื้อมันได้ขาด
ขนบธรรมเนียมประเพณีดีงาม วัฒนธรรมเฮาอยู่ร่วมชาติ
บัตรเจิญบัตรซองปี่น้องวงศ์ญาติ บ่หื้อมันได้ขาด ศรัทธา

เงินฮอมทำบุญบ่อใจ่ลงทุนก๋ารก๊า เป๋นแห่จ่อฟ้าฟั่งหลบหน้าหลบต๋า
เป๋นก๋ำสลุงมาแผ่บุญศรัทธา เป๋นเข้าบ้านมาทำแป๋งหน้าบ่าสู้
บ่ากองเป๋นเอ๋นถามเจ้าของบ้านมีไหน บ่าฮ่าปั๋นต๋ายหลบไปไหนบ่สู้

จิ่ม.....

11) ช ทำบุญกิ๋นตานมึงว่ามันเรื่องเล็ก บัตรเจิญเงินเซ๊กพวกเจ๊กปอหัวหมุน
นั่งหลุกหลิกหัว เพราะเจ๊กมันกลั๋วบุญ แห่มาต๋ามถนนอ๊ะขาดทุนตายห่า
พวกเจ๊กก๊าขายมันบ่ไจ่ถือศีล บึ๊ดแห่กฐิน บึ๊ดแห่ผ้าป่า
อย่างกับฮากลั๋วหมู่แห่จ่อฟ้า ตึงบ่หื้อหันหน้าเพราะฮาบ่มีเงิน

ซองขาวซองเหลืองขึ้นเฮือนมาเป๋นปึ๊บ บ่แป๊จะรับบุญบังคับเหลือเกิ๋น
ฮับจ้างซอได้เอาไปใส่บัตรเจิญ อุ่นใจ๋ฮอมเงินบัตรเจิญ ซ้ำมาหยุ้ง
ซอได้วันนี้วันพู้กตึงบ่เหลือ ตึงบ่กุ้มเลี้ยงเมียใส่ซอเหียหมดลิ้ง

จิ่ม.....

12) ญ ฮับจ้างซอได้เงินเอาใส่บัตรเจิญหมดลึ๊งง เป๋นแต่คิงมันสิ่งบ่าหัดไจ้ผญ๋า
ฮอมหน้อยฮอมนักมอกบ่หื้อขาดศรัทธา ต๋ามเจ๋ตะนาต๋ามฐานะตั๋วเก่า
คิงฮอมง่าวล้ำจะเอาหยังมาเหลือ บ่าเก็บไว้เผื่อเลี้ยงเมียลูกเต้า
ก๋ารฮ่ายก๋ารฮอมบ่าหื้อซองมันเป่า คิงหยังฮอมง่าว เกินไป

ก๋ารกิ๋นก๋ารตานไผบ่บังคับ ฮอมหน้อยฮอมนักไผบ่บังคับไผ
ต๋ามเจตตะนาศรัทธาเลื่อมใส่ ฮอมหน้อยก็อายฮอมหลายก็เสี้ยง
ฮอมต๋ามฐานะบ่หื้อละขาดเขิน คิงฮอมบัตรเจิญอย่างกับเป๋นป้อเลี้ยง

จิ่ม.....

13) ช ตานหน้อยฮาก็อายตานหลายก็อด ปอยรามงามศพบ่จ่างหลบไปไหน
งานบ้านงานวัดเปิ้นมาจั๊กเจิญไป จะใกล้จะไกล๋จ๋ำเป๋นได้ไปร่วม
โฆษกเปิดเครื่องประกาศเสียงต๋ามสาย เก็บเงินถวายปอใจ๋หายใจ๋ค้วม
ตุ๊เจ้าจัดงานฉลองตานห้องส้วม จ๋ำเป๋นได้ไปร่วม ฮอมเงิน

ประกาศเสียงต๋ามสายใจ๋ฮาปอสั่น เอิ้นบอกจาวบ้านหน้ารำคาญเหลือเกิ๋น
กำก็เรื่องเงินสองกำก็เรื่องเงิน เมาฟังกำบุญจะตุ๊กข์จ๋นเต้าเฆ้า
จะตานสลากฉลองศาลา จ๋ำเป๋นเซาะหาเอาเงินไนมาเต๊า

จิ่ม.....

14) ญ บัตรเจิญบัตรจองมันเป๋นของแลกเปลี่ยน ญาติมิตรพวกเพื่อนมันหมุนเวียนเปลี่ยนกั๋น
ถือเป๋นสาขาเป๋นศรัทธาผูกพัน ก๋ารฮอมก๋ารตานตึงขาดกันบ่ได้
บ้านเปิ้นมีงานจะกิ๋นตานฉลอง คิงต้องใส่ซองไปไล่ฮอมเปิ้นไว้
วันหน้าบ้านคิงจะกิ๋นตานงานใหญ่ ก็พิมพ์บัตรไปไล่ เรียนเจิญ

จะไปหันแก่ต๋นไปเป๋นคนโลภมาก ก๋ารบริจากไปหื้อมันขาดเขิน
ศาสนาวัดวาต้องพัฒนาหื่อเจริญ ตุ๊เจ้าดำเนินบ่มีเงินก็หยุ้ง
ถ้าหมู่บ้านใดบ่ใจ๋ใส่วัดวา ตุ๊พระก็สิกลาวัดวาก็ห่างลิ้ง

จิ่ม.....

15) ช งานวัดงานวาแต๊ฮาก็บ่ละ เพราะว่าตุ๊พระสมัยนี้มันเขี๋ยม
พ่องก็บวชแต้พ่องก็บวชเทียม บวชสองสามเดือนสิกไปเฮือนไปเล่า
ละอ่อนเมืองเฮาเขือกกั๋นเข้าศึกษา เรียนปริญญาวัดวาตึงบ่เข้า
วัดบ้านอี่สวยมีก่าพระต่างด้าว บิณฑบาตกุมเข้ากิ๋นคาบเจ๊าคาบตอน

ละอ่อนเมืองเฮาบ่ใคร่บวชเข้าวัด ไปเข้าราชภัฏศึกษาอักษร
เขาบ่าชอบห่มตุ้มผ้าสบงจีวร ค้านเฮียนสูตรถอนสวดปั๊ดผัดเผี้ยว
พระไทยพระเมืองบ่าเดี่ยวเขี่ยมเต๋มที่ บ้านอี่สวยหันมีเหียก่าพระเงี้ยว

จิ่ม.....

16) ญ ละอ่อนบ่ใคร่บวชเป๋นเณรเป๋นพระ การศึกษาธรรมมะบ่มีไผสนใจ๋
เพราะก๋ารศึกษามันนักล้ำไป มหาวิทยาลัยตี่ไหน ๆ ก็นัก
เป๋นเณรเป๋นสงฆ์ต้องนุ่งห่มผ้าเหลือง บาลีเปรียญต้องเฮียนหื้อเคร่งครัด
เอาพระต่างด้าวเป๋นตุ๊เจ้าหัววัด จะเตสธรรมฟังชัด ก่อจา

เป๋นคนต่างด้าวบวชเป๋นเจ้าเป๋นพระ เป๋นก็ถือธรรมะพุทธศาสนา
ก๋ารตาสก๋ารสูตรมันจะถูกก่อจา เพราะเป๋นภาษาเงี้ยวพม่าต่างด้าว
พุทธะธรรมะภะภะวะโต๋ จะต้องตั้งนโมตัสสะเป๋นเก๊า

จิ่ม.....

17) ช พระไทยพระลาวเงี้ยวหรือพม่า กำบาลีภาษาว่าอย่างเดียวกั๋น
ก๋ารอู้ก๋ารพูดสวดสูตรเต้สธรรม มีเป๋นบางกำเฮาฟังบ่าชัด
อย่างว่าศรัทธาท่านก็ว่าศักธา เฮาว่ามาวัดท่านว่ามาวั๊ก
อยู่ปี๋สองปี๋เริ่มดีขึ้นนัก เริ่มอู้กำเมืองชัด กู่คน

อยู่วัดอยู่วาสร้างศรัทธาเต๋มตี้ สร้างคุณงามความดีป๋ารมีสะสม
เฮียนหนังสือไทยตั้งใจ๋อดทน สูตรถอนสวดมนต์บ่เป๋นต๋นโกรธกริ้ว
บางต๋นอยู่เมินฮอมเงินได้เป๋นแสน มีกิ๊กมีแฟนลักสิกแอ่นริ้ว ๆ

จิ่ม.....

18) ญ วัดเมืองชายแดนรอบทิศ ถ้าขาดบรรพชิตมันก็อิดนักหนา
จะทำบุญกิ๋นตานมีงานปอยดา ต้องเปิ้งพระครูบาเข้ามายุ้งเกี่ยว
สวยหันวัดชายแดนเจียงแสนแม่สาย บ่ใคร่มีพระไทยมีต๋ายก่าพระเงี้ยว
สวดบังสุกุ๋ลนำศพจุ๋งเข้าป่าเฮี่ยว มีก่าพระเงี้ยว เข้ามา

บ่ามีตุ๊ครูบาวัดวาก็ห่างลิ้ง ศรัทธาก็หยุ้งมีงานบุญศาสนา
ไปเซาะนิมนต์เอาตุ๊เจ้าครูบา ประจ๋ำพรรษาโปรดศรัทธาจาวบ้าน
ถ้าเป๋นวัดชายแดนแม่สายแม่สอด พม่าลาวทั้งนั้น

จิ่ม.....

ซอถวายพระพร 12 สิงหา

ทำนองเจียงแสน

สรวมชีพข้าบาทไท้ ขออภิวาทไหว้กราบ ทูลศรี....ดิลกรัฐนฤบดี ขอกราบทูลศรีใต้ฝ่าละอองธุลี พระบาทเจ้า พระเดชพระคุณ พระบารมีปกเกศเกล้า ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบ.....บังคม ทำนองพม่า

1 ขอยอพน์ม บังคมกราบไหว้
ต์างดวงดอกไม้ ธูปหอมมาลา
แด่องค์มหา ราชินีนาถเจ้า
กู่พระป้อต๊าว จ์อมเหง้าจักรี

2 ขอกราบทูลศรี ใต้ฝ่าธุลีพระบาทเจ้า
องค์ราชินีแม่เจ้า กู่ป้อต๊าวภูมินทร์
ทรงปกครองแผ่นดิน หื้ออยู่สุขทั่วหล้า
ข้าไทยไพร่ฟ้า เกิดความร่มเย็น

3 บ่เกยเกิดยุคเข็ญ ทุกภาคเหนือใต้
ด้วยพระองค์แม่ไท้ ของจาวไทยแหลมทอง
ทรงคุมไทยทั้งผอง ทั่วขวานทองทวยราฎร์
ด้วยพระปีชาสามารถ กู่พระจ์อมไตร

4 ไพร่ฟ้าหน้าใส ด้วยน้ำพระทัยแม่เจ้า
ขอเทิดทูนล้นเกล้า ขอแม่เจ้าเรืองรอง
พสกนิกร ราชฎรอยู่ไหนหั้น
พระองค์แม่บุ่นดั้น เสด็จไปดู

5 เป็นขุนเขาห้วยฮู พระบ่เกยหยั่นหย้อง
ฝนตกฟ้าฮ้อง แดดร้อนเพียงใด
พระเสโทหลั่งไหล แม่บ่เกยไหวหวั่น
สถิตย์ตั้งหมั้น ด้วยพระหฤทัย

6 พระเปรียบเหมือนร่มไทร ตี้แผ่ใบกิ่งก้าน
ทรงได้กึ๊ดสร้าง งานหัตกรรม
ฝีมือจักรสาน ตอผ้าตอกี่
เมืองไทยเฮานี้ มีแต่ความเจริญ

7 พระองค์ทรงส่งเสริม หื้อเจริญหลายด้าน
เลี้ยงกุ้งปล๋ำในน้ำ เป๋นงานทฤษดี
องค์มหาราชินี ทรงได้สังเกตุ
ทุกภาคของประเทศ จ่วยเกษตรกร

8 อยู่รุ่งเรืองรอง ทั่วขวานทองเหนือใต้
ปวงข้าบาทไท้ ขออะหังวันตา
วันที่สิบสองสิงหา เวียนมาจวบเข้า
ขอองค์แม้เจ้า ทรงพระเกษมสำราญ

9 ฑีฆายุก๋าล ร้อยพันขวบได้
หื้อเป๋นไม้ใต้ ส่องไทยอาณา
ของเดชะบุญญา องค์มหาแม่เจ้า
อยู่เป๋นฉัตรร่มเก้า กู่พระป้อเจ้าจ๋อมไตร

10 อยู่เป๋นร่มไทร ปกไทยแหล่งหล้า
ข้าไทยไพร่ฟ้า ขอถวายพระพร
ทรงมีพระโสมสร ตั้งนี้ไปต่องเต้า
องค์ราชินีแม่เจ้า ทรงพระเจริญ.....?

……วางเพลง.....

ครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติด

(ทำนองเพลงอื่อ)

1) สิบนิ้วขอยกมือสา ตังสยามเทวาธิราช
ครูบาอาจ๋ารและท่านนักปราช ตี้ฟังก๋ารซอ ปี้นเมือง
เจิญฟังจ่างซอรุ่นใหม่ เวลาซอได้มันจ่างไปบ่เปลื้อง
จ่วยอนุรักษ์กำเมือง หื้อมันรุ่งเรืองเหมือนเก่า

2) เพราะละอ่อนยุคสมัย บ่ใคร่สนใจ๋ไต่เต้า
บ่ได้สนใจ๋ของเก่า ปากั๋นไปเฝ้า เล่นเกมม์
เล่นอินเตอร์เน็ตเป๋นสื่อ พ่องปอเสียจื่อเน่าเหม็น
ป้อแม่ตุ๊กข์ใจ๋รำเค็ญ เรื่องเล็กกร๋ายเป๋นเรื่องใหญ่

3) เป๋นสิ่งยั่วยุตัณหา มันหากมีมาผับค่อย
นักเรียนตั้งแก๊งชกต่อย เป๋นข่าวบ่อย ๆ มีมา
ป้อแม่อยู่บ้านบ่สู้ ว่าลูกไปสร้างปั๋ญหา
พ่องตกเป๋นข่าวอาญา พ่องหนีเฮียนมาสำส่อน

4) บ้านเมืองบ่าเดี่ยวเป๋นบ้านเมืองสมัย มันหยังมาไกล๋โบราณแต่ก่อน
เมื่อเจ่นป้อเถ้าแม่ม่อน บ่อเกยเดือดร้อน รุงรัง
กลั๋วมันจะเกิดการียุค มีตึงตุ๊กข์ตึงสุขสูนกั๋น
เดือดร้อนป่นปี้ตีนัง เป๋นไปร้อยอันปันแปด

5) บางพ่องหากิ๋นตังผิดกฎหมาย หากิ๋นไปหลายรูปแบบ
เกิดความอีหลุ๋ยซุ๋ยแฉก ในโลกสังคม มายา
เพราะใจ๋คนขาดธรรมมะ มีแต่ราคะตัญหา
เกิดความเดือดร้อนขึ้นมา ทุกถิ่นอาณาประเทศ

6) เมืองไทยจะเกิดวิกฤษ เพราะยาเสพติดเป็นเหตุ
บ้านเมืองจะเกิดอาเพศ ไปทุกเขตุวง สังคม
ขอเยาวชนรุ่นใหม่ อย่าได้ฝักใฝ่หลุ่มหลง
จ่วยกั๋นต่อต้าน ตี้หลงนิยมของต่ำ

7) ป้อแม่ส่งมาศึกษา ท่านหาเงินตราอยู่บ้าน
ท่านคอยอบรมสอนสั่ง หวังลูกนั้นเป็น คนดี
เปื้ออนาคตลูกเต้า ป้อแม่คอยเฝ้าขัดสี
อย่าเป็นลูกทรพี เหลือกำสั่งสอนป้อแม่

8) ไผหลงไปหากิ๋นยาเสพติด อนาคตจะพังย่ำแย่
บางคนฆ่าแผวป้อแม่ บ่อมีความคิด ละอาย
สัมปะชัญญะสติขาด เมื่อเกิดความยากกระหาย
สร้างความเดือดร้อนวุ่นวาย จิตใจ๋โหดร้ายหมายชั่ว

9) ปั๋ญหาสังคมตังหลาย เกิดความวุ่นวายไปทั่ว
เหมือนเปิ้นขายของกาดมั้ว มันมีแต่เรื่อง แต่ราว
ยาเสพติดกับวัยรุ่น มีตึงปั๋ญหาหนุ่มสาว
ล้วนแต่เป็นเรื่องเป็นราว ไปเหียทุกซอยทุกเขตุ

10) ปั๋ญหาผู้ใหญ่ก็จ้าดสำคัญ สำส่อนสัมพันธ์ทางเพศ
บางพ่องไปติดโรคเอดส์ เพราะหลงกิเลส เมามัว
ชอบกิ๋นน้ำพริกถ้วยใหม่ ไปเซาะหาเหาใส่หัว
เดือดร้อนมาถึงครอบครัว เป็นสิ่งหน้ากลั๋วยิ่งใหญ่

11) ครอบครัวตกหล่มตกจ๋ม ป้อหลงแต่อารมณ์ความใคร่
มัวแต่คิดลองของใหม่ พ่องปอต๋ายละ ครอบครัว
ปล่อยหื้อลูกเป็นก่ำพร้า มันเป็นเรื่องน่าหวาดกลั๋ว
ป้อแม่ต๋ายละครอบครัว ลูกคงเอาตั๋วบ่อรอด

12) เหมือนเฮือหน้อยลอยกล่ำงทะเล เจอใส่พายุเกย์บ่อคว้ำก็จอด
ลูกคงเหมือนคนต่ำบอด จะไปเปิ้งไผ คนใด
ถ้าลูกขาดป้อขาดแม่ เหมือนแพหล่มแตกสลาย
เหมือนตกอยู่กล่ำงก่องไฟ จะมีไผไหนมาจ่วย

13) ถ้าป้อเป็นต้นโพธิ์แม่เป็นต้นไทร มีลูกเป๋นใบเป็นหน่วย
ครอบครัวจะอุดมไปด้วย ความสุขทุกสิ่ง นานา
ลูกบ่อเข้าหายาเสพติด ตั้งใจ๋เล่าเรียนศึกษา
ป้อฮักษาศิลข้อก่ำมา ศิลห้าบ่อหื้อได้ขาด

14) สร้างความผาสุกหื้อครอบครัว อย่าหลงเมามัวประมาท
ฮักษาศิล ห้าอย่าขาด อยู่กั๋นผัวเดียว เมียเดียว
อย่าหลงกับความสนุก ความสุขตี้หน้าหวาดเสียว
เฮามาร่วมใจ๋กลมเกลียว ขอมีหนึ่งเดียวคือป้อ

หน้าที่เยาวชน

ทำนอง พม่า

1) ขอยกมือยา
ต่างดวงดอกไม้
เด็กเยาวชน
ฟังข้าม่อนน้อย

วันตาน้อมไหว้
ไหว้ท่านทุกคน
ทุกคนใหญ่น้อย
ไขระบำกำซอ

2) ขอยกมือยอ
บัดนี้ข้าเจ้า
อยู่มาตึงวัน
เพราะเทคโนโลยี

ไหว้สาใส่เกล้า
จะได้เล่าหื้อฟัง
มันสับสนป่นปี้
มันก่อก๋วนยวนตา

3) เกิดมีปัญหา
ฟังกั๋นปอก๊าน
เศรษฐกิจฝืดเคือง
ทั้งปัญหาวัยรุ่น

อยู่หลายรอบด้าน
ปัญหาบ้านเมือง
บ้านเมืองยาบยุ้ง
และเยาวชน

4) หมู่เอาทุกคน
จ่วยกั๋นต่อสู้
หน้าที่เฮามี
เด็กไทยฉลาด

มาจ่วยกั๋นกอบกู้
ก๋ำจัดสิ่งบ่ดี
สร้างความดีเพื่อชาติ
จะสร้างชาติเจริญ

5) อย่าหลงระเริง
อย่าได้มองข้าม
เป๋นนักเรียนนักเลง
ป้อแม่สอนไว้

เข้าหาสิ่งหวงห้าม
อนาคตตั๋วเอง
มันใจ๊บ่ได้
อย่าได้เหลือก๋ำ

6) ครูบาอาจ๋ารย์ ได้อบรมบ่มอู้
วิชาความรู้ เหมือนกั๋นแสงเทียน
หัดอ่านหัดเขียน เพียรเอาความฮู้
จะเป๋นเกาะต่อสู้ ป้องกั๋นนิรภัย

7) หน้าที่เด็กไทย มันมีหลายข้อ
อย่าได้ย่อท้อ ข้อหนึ่งนั้นนา
นับถือศาสนา ขององค์พระเจ้า
ข้อสองนั้นเล่า ฮักษาขนบธรรมเนียม

8) หน้าที่ของนักเรียน อย่าลืมเนอเจ้า
ข้อสามนั้นเล่า เคารพบิดามารดา
อาจ๋ารย์ครูบา ตี่เป๋นเกยสอนสั่ง
ข้อตี่สี่นั้น อู้กั๋นสุภาพกำดี

9) ข้อห้าก็มี สร้างความดีต่อสู้
มีความกตัญญู ต่อผู้มีบุญคุณ
ข้อที่หกอย่าลืม สิ่งตี่รับผิดชอบ
คิดหื้อรอบคอบ คือหน้าที่ก๋ารงาน

10) ข้อที่เจ็ดต้องเชี่ยวชาญ ก๋ารศึกษาทุกด้าน
ข้อแปดกล้าหาญ ด้านก๋ารกีฬา
ข้อที่เก้านั้นนา ฮู้จักออมประหยัด
สิบต้องซื่อสัตย์ อย่าเป๋นคนรวนเร

11) เป๋นนักเลงเสเพล มันใจ๊บ่ได้
ความดีฮักษาไว้ บ่หื้อได้หายสู๋ญ
เกิดมาเป๋นคน ต้องเอาดีหื้อได้
เถ้าเอาดีบ่ได้ เป๋นคนก็อายลิง

12) องค์พระเจ้าแผ่นดิน ต๊าวภูมินทร์ป้อเจ้า
ทรงเป๋นห่วงแต๊เล้า เยาวชนของไทย
ท่านทรงกล่าวไข หื้อพระราโชวาท
ว่าเด็กไทยฉลาด จะสร้างชาติเจริญ

โต๊ดของเหล้า

1 (ช) ขอจะไปว่าเหล้าบ่อมีประโยชน์ จะไปจุฮาโขดโดยบ่อมีเหตุผล
เปิ้นกิ๋นเหล้าเปื้อเข้าสังคม เป๋นรสนิยมกับสังคมเจ้าหมู่
กิ๋นแขกแต่งงานแป๋งรามแป๋งปอย บ่าได้ใส่สักหน้อยมันบ่อมีกำอู้
ได้กิ๋นเหล้าขาวแล้วมาก๊าวเลือดหลู้ เหมือนมีกู่อู้ เป๋นซาว

ของกิ๋นลำมันมีตี้คนมั๊ก ตั๋วบ่อมั๊กจะไปว่าหื้อเขา
สุราอยู่ในแก้วกิ๋นแล้วมันต้องเมา กิ๋นมอกหายเหงาบ่อเดือดร้อนจาวบ้าน
ไผว่าใดก็จ่างฮาตึงบ่อสน เหล้ากับใส้เพี้ยขมมันตึงเปิงกั๋นล้ำ

จิ่ม.....

2 (ญ) สุราน้ำปี๊ดมันออกฤทธิ์ต๋อนดื่ม คนดักกึ้มงึ้มบ่าปากบ่าจ๋ำ
เมาเหล้าได้ตี่อู้เป๋นคิงเป๋นฮา กึดฮอดบ้านไอ่ตามันดาปอยบวช
เปิ้นมาฟังซอปอบ่อได้ฟังดี ไล่บุ๊บไล่ตี๋กั๋นเข้าป่าฮวก
บ้านเขากิ๋นเหล้าแล้วมาทำสาก ไอ่นี้แถมคน รุงรัง

หันว่าเป๋นเหล้าฟรีถอกกิ๋นติ๊ก ๆ เมาเหล้าได้ตี่แล้วมาผิดหัวกั๋น
เปิ้นมีงานบุญปากั๋นไปรุงรัง ตึงแก่วัดปู่จ๋ารย์เดือร้อนเต๋มบ้าน
ก๋ำเก๊าไม้ฮวกไล่บุ๊บหัวกั๋น บ้านคิงรุงรังเปื่อเหล้าทั้งนั้น

จิ่ม.....

3 (ช) เหล้าบ่าดีอย่างใดมึงไปเอามาว่า แล้วรัฐบาลเปิ้นยังกล้าส่งเสริม
ปี๋ไหน ๆ เปิ้นได้งบประมาณเงิน เหล้าขาวแม่โขงยังมีโฮงต้มกลั่น
ขะแนมกิ๋นแล้วจะไปตี๋หัวกั๋น รัฐบาลเปิ้นตึงบ่อห้าม
รัฐบาลไทยมีก่ำไฮหลายล้าน เปิ้นขายกั๋นทั่วบ้าน ต๋ำบล

เหล้าแดงแสงโสมแม่โขงเบียร์จ้าง มีขายทั่วบ้านทุกแห่งทุกหน
ประเทศบ้านเมืองปอรุ่งเรืองเจริญ มีงบประมาณเมินเป๋นแสนหมื่นตื้อ
คนกิ๋นเหล้าตึงบ่าผิดกฎหมาย เป้นมีขายตี้ไหนฮาจะไปซื้อ

จิ่ม.....

4 (ญ) ความจริงก็เหล้าตึงมีขายกู่ตี้ แต่โต้ดมันมีตึงหกประก๋าร
คิงมันไอ่หลิ่งหลวงเป้นอู้หยังบ่าฟัง ตุ๊เจ้าเตสธรรมหัดไปฟังพ่องก่า
อนาคตคิงยังจะไปแถมไกล๋ ฮาบอกบ่าดายเพราะเอ็นดูหนังเหน้า
ถ้าคิงลงแดงเป๋นตับแข็งต๋ายฮ่า ฮาจะสมน้ำหน้ สักกำ

ฐานะคิงเป๋นจ่างซอความฮู้กอขี้ไก่ ตี้ฮาบอกไว้เพราะเอ็นดูสงสาร
เป้นอู้เรื่องวัดมาทำเบ่นหลังต๋ำ ถ้าคิงต๋ายร่วงกั๋มม์ตึงบ่ามีไผไห้
บ่าหันโรงศพคิงตึงบ่าหลั่งน้ำต๋ำ ฮาเอ็นดูหน้าหมาถึงได้มาบอกไว้

จิ่ม.....

5 (ช) ก็ฮาว่าเต้าอี้มึงหยังมาขี้โขด มึงว่าเหล้าหื้อโต้ดตึงหกประก๋าร
ตุ๊เจ้าว่าอย่างใดตี้มึงไปฟังธรรม มัยเป๋นโต้ดอะหยังตึงห้าอย่างหกอย่าง
ฮากิ๋นเหล้าว่าฮามีโต้ดมีต๋ำ เหล้าฮาซื้อมาฮาบ่าไจ่ลักจาวบ้าน
เจ้าภาพเป้นตึงสู่ตึงขันครูขันตั้ง ฮาบ่าได้ไปลัก ไปชิง

สุราน้ำเหล้ามันแล้วแต่คนมั๊ก มึงบ่ามั๊กไผตึงบ่าเข๋มึงกิ๋น
สุราเมระยะตุ๊พระว่าผิดศิล มึงเป๋นแม่ญิงเอากำไหนมาอู้
หาว่าฮากิ๋นเหล้ามันมีโต้ดมีต๋ำ มันผิดกฎอาญาข้อใดบ้าสู้

จิ่ม.....

6 (ญ) โต้ดหกประก๋ารมันมีหั้นส้ะป๊ะ บ่าเล๊ะเอ๊ะคิงไปฟั่งมาเถียง
หลั๊วกบ่ามีไผเต้าง่าวบ่ามีไผเปียง ฮาจะขอเพียงโต้ดข้อที่หนึ่ง
จ่างปาหื้อเสียสติ๊ปั๋ญญา เป๋นคิงเป๋นฮาว่าหื้อคนอื่น
ผิดกั๋นเถียงกั๋นเดือดสนั่นปั่นปื้น โต้ดข้อที่หนึ่ง สำคัญ

กำปากเป๋นลมเป๋นป๋มแก้ยาก เปื้อกำสบกำปากจ่างปาผิดเถียงกั๋น
เป้นอู้ก่อยมันมาอู้ดัง สร้างความรำคาญหื้อคนอยู่ใกล้
ก๋ำขวดเหล้าต้อกไผบอกบ่าฟัง ลุกตี๋หัวกั๋นเป๋นฆ้อนเป๋นไม้

จิ่ม.....

7 (ช) กิ๋นดีก็เหล้ากิ๋นบ่าดีเขาก็เล่า คนต๋ายเป๋นเหม็นเน่าก็เอาขี้เหล้าไปหาม
กิ๋นลาบบ่ามีเหล้าคนเฒ่าว่าบ่าลำ มึงอู้ก็หน้าฟังโต้ดข้อที่หนึ่ง
ประโยชน์ขี้เหล้ามันก็มีจ้าดหลาย ถ้าซากศพผีต๋ายเหี่ยหั้นกึ่งดึ่ง
ปู่แอต๋ายตกน้ำบ่ามีป่อเต็กตึ้ง เขายังเป๋งขี้เหล้า เอาไป

โต้ดข้อที่สองลองบอกมาสักเตื่อ ถ้ามันหน้าดีเจื่อจะจ๋ำไว้ใส่ใจ๋
ได้ใส่สักสองโก้งอารมณ์มันแจ่มใส เหล้าก๋ำหญ้าเมืองวายเปิงกับบ่าขามส้ม
เหล้าสามสิบห้าเปิงกับส้าครัวใน ฮาขอไปอู้ใกล๋ ๆ ฮาใคร่ฮากใคร่ม้ม

จิ่ม.....

8 (ญ) โต้ดข้อที่สองมันขาดความยั้งคิด ไผจะถูกจะผิดไผตึงบ่าฟังไผ
กิ๋นเหล้าหมดขวดแล้วมาออกลวดลาย เสียงดังท้าทายบ่าเกร๋งใจ๋จาวบ้าน
เป๋นอู้ผิดหูมาถามสู้ถามตี๋ สลิดบ่าดีบ่ากลั๋วบ่าย้าน
อวดเก่งอวดใหญ่กับจองกับบ้าน ไผตึงบ่าเต้า บ่าเปียง

เป๋นอู้ดีมันมาอู้ฮ้าย เป๋นฆ้อนเป๋นไม้บ่ายอมฟังเสียง
อวดใหญ่อวดหลั๊วกไผตึงบ่าเปียง เป๋นปากเป๋นเสียงเถียงกั๋นกั๊บบ้าน
ไผว่าหยังหน้อยก็จะฆ่าจะฟัน ปอเยี๊ยะอย่างมันตั๋วใหญ่เต้าจ้าง

จิ่ม.....

9 (ช) อันเรื่องเหล้าเรื่องยาฮาตึงว่าดี ลองบอกมาแถมสักทีโต้ดข้อที่สาม
มันมีหยังพ่องลูกูก็ใคร่ฟัง บ่าเดี่ยวสตางค์กูมีนี้ซาวบาท
ฮาจะเอาไว้ซื้อกิ๋นเหล้าเมื่อแลง เอาบ่าขามมาแอมมอกมันแก้ส้มปาก
แลงมาออนจอนกันได้จ๋อนสักซาวบาท มันมอกจุ๊ต๋ำฝาด ต๋ำลาย

โต้ดข้อที่สามกูขอถามมึงก่อน มันมีหยังแถมพ่องบอกมาหลาย ๆ
ฮากิ๋นดีฮาบ่าไปตี๋ไผ บ่าไปลักจั๊กไคบ่าได้ลักพริกแต้
กอนฮาเมาฮาก็นอนคนเดียว ตี้ฮาเยี่ยวใส่เตี่ยวมันเตื่อเดียวเหียแต้

จิ่ม.....

10 (ญ) โต้ดข้อที่สามทำหื้อเสียทรัพย์ เสียหน้อยเสียนักมันก็เสียเหมือนกั๋น
สตางค์ซาวบาทตี้คิงเอามาก๋ำ ถ้าฮักษามันบ่าเอาซื้อกิ๋นเหล้า
ฮอมกำซาวบาทเก็บไว้ตึงวัน บ่าเมินบ่านานก็ปอซื้อกิ๋นเข้า (ข้าว)
คิงลองกึดผ่อเต๊อะตั้งคิงซื้อกิ๋นเหล้า จ๋นเสี้ยงแผวงัว แผวควาย

แก้วแก่นเดียวเอานาเข้าเป๋นปั้น รถถีบก็บ่อค้างเก็บขายเก็บขาย
กันเพื่อนฝุงมาบ้านก็เอาเหล้ามายาย กิ๋นไปกิ๋นไปบ่ากลั๋วเสียกลั๋วเสี้ยง
จิ้นกิ๋นกับเหล้าเข้ากิ๋นกับเกลื๋อ มีหยังตึงบ่าเหลือกิ๋นจ๋นเสี้ยงจ๋นเมี้ยน

จิ่ม.....

11 (ช) ฟังมันอู้ก็ท่าจะแต้ แลงมาก็ใคร่แว่บ่าอั้นมันเจ็บหัว
ใคร่อยากก็ใคร่อยากกลั๋วก็ดีกลั๋ว กันไผมาเป๋นผัวอี่นี้ท่าจะแย่
ฟังกำอู้อย่างมันเป๋นแม่ชี กำสอนจ้ดดีอย่างกับมันเป๋นแม่
ตี้มึงอู้มาจุ๊กาว่าแต้ ลองบอกโต้ดข้อสี่ หื้อฟัง

ถ้าโต้ดบ่าหนาถ้าโต้ดบ่านัก ฮาก็ใคร่ลักกิ๋นพ่องมันเป๋นหยัง
ใส่เหล้าเหียสักบ๊กยุงข๊บตึงบ่าตัน บ่าต้องกลั๋วมันเมาไหนก็นอนหั้น
ป่าบ่าขี้อ้นป่าหญ้าเมืองวาย ขี้เป๊อะขี้ควายนอนได้ทั้งนั้น

จิ่ม.....

12 (ญ) โต้ดข้อที่สามคิงก็ถามเต๋มตี้ โต้ดข้อที่สี่มันขาดความนับถือ
ขี้เหล้าอู้กั๋นเต๊ะเป๋นติ๋นเป๋นมือ ไผไผก็ตึงลือว่าเจื่อถือบ่อได้
คนเมาเหล้าอวดฮู้อวดหลั๊วก ปะใส่คนฮู้จักแต่งยกมือไหว้
สังคมผู้ดีไผบ่อกิ๋นบ่อไจ้ เป๋นว่าผีเข้า เหล้าตือ

คนขี้เหล้าไผบ่าเอาเป๋นใหญ่ มันเพ๊อะ...ไจ้บ่อได้มันขาดความเจื่อถือ
นุ่งก่าเตี่ยวก้อมหลั๊วะลงลุ่มสะดือ หันไผก็ยกมือว่าเห้ย...อ๊ั๋วะเมาเหล้า
กฎหมายกฎหมู่ว่าฮาตึงบ่าสน จ๊ดเหล้าต๋าป๋มตึงเมื่องายเมื่อเจ๊า

จิ่ม.....

13 (ช) โต้ษข้อตี้สี่กิ๋นแล้วอย่างผีบ้า โต๊ษข้อที่ห้ามันจะผิดอะหยัง
เจื่อพ่องบ่าเจื่อพ่องฮาจะลองฟัง กอนมันมันรุงรังฮาจะฟังเหียหน้อย
ต่อไปจะบ่อกิ๋นเป๋นประจ๋ำ แต่จะจิมตึงวันมอกเกิ่งห้าฮ้อย
โต้ษข้อที่ห้ามันท่าจะหน้อย อ้ายจะกิ๋นมอกหัวห้อย ลงดิน

กึดฮอดวันนั้นกำลังเอาเหล้ามาจุ๊ เขาเปิดวิทยุตุ๊เจ้าซ้ำเต้สเรื่องศิล
อ้ายดวงจ่างปี่กำลังจะถอกกิ๋น มันกลั๋วผิดศิลเอาห้ะเข้าป่าขี้
อ้ายจมเสียดายเหล้างอมเข้าไปหา ติ๋นปะเลิ้ดขี้หมานั่งแป๋งหน้าปี๊วิ้

จิ่ม.....

14 (ญ) โต้ษข้อที่ห้าผิดศิลธรรมพระเจ้า บางคนกิ๋นเหล้าบ่ากิ๋นเข้ากิ๋นปล่ำ
อโรคยาปะรมาราภา กิ๋นเหล้ากิ๋นยาปาหื้อต๋ายผ่อนส่ง
ลางพ่องเป๋นโรคพิษสุราเรื้อรัง เมาเหล้านอนคราง ไอขะโหล้ง ๆ
อยู่ตี้ไหนต๋าเลิ้กโอ้งโม้ง ผอมอย่างกับผี ดาดา

เสียเงินเสียทองยังบั่นทอนชีวิต บ่อควรดีคิดเอาตั๋วเข้าไปหา
คนเมาเหล้ามันจ่างขาดผญ๋า เป๋นคิงเป๋นฮาใจ๋มืดใจ๋เส้า
ปรึกษาหาลืออะหยังบ่าเป๋นราย เอาหัวก่ายคันไดยุ๊บแผวันฟู้กเจ๊า

จิ่ม.....

15 (ช) อันโต้ษของเหล้าข้อที่หก อกเจ้าแม่อกมันจะผิดอะหยัง
กันมันดีแต้ฮาจะลองฟัง เรื่องศิลเรื่องธรรมไหนมึงลองบอก
เหล้าก็ดีศิลธรรมก็ดี ฮากิ๋นสุดปี๋ยังบ่อเกยโดนคอก
ถ้ามึงจุ๊บ่อดายมึงจะโดนบ่ากอก ไหนมึงลองบอก สักที

กูใคร่ฟังพ่องบ่อใคร่ฟังพ่อง ปู่เป็งหลังก่องมันยังกิ๋นสุดปี๋
บ่าเจื่อไปผ่อปู่แก้วย่าดี กันสตางค์เขาตึงจวนกั๋นกิ๋นเหล้า
หันเขาสองคนตุ้ยเหมือนแล้ตเหมือนสิงห์ - ลางเตื่อก็กิ๋นผดแผวเมื่อเจ๊า

จิ่ม.....

16(ญ) อันเรื่องกิ๋นเหล้าไผตึงบ่อห้าม ไผจะกิ๋นก็จ่างไผตึงบ่อว่าหยัง
โต้ษของเหล้าข้อหกก่อยฟัง นอกจากจะทำหื้อเสียคนเสียทรัพย์
แล้วยังทำหื้อเสียเพื่อนเสียฝุง แผวปู่แผวลุงปอลืมวาลืมวัด
จับบางคนเมาแล้วอย่างยักษ์ ตี๋แผวลูกฮัก เมียแปง

จับบางคนถ้าได้เมาเหล้า จ่างบุ๊บหม้อเข้าหม้อหนึ่งหม้อแก่ง
ลูกเมียไห้ซ้าวไล่ฆ่าไล่แตง บุ๊บแผวหม้อแก่งเต่าไฟหม้อหนึ่ง
กันหายเมาเหล้าหาว่าข้าลืมไป เต่าฟืนเต่าไฟเหี่ยฟืเหี่ยฟื้น

จิ่ม.....

บทซอ งดเหล้าเข้าพรรษา

ช – 1,, สุราน้ำเมาถ้าเฮากิ่นลงต้อง จ่างปาเดือดร้อนเมื่อลูนทีหลัง
สุราเมลัยถ้าไผบ่อระวัง เกิดอาชญากั๋มม์ตึงมามากต่อมาก
ศิลข้อห้าสุราเมลัย กิ่นนักล้ำไปสติจ่างขาด
พ่องกร่ายเป๋นคนทุพพลภาพ พ่องตกเป่นทาส ของมัน

สุรา ๆ จ่างปาไปหาเหตุ พ่องกิ่นล้ำเขตุติดคุกติดขัง
ถ้ากิ่นนัก ๆ บ่อฮู้จักระวัง ถ้าตกเป๋นทาสมันโงหัวตึงบ่าขึ้น
บางคนกิ่นนักปากกล้ากางแข็ง บุ๊บหม้อเข้า (ข้าว) หม้อแก่งเหี่ยฟื๊เหี่ยฟื้น

จิ่ม.....

ญ – 2,, กิ่นดีก็เหล้ากิ่นบ่อดีก็เล่า คนเมาเหล้าสะติจ่างเสีย
เมากิ่นเมาดื่มลืมลูกลืมเมีย เมาเหล้าเมาเบียร์หนีเมียไปแอ่ว
บ่อฮู้จักห่วงบ้านห่วงจอง เสียเงินเสียทองเลี้ยงอี่คำอี่แก้ว
คนเฮาถ้าได้หลงไปแล้ว จ่างทำหื้อหน้ามืด ต่ำมัว

น้ำเหล้าถ้ามันได้ออกฤทธิ์ จะถูกจะผิดอะหยังตึงบ่ากลั๋ว
หลงผิดเป๋นถูกหน้ามืดต่ำมัว บ่าฮู้จักกลั๋วเวรกั๋มม์บาปต้อง
สำส่อนทางเพศหาเอดส์ใส่ตั๋ว ผิดเมียผิดผั๋วปาหื้อตั๋วเดือดร้อน

จิ่ม.....

ช – 3,, น้ำเมาเหล้าดองเปี้นฮ้องว่าน้ำปี๊ด มันจ่างออกฤทธิ์เป๋นน้ำเปลี่ยนนิสัย
บางคนเมาเหล้าอวดกล้าท้าทาย เอะอะโวยวายอวดใหญ่กั๊บบ้าน
ถอกกิ่นติ๊ก ๆ ฤทธิ์มันขึ้นหัว อวดเก่งอวดตั๋วบ่กลั๋วหยังสักอย่าง
เปี้นอู้ดีก็จ่างอู้ฮ้ายก็จ่าง ไผห้ามก็ตึง บ่อฟัง

เมาเหล้านัก ๆ ลืมพรรคลืมพวก อวดเก่งอวดสวกบุ๊บกั๋นตี๋กั๋น
จิตใจ๋คลั่งบ้าไล่ฆ่าไล่ฟัน บ่ากลั๋วคุกตะรางตี้ไหนสักหน้อย
เผื่อหายเมาเหล้าเปิ้นยับเข้าห้องขัง เสียเงินเสียคำนั่งน้ำต๋ำย้อย

ญ – 4,, เหล้า ๆ ยา ๆ มีแต่จะปาหื้อโต้ษ เซาะหาประโยชน์หนอยเดียวก็บ่าหมี
ไผตึงบ่อนับจ้าดว่าเป๋นชาติผู้ดี เพราะโต้ษมันมีตึงห้าอย่างหกอย่าง
ขาดความยั้งคิดเสียสะติปั๋ญญา ผิดกำอู้จ๋ำปาหื้อหน้าด้าน
พ่องก็กิ๋นก่าเหล้าบ่ากิ๋นเข้า (ข้าว) กิ๋นน้ำ ผอมอย่างกับผี ดาดา

เสียเข้าเสียของเงินทองสิ่งทรัพย์ เพื่อนฝุงเกยฮักหายหน้าหายต๋ำ
เสียปี้เสียน้องเปื้อนป้องนา ๆ เสียหน้าเสียต๋ำเสียไปทุกด้าน
อนาคตก็เสียจื่อเสียงก็เสีย เสียลูกเสียเมียเปื้อเหล้าทั้งนั้น

จิ่ม.....

ช – 5,, พ่องปอติดตะรางห้องขังเดนคุก เสวยความตุกข์เพราะความลืมตั๋ว
ต๋อนกิ๋นต๋อนเมาอะหยังตึงบ่ากลั๋ว ปาหื้อครอบครัวได้รับความเดือด้อน
เพราะฤทธิ์ของสุราเมลัย ปาหลงเข้าไปหาสิ่งบ่าถูกต้อง
ปิดต๋ำมารดาอาวอาปี้น้อง เดือดร้อนแผวลูก แผวเมีย

ถ้าตกเป๋นทาสอำนาจมันนัก ข้าวของสิ่งทรัพย์ฉิบหายวายเสีย
ขาดความยั้งคิดผิดลูกผิดเมีย อนาคตจะเสียมันก็เปื้อน้ำเหล้า
ก่อนตี้ทุกอย่างมันจะสายไป เฮามาร่วมใจ๋แก้ไขเหียเจ้า ๆ

จิ่ม.....

ญ – 6,, เฮามาร่วมใจ๋แก้ไขเหียก่อน ก่อนตี้ความเดือดร้อนมันจะติดต๋าม
ก่อนจะตกเป๋นทาสใต้อำนาจของมัน เฮามาจ่วยกั๋นรณรงณ์ปกป้อง
คนเฮาฮักตั๋วอย่าไปหนัวแต่กิ๋น ขายกิ๋นแผ่นดินจ๋นเก๋งลิงบ่อมีซ้อน
หื้อเวลาร่างก๋ายเฮาได้พักผ่อน หยุดไว้เป๋นช่อง เป๋นตาง

เข้าพรรษาสามเดือนมาเยือนหนี้แล้ว เก็บขวดเก็บแก้วเอาไว้ตังหลัง
จ่วยกั๋นสร้างทุนทำบุญสุนตาน ปั๊ดกวาดเผี้ยวถางตางเดินข้างหน้า
เฮามาตั้งสะติดำริหาความต๋าย หื้อได้ถึงจุดหมายคือสวรรค์จั้นฟ้า

จิ่ม.....

ช – 7,, ตึงบ่อมีไผตี้จะอยู่ก้ำฟ้า อนาคตตังหน้าไผผ่อบ่หัน
อย่าเมาแต่กิ๋นจ๋นลืมศิลลืมธรรม ต๋ายหนุ่มต๋ายกั๋มม์กั๋นตึงวันย๊าบ ๆ
ปะมะโทมัจจุโนปะทัง ขอหื้อได้ระวังไผอย่าได้ประมาท
วันนี้สุขสรรค์ม่วนงันขนาด วันฟู้กเฮาอาจ หมดลม

เป๋นว่าความต๋ายนี้มันเป๋นของแน่ ตึงบ่อเว้นบ่อแว่ครูบาพระสงฆ์
มันย่อมเกิดได้ไผ ๆ กู้คน พระพุทธองค์ยังทรงอยู่บ่อได้
เฮามาเข้าหาพระฟังธรรมะสวดมนต์ เปื้อจะเป๋นกุศลปกห่มตั๋วไว้

จิ่ม.....

ญ – 8,, สามเดือนเข้าพรรษาร่วมกั๋นมางดเหล้า ไหว้พระไหว้เจ้าฟังธรรมรับศิล
ตั้งจิตตั้งใจ๋สะล้างมลทิน บ่าหื้อได้ลืมคิงคิดว่ากิ๋นเปื้ออยู่
ถ้าไผอยู่เปื้อกิ๋นแผ่นดินบ่ามีนอน บ่อไจ่แม่บัวซอนจะมาสอนมาอู้
ไหว้พระบ่อดายถ้าว่าอ้ายบ่อฮู้ จะได้เป๋นบ่ามู้ หมกไฟ

มัวกิ๋นมัวเพลินจ่ายเงินอยู่ติ๊ก ๆ ลืมนึกลืมคิดถึงความฉิบหาย
ชีวิตของคนมันบ่อแน่หลอกนาย ระวังเน่อความต๋ายมันรออยู่ตังหน้า
เฮามาทำตั๋วอย่างสร้างแต่ความดี อายุบ่อถึงร้อยปี๋ไผบ่ออยู่ก้ำฟ้า

จิ่ม.....

ช – 9,, ปากั๋นมาทำเลือกสิ่งตี้มันถูก ทำดีไว้หื้อลูกผูกดีไว้หื้อหลาน
เป๋นตั๋วอย่างหื้อคนอนุชนรุ่นหลัง หื้อเขาได้หันหื้อเขาได้ผ่อ
เฮาเป๋นถึงหัวหน้าครอบครัว จะต้องทำตั๋วหื้อสมกับเป๋นป้อ
เยาวชนรุ่นหลังจะได้หันได้ผ่อ เขาจะได้สานต่อ เดินตาม

เฮาเป๋นผู้นำต้องทำในสิ่งตี้ถูก จะไดเป๋นตั๋วอย่างไว้หื้อลูกหื้อหลาน
วันพระวันศิลเข้าวัดกิ๋นตาน ฝึกลูกฝึกหลานฮู้จักกราบไหว้
งดเหล้าเข้าพรรษาภาวนาหาธรรม ลูกจะได้รอยต๋ามตี๋ป้อทำก่อไว้

จิ่ม.....

ญ – 10,, ถ้าบ่าหลงงมงายกับอบายมุข จะได้พบความสุขกับชีวิตบั้นปล๋าย
ชนะอย่าอื่นหมื่นรายปันราย บ่อเต้าก๋ารมีชัยชนะใจ๋ตั๋วเก่า
ทำหูหนวกต๋ามัวหลงตั๋วจ๋นลืมต๋าย ขาดความละอายหลงก๋ายจ๋นลืมเฒ่า
อย่าหลงงมงายกับร่างก๋ายตั๋วเก่า บ่าเมินก็เข้า ก๋องปอน

คนเฮาจะต๋ายขอหื้อได้ต๋ำหลับ เปิ้นว่าคนอวดหลั๊วกตึงบ่อฟังไผสอน
ถ้าลืมตั๋วลืมคิงอยู่กิ๋นแล้วนอน เปิ้นว่าเงินทองของบ่อมีขวั้น
กิ๋นเพลินจ่ายเพลินบ่าเมินก็ฉิยหาย เพื่อฮู้คิงเข้าใจ๋ก็สายไปแล้วนั้น

จิ่ม.....

ช – 11,, เข้าพรรษาปากั๋นงดเหล้า เปื้อลูกเปื้อเต้าและอนาคตสดใส
เพื่อจะได้ฝึกตั๋วมีระเบียบวินัย ฝึกนิสัยบ่าต๋ามใจ๋ตั๋วเก่า
กำบ่าเก่าเปิ้นตึงเล่าตึงยาย เก่งล้ำจ่างต๋ายอายล้ำจ่างต้าว
เพื่อจะเป๋นตั๋วอย่างไว้หื้อลูกเต้า เพื่อเขาจะได้ เดินตาม

ทำความดีมันเป๋นศรีแก่ตั๋ว ทำความชั่วปาตั๋วเข้าห้องขัง
คนใดฮักตั๋วหื้อกลั๋วบาปกั๋มม์ เลือกเดินหนเส้นตี้มันถูกต้อง
น่งขัดสมาธิรวมสติตั้งใจ๋ หลีกป๋นอาบายและหม้อน้ำฮ้อน

จิ่ม.....

ญ – 12,, ถึงบ่อคิดเลิกขอหื้ออ้ายงด พยายามละลดสิ่งตี้มีปั๋นหา
สุรายาฝิ่นเฮโรอินกัญชา สิ่งเสพติดนา ๆ มันสร้างปั๋ญหาประเทศ
ถ้าเมาเหล้าขับรถมันก็ผิดกฎหมาย เกิดอันตรายทางอุบัติเหตุ
รถคว้ำรถจนถนนทั่วประเทศ ส่วนมากก็จากเหตุ ความเมา

ถ้าเฮาทุกคนจ่วยรณรงค์ต่อต้าน เหมือนเป๋นแป๋งเฮือนหมั้นเพราะมีหลายเสาร์
เทศการเข้าพรรษาเฮาปากั๋นงดเมา มันจะลดบรรเทารายจ่ายบ่อไจ่หน้อย
ฉลองความสุขไปสนุกกับความเมา เหมือนฮิเงินไปเผาหลายพันหลายร้อย

จิ่ม.....

ซอยาเสพติด (1)

(ทำนองเพลงอื่อ)

1 ขอสวัสดีครับท่านผู้ชม ก่อนตี่ตั๋วผมจะได้บอก
ว่าเป๋นทำนองเพลงซอประกอบ ผมจื่อเด็กชาย ฉัตรพงษ์
เป๋นนักเรียนโรงเรียนห้วยส้ม ต๋ำบลบ้านกล๋างครับผม
อ.สันป่าตองอยู่ใต้หางดง เป๋นเขตจังหวัดเจียงใหม่

2 ส่วนน้องก็มีนิคเนม จื่อเล่น ๆ ว่าน้องกล้วยไม้
เป๋นจ่างซอรุ่นใหม่ เรียนอยู่จั้นอะ นุบาล
อยู่ตี่โรงเรียนห้วยส้ม เป๋นเขตต๋ำบลสันกล๋าง
ก่อนตี่กล้วยไม้จะซอหื้อฟัง ขอยอประสานมือกราบ

3 ขอขอบคุณอาจ๋ารย์ครูบา ตี่หื้อเวลาและโอกาส
หื้อเฮาสองคนแสดงความสามารถ ด้านก๋ารขับซอ ปื้นเมือง
เจินฟังจ่างซอรุ่นใหม่ เวลาซอได้มันไปบ่เปลื๋อง
จ่วยอนุรักษ์กำเมือง หื้อมันรุ่งเรืองเหมือนเก่า

4 เพราะละอ่อนยุคสมัย บ่ใคร่สนใจ๋ไต่เต้า
บ่ได้สนใจ๋ของเก่า มัวแต่ไปเฝ้า เล่นเกมส์
เล่นอินเตอร์เน็ตเป๋นสื่อ บางพ่องเสียจื่อเน่าเหม็น
ป้อแม่ตุ๊กข์ใจ๋ร๋าเค็ญ เรื่องเล็กกล๋ายเป๋นเรื่องใหญ่

5 เพราะสิ่งยั่วยุตัญหา มันหากมีมาผับค่อย
นักเรียนตั้งแก๊งชกต่อย เป๋นข่าวบ่อย ๆ มีมา
ป้อแม่อยู่บ้านแต้บ่ฮู้ ว่าลูกมาสร้างปัญหา
พ่องตกเป๋นข่าวอาญา พ่องหนีเฮียนมาสำส่อน

6 พ่องก็เข้าหาเรื่องยาเสพติด พวกสารออกฤทธิ์จิตอ่อน
ป้อแม่ต้องมาเดือดร้อน เพราะฮู้เต้าบ่อ ตันคน
ขอไผอย่าได้ฝักใฝ่ เอาตั๋วไปใกล้ไปหลง
กล้วยไม้จะขอกู่คน หื้อเยาวชนไกล๋ห่าง

7 บ้านเมืองสมัยนี้นา มีแต่ปั๋ญหาต่าง ๆ
บ่ว่าก๋ารเมืองก๋ารบ้าน บ่ว่าก๋ารวัด ก๋ารวา
ท้องถิ่นชุมชนทุกแห่ง เกิดความขัดแย้งปั๋ญหา
ในสถาบันก๋ารศึกษา ทั่วถิ่นอาณาประเทศ

8 บ้านเมืองมันเกิดวิกฤต เพราะยาเสพติดเป๋นเหตุ
พ่องถูกข่มขืนทางเพศ มันเป๋นสาเหตุ ข้อมูล
เมืองไทยมีศาสนาปู๋ทธ มีพระประมุขเป๋นเจ้าราชตระกู๋ล
พวกข้าบาทไท้เทิดทูล พระเดชพระคุณเจ้าป้อ

9 ปั๋ญหาเกิดขึ้นเมืองไทย จะขอบรรยายเล่าต่อ
หมู่เฮาเยาวชนคนก่อ ขอจ่วยกั๋นผ่อ ดูแล
เพราะสังคมเมืองไทยมันเฉี่ยง เกิดความเบนเบี่ยงผวนแผ
มันหน้าเป๋นห่วงนักแก เพราะเขาอ่อนแอต่อโลก

10 ปั๋ญหาเรื่องยาเสพติด มันเป๋นสารพิษเฮี้ยมโหด
เป๋นสิ่งเสพติดหื้อโต้ษ บ่มีประโยชน์ อันใด
คนใดหลงไปเสพติด เสียตึงสุขภาพจิตและสุขภาพก๋าย
ถ้าเสพเมิน ๆ เกิดอันตราย ทำหื้อสมองจ๋ำเสื่อม

11 ทำหื้อหมดอนาคตตั๋วเอ็ง เป๋นคนนักเลงชอบเซาะหาเรื่อง
ทำแต่ความผิดต่อเนื่อง ชอบอู้เบนเบี่ยง ความจริง
ถ้าบ่ได้เสพก็กล๋ายเป๋นคนบ้า เซาะป๋นเซาะฆ่าเป๋นเสือเป๋นสิงห์
เป๋นคนเหี้ยมโหดทมิพ ชกชิงทรัพย์สินคนอื่น

12 เป๎นว่ายาบ้าหรือเฮโรอีน ขออย่าไปจิมไปลื่น
ป้อแม่ระทมขมขื่น เมื่อลูกกล๋ายเป๎น ขี้ยา
อนาคตหมดสูตร เพื่อนฝูงดูถูกเหมือนหมา
ป๎ากั๋นเหยียดหยามนินทา สองตาบ่แลมาผ่อ

13 จะขอหมู่เฮาเยาวชน อย่าได้ล่มหลงปาตั๋วไปล่อ
อย่าได้เหลือกำแม่กำป้อ มันจะเสียยี่ฮ้อ คนไทย
ถ้าฮู้ว่ามันเป๎นสิ่งเสพติด หื้อคิดหนีห่างแสนไกล๋
มาจ่วยกั๋นสร้างชาติไทย หื้อได้หมดใสสะอาด

14 องค์พระบาทสมเด็จและพระราชินี พระองค์ท่านมีพระราโชวาท
เด็กไทยตี้ดีต้องมีความสามารถ พัฒนาประเทศชาติ เมืองไทย
สร้างเยาวชนหื้อเป๎นคนเก่ง จะได้เป๎นจุดเด่นกว่าประเทศไหน ๆ
ขอหื้อลูกไทยหลานไทย ร่วมพัฒนาไทยหื้อใสสว่าง

.....วางเพลง.....

ยาเสพติด 2

ทำนองเพลงอื่อ

1 ขอสวัสดีครับท่านผู้ชม ก่อนตี่ตั๋วผมจะได้บอก
ว่าเป๋นทำนองเพลงซอประกอบ ผมจื่อเด็กชาย ฉัตรพงษ์
เป๋นนักเรียนโรงเรียนห้วยส้ม ต๋ำบลบ้านกล๋างครับผม
อ.สันป่าตองอยู่ใต้หางดง เป๋นเขตจังหวัดเจียงใหม่

2 ส่วนน้องก็มีนิคเนม จื่อเล่น ๆ ว่าน้องกล้วไม้
เป๋นจ่างซอรุ่นใหม่ เรียนอยู่จั้นอะ นุบาล
อยู่ตี่โรงเรียนห้วยส้ม เป๋นเขตต๋ำบลสันกล๋าง
ก่อนตี่กล้วยไม้จะซอหื้อฟัง ขอยอประสานมือกราบ

3 ขอขอบคุณอาจ๋ารย์ครูบา ตี่หื้อเวลาและโอกาส
หื้อเฮาสองคนแสดงความสามารถ ด้านก๋ารขับซอ ปื้นเมือง
เจินฟังจ่ายซอรุ่นใหม่ เวลาซอได้มันไปบ่เปลื้อง
จ่วยอนุรักษ์กำเมือง หื้อมันรุ่งเรืองเหมือนเก่า

4 เพราะละอ่อนยุคสมัย บ่ใคร่สนใจ๋ไต่เต้า
บ่ได้สนใจ๋ของเก่า มัวแต่ไปเฝ้า เล่นเกมส์
เล่นอินเตอร์เน็ตเป๋นสื่อ บางพ่องเสียจื่อเน่าเหม็น
ป้อแม่ตุ๊กข์ใจ๋ร๋าเค็ญ เรื่องเล็กกล๋ายเป๋นเรื่องใหญ่

5 เพราะสิ่งยั่วยุตัญหา มันหากมีมาผับค่อย
นักเรียนตั้งแก๊งชกต่อย เป๋นข่าวบ่อย ๆ มีมา
ป้อแม่อยู่บ้านแต้บ่ฮู้ ว่าลูกมาสร้างปัญหา
พ่องตกเป๋นข่าวอาญา พ่องหนีเฮียนมาสำส่อน

6 พ่องก็เข้าหาเรื่องยาเสพติด พวกสารออกฤทธิ์จิตอ่อน
ป้อแม่ต้องมาเดือดร้อน เพราะฮู้เฒ่าบ่อ ตันคน
ขอไผอย่าได้ฝักใฝ่ เอาตั๋วไปใกล้ไปหลง
หมู่เฮาเป็นเยาวชน อย่าได้เป็นคนใจ๋แตก

7 โลกมนุษย์ในยุคสมัย มีอันตรายอยู่หลายรูปแบบ
เกิดความอีหลุ่ยซุ่ยแฉก ในโลกสังคม มายา
เพราะใจ๋คนขาดธรรมะ มีแต่ราคะตั๋ณหา
เกิดความเดือดร้อนขึ้นมา กล๋ายเป็นปั๋ญหายุ้งใหญ่

8 เพราะไอ่พวกก๊ายาเสพติด สร้างแหล่งผลิตทุภาคเหนือใต้
มันเป็นศรัตรูตั๋วร้าย บ่อนทำลายเขต สังคม
ขอเยาวชนรุ่นใหม่ อย่าได้ฝักใฝ่ลุ่มหลง
จ่วยกั๋นต่อต้านสังคม ตี้หลงนิยมของต่ำ

9 สิ่งเสพติดมันเป็นของบ่ดี ยาบ้ายาอีมันมีหลายอย่าง
จะปาอนาคตตกต่ำ ลวดกล๋ายเป็นคน เสเพ
ถ้าหลงมัวเมากับสิ่งเสพติด ชีวิตจะได้หันเห
เหมือนเจอใส่พายุเกย์ จะเอาตั๋วไปบ่รอด

10 เปรียบเหมือนเฮือหน้อยลอยในสายชล เจอใส่คลื่นลมบ่คว้ำก็จอด
ชีวิตเหมือนคนต๋าบอด เซาะหาทางออก บ่มี
สุดท้ายกล๋ายเป็นเดนคุก เสวยความตุ๊กข์สุดปี๋
ขอเยาวชนคนดี จงได้หลีกหนีไกล๋ห่าง

11 บางคนโดนฆ่าตัดต๋อน เพราะหลงเงินทองของต่ำ
พ่องก็มีเงินเป็นตื้อเป็นล้าน แป๋งตึกแป๋งบ้าน ทรงไทย
สุดท้ายก็โดนยึดทรัพย์ด บางพ่องก็โดนจับต๋าย
เพราะยาเสพติดตังหลาย เลยกล๋ายเป็นคนใจ๋เถื่อน

12 อันสิ่งเสพติดบ่ดี ยาบ้ายาอีเกิดมีดาษเดื่อน
บางคนจิตใจ๋ป่าเถื่อน ฆ่าแผวลูกฮัก เมียแปง
จับบางคนตี้ตกเป๋นทาส เป๋นปีตุฆาตใจ๋แข็ง
ป้อแม่เลี้ยงมาเมื่อตั๋วแดง ๆ เอามีดฟันแตงฆ่าขว้าง

13 บางคนเสพนักล้ำไป ควบคุมจิตใจ๋บ่ได้สักอย่าง
เพราะตกเป๋นทาสอำนาจใฝ่ต่ำ ฆ่าลูกตั๋วเก่า ก็มี
บางพ่องข่มขืนแผวลูกในใส้ จิตใจ๋ชั่วร้ายบัดสี
บ่กลั๋วนรกอเวจี สันดารอัปรีย์เฮี้ยมโหด

14 ทุกคนอย่าได้หลงผิด กิ๋นยาเสพติดหื้อโต้ษ
เฮามาสร้างสรรค์ประโยชน์ จ่วยกั๋นสร้างโลก ใบงาม
ปราบยาเสพติดหื้อมันป๋นเขต หื้อหมดไปจากประเทศสยาม
เพื่อเยาวชนรุ่นหลัง จะได้อยู่สำราญบานจื่น

.....วางเพลง.....

ซอพระคุณของแม่

(ทำนองเพลงอื่อ)

1 วันที่สิบสองสิงหา ลูกขอไหว้สาน้อมกราบ
เพราะเป็นวันแม่แห่งชาติ ลูกขออภิวาท วันทา
ขอยอมือสากราบไหว้ ต่างดวงดอกไม้บุผา
ลูกขออหังวันตา องค์พระมารดาเจ้าแม่

2 เพราะท่านมีคุณอนันต์ ยิ่งใหญ่ไพศาลกล้าแก่
ท่านเป็นผู้ที่เผยแผ่ เลี้ยงลูกเมื่ออยู่ ในครรภ์
แม่คอยระวังเฝ้าผ่อ ตุ๊กข์กับลูกปอผะหมาน
ตลอดเก้าเดือนในครรภ์ แม่ทรมานตั่วเก่า

3 ต่อนแม่อุ้มต้องปามาร แม่คอยระวังผ่อเฝ้า
แม่กลั่วไปตกไปต่าว เป็นห่วงลูกเต้า ตังใน
ของกิ่นเกยชอบเกยมั๊ก แม่ต้องจ่ำเป็นตัดใจ
กลั่วมันแสลงตังใน กลั่วลูกจะได้ลำบาก

4 เมื่อลูกจะออกจากครรภ์ แสนทรมานขนาด
เจ็บต้องใจ่ปอจะขาด จ่นเป็นมืดหน้า ต่าลาย
เจ็บห่วงตึงต้องตึงข้าง ใจ่ปอจะคว้ำขาดหาย
ชีวิตแม่เจ้าบ่ต่าย เหลือเต้าเม็ดงาผ่าแปด

5 แม่เกือบจะดับจิตต่าย ฟังเสียงหายใจ่ปอดั่งฟ้าแม๊บ
เกือบเอาชีวิตมาแลก ต่อนเกิดลูกหน้อย องค์คำ
แม่ได้ถนอมกล่อมเลี้ยง บ่หื้อมีเสี้ยนขวากหนาม
แม่ได้เลี้ยงลูกองค์คำ ผ่อกอยระวังใจ่ใส่

6 คอยผ่อดูแลถนอม บ่หื้อมดแมงมาต๋อมมาไต่
ฮิ้นยุงขบแม่คอยตบคอยไล่ บ่หื้อหยังมาใกล้ มาควี
แม่หาจิ้นปล๋ามาป้อน บ่หื้อเดือดร้อนเคิงสี
แม่ผู้บุผการี บุญคุณท่านมีบ่ยิ่งย่อน

7 แม่เลี้ยงลูกเมื่อตั๋วแดง ๆ เมื่อเฮานั้นเป๋นละอ่อน
แม่คอยดูแลสอดส่อง บ่หื้อหยังถูกต้อง ก๋ายา
เวลาลูกเจ็บลูกไข้ แม่ได้ผ่อเฝ้าฮักษา
แม่เซาะหายุกหายา เซาะเอาหมอมาปัดเป่า

8 ตี้เฮาได้ใหญ่เป๋นคน ก็ได้กิ๋นนมสองเต้า
เป๋นเลือดในอกแม่เจ้า เลี้ยงหื้อเฮาใหญ่ ขึ้นมา
แม่หาเงินทองของใจ๊ ส่งหื้อลูกได้ศึกษา
ส่งหื้อเฮามีวิชา เพื่อได้เอามาเลี้ยงชีพ

9 เฮามีวิชาปั๋ญญา ฮู้ตึงวิชาอ่านเฮียนเขียนขีด
หื้อเป๋นเครื่องมือเลี้ยงชีพ เหมือนดวงประทีป แสงไฟ
ท่านหื้อเฮามาส้ะป๊ะ สละหยาดเหงื่อแรงก๋าย
แม่คอยเป๋นห่วงเป๋นใย บ่หื้อเฮาได้ลำบาก

10 วันแม่สิบสองสิงหา เฮาถือกั๋นมาบ่ขาด
ถือเป๋นวันแม่แห่งชาติ ปากั๋นมากราบ วันทา
พระคุณขององค์แม่เจ้า ตี้เลี้ยงลูกเต้าบุตรต๋า
เหนือกว่าแผ่นพระสุธา ยิ่งกว่าธารน้ำแม่

11 ผืนดินหนาใหญ่ไพรศานต์ ยังบ่เปรียบปารได้แต้
ถึงจะเอาทะเลน้ำแม่ แป๋งหมึกเขียนพรร ละณา
พระคุณแม่สุงยิ่งโย้ชน์ กว่าสิ่งในโลกโลก๋า
เหลือจะมานับคณา บ่มิหยังมาเทียมเท่า

12 ลวดขอน้อมสดุดี องค์ราชินีแม่เจ้า
ผู้ข้าจาวไทยไพร่เฝ้า ขอสาน้อมเกล้า วันตา
ฑีฆายุโกโหตุ พระชนมายุร้อยขวบพรรษา
ขอองค์พระแม่มารดา ทรงพระฑีฆาโย้ชน์ยิ่ง

13 มีพลานามัยสมบูรณ์ ความสุขเพิ่มพูนทุกสิ่ง
พระเกษมสำราญเบิกบานล้ำยิ่ง ขอหื้อเป๋นมิ่ง มงคล
ท่านได้กอบเกื้อเผื่อแผ่ พระทัยแม่ดุจดังสายฝน
แม่เปรียบเหมือนฉัตรมงคล โอบอุ้มชุมชนทั่วประเทศ

.....วางเพลง.....

ซอถวายพระพร 12 สิงหา

ทำนองเจียงแสน

สรวมชีพข้าบาทไท้ ขออภิวาทไหว้กราบ ทูลศรี.....ดิลกรัฐนฤบดี ขอกราบทูลศรีใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเจ้า พระเดชพระคุณ พระบารมีปกเกศเกล้า ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบ.....บังคม

ทำนองพม่า

1 ขอยอพน๋ม บังคมกราบไหว้
ต๋างดวงดอกไม้ ธูปหอมมาลา
แด่องค์มหา ราชินีนาถเจ้า
กู่พระป้อต๊าว จ๋อมเหง้าจักรี

2 ขอกราบทูลศรี ใต้ฝ่าธุลีพระบาทเจ้า
องค์ราชินีแม่เจ้า กู่ป้อต๊าวภูมินทร์
ทรงปกครองแผ่นดิน หื้ออยู่สุขทั่วหล้า
ข้าไทยไพร่ฟ้า เกิดความร่มเย็น

3 บ่เกยเกิดยุคเข็น ทุกภาคเหนือใต้
ด้วยพระองค์แม่ไท้ ของจาวไทยแหลมทอง
ทรงคุมไทยทั้งผอง ทั่วขวานทองทวยราฎร์
ด้วยพระปีชาสามารถ กู่พระจ๋อมไตร

4 ไพร่ฟ้าหน้าใส ด้วยน้ำพระทัยแม่เจ้า
ขอเทิดทูนล้นเกล้า ขอแม่เจ้าเรืองรอง
พสกนิกร ราชฎรอยู่ไหนหั้น
พระองค์แม่บุ่นดั้น เสด็จไปดู

5	เป็นขุนเขาห้วยสู	พระบ่เกยหยั่นหย้อง
	ฝนตกฟ้าฮ้อง	แดดร้อนเพียงใด
	พระเสโทหลั่งไหล	แม่บ่เกยไหวหวั่น
	สถิตย์ตั้งหมั้น	ด้วยพระหฤทัย
6	พระเปรียบเหมือนร่มไทร	ตี้แผ่ใบกิ่งก้าน
	ทรงได้กึ๊ดสร้าง	งานหัตกรรม
	ฝีมือจักรสาน	ตอผ้าตอกี่
	เมืองไทยเฮานี้	มีแต่ความเจริญ
7	พระองค์ทรงส่งเสริม	หื้อเจริญหลายด้าน
	เลี้ยงกุ้งปล๋าในน้ำ	เป๋นงานทฤษดี
	องค์มหาราชินี	ทรงได้สังเกตุ
	ทุกภาคของประเทศ	จ่วยเกษตรกร
8	อยู่รุ่งเรืองรอง	ทั่วขวานทองเหนือใต้
	ปวงข้าบาทไท้	ขออะหังวันตา
	วันที่สิบสองสิงหา	เวียนมาจวบเข้า
	ขอองค์แม่เจ้า	ทรงพระเกษมสำราญ
9	ฑีฆายุก๋าล	ร้อยพันขวบได้
	หื้อเป๋นไม้ใต้	ส่องไทยอาณา
	ของเดชะบุญญา	องค์มหาแม่เจ้า
	อยู่เป๋นฉัตรร่มเก๊า	กู่พระป้อเจ้าจ๋อมไตร
10	อยู่เป๋นร่มไทร	ปกไทยแหล่งหล้า
	ข้าไทยไพร่ฟ้า	ขอถวายพระพร
	ทรงมีพระโสมสร	ตั้งนี้ไปต่องเต้า
	องค์ราชินีแม่เจ้า	ทรงพระเจริญ

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวสุรางคนา พลนรัตน์
วันเดือนปีที่เกิด	27 มิถุนายน 2525
สถานที่เกิด	จังหวัดเชียงราย
ประวัติการศึกษา	ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	โครงการสืบสานครูไทย รุ่นที่ 3 ประจำปี พ.ศ. 2543
ประวัติการทำงาน	2547, อาจารย์สอนภาษาไทยให้คนต่างชาติ สมาคม Y.M.C.A
	จังหวัดเชียงใหม่
ทุนการศึกษาที่ได้รับ	โครงการสนับสนุนเลือดครูพันธุ์ใหม่ ประจำปี 2550
	มหาวิทยาลัยราชภัฏ จังหวัดเชียงราย